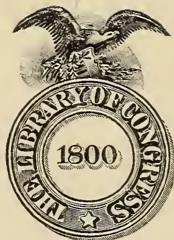

THE LIBRARY OF CONGRESS
1800

LIPA.

Ryl Fuchsthaller Tlačil: Frey

DROTÁR.

LIPA.

NÁRODNÍ ZÁBAVNÍK.

VYDAL

J. K. VIKTORIN.

I.

BUDÍN.
1860.

Rychlotisk Martina Bagó.

OSVETE

A

VZÁJEMNOSTI

SLOVANSKEJ

OBETUJE

VYDAVATEL.

V šírém poli lípa osamělá,
Na níž bouř svých blesků střely metá;
Stojí Slávie! —

J. E. Vocel.

Bratia rodinní! do kola, do kola,
Sem k piesni žitia i zhora i zdola!
Nech posväteným za rod, za otčinu,
Zažne sa mladá duša Tatry synu.

P. Dobšinský.

K. LIPE.

Stojí lípa na zeleném luze,
Plná starožitných pamětí,
Ku ní, co jen přišlo podletí,
Bývala má nejmilejší chůze;

Žele moje, city, tužby, nouze,
Nosil jsem jí tajně k odnětí,
Jedenkráte v jejím objetí
Takto zalkám rozželený luze:

„O ty, aspoň ty už, strome zlatý,
Zastiň bolesti a hanobu
Lidu toho, kterému jsi svatý!“

J. Kollár.

Lipa naša, v bránach Slavianov kostola,
To buď aj potomkom, čo si otcom bola!

Lipa! tichým šumom zvestuj otcov deje,
Že z vekov zapadlých zrodia sa nádeje!

Lipa! s výškou tvojou, s letkom tvojej vôni
K sláve neba duch náš nechže sa vyroní!

Lipa! darujže nám peň tvoj mäkkobiely,
Spravíme varitá čoby milo znely!

Lipa! daj nám kvetu, liek z neho navarí
Boh, že zastydnuté srdce sa rozjarí!

Lipa! dajže mädu, osladíme lieky,
Ktorými nás prísne uzdravujú veky!

Lipa! v kôre tvojej upevníme päty,
Majúce obuté nohy v pokoj svätý!

Lipa! z halúz tvojich napárame lyká,
Nech roda kmen s kmenom svorne žiť privyká!

Lipa! v poliach našich pozakladaj háje,
Že v chládku jich slavský bojovník okraje!

Lipa! tvoje tône mohyly ovinú
Tých, čo žili, mreli za svoju otčinu!

Lipa naša, v bránach Slavianstva kostola,
Budže vnukom aj to, čos' otcom nebola!

O. Sládkovič.

REŠTAVRÁCIA.

Obrazy z nedávnych časov.

Dulce est desipere in loco.
Hor.

I.

„Hej na moj' hriešnu dušu bude!"

„Hej na moj' hriešnu dušu nebude!"

„A čo sa vy všetci na hlavu postavíte, nuž z vaších ľahtikárskych, neuvarených, neosolených, neomastených frčkárov nič nebude, čo len papulovať znajú, a ani tu nič ani tam nič; my si vám do kaše dúchať nedáme, bo chceme mať človeka, ktorý má dačo pod klobúkom, tuto vidíš kmotre," hovoril pán Matiaš Bešeňovsky ukazujúc prstom na čelo, „a tuto," dlaňou tľapkajúc bočný vaček.

„Aha, veď zato nebude," odpovedal horlive pán Peter Barina, „že má i tuto i tuto, t. j. v hlave fígle; bo je huncút klincami vybíjaný, je taký cigo rigo kapsa predal koňa za psa, že prevedie statočného človeka cez lavičku jakoby to nič, — a má tuto, t. j. vo vačku, bo už dosť nazbíjal na mozoloch statočných ľudí, bodaj mu cigáni zuby kuvali!"

„Hm, teda tak?“ hovorí pán Matiaš, „prevedie statočného človeka cez lavičku? — nuž a či nevieš, že keď ti treba zemäna zastať, hoc aj pravdu nemá, či je to nie sám vicišpán jeho milosť pán Adam Bešeňovsky — pýcha našej slavnej familie? — vivat! keď vaší potrimiskovia, čo sa sotva z vajca vyklovali, chcejú celý svet na ruby obrátiť, a hovoria, že aby vraj zemän porciu a mýto platil, kdo sa jím opre a jím cez rozum prejde, či nie pán vicišpán Adam Bešeňovsky? — vivat! a keď nemáš doma ani múky ani soli, kdo ti pomôže, keď nie pán Adam Bešeňovsky? — vivat!“

„Spomôže ten! — pokial je nie po reštavrácii, ano — ale potom? — potom sa nafúka, naduje jako moriak, keď mu zahvízdajú — a ty, keď si chudobný zemän, a povieš mu po starom: „domine spectabilis pán brat,“ nuž skriví nosom, mrdne obstríhaným fúzom, zafučí jako jež a vypovie tak pyšne slová: „pán brat sem, pán brat tam, kdeže som já s vami húsence pásol?“ že sa až ziskrí statočnému zemänovi v očach.“

„No vidíš kmotre, to je zas nie pravda,“ odpovie Matiaš Bešeňovsky, „bo pán vicišpán o húsencoch nikdy nehovorí; — už len natoľko má rozumu, alebo fíglov, keď to chceš mať, všaks' to sám povedal.“

„Nuž nech je tomu jako chce; — ale počuješ kmotre, keď to bolo pred reštavráciou, vtedy som bol jak pán brat tak pán brat úprimný, drahý — a tak okolo mňa obskakoval, jako mačka okolo myši, i tľapkal ma i objímal, — a čo viac, vyboskával i moju starú, čo je taká jako na jar mrkva; keď ti ale bolo po reštavrácii, — a vieš,

keď za rok človek nič robiť nemusí a žije si jako v raji, nuž mu to potom ťažko padne sa zapriahnuť jako to hoviadko, — tu bys' ho bol videl, keď si k nemu prišiel, jako o tom všetkom predošlom vicišpán povedal že „niks tajč.“ — Nuž ale čo potom? bola teda bieda v dome, lebo som sa já veru za celý rok o hospodárstvo nestaral; prišla sejba, a zrna kde nič tu nič. Nuž čože robiť? išiel som k vicišpánovi po starej známosti a prosil som ho, aby mi pár meričiek požičal. Nuž ale či vieš čo mi odpovedal — bodaj mu psi na kare trúbili — či vieš?“ — a v rozhorčení nad nemilou spomienkou chytil Matiaša za plece, a drmal ho jakoby mu chcel dušu vytriasť, „povedal mi — no pomysli si len: však já znám také šášky, jako ste aj vy, čo vtedy dlhy odvádzajú, keď pán Boh hudcom platí.“ — Pritom si oddýchol Barina, jakoby mu bol ťažký kameň zo srdca zpadol, a pozeral na kmotra so zvedavosťou, či mu nad takým bohapráznym zachádzaním so zemänskou osobou vlasy dubkom nestanú.

Ale Matiaš vedel čo robí a hovorí, a tak skrútil len očima, jakoby primeranú odpoveď z modzga chcel vytiahnuť, odkašlal si raz, dvaraz, aby času získal, a potom s veľkým podivením vypovedal: „no kmotre, to ťa nemusel poznať; lebo vidíš, toľko sa ta ľudí vláči, a každý chce dačo odniesť, každý ho drapká, tak že potom nevie čo s celým svetom počať. Nuž a čis' mu povedal, kdo si?“

„Povedal, kmotre, povedal!“ horlive vyvolal Barina.

„Nuž vidíš Kmotre!“ odpovie Matiaš, „kôň má štyry nohy a potkne sa; a potom znáš tiež, že meno na meno

sa trafí, a tak ťa hádam predca len za druhého držal. Teraz ale," pokračujúc ďalej hovorí, „poď kmotre so mnou, pôjdeme k nemu, uvidíš že je to dobrý pán, a dá čo len žiadať budeš keď mu povieš, žes' to ty a nie druhý, a pomysli si pritom, že reči sa vravia a chlieb sa je."

„Hm," nedúverčive zamŕkne pán Peter: „kdo do mlyna chodí, ľahko sa zamúči. Čoby já ta chodil? a čoby mi mojí priatelia povedali, keby som sa medzi kohúte perá dostal?"

„Hja," skočí mu do reči Matiaš: „čo tam po reči, keď niet v nej veci! Nech si tí hovoria čo chcú, keď ti nič nedajú — ale pán vicišpán, hľaďže, vyčíta ti také žlté jako vosk —"

„Ej čo!" pretrhne ho s nevoľou Barina, „neprosil sa čert babe, ani já takej —"

„No no no! však sa prosiť nemusíš, ale vidíš: kdo sa radí, nezavadí. A tak sa dnes páni z celej stolice u vicišpána sídu, aby si pohovorili, čiby sa po priateľský obe stránky spojiť nedaly, — bude tam i váš chýrečný Potocky, čoby chcel nášho dobrého pána Adama vytisnúť, a myslí si, jako do vetra človek, že hubou ľudí odpraví neznajúc, že chudobný zemän vždy myslí: dobre je, keď sa huba obleje; a keď ľudí peknými slovy obchádza, nuž sa nazdá, že každý hneď a hneď po jeho nóte pískať bude — ale také veci nejdú bez turáčika!" A potom chytiac ľavicou pravicu pána Petra, a pravou dlaňou mu do nej tľapnúc, i neočakávajúc ani odpovede vyvolá: „No kmotre, budeme my dobrí priatelia!"

„Já sice pokial bude nitka na mne," odpovie pán

Peter výhľadmi na zisk neprekonaný, „s vami držať nikdy nebudem, ale abys' nemyslel že sa vás bojím, teda ti to k vôli urobím a pôjdem s tebou, už aspoň abych len videl toho chýrečného viciśpána, jako sa zas okolo nás krútiť bude, keďby nás potreboval.

II.

Pán Matiaš Bešeňovsky si kráčal povoľným krokom so svojim kmotrom Petrom Barinom k Radošovciam, dedinke malej, nepatrnej, ale preto chýrečnej v zahorskej stolici, bo tu býval pán Adam Bešeňovsky, od pätnásť rokov prvý vicišpán, a tak hlava všetkeho, čokoľvek sa v stolici od toľko rokov robilo. Ale poviete mi, že čo prejdeš celú uhorskú krajinu, a si nohy až po kolená zoderieš, predca zahorskej stolice nenajdeš, hoc je v nej stolíc jako do roka týdňov. Hja, nechajte to tak, však v uhorskej krajine vyzerá jedna stolica jakoby druhej z oka vypadla, a zemänstvo je v jednej tak dúverné jako v druhej, zná halaškovať, kortešovať v jednej jako v druhej, a v každej bez rozdielu má to povedomie, že takých dobrých kamarátov nenajdeš na celom svete, jako v uhorskej krajine. Bolo to teda v zahorskej stolici, v dedine Radošovciach, kam páni bratia Matiaš a Peter pospiechali, zvadiac sa i pomeriac sa v jednom a tom istom okamžení, bo jeden i druhý si myslel že pravdu má, hoc vlastne ani nevedel čo a prečo on to lebo to chce, a len tak jako vo snách sa mu zdalo, že je jeho svätou povinnosťou na to nepristať, čo druhý chce. Keď toináčej vždy tak bývalo, to pred reštavráciou ani inakšie byť nemohlo.

Pridúc do širokého dvora, uzreli kopu vozov, batárov, kočov a okolo nich sa tmoliacich paholkov; pred samým vchodom do domu sa jeden hajdúch na druhého potkýnal, a každý z nich si tak vykračoval, jakoby dobro stolice od neho záviselo, a tak si brnkal ostrohami, že taraje sa zdaly kričať celému svetu: pozerajte na mňa, jak som pekný v novom, svetlom, žlto vyšnorovanom dolmáni, vykystkovaných čižmách, s vymasteným fúzom!

Ale zo svojej slávy skoro boli vytrhnutí, bo sa na prahu objavil pán slúžny Štefan Levicky, šuhaj mladý, ale vrtký a švárny, a k tomu tak prívetivý, že nebolo zemianky v stolici, čoby mužovi, otcovi, lebo bratovi na srdce nebola kládla, kedy len koľvek o tom reč bola, aby na pána Levického nezabúdal, keď príde vec na hlasovanie. On bol ale aj dušou domu pána vicišpána Adama Bešeňovského; jeho vlastnej sestry syn, vychovaný tak rečeno v dome jeho, bol obzvlášte v posledních rokoch považovaný za úda jeho rodiny, ba čo viac, zlý svet mrnkal, že stolicu nie pán Adam, ale jeho sestrenec spravuje, a všetke múdre slová, čo pán Adam prednáša, sa vykľovaly v hlave pána Štefana, bo že má tento viac v päte, jako onen v hlave. Dnes pri veľkej hostine prijímal pán Štefan hosťov, on viedol poriadok v dome, keď medzitým pán vicišpán pri tabli hosťov zabával. A tak i teraz von vyšiel rozkazy dávať. Hajdúsi sa rozstúpili a postavili do radu z oboch strán. V tom prišli sem pán Matiaš s pánom Petrom, a prvnejší dlbnúc lakťom svojho kmotra do boka vypovie: „či vidíš kmotre, jako v dome

pána vicišpána statočných zemänov vítajú? Či som ti nepovedal, či som ti nepovedal?“ s radosťou opakuje Matiaš.

Pán Peter sa iste nazdal, že sa to všetko jemu ku cti stalo, a ku kmotrovi len tak pod fúzom zamrnkol: „no no, nechže ti je, já nedbám, však sa je hoc kde človeku do smrti zabaviť, a človek i na šibenici privykne.“ Uhliadnuc ale na prahu pána slúžneho, ktorý jím ruky podával i hovoril, že už len oni dva páni bratia chybovali; musel si pán Peter srdcu obľahčiť i vypovedal s horlivosťou: „ej škoda vás vaša milosť pán brat, že s nami nedržíte! ináčej by nikdo iný nebol — no ale vaša milosť, já vás rád vidím.“

Štefan mu stisol ruku prehodiac: „čo sa vlečie, neutečie. Nech sa vám len páči dnu.“ Potom vzal oboch príchodzích popod ruku, voviedol jich do paloty, kde páni pri dvoch dlhých stoloch sedeli.

A bola to veľká hostina, jakej v stolici už dávno nebývalo; bo pán vicišpán chcel ukázať jako svoje bohatstvo, tak aj svoju pohostinnosť, a to najviac odpornej stránke, ktorej pohlavárov k sebe povolal. Ale svet, čo i v bielej barve čierne baky hľadá, si to zas len ináčej vysvetloval. Svet si myslel, že pán Adam mladému grófovi Želinskému chce svoj skvos ukázať, ktorý, majiteľ statkov v súsedstve, teraz do stolice prišiel, aby sa tiež o úrad uchádzal, a sa pritom okolo jedinej dcéričky Adamovej panny Anny, jakožto bohatej dedičky, obrátil. Ale jako bolo tak bolo, gróf Želinsky bol tu, i Potocky, druhý vicišpán, odporník Adamov bol tu i s mnohými svojej stránky.

Za vrch stolom sedela pani Adamova, vážna pani, po pravej ruke Želinsky, po ľavej Potocky, a tak ďalej páni podľa hodnosti a veku. Pri druhej tabli, kde sedelo nižšie zemänstvo, predsedal pán Adam a zabával sa s pány bratmi.

Keď Štefan Matiaša a Petra dnu voviedol, stal vicišpán a išiel jím v ústrety, podal jím ruku a vyriekol: „jakože ma teší páni bratia, že ste môj príbytok poctili — no nechže sa vám páči sadnúť — a odpustite, že sa vám viac ujsť nemôže, len čo ste našli — ale sami ste sa s tak neskorým príchodom pokárali; lebo kdo neskoro chodí, sám sebe škodí, a aj mňa, že ste ma o vašu milú prítomnosť pozbavili.“

Matiaš sa poklonil, Peter pozeral, pozeral do sveta, neznajúc čo odpovedať, bo hoc jaké sladké boly slová vicišpánove, to sa mu predca neľúbily; premyšlovať ale nemal kedy, bo pán Janko Streleň, človek jeho stránky, čo sa sem tiež, ani nevediac jako, zatáral, od stola k nemu polohlasne prehodil: „Aha švagre, sišli sme sa jako líšky u blanára!“

„Ale bez chvosta!“ prehodí potichu Barina.

Panna Anna, sediaca po boku grófa Želinského, použila príležitosti, keď sa tento s jej matkou shováral, stala a jako srnka bežala k príchodzím, ktorých pán Štefan usadzoval a jím jedlá dávať rozkazoval, jím vína nalieval; chytila tohoto oboma rukama za rameno, okolo lakťa sa naň opierajúc i preriekla usmiechavým hlasom: „Števko, tys’ múdry, všetko sám chceš vykonať, a mne nedopraješ radosti, aby som jích milosti obslúžiť mohla —

a potom vidíš, oni len tebe na zdravie pripíjať musia a mne sa nič nedostane.“

„Načo tebe naše pripíjanie, keď máš okolo seba dosť cukrových vecí,“ odpovedal tiež s úsmechom Štefan, „a nedopraješ tu chudobným zemänom ani jednoho cukrového grófskeho pozdravenia.“

„Hľaďže ti ho, ešte mi bude na ostatok závideť, že grófi za mnou pozerajú! ale skáč len skáč, — doskáčeš.“

„Ba veru vaša milosť,“ pretrhne reč Barina, „už jakokoľvek, ale vám dvom by to najlepšie svečalo; pán slúžny švárny jako panenka, a vaše čierne očká — nech som dobrý, keby som bol mladý —“

„Sivé oči sivé, to sú spravodlivé,
Čierne oči pánske, ale sú cigánske,“

prehodí obrátac sa k Anne, a pretrhnúc tak reči Barinove Štefan.

„A vy urobte päť štvrtí do roka pane brate,“ smejúc sa prehovorí k Štefanovi Anulka, „a potom budete múdry!“

V tom ale stane gróf Želinsky hore, pohár držiac v ruke a pripíja: „na zdravie domáceho pána, aby mnohé roky k ozdobe nielen zahorskej stolice, ale celej krajiny uhorskej slúžiť mohol!“

„Na zdravie, na zdravie!“ ozve sa celá spoločnosť a brnká poháriky.

Potom pokračuje Želinsky: „na zdravie celej rodine pána Adamovej, jej milosti panej, a jej milosti panne!“ — a obrátac sa k miestu, kde Anulka sedela, i nenajdúc

ju tu, sa zastavil v reči, a preriekol hlasom, ktorý sa s vážnym prípitkovým hlasom docela nesrovnával — „ale kdeže sa panna Anna podela?“

„Mal ste si nato pán gróf pozor dávať,“ prerečie z druhej strany Potocky, ktorému toto pretrhnutie, jakžto odporcovi Adamovmu, s ktorým sa chcel gróf spojiť a jeho z úradu vytisnúť, v hod prišlo — „pán slúžny Levicky je hodný šuhaj, a panna Anna vidíte sa musela veľmi nad tým skormútiť, že kým ste jej milosti pani matke dvoril, ona od vás ani len jednoho pekného pohľadu nedostala.“

Pán Adam vidiac čo sa robí, pohliadol prísnym okom na dcéru, a potom vyhladiac tvár povedal grófovi: „Vaša osvícenosť, já vám poviem čo je vo veci. Môj sestrenec Štefan Levicky vyrástol odmladi v mojom dome, a potom som zas obe deti vychoval, aby vysluhovaly mojich hosťov, čo Štefan i jako patvarista, i jako prísažný, i teraz jak slúžny robí — a moja dcéra sa nazdáva, že je vždy len deckom, a robí čomu zamladi privykla. —“

„Odpustite vaša milosť,“ trpko prerečie Želinsky, „já som neznal, že panna Anna už zamladi privykla —“

„Nie tak vaša osvícenosť,“ pretrhne reč pán Adam, aby nemilým hádam slovám predišiel, „ale každý zemän je hoden, aby ho moja dcéra vyslúžila, a tak i môj pokrevný Matiaš i pán Peter Barina.“

A Peter sa vschopil v povedomí svojej dúležitosti, a súc rečou pána vicišpána ešte viacej na koňa posadený vyriekol: „pravdu máte vaša milosť pán vicišpán, a každý zemän je hoden sa o vašu dcéru uchádzať, nech teda pán

Boh živí pána Štefana Levického i pannu Annu, však jím to bez toho tak svečí, žeby sa celá stolica poplakala, keby svojí neboli, a já jich tak rád mám obidvoch, žeby mi srdce puklo, keby sa to nestalo.“

Ale ani grófovi, ani Adamovi neboly tieto reči po srsti, a preto poslednejší povedal: „pán brat, vy sa ďaleko púšťate, a nepomyslíte, že pritom i já, i moja dcéra dač hovoriť máme.“

V tom mu však do reči skočil Ondrej Levicky, vlastný brat otca slúžneho Levického, a tak tohoto strýc, pán už obstarný, nedbajúci na svoju zovňútornosť, ktorý si práve preto fúzy až po kútky úst obstrihúval, a len tam tenké chvôstiky nechával, kde tieto prestávaly; a potom kaput nosil, čo si ešte jako jurát kúpil, s dlhými krídly, krátkym driekom a dvoma malými gombíky, jeden popri druhom skoro pod samými lopatkami, tam kde sa driek s krídly spojoval, prišitými: „ba veru vaša milosť pán švagor, byste už mal celej historii koniec urobiť, — bo celý svet hovorí, že to už ináčej ani byť nemôže; a to vidíme všetci, i celá stolica si o tom rozpráva, že sa tí mladí ľudia radi vidia, a bez ruchu a šuchu nič sa nehne, — a tak pán švagor, urobte predca raz poriadok.“

Pritom si pán Ondrej, jako obyčajne, zakašlal, lebo svet hovoril, že má dvarazy do roka kašel, od Jura do Michala, a od Michala do Jura; on si ale zas myslel, že to najviac do smrti trvá a potom hoci jak prestane.

Nad touto rečou sa zarazil pán Adam, bo mu jej obrat nebol milý, ale čo mal robiť? musel, súc domáci pán, všetko zniesť, pred reštavráciou každé slobodné

slovo i najchudobnejšieho zemäna so sladkou tvárou prijať, znajúc spolu dobre, že si i Peter i Ondrej len preto teraz miešanie-sa do jeho rodinných vecí dovolili, poneváč chudobný zemän nikdy tak oproti veľkým pánom smelý nebýval, jako pred reštavráciou. A tak složil tvár k úsmechu, i hovoril obrátený k Ondrejovi Levickému: „vidno že ste rodina pán švagor, keď sa tak o tých mladých ľudí staráte; ale moja dcéra má ešte dosť času, a Štefan sa môže ženiť, keď bude — vicišpánom.“

„Teda dobre pán švagor,“ odvetí Ondrej, „viete, pre nás starých je už len najlepšie sklenička, bochnička a teplý kútik; odstúpte vy vaše miesto Štefanovi, dajte mu Anulku, a všetko len v rodine zostane.“

Keď toto počul vicišpán, bolo mu teplo až sa mu zuby potily, a neznal čo odpovedať, ačpráve býval chýrečným advokátom, a naučil sa biele z čierneho robiť; teraz ale keď slová počul, čo mu boly najmenej po srsti, sa zarazil, a len po chvíľke odvetil: „nie tak nie, pán švagor, ešte by to bolo pre obidve stránky prívčas, a Štefan sa ešte musí mnohému priučiť, pokým —“

„Hja,“ skočí do reči za Štefana zaujatý Barina, „komu dá Boh úrad, tomu dá aj rozum!“ a potom prosebným hlasom pokračuje: „ale nebuďteže horší nežli cudzí, vaša milosť, — ešte by si aj já rád zaskočiť na tej svadbe.“

„No keď bude vicišpánom, však som vám povedal,“ odpovie Adam.

„Sľuby sa sľubujú, blázni sa radujú, a reči sa vravia a chlieb sa je, myslíte si pán švagor; ale nech som dobrý,

môžte sa aj sklamať, lebo čo komu súdené, to mu neujde; koho majú obesiť, ten sa neutopí; koho má raz nešťastie potkať, ten ho neminie,“ prerečie starý Ondrej Levicky.

Vicišpán bol rád, že sa mu podarilo švagra na rozumovanie, čoho tak veľkým bol priateľom, priviesť, znajúc, že keď sa tento raz do všeobecných prôpovedí zahrúži, ľahko i na vec, z ktorej ony povstaly, zabúda. K tomu bol presvedčený, že Štefan vicišpánom byť nemôže pre svoju mladosť a chudobu, lebo psota nemá vôle, a to už raz tak na svete ide, že kdo je ku grajciaru stvorený, ten ku grošu nikdy nepríde. Medzitým ale jeho dobre vychovalej a na slovo rodičov dbajúcej dcére sa storaz mohla zavdať príležitosť rodičovskej rade poslúchať. Nič si teda zo svojích slov ďalej nerobil keď vyriekol: „ale pán švagor, však som vám povedal, že keď bude Štefan vicišpánom, potom dostane Anulku;“ pomyslel si ale: na svätého Vida, čo nebude nikda.

Čím ďalej tým viacej bola rozprávka zanímavejšia, tak že sa i páni od druhého stola do nej miešať začali, pravda každý s iným mysli výrazom. Najviacej to ale těšilo druhého vicišpána Potockého, bo videl, že čím ďalej tým vätšmi sa pán Adam od najvernejších svojích prívrženćov odštepuje, znajúc, že Štefanovo vicišpánstvo prísne neberie. Ale práve preto si umienil železo kuvať, kým bolo horúce, a Adama ešte tým viac do saku nahnať, a tak preriekol k tomuto obrátený s úsmechom na tvári ľahučkým, odkial vidno bolo, že sa ho utlačiť snažil: „rozmyslite si vaša milosť dobre čo vravíte, lebo vola lapajú za rohy a človeka za reč.“

Tymito pár slovy bol Adam ešte viac popchnutý, nežli rečami pokrevných a drobných zemänov, bo si myslel, že odporca pochybuje o pravdivosti slov jeho, a že ho k tomu popudzuje, aby vyhnul, čo on pre svoje meno pred tak početnými zemäny urobiť nemohol, aby sa nezdalo, že od svojho odporca naučenie prijíma; a tak vážnym hlasom, istý súc svojej veci, vypovedal: „už po tretíraz hovorím, že keď bude Štefan vicišpánom, moju dcéru mu dám.“ A pritom hodil hlavou nazad jakoby na znak, že o tejto veci ďalej hovoriť nechce; mimo toho slovo „dcéru“ s takým prízvukom vypovediac, že každý z toho porozumel, jak mnoho na seba a na svoju rodinu drží.

Len starý Ondrej Levicky sa nedal prekonať, lebo to raz bolo jeho obyčajou, neuspokojiť sa pokial rybku na suchom nemal, znajúc zo svojej dlhej advokátskej skúsenosti, že je číkovi nikdy nie ľahšie vyklznuť z ruky, nežli kým je ešte vo vode; a tak preriekol: „počuli ste vaše milosti a ste svedkovia, že jaknáhle bude Štefan Levicky vicišpánom, dcéru pána Adama Bešeňovského dostane, — no ale pravda s dišpensáciou —“ pridal k tomu dávajúc na vedomie, že veru aj on právo má, jak o svojho synovca tak aj o dievča sa starať. „A aj vy pán gróf,“ obráťac sa k Želinskému hovorí ďalej, „jakožto najvätšia osoba v tomto shromaždení, ste svedkom výroku jeho milosti pána Adama.“

Nikomu však z prítomných celá rozmluva tak odporná nebola jako Želinskému, bo videl, že i bohatá nevesta, i jeho vicišpánstvo v stolici na slabých nohách stojí,

a tak v nevrlosti štipľavým hlasom odpovedal: „podľa mojej mienky by to najlepšie vypadlo, keby ste sa vy dal za vicišpána vyvoliť, bolo by to pekné praesidium — však je pravda domine praestantissime?“

Sotva však boly tieto reči vypovedané, tu sa dala celá společnosť do hlasitého smiechu, bo si jeden mimovoľky myslel, jakoby to asi Ondrejov kaput na predsedníckom stolci svečal; druhý pozeral na jeho fúzy a rád by bol videl, jakoby si jich vykrúcal; tretiemu bolo zas najmilšie, že Želinsky Ondreja za pána rechtora drží, a bol by ho rád videl, práchenú čapicu na hlave, okuliare na nose, brezovec lebo feruľu v jednej a šlabikár v druhej ruke, deťom vážnym a dúležitým hlasom predriekať: a b ab — e b eb — i b ib — o b ob — u b ub.

Len Ondrej zostal skamenelý z čiastky nad rečami grófa, tým ale viac nad smiechom společnosti. Pomaly začala biť krev do jeho bľadej tvári, obrvy sa sťahovať, pysk mrdať, až sa jeho stará postava do hora pomaly vstýčila, a on vážnym hlasom po latinsky vyriekol:

„Protestor! — ego sum tabulae judiciariae assessor!“ — Potom zas ďalej prerečie: „páni bratia! chudoba smiech, to já dobre viem — ale zato by haňba bola uhorskému zemänovi neznať, že on to isté byť môže čo hoc ktorý gróf, a tak prečo já, alebo môj bratranec Štefan, alebo hoc ktorý z vás nie vicišpánom? či je to komu tak čudná vec? či sa nehaňbíte smiať na také reči? či neznáte, že tým sami seba a vaše práva vysmievate? či neznáte že k vicišpánstvu len šťastie treba? — a pán Boh vládze šťastím a kočka myšami. A prečoby Štefan ne-

mohol byť vicišpánom hoc je i chudobný? Lepšia známosť, než hotový peniaz, a lepšia hrsť priateľstva, nežli vôz dukátov — a tak čo my chceme, to bude. Vy ste pán gróf došiel do stolici, aby ste si nás získal, ale já vám povedám, že zdravá kočka, čo sa toho dočká, kým vy budete vicišpánom. — A vy páni bratia hore sa! nedajme sa tupiť zato že sme chudobní — ukážme mu, že je jeden zemän jako druhý!"

Mnohým z pánov bratov to bola voda na mlyn, obzvlášte tým z Potockého strany. Tu jeden vyvolal: „já pán, ty pán!" druhý zas: „Kakus, Motúz, Sentiváni, všetci traja rovní páni!" a tretí zas: „čert a diabol jeden Gábor."

Nato Želinsky potupne hľadiac vypovedal, tak jakoby pre seba: „malí páni, malý hnev."

Ale títo viac na to nedbali čo hovorí, len povstanúc od stola brali sa ku klobúkom a čiapkam, hoc jich jako pán Adam chcel uchlácholiť a zadržať.

A išlo to všetko s pánom Bohom.

III.

Pánu Adamovi nebol celý ten žart po vôli; na dobrej vôli zemianstva, a obzvlášte rodín Bešeňovských a Levických, jakožto najsilnejších z celej stolice, bo z každej osady, keď dačo previesť chceli, sa mohlo do stolici vždy do štýrsto hláv sobrať k hlasovaniu, mu veľmi mnoho záležalo; znal on totiž dobre, že jeho postavenie v stolici sa obzvlášte preto tak dlho udržalo, poneváč on sám súc Bešeňovsky, jeho sestra za Levickým vydatá bola,

tak i jedna i druhá familia si mnoho na tom zakládala, že v rodine stojí s hlavou stolice. Preto aj zostal Štefan Levicky, sotva že patvariu u ujca odbavil a v Pešti v lehotách k tomu ustanovených po jurátsky šabličkou poštrkoval, kým vyžiadaný diplóm obdržal, hneď prísažným, a o rok nato slúžnym na veľkú protiveň mnohých starších pánov, ktorí už od rokov na slúžnovský úrad, jako židia na mesiáša, čakali, a sa pritom statočne vytrovili a zadlžili, keď to Štefana ani turák nestálo. Ale nebol Adamovi celý koniec historie aj preto po vôli, že mu mnoho záležalo tiež na dobrej vôli grófa Želinského; bo jako teraz veci v stolici stály, stránka Potockého, doterajšieho druhého vicišpána, si velice na tom záležať dala, aby k veslu prísť mohla, a bola, nikdo neznal odkial, podporovaná; a tak chcejúc sa udržať, musel pán Adam tiež hlbšie do vrecka siahnuť, bo čo mal chudobný zemän robiť, keď peniaz zabrnčal? To sa mu pravda nechcelo, lebo on ešte radšej, jako druhí ľudia, ruku otváral k prijímaniu nežli k vydávaniu; a keď sa mu raz šupáky do nej dostaly, to mu boly lepom na prsty prilepené, a ani zmyť ani otriasť sa tak ľahko nedaly. Mladý gróf teda mal niesť väčšiu čiastku nákladkov, chcejúc k dačomu prísť, tak žeby Adama celá reštavrácia viac, nežli obyčajne, nestála, čo si ale i s dobrými úrokmi na židoch, svojích najlepších priateľoch, dohnať trúfal, lebo títo najlepšie znajú, že kde je sadlo, tam je snadno. K tomu sa Adamovi veľmi páčilo, že mladý gróf po jeho dcéruške očima hádzal, a čo viac sa aj pred ním vyslovil, jak by sa, s ním do bližšieho priateľstva môcť vstúpiť, za šťastlivého človeka

držal. Adam ani málo o uprimnosti týchto slov nepochyboval; bo jediné dieťa jeho bolo švihlé jako lalija, krásne jako ruža, a k tomu sa majetok jeho prirovnával ku grófovmu. Jediné čo mu pritom pochlebovalo, jako obyčajne chudobným ľuďom čo sa v košeli narodili, to jest zvláštnym šťastím k veľkej hodnosti a majetku prišli, žeby prišiel do pokrevenstva s rodinami, ktoré nad neho vyššie maly postavenie.

Bol totiž Adam Bešeňovsky chudobných zemänských rodičov dieťa; poslali ho do školy ta, kde učenie najmenej stálo, bo jeho otec najviac jednu zemičku každoročne založiť mohol, aby bol synáčka do školy vystrojiť v stave; keď ale dorástol, to sa obrátil sám k majetnejším ľuďom, a poprosil jich o podporu. Naďabilo sa mu raz prísť, uchádzajúc sa o pomoc, ku bohatej vdove Karáčovskej, ktorá na šuhajcovi zaľúbenie našla, podporovala ho v školách, poslala ho do Pešti, a keď sa odtialto s advokátskym diplómom navrátil, vzala si ho k sebe na prístupky, — ona dostala hodného muža a on bohatú ženu, tak že sa to jedno s druhým, k spokojnosti obidvoch, vyrovnalo. Adam Bešeňovsky súc ale i napotom pamätlivý dobrého naučenia svojích rodičov, nikdy nezabúdal, že babka k babce, budú kapce i nohavice; potom že kdo počtuje, ten gazduje; a zas že každé hrable k sebe hrabú; a k tomu že blázon dáva a múdry berie: pri ktorých pekných a užitočných zásadách si narobil peňazí jako čert železa, bo mu rástly jako vlkovi pečenka. Tak sa stal veľmi majetným človekom, bo ho z počiatku advokátstvo, potom slúžnovstvo, a na ostatok vicišpánstvo ešte väčšmi

na nohy postavilo, lebo zlý, závistlivý svet o ňom hovoril, že čert svojím ľuďom pomáha, a že dral jako pastier.

Preto bol Adam o čistote úmyslov grófových istý, bo by jeho dieťa ani s práznou rukou k nemu nebolo prišlo, ani nemalo tváre, čo čert hrach na nej mlátil.

Ustanovil si teda pán Adam, keď si všetko až na vlas premyslel, najprv sa jako múdry vodca bližšie prezvedieť, jako jeho veci i u grófa, i u jeho dieťaťa, i u Štefana, i u zemänov stojá, a podľa toho potom svoje ďalšie pokračovanie usporiadať; lebo pred reštavráciou to bolo najmúdrejšie, keď bol človek i s pánom Bohom zadobre, i s čertom nie zazle.

Gróf Želinsky nebol v najlepšej vôli. Jak sa s Adamom sišiel, poklonil sa, ale tak, že mu bolo na konci nosa čítať, že pod vážnym, velikánskym výrazom tváre ukrýva rozhorčenosť nad nepodarením svojích túžob, a chce spolu svoju vyvýšenosť nad druhým nižším od seba rodom ukázať. Ale Adam bol starý praktikus, a nedal sa odstrašiť tvárou svojho hosťa, a preto, jak len mohol, krútil reč od najľahostajnejších vecí až na včerajší výjav, kde sa hosť jeho z počiatku usmechoval, jakoby sa to všetko jeho netýkalo, potom sa vždy viac a viac do rozhovoru púšťal, tak že na ostatok z horlivosti jeho vysvitalo, jako mu to všetko nebolo po srsti.

„Vaša osvícenosť," hovoril k tomu Adam, „čo som vám povedal o Bešeňovských a Levických, netreba najmenej pochybovať; tí sú naší."

„Videl som to včera," odpovedal gróf s úštipkom, „že jeden rechtor je v stave všetko prevrátiť, a pán viciš-

pán je spokojný, keď môže sľuby dávať ľuďom, ktorí nemajú povolanie sa do jeho záležitostí miešať; bo sa bez pochyby strachuje hnevu pánov v kaputoch, jaké svet za Kakana kráľa nosil.“

Adam cítil celý sebe do očí povedaný posmech, ale už sťa advokát naučil sa nepočúvať, čoho nechcel dopočuť, a reč zakrútiť na veci, ktoré k rozhovorke svečaly jako päsť na oko, a tak sa i teraz len usmial i odpovedal: „hja, pán gróf znáte, to s tymito ľuďmiináčej nejde; vy ste ešte mladý a neznáte vyhýbnuť vtedy, keď si takíto ľudia dačo do hlavy vezmú; keď sa ochladia, hľadia po starej obyčaji potom, čo sa lebo s jích dávnym zvykom, alebo s jích úžitkom zrovnáva. Čo sa ale hnevu dotýka, toho sa já nemám čo báť, lebo veľké sňahy, malé vody; a potom sa tí páni troška počastujú a poprosia, a čo pán prosí, to byť musí, — nuž bude po všetkom.“

„Ale vaša milosť,“ odvetí gróf nedúverčive, „jak je to, že na slovo týchto ľudí i vaše dieťa zakladáte jejích priazni a vôli?“

„Nechajte to tak pán gróf,“ hovorí Adam, „tomu sa ľahko spomôže; bo Štefan Levicky bude to robiť čo já chcem, a bude vicišpánom, keď bude v stave zato aj niečo vynaložiť.“

„Ale mne sa zdá, že sa vaša dcéra sama s Levickým rozumie, — a já som myslel že —“

„To je, pán gróf, naša blízkosť rodinná na príčine, a len hádam myslieť nebudete, žeby Štefan bol v stave tak vysoko rúbať? A potom nebezpečenstva niet sa čo báť; — pošlem dievča na pár týdňov k tetke do Prešporka,

a svet umĺkne o krátky čas, i nebude nás znepokojovať a nám v dačom prekážať.“

Tak by sa bol gróf uspokojil. Teraz prišiel rad na Anulku, o chvíľku k otcovi povolanú. Jediné dieťa svoje mal Adam rád velice, a bol viac naň pyšný, jako na všetko druhé na svete; preto tiež, hoc ináčej zvyklý vždy podľa okolností svoje jednanie tak usporadovať, aby k cieľu či tak, či tak prísť mohol, bol so svojim dieťatom vždy uprimný, vždy k nemu dobrý, milujúci otec, a tak sa ani pred ním nikdy ináčej, nežli v skutku s ním myslel, neukazoval. Tak i teraz začal: „Anulka dieťa moje, chcel som s tebou len v náhlosti pár slov z oči v oči prehovoriť. Gróf Želinsky sa o teba uchádza, a pomysli si, jaká by to bola i pre mňa i pre matku radosť, keby naše jediné dieťa nie len do grófskej rodiny prišlo, ale i takého pekného a hodného muža dostalo.“

„I mamka to hovorila,“ odpovedá Anulka, „ale keď ho ani ešte neznám, nuž sa mi hádam preto ani jedno z obidvoch nepáči.“

„Čo neni, stať sa môže; ale teraz niet o tom reči,“ prehodí nato vicišpán. „Znáš dieťa moje, čo sa tu včera v mojom dome stalo, žeby ťa totižto naša rodina po dedinách rada za Štefana vydať —“

„Ale pre pána Boha, však ste ma sám dobrovoľne Štefanovi sľúbil,“ prehodí šeľmovsky rukama zalomiac a rozosmejúc sa Anulka, „keď bude vicišpánom, a znáte, keď pán Boh dopustí, aj motyka zpustí; a potom, keby som už len tou grófkou mala byť, čože by môj drahý apko počal, keďby nemal s čím záloh vymeniť; lebo apko, za-

ložil ste slovo a s ním i vašu rozpustilú, premaznanú dcéričku.“ V tom sa zvrtla a boskala otca na tvár, ktorý ju na svoje prsá pritúlil a hládkal.

„Nuž jakokoľvek dieťa moje,“ hovoril ďalej, „ale teraz bude o tom celá stolica hovoriť, a malo by to zlé následky pre tvojho otca, keby si sa teraz sama tak lebo tak odhodlala, a tak som si umienil, poslať ťa k tetke do Prešporka.“

Hoc sa predtým dievčaťu šeľmovstvo na čele vyrážalo, to sa mu teraz tvár na chvíľku zamračila, prehodilo na kríž okom, a túľac sa k otcovi povedalo bezžartným hlasom: „dobre, keď tak rozkážete apko, pôjdem; ale ak vám vtáčik vyletí i bez grófa i bez vicišpána, to si potom pripíšte sám sebe.“

„No no, však to hádam u teba tak zle nevyzerá,“ odpovedá otec, „lebo ináčej by hádam lepšie bolo, kebys’ doma zostala.“

„Ale urobte to apko!“ zas do predošlého spôsobu upadnúc odvetí dievča: „já bych aspoň jeden deň rada kortešovať, a uvidel by ste, žeby Štefan predca musel byť vicišpánom.“

„Ty bláznivé dieťa,“ usmejúc sa prehodí Adam, „keď ti toľko záleží na tom, teda kortešuj, já ti k tomu úplnú slobodu dávam.“

„No teda bude Štefan vicišpánom,“ odpovedala, zvrtla sa a odišla.

Jej otec potom volal k sebe Štefana, ktorý, jak sme už povedali, bol v posledních časoch za úda rodiny považovaný. Pán Adam bol dobrý latinák a znal v Horá-

covi každý riadok, a keď prišla o Cicerovi reč, to len tak z rukáva pekné jeho výpovede sypal, až to bola milá vec počúvať. V posledních časoch ale, keď maďarčinu do verejného života uvádzali, a on z nej len toľko znal, koľko sa pred štyricať rokmi v Ožďanie naučil, a čo ešte i z toho mála nezabudol: krušne sa mu zdalo nebezpečenstvu sa vystaviť obzvlášte pred mládežou, čo velice hore nosom dierky nosiac len preto, že sa krem maďarčiny v školách nič nenaučila, si posmech vystrájala zo starších pánov, neznajúcich sa v tejto reči tak hybko, jako ona, vysloviť. Adam cítil, že ho môže táto maličkosť o pár rôčkov o celý vplyv v stolici pozbaviť; zdúveriť sa zas nemal komu, a tak keď prišiel Štefan z Pešte, prijal ho hneď do svojho domu, a od tých čias pracúval spolu s ním k obapolnej spokojnosti; bo Adam sa mnohému podučil, a bol istý pred každým nápadom svojích odporcov; Štefan ale sa pri ujcovi nie len v úradných vecách vycvičil, ale i skoro bez očakávania slúžnym stal — a hádam aj pár očiek, do ktorých sa každý deň voľne nadívať mohol, ho neveľmi z domu odháňalo. Ostatne bol Štefan usilovný človek; bo bieda je najlepší majster, a tejto užil zamladi až do sytosti. Jeho otec bol zámožný zemän v Leviciach, dedine v zahorskej stolici, ale súc k tomu dobrý kamarát hovorieval: medzi ľuďmi ľudsky, v dome psota vždycky; potom sa rád pre piaď zeme až do smrti pravotil; naostatok ale mal podivné porekadlo, o ktorého pravdivosti nikdy nepochyboval, a od ktorého ho ani plač ženy, ani narodzenie synáčka, ani celá rodina odviesť nemohli. On si každý deň, jakožto najvätšiu múdrosť opakoval: „čo zjem,

to viem; čo vypijem, to užijem; a čo po mne zostane, pán Boh zná kdo to dostane, lebo kňazovský majetok a židovskú dušu, všetko jeden čert berie,“ a nepomyslel si, že ani jeho majetok kňazovský, ani jeho duša židovská nebola. Z počiatku začal tu i tu gazdovať, ale to bolo vždy tak, že muchy lapal a voly púšťal; potom ale keď sa majetok míňal, a jeho zemičky jedna za druhú do zálohu vandrovaly: to sa on radšej do pohárikov díval a u žida pod stolom spával — ale nie od vody. Štefan mal asi rok, keď zostal sirotou; lebo pán Boh má všetkeho dosť, len nie sirôt. Jeho matka sa ale z toho viac tešila, nežli kormútila; bo muž práve zomrel, keď už všetek majetok zmizol, a dlhov viac nežli šupák na streche po sebe zanechal. Ubohá vdova chodila dosť k svojmu bratovi, Adamovi Bešeňovskému, plakala, prosila, pýtala ho, aby sa aspoň za dlžoby zaručil, kým si s pomocou božou dačo zhospodári, a aspoň najhlavnejšie dlhy splatí; ale tento, hoc boháč a slúžny, ktorého jediné slovo by jej bolo spomohlo, vždy len odpovedal: kdo sa ručí, ten sa mučí, tak že neborka vždy bez potechy odchádzala. Z týchto rozpakov ju vytrhol švagor Ondrej Levicky, brat nebožkého, ktorý si, súc starý mládenec a za úrady sa neznáňajúc, malý ale obstojný majetok z advokátstva nashromaždil. On sa pokonal s veriteľmi, povedal jím, že v práznom nič nebýva, a kde niet, tam ani smrť neberie, dal jím asi polovicu z dlhu, tam kde sa odškriepiť nemohlo, druhým ukázal straku na kole, a tretích tak dlho pravotil, až sa jím veľké nákladky zuňovaly, a nechali radšej celú vec tak. Starý Ondrej súc z takého rodu, kde

všetko prekrúťa čím hore tým dolu, sa jím tým odslúžil, že procesy skoro všetkým za krátky čas povyhrával, tak že sa každý nad takovýmto výplatkom tešil. A tak sa uhovelo i vdove i veriteľom, tej obzvlášte preto, že zostala v dome, mala lúčku a pár zemičiek, čo sa z nich biedne vyživiť, a jednoho paholka, dva volky a kravičku držať mohla; a dobrá krava jako matka, a otec jako vôl. Tak sa pomaly vdova uspokojila, a jej celý zretel bol na synáčka obrátený, bo sa vždy nazdala, že pôjde k Abrahámovi morčence pásť; lebo vraj dobré dieťa sa nevychová, a ono chuďato tak bolo dobré, že keď spalo ani jesť nepýtalo; ale sa zas uspokojila, keď si pomyslela, že zlá zelina nevyhynie, a že sa dobrý pes vylíže, a krem toho žeby bol ešte hlúpy medzi Svätých. A tak pozerajúc si naňho, zakvitlo jej oko, keď mu povedať mohla: synáček máček, môj jedináček; alebo mu, kolýsajúc ho na kolenách, zaspievala:

Išly panie na hrušky,
Povešaly kožušky,
Povešaly na vráta,
Popadaly, popadaly, popadaly do do do blata.

A tak chlap rástol jako z vody, bol zdravý jako lipa, čerstvý jako ryba, a mocný jako buk; bo mu zdravie dušu honilo, mamka mu navarila kaše, krivý Jano, paholok, vzal mladého pána na lono, dával mu ju drevenou ližicou z vahančeka, objímajúc ho jednou rukou, aby dolu nezpadol, a chlapina sa pritom usmievala, až to bola radosť. Sotva bol ale väčší od zeme na piaď, už sa na ňom splnilo, že sirota nevoľná, ale sebevoľná, lebo bol chla-

pec malý, ale huncút zralý; matka ho obyčajne kárala leda čert za zlé nemal, strýc Ondrej ale krútil hlavou i mrnkal pod nosom:

Zohýbaj ma mamko, dokial som já Janko,
Keď já budem Jano, nezohneš ma mamo.

Druhí ľudia zas, na otca mysliac, hovorili: nebude zo psa slanina, ani z vlka baranina, a jaká matka taká katka, jaký otec taký syn, jaké drevo taký klin, jaký mlynár taký mlyn; ale otec a mať hotový cigáň, tak si aj táto pomyslela, že lepšie keď víno zamladi vykysne, jak na starosť, a poručila všetko milému pánu Bohu. Keď chlapec dorastal, postavil si i pán Ondrej, i jeho švagriná okuliare na nos, sadli si, skrižovaly ruky na lono a radili sa, čo s chlapcom začať, až sa po dlhej rade ustanovili, poslať ho do Gemera do školy, lebo odmladi sa tŕň ostrí, a tá maďarčina bola vraj nanajprv treba. Šla chuderka matka Štefanova k bratovi, už teraz vicišpánovi, a pýtala ho o pomoc už či na šatočkách, či na peniazoch; ale zas len skúsila, že darmodaj umrel, narodil sa kup si; iba keď sa prišiel Števko odobrať, a pánu ujčekovi dať na rozlúčku packu: to siahol tento do vrecka, tak pomaly jako čoby sa mu nechcelo, a vytiahnuc z neho dvaciatnik biely jako srieň, držal ho dlho medzi dvoma prsty, jakoby sa s najvätším miláčkom mal rozlúčiť, držal pritom Štefanovi dlhú kázeň, jako si má ten dvaciatnik šanovať, a kázal mu aspoň päťrazy naň pozrieť, že jako sa blyští; práve sťa ten neborák chudobný rechtor, ktorý nemajúc čo dať na večeru hladným deťom, vzal kremeň a ocielku, a kresal jím volajúc: „ži ži, ži ži,“ až chudiatka pozaspá-

valy. — Aj teraz musel dať strýc Ondrej čo bolo potrebné; pravda že pritom všetko najprv ofrflal, ohundral, ale keď si tak troška srdcu obľahčil, dal neborák vďačne peniaze i požehnanie, i dlhú komendáciu pánu profesorovi.

Vychodil chlap školy i v Gemeri i v Kéžmarku; čo sa tam naučil, lebo nenaučil, na to sa málo kdo pýtal, dosť natom, vychodil jich. Bola treba patvaria; zase sa len išlo k ujcovi vicišpánovi, tomuto bolo ale jako slimákovi v chrene a holému v tŕni, keď mu rodina na krk prišla; zamrnkol zas len popod nos: vari vás všetci čerti toľko vláča, — a chcel sa striasť starostí o svojho sestrenca; ale tu sa Ondrej Levicky postavil na všetke štyry nohy, a držal vicišpánovi kázeň o jeho skúposti a o svojích zásluhách o Štefana, vypočítal všetko na grajciar, čo kedy za bratranca urobil, a zas zarátal každý dvaciatnik, čo Adam každoročne svojmu sestrencovi na papier dával, tak že tento súc zahanbený, nevedel jak z konopí, lebo toto bolo toľko, jako za necheť blata. Ondrej hovoril: „ale vidíte vaša milosť pán švagor, statočná ho mati mala, poctive ho vychovala, a to vaša sestra, vy ste ju nenapomáhal ničím, a predca vás pán Boh veľkým majetkom obohatil.“

„Dajte vy tomu pokoj pán švagor,“ odvetil Adam: „dat Deus cui vult. Franciscus Koháry.“

„Dajte vy tiež pokoj vaša milosť,“ prehodí Ondrej: „accipit cui vult. Nicolaus Bercsényi; a vy tiež ešte neviete, kde sa to všetko podie.“

„Hja, toho sa já nebojím.“

„No veď,“ zas len hovorí Ondrej, „cigáň sa tiež

hromničky nebojí, a nevie či je žena či chlap, a nešťastie nechodí po horách, ale po ľuďoch.“

„Už pán švagor jakokoľvek,“ prehodí Adam, „ale znáte, že nie len každý zemän ku mne chodí požičiavať, lež i toľká rodina —“

„Hja,“ pretrhne Ondrej jeho slová, „do dobrej zeme čo sa zaseje, všetko býva dobré.“

A tak či chcel či nechcel, vicišpán musel pristať na Ondrejove žiadosti, a bol čert diablovi po vôli, keď sa neznal vykrútiť. Bol teda Štefan patvaristom u vicišpána, ujca svojho, ale i tu ho nepovažovali, jako druhých mladých pánov z bohatých domov, čo s ním patvarizovali; lebo nesedával jako títo pri stole, ale musel obyčajne obsluhovať, čo mu však tým milšie bolo, že Anulka tiež vždy stala a pomáhala mu; keď ale vicišpána doma nebolo, to si sadla rozpustilá Anulka nadol stola k nemu, zdvihla rúčku, miešala mu na hlave vlasy, pokial sa nerozstrapately, že jich potom musel za pol hodiny česať, trhala ho za mladý fúz, prekárala ho, robila mu nesnádky až sa všetci rozosmiali, on ale bol tomu radšej, nežli čoby mu hneď boli slúžnovstvo dávali. Tak bývalo obyčajne dobre myšiam, keď nebolo kočky doma, až tak rok pominul.

Tu sa Ondrej zas vybral k vicišpánovi, zakašlal si jako obyčajne, a pýtal ho o radu, čo teraz so Stefanom začať? Vicišpán neznal rady, ale Ondrej to tak navliekol, že onen prisľúbil dať Štefanovi uhorské šaty, tento peniaze, a vypraviť mladocha do Pešte, aby si tam diplóm vyzískal. Vicišpán vyňal pritom dakde z kúta zaprášenú

širokú, remenou pošvou obkrytú a žltým plechom obitú škrablicu ešte z Rákóciho časov; potom sa dal do zpytovania starožitností, vytiahol z kasne starý dolmánik, čo ho ešte za študenstva v Kéžmarku nosil, nohavice čo jeho žene ešte po prvom mužovi zostaly, a tento bol na nešťastie tak tučný, žeby traja Štefanovci do ních vliezť boli mohli, na ostatok ale kučmu z líšky, skoro na ríf dlhú, z ktorej červený už zcela obľadlý mešec nad líščou kožou, jako nos nad moriakovým zobákom visel. Adam povedal, že sú toto pekné, krásne šaty pre Štefana. Ondrej si pomyslel: no, nech sa ti basy s gajdami odslúža, a nehovoriac ani slova, bo sa darovanému koňovi na zuby nehľadí, poklonil sa a odišiel preč. Potom vstúpila dnu Anulka, a vidiac pekné to šatstvo, zavolala Štefana, ktorý si, nevediac čo sa robí, musel v bočnej izbe najprv nohavice, potom dolmáň obliecť, a tak do izby k Anulke vstúpiť, ktorá mu najprv sto poklôn urobila, smiala sa, že to bolo až do súsedov počuť, vzala chýrečnú šabľu na remienku visiacu, opásala mu ju okolo kĺbov, vzala kučmu, postavila mu ju na hlavu, zalomila rukama a zavolala: „apko! mamka! ľudia! poďte pozerať Filipa z konopí!“ A v skutku prišli všetci dnu; Adam sa tiež usmiechal, ale predca mrdajúc fúzom povedal, že mu to veľmi dobre svečí; mať kliala dcéru, že nač blázna zo Štefana robí; druhí patvaristovia nevedeli, čo majú od smiechu začať, bo jím len tak oči prechádzaly; Anulka ale volala na hajdúcha: „Pavko! či nemáte ešte v maku strašiaka? poďte, poďte! vezmite si tu, a dostanete iste proces od slavnej familie vrabcov!“

Štefanovi nato vypadly slzy z očí; cítil po prvý raz, že chudoba smiech; sňal pokorne čapicu z hlavy, odložil šabľu, popozeral smutne po prítomných, odišiel do bočnej izby, preobliekol sa, a zanechajúc tak dom ujcov, odobral sa smutný ku svojej mamičke. Sotva sa ale doma zohrial, už priletela na kočiari Anulka celá splašená, pozrela na Štefana nedúverčivým okom, jakoby sa chcela vyzvedieť, či ho svojou rozpustilosťou obrazila, či nie; potom ho chytiac za ruku, a pozerajúc mu do očí svojim čistým zrakom vypovedala: „Števko! prišla som ťa hore vodou hrabľami hľadať. Však sa nehneváš? vidíš: ide pavúk po stene, kým sa Števko zasmeje!“ — A boskala ho na líce. Rozveselil sa šuhaj, a dievča, plasnúc ho pozvoľne rúčkou nato po líci, vyšlo von a hľadalo tetku. Tejto dala peniaze hovoriac, že to poslal apko Štefanovi na šaty, čo ubohú vdovu tak odrazu potešilo, že si vzdychla, jakoby jej veľký kameň bol zo srdca zpadol, slzy jej z očí vypadly, bo cítila v srdci svojom, že brata dosial za skupána držala, a rada bola, že vlastný, vlastnučičký brat predca neni taký, za jakého ho mala. Len Ondrej, dozvediac sa neskorej o tom, krútil hlavou a mrmlal popod nos: no nech som dobrý, to Adamovi nikdy nenapadlo, to bola Anulka sama, a tá bude Štefanovou ženou, tak že sa to všetko vyrovná. Anulka sa rozlúčila s tetkou, pohládkala Štefana po líci hovoriac mu: „ty môj roztomilý, preutešený Filípok z konopí“ — a zmizla jako strela, posledníe slová predca nemohúc v sebe udusiť, keď si spomnela na vysokú kučmu a odranú remeňnú šabľu; lebo mladosť, radosť a pochabosť. Tak sa dostal Štefan do

Pešte, a tam svoj čas vybaviac, prišiel domov, kdeby mu bola mamička miesto ofúkala, nazdajúc sa, že na šírom svete niet človeka ani krásnejšieho, ani múdrejšieho, nežli jej synáček, na ktorého so zaľúbením dlho dlho, složiac ruky na lono, nehovoriac ani slova, a len sa tak v pohľade naň kochajúc, pozerala. Ale teraz ho jej brat, vicišpán, prečo, videli sme, potreboval, a tak ho prepustila dajúc mu požehnanie a nazdajúc sa, že hneď veľkým pánom ostane, keď len vicišpán naňho pohliadne. — —

Pán Adam Bešeňovsky odbavil teda grófa i Anulku, a teraz dal k sebe zavolať Štefana. Tento prišiel.

„Mi fili,“ začal vicišpán po latinsky, „tys' bol sirota, tvoja matka nič nemala, já som ťa musel napomáhať, čomu som tým radšej teraz, bo vidím, že sa stal z teba statočný, poriadny človek, ktorý celej familii len ku cti slúžiť bude.“ Pritom pozrel na Štefana, jakoby chcel čítať v jeho vňútornosti.

Tento neznal čo ujec chce.

„Teraz,“ pokračuje Adam ďalej, „nastáva reštavrácia; jako strany stojá, znáš, — treba nám teda zas dačo urobiť, abysme sa udržali, lebo ty so mnou stojíš a padáš; znáš ale čo sa včera stalo. Strýc Ondrej je tvrdá hlava a môže mnoho pokaziť pre nás, a Potockému mnoho do saku náhnať. Pôjdeš teda do Levíc, a uspokojíš celú rodinu, povediac jej, aby to všetko len pri starom zostalo.“

„Ale pán ujček,“ odvetí Štefan, „lepšie by to bolo, keby ste sa sám tam ukázal; bo vaše slovo viac platí, nežli mojích sto.“

„Nechaj to tak Števko,“ prehodí vicišpán, „já

v tomto okamžení nič urobiť nemôžem; Potocky bude kuvať, kým je železo teplé, a nie já, ale len ty ho môžeš ochladiť. Ty povieš, že sa porúčaš do priateľstva pánov bratov i na ďalej, a znáš — udrž sa teraz pár rokov slúžnym — vicišpánstvo ti bez toho neutečie pri našej rodine — a mojej pomoci. Kebys' bol len o desať rokov starší, nužby sme to hneď teraz prelomili; — ale vidíš, kde fúzy tam rozum, a tak čakaj času, jako hus klasu, a všetko bude dobre.“

Pekne obišiel Adam Štefana, ale tomuto sa to dákosi páčiť nechcelo, myslel si chudák: nech psom tráva rastie, keď kone podochnú, — bo si pomyslel na Anulku.

„Čas tratí, čas platí,“ pokračoval zas Adam, „musíš teda čím skorej, a to ešte dnes ísť do Levíc, bo teraz nevoľno ani hodinky premeškať. Na večer prídeš domov, a tu si potom spolu posedíme — bo sa musíme na pár týdňov rozlúčiť s Anulkou.“ A pritom, tak mu mädové motúzky cez ústa prevlekujúc, upial zraky na Štefana; tento ale svoje zvesil dolu, a obdržal rozkazy, neveľmi potešený tým, že ujec s barvou von vyšiel, t. j. jemu slúžnovstvo obecal a Anulku preč posielal, z čoho vidno bolo, jak chce pretrhnúť známosť obidvoch ľudí.

Jak Štefan, ani sám nevediac prečo, pomútený do svojej izby došiel, obliekol sa, dal zapriahať, a kým sa to stalo išiel do zahrady, kde mu Anulka oproti prišla, bez toho žeby ju bol pozoroval, a skoro popri nej prešiel ani na ňu nepohliadnuc.

„A peknýs' ty človek,“ prehodí dievča, najprv mu rukama oproti tvári bežiac, jakoby ho prestrašiť chcelo,

„já ho hľadám jako ztratenú ihlu, a on ti, hľaďže ho, na mňa ani nepozre! — Aj ale vidím, vidím," posmešne prehovoriac pokračuje, „to tvoje srdiečko ti sem za mnou do zahrady ubehlo, znajúc kde ma má hľadať, a odohnalo oči preč, aby nevidely, kde vidieť majú, bo jím závidí, žeby i ony účasť maly na tak znamenitej osobe, jako som já."

Štefanovi ale nebolo do smiechu; stal si pred Anulku, pozeral dlhým zrakom na ňu a vyriekol: „ale povedzže mi ty božia stvora, kedy už len rozumu nabudeš?"

„Načže mne rozum, keď ho ty máš dosť? a vidíš Števko, včera tí páni povedali, žeby nám to vraj svečalo; nuž potom bys' ty rozumom vládol a já pletkami — ale do týchto bys' sa miešať nesmel — lebo beda tebe!"

„Nač to hovoríš teraz?" opýta sa Štefan.

„Nato, že sa mi to tak páči; lebo vidíš musím od teba preč, a to viem, že ma rád máš, a chcela bych ti mastičku na tvoje ubohé srdiečko prihotoviť."

„A odkial znáš, že ťa rád mám?"

Dievča sa rozosmialo i zalomilo rukama: „nuž ale či sa ozaj nazdáš, že já to neviem? Tvárka není lhárka, a keď ju ku mne len obrátiť môžeš, nuž si celý uradovaný; eštes' len bol patvarista a já deckom, už si vtedy, chodiac s miskou okolo stola, zrakom, hľaďže vidíš takto" — a ukázala prstom kruh do kola, „vesloval, abys' tú milú premilenú Anulku z očí neztratil."

„A ona sa mi pekne zato vysmieva, či je nie pravda?" odpovie Štefan, „nač to všetko spomínaš, keď si

ešte nezrelé decko, a nikoho nie si v stave rada mať — tým menej ale mňa.“

„Ach rada ťa, rada ťa, jako mačka vtáčka a strelec zajáčka, ty moje potešenie, srdce z kalerábu a duša z lopúcha!“ A spojila ruky, jakoby ho na prsá pritisnúť chcela, pritom ale tak vážnosmiešnu tvár urobila, že Štefan neznal čo na to v okamžení odpovedať; lebo za holý posmech to vziať nechcel, znajúc že dievča všetko, i tam kde najhlbšie pohnutie citu vyraziť chcelo, na ľahký spôsob prednášať zvyklo; za vážne slová zas celú reč držať nemohol, bo bola tak posmešne vyslovená, žeby si ju žiaden človek pre seba dobre nevykladal.

Anulka pokračovala núťac sa k plaču: „vidíš Števko, tys' ma nešťastlivou osobou urobil!“

Štefan sa zasmial až ho bolo ďaleko počuť a vyriekol: „ty šialená dievka, bezpochyby nemáš všetkých doma, že sa ti chce také reči tárať. Ale povedz mi, čo vlastne chceš?“

„Teba Števko, teba!“

„Mňa?“

„Nuž ano!“ s podivením vyriekla Anulka, jakoby urazená, že ju Štefan nechce rozumieť. „A však je pravda, žes' ma nešťastlivou urobil, lebo vidíš, teraz musím byť grófkou, či sa mi chce či nechce, čoby sa nebolo stálo, keby sa môj otec o nás dvoch nebál; a budem sa ti na šiesti paripách voziť, budem si v koči vysedávať jako páva, fulajtári budú len tak obskakovať — a keď si stretnem pána Štefana Levického, odvracajúceho sa odo mňa, aby ma nevidel a mu srdce nepuklo — či nebudem

museť byť nešťastlivá? Lebo vidíš, já som velice dobrá, a dobré samo sa chváli."

„Ale počuješ, kebys' ma v skutku rada mala — nužby ťa jedno slovo otcovi dané od grófa k Štefanovi priviedlo, a miesto grófa, Štefana do koča posadilo."

„Aha! keby som já bola taký tenký súkeník, jako si ty. Ale já si myslím, že čo je lacné, není vzácne, a ty si ma musíš zaslúžiť."

„Povedz mi len ty pochabé dievča, jako?" odvetí Štefan.

„Ty máš aj krátke vlasy aj krátky rozum," skočí mu do reči Anulka, „že to nerozumieš. Nuž staň sa vicišpánom, postav sa pred môjho otca, vezmi si strýca Ondreja so sebou, daj od Adama všetko vyčítať, čo sa kedy pri svadbách až do dnes stalo — potom — a tak ďalej."

„Vicišpán, vicišpán! ľahko ti to povedať, ale ľahšie by ti bolo otcovi, — alebo já mu to poviem," pretrhol Štefan vlastnú reč, „aby sa nám i bez vicišpánstva sobrať dovolil."

„Nie, nie, nie, já tomu neprivolím!" vyvolá Anulka, „já chcem raz byť vicišpánkou — a koniec reči." Pritom dupla nohou a hodila rukou.

„Ale povedz mi len, jak to robiť mám? i mladý som i chudobný som, a psota sa vždy zle mala, lebo mrcha strechu mala."

„Tys' tiež múdra hlava, že kdes' sám, tam nikdo nad teba, a predca si neznáš rady. Už já vidím, že nemáš smelosti ani za grajciar; bo komu sa nelení, tomu sa zelení. Akby ale slovo tak bláznivého dievčata, jako som

já, u teba podľa vlastných tvojich rečí dačo platilo, teda ti hovorím: nechytaj vtáčky na udicu a ryby na lep, ale stoj čo stoj, i čoby sekery padaly, rob kým je čas, a urob si všetko dobre na mieste, nebude sa ti treba baviť na ceste.“ — Potom ale priskočila k nemu, hládkala ho po líci, hľadela mu do očí tak prenikave, že ju Štefan chcel obejmúť, ona sa mu ale vyšmikla, poklonila sa vážne a vyslovila usmievave:

„Šuhajko biela hus, dávala by ti z úst,
Lež mi mamka nedá, žeby bola bľadá.“

A pritom hlavou i rukama posunkujúc, ubiehala jako srnka.

Štefan sa díval za ňou i vyriekol: „no počkaj ty stryga!“

Anulka to dopočula, obrátila a poklonila sa hlboko i vypovedala: „s pánom Bohom pán vicišpán, s pánom Bohom, a pomyslite si, že kdo má mrcha ženu, netreba mu chrenu. Teraz ale robte čo sa vám páči, a nech sa vám ľúbi kapusta lebo hlúby.“ I zmizela.

IV.

Slúžny Štefan Levicky si sadol do voza, a zamyslený išiel do Levíc. Snuvalo, rojilo sa mu v hlave, že nebol v stave myšlienku ani len na chvíľku tak pevne udržať, žeby ju druhá nová hneď nebola vytisla.

Paholok zastavil vôz, hajdúch skočil dolu, otvoril pánovi dvercia na kočiari, a tento sa len díval, jakoby nechcel veriť, že kočiar už pred domom strýcovým stojí, alebo radšej sám nevedel, čo vlastne tu chce.

Sobral sa a vstúpil dnuká.

Pán Ondrej Levicky sa práve obliekal a naťahoval si čižmy na nohy, ktoré sa mu neveľmi podávaly, zastavujúc sa na nových uhorských nohaviciach; bo pán Ondrej nemohol vystáť novoty, a tak ani široké gaťoty, nosil teda, jako vždy od svojej mladosti, nohavice na remeň vyšnorované. Jak Štefan dnu stúpil, pozdvihol strýc hlavu, klepol pätou na zem, oddýchol si, jakoby mu bol príchod niekoho k oddýchnutiu vítaný, i povedal: „vítaj Števko! já o vlku a vlk za humný!

„Dobrý deň strýčko! Prečo?“ opýta sa Štefan.

„Ale vidíš dieťa moje,“ odpovedá Ondrej „— hjaj — ale tá čižma ma tak tlačí — teda vidíš, já idem k Potockému do Rašova a chcem, aby — no však vieš — zo včerajšej rozprávky dačo bolo.“

„Čo strýčko myslíte?“

Ondrej sa ale rozhneval, roztvoril oči v podivení, klepol zas pätou neobutej čižmy na zem, složil ruky na prsá, i prehovoril dívajúc sa upretým zrakom na bratranca: „nuž a ty to neznáš holobradý múdry pán slúžny? nuž a či sa nazdáš, že mne na našej familii nič nezáleží? nuž a či Levickovci vždy len Bešeňovským slúžiť majú, a títo jich na večné veky za nosom vodiť musia? — A tak teda počuj! Či chceš či nechceš — no však si mladý, a tak ti odpúšťam, že ani toľko nemáš pod klobúkom, žebys' ma pochopil — ty musíš byť vicišpánom, a to len zato, že sa Adam, tvoj chýrečný ujec, nazdáva, že to Levickému ani z očí nevyzerá, a já mu chcem, chcem, chcem,“ a tu složenou pästou v povetrí šermoval, „preu-

kázať, že to tak musí byť. Ty ale sa len obráť okolo Anulky, a všetko bude dobre!“

„Hja, neučte vy strýčko vlka do chrasti, však on ta sám cestu zná.“

„No ale nezná,“ odpovedal Ondrej, „jako z chrašti von;“ a tu mrnkajúc, jako čoby sám so sebou hovoril, naťahoval čižmy až sa mu jich podarilo docela obuť, kde si vzdychol, stal pred Štefana vystrúc sa jako sviečka a skrižujúc ruky za chrbátom hovoril ďalej: „teda vidíš Števko — takto je to — a nie ináč: panská láska na zajačom chvoste, tak sa ty tiež nemáš čo na ujca spoliehať, lebo ten len vtedy pravdu vraví, keď sa potkne, a tys' ani len na vlastnom chlebe není, kým si uňho. Moja starosť je — no však som ťa vychoval — na teba myslieť; a tak ty musíš raz i bez ujca dačím zostať, i od neho sa rozlúčiť, aby si nemyslel, že si ty uňho len piate koleso a trinásty apoštol. Preto teda idem k Potockému, hoc jeho novoty mám v žalúdku jako moje hriechy, čiby sa nedalo spojenie medzi ním a Levickovci docieliť, ale pravda na dobrý spôsob. Vidíš syn môj, takto je to,“ pokračoval Ondrej ruky složené rozhodiac, a prstom pravice na prsty ľavice vyčitujúc, „celý svet pojedol šialené huby, a celá krajina chce, aby vraj zemän mýto platil, aby vraj zemän porciu platil, aby vraj zemän na cesty chodil, aby vraj sedliak v kongregácii sedel — a všetke súsedné stolice sa už v tom smysle vyslovily — len naša nie, Bohu buď chvála! Teda vidíš syn môj, takto je to: Adam sa dlho udržať nemôže, lebo naší holobradí mladoši vždy na to dotierajú, čo sa inde stáva, a hania nás starých tak, že o

krátky čas prehrať musíme, bo nás zošklivia v očach zemianstva, že sa nás tak bude báť, jako čert svätenice. Takto je to teda,“ a tu znovu vyčitoval na prstoch: „zajedno, už je darmo, či sa mi páči či nepáči, musíš sa ty s tymito ľuďmi spriateliť, aby si na holom nezostal, čo sa ti o pár rôčkov s ujcom stať môže; podruhé, keď bude dakdo z nás s Potockovci, nuž musia i na to pozerať, čo my chceme, bo keď máš nepriateľa, obes sa mu na nohy, aby skalu do teba uhodiť a bez teba ísť nemohol, — a potom pošleme Potockého na dietu, a my budeme predca len páni v stolici; potretie, Adam ti pred nami sľúbil Anulku ak budeš vicišpánom — a ten gróf sa mi nepáči — nuž a znáš, nesmieme šťastiu každú dierku zapchať, aby dnu vliezť nemohlo, a vidíš, jak pekne by to bolo, keby sa raz Levicky na vlastných štyroch koňoch voziť mohol — však jích Adamovi už bez toho netreba.“ A tu si oddýchol jako po päťdeňnej práci.

„Ale strýčik,“ prehodí Štefan, „však ste ešte ani nepočul, prečo k vám prichádzam.“

„Hm, neviem? čoby nevedel? — Adam ťa posiela, aby sme sa smerili; však já znám jeho chodníčky. Dal mi odkázať, že Ondrej neondej, hoc i druhými slovy, a myslí si, že já z jeho praktiky nič nerozumiem, — ale oklame sa; on sa viacej po mne vláčiť nebude, a čoby si sto grófov na pomoc vzal, bo mu päty ukážem prv, kým mi bude môcť povedať, že ma i nabije i plakať mi nedá. Hm, rozumieme, rozumieme!“ doložil pán Ondrej k svojim rečam, prstom si na čelo ukazujúc, „a dobre je to, keď sa čertovi sviečka zažne.“

„Ale strýčik!“ prehodí Štefan, „ťažko nám to bude s Potockovci sa spojiť, bo nám ani veriť, ani nás chceť nebudú; a potom sa mi to nevidí, ujca len tak bez každej príčiny zanechať, bo tak s mojou svadbou ešte horšie pôjde; a potom by to bolo troška i nestatočne, k tomu zas já sám neznám čo začať, čo robiť.“

„Hm, tak je to,“ odvetí Ondrej, „keď sa mladí ľudia na starých len tak, jakoby sami celú múdrosť boli pojedli, dívajú! — Či neznáš ty holobradý, že Potockovci doteraz za seba ani tretinu zemianstva nemajú, a tak že jím musí byť vítané takú familiu, jako je naša, za každú cenu k sebe pritiahnuť. Potom zas čo sa ujca dotýka, zato by si já nikdy prsty nepohrýzol, ani vlasom nedal ošedivieť, bo len ten k dačomu príde, čo sa rozumu chytí. A keď neznáš čo začať, teda ti poviem já, pamätaj si to, a nehnevaj ma, teda takto: já budem všetko robiť, ty nič; ty budeš s ujcom držať, já proti nemu. Teda počuj! ty sa takto budeš držať: čo nehorí, nezalievaj, čo ťa nepáli, nehas; nepchaj prsty medzi dvere, lebo kdo stojí u dverí, každý ho uderí; neklaď drevo na oheň, lebo môže so suchým i mokré zhoreť, ale drž s Adamom, aby sme vedeli, čo sa i tu i tam robí až do konca, kde potom všetko i bez toho na svetlo vynde, a aby si bol i z jednej i z druhej strany zakrytý. Len jedno mi musíš sľúbiť Števko!“

„Čo je to, strýčik?“ usmievajúc sa opýtal Štefan, „už vidím, že vás nikdo neprevedie.“

„To jedno, že pred voľbou odvedieš pár hlasov Adamovi — no ale pomysli si“ — a tu sa popod fúzom

usmiechal — „Anulka stojí vo hre, a keby já bol mladý, päť zubov by si za ňu dal vytrhnúť.“

„Nuž dobre, ale strýčik počujte! Pán ujček vám dal odkázať, aby to len všetko pri starom zostalo.“

„Hm, hm, ty ty ty — babrák! či neznáš čo je to?“ prehodí jedným dúškom Ondrej, „to je toľko: ty nebudeš vicišpánom, Anulka nebude tvoja, nebudeš sa na štyroch voziť, majetok pripadne grófovi, a ty Števko si vytri zuby a zostaň žobrákom; lebo čo Adama do toho. — Ale počuj chlapče!“ zakričí hnevive Ondrej, „já mu ukážem, že jaký pán Boh daj, taký bodaj zdrav. A teraz iď, iď, a povedz tvojmu vicišpánovi, že keď čo chce so mnou mať, aby sám sem prišiel; lebo já pán, ty pán, kdo bude svine pásť?“

Štefan zvesil hlavu a opýtal sa strýca: „nuž ale keď prepadneme, čo potom?“

„Neboj sa chlapče!“ zavolal Ondrej, „potom ti odstúpim môj domec i so všetkým čo mám, a budeme allegovať spolu až to bude praštať, a uvidíš, že sa nám bude celá stolica klaňať.“

Štefan sa odobral a mrmlal si pod nosom: „pri Nebojsi i Galanta zhorela,“ ale pomysliac si na Anulku a na jej slová, bol by skoro strýca len zato objal, že sa jeho reči s Anulkynými srovnávaly.

Ondrej ale obliekol kaput s dlhými krídly, vzal trstenicu, na vrchu i na tretine sriebrom obíjanú, do ruky, i kráčal snujúc všelijaké veci do Rašova, kde Jan Potocky, druhý vicišpán stolice, prebýval.

V Rašove to vyzeralo jako v raji. Okolo kaštiela,

bydliska Potockého, bola pekná zahrada, ktorej cesty sa okolo trávnikov a kvetinových hriad krútily, jako had okolo kameňa, ktorý ho v letňom čase chladí. Po krúťacích sa cestách boly stoly rozostavené, na ktorých sklenice, pohárky a misky ešte od včerajška stály, znakom: že lebo sluhovia nemali doteraz času všetko skľúdiť, alebo že hostia hodovali až do rána, čo pravde podobnejšie bolo, bo nejedèn zemän v kurtke, alebo v gubke, alebo v šubke, alebo len jednoducho oblečený sa po zahrade tmolil neznajúc, že je už poludnie, a zabudnúc, že slnko svieti a parno nastalo na chládok nočný. Ale nehaň zemänov, chudákov; však to boli samí chudobní neboráci, čo sa jím viac v kaštieli miesta k nocľahu nedostalo, a tak sa museli sami o seba starať, keď sa pán Potocky, začo mu oni vďační boli, aspoň o hlavy postaral. Teraz jím ale oživly mušky, pochytali sa po troch, po štyroch okolo krkov, prechádzali sa a spievali si:

Ráno nad Rašovom slniečko vychodí,
Tu sa po zahrade Janíčko prèchodí,
Janíčko prechodí, a tak sebe myslí:
Način sme zemänia, način sme my vyšli?
Nato sme my vyšli: niet pravdy v stolici,
Kdo z koho, ten z toho, právo o palici.
Hore sa Janíčko, hore zdvihni čelo,
Neboj sa Adama, pozri naňho smelo!
Pozri naňho smelo s dnešným pekným ránom:
Ty budeš stolice našej vicišpánom!
A dolu s Adamom, nech si zlomí väzy,
Právo, spravodlivosť nech u nás zvíťazí.
A ty svieť slniečko od zory do rána,
Privítaj Janíčka, nášho vicišpána!

„Vivat, vivat!“ ozvalo sa zo všetkých strán, a z každého kúta sa pár hláv medzi krovím objavilo. Medzi nimi náš Peter Barina, verný straník Potockého, viedol za sebou ospalého barboráša, za ktorým sa šesť nevyspatých, od včerajšieho hulákania ešte nevytriezvelých cigáňov tak jako vo snách tiahlo; bo hoc včera pána Potockého ani doma nebolo, to bol predca jeho dom celému svetu otvorený, a páni bratia zemäni si rozkazovali jako doma, a cigáň nesmel sláčik odložiť, pokial sa ktorému z hostí páčilo lebo jeho hudbu počúvať, alebo si dať daktorú nótu vyhrávať. Po zahrade roztratení páni bratia teda sa shŕkli okolo Petra Bariny, i zastali si pod oknom kaštiela. Tu zaštikol primáš husle pod bradu až zajačaly, jakoby jich tisknutie sláčika bolelo, barbora zahundrala, a celý húf zemianstva si začal v prievode hudby vyspevovať:

Ráno nad Rašovom slniečko vychodí atď.

a jak prišli ku koncu:

A ty svieť slniečko od zory do rána,
Privítaj Janíčka, nášho vicišpána! —

Tu sa rozlietly okná, a pán Jan Potocky sa objavil, ďakoval peknými slovy pánom bratom za jích priazeň a náklonnosť; títo ale triraz zakričali „vivat“ a zavolali: „dolu k nám pán vicišpán, dolu!“

Potocky prišiel k ním, kde ho hneď najprvnejší schytili, vyzdvihli do hora, nosili po zahrade na pleciach, a kričali: „vivat, vivat!“ až to bola radosť.

V tom práve oproti ním sa objavila postava, na tomto mieste od dávnych časov nevídaná; všetkým sa to,

čo ju zazreli, tak pozdávalo, jakoby to bol starý Ondrej Levicky, bo kaputom zametal cestu a pokašlával, že ho bolo od ďaleka počuť; ale nechceli vlastným očam veriť, znajúc, že býval Ondrej vždy, zvlášte pre jeho rozšírené sväzky rodinné, a potom že nemal prázno pod klobúkom, najpevnejším stĺpcom odpornej stránky. Jeden medzi hosťmi zavolá: „nezvaných hosťov pod stôl sádzajú!“ a druhý zas: „hm, mešter kôň vlk!“ Pán Potocky kázal, aby bolo ticho, a všetci umĺkli jako Nemci pri mäse.

Bol to v skutku Ondrej, ktorý pridúc k shromaždeným a zhliadnuc Potockého, ztrhol klobúk, poklonil sa pekne, práve tak jako vedel, a vypovedal: „humillimus servus domine spectabilis vicecomes! dobré ráno páni bratia!“ a oddýchol si, jako čoby z duba zpadol, bo mu bolo úzko, zbadajúc sa na tak cudzom mieste, a zpozorujúc, jak krivo celé shromaždenie naňho zazerá.

Ale pán Potocky bol hladký človek, a zachádzal i so svojími odporniky vždy zdvorile, dobre vediac, že najmenší krivý pohľad na zemäna sa pred reštavráciou po stolici roznáša, jako čoby pušný prach zapálil, a že často človeku i sto ľudí len samý chýr odviesť môže; a tak i teraz boskal Ondreja na obidve líca, i privítal ho srdečne, jakoby bol jeho najlepším priateľom, i opýtal sa ho, čomu má tak veľké šťastie jeho príchodu ďakovať?

„Vaša milosť pán vicišpán ste včera u jeho milosti môjho pána švagra Adama Bešeňovského tak bol ku mne, k môjmu bratrancovi a k celej našej familii laskavý, že som si za povinnosť držal, sa vám zato poďakovať.“

Potocky nevedel sice, ale šípil, čo Ondrej chce.

Peter Barina, ktorému milé bolo, že sa Ondrej a s ním Levickovci sbližujú jeho stránke, zavolal: „hja pán brat, len bez okolkov hovorte; prišiel ste s nami zavolať: „vivat Potocky, prvý vicišpán!“

Celé zemianstvo zakričalo „vivat“ jako z povinnosti, počujúc meno svojho vyvolenca; Ondrej ale pokrútil hlavou i vyriekol: „hm, znáte páni bratia, že som já nikdy nebol buch do sveta, a radšej som konal, nežli kričal.“

Páni bratia sa na to nahnevali, rozpŕlili, bo sa jím tak pozdávalo, že jím chce lekciu držať. Jeden medzi nimi sa nemohol zdržať i vyvolal: „teraz musíte s nami volať; lebo kdo príde medzi vrany, musí kvákať jako ony.“

„Hm,“ odpovie Ondrej pokojne, „a prečo chcete, aby som tak volal jako vy?“

„Preto,“ odvetí predošlý, „že jaký človek, taká reč, a že vtáka poznať po perí, a človeka po reči.“

Ondrej ale obrátac sa k Potockému, povedal: „nemohla by mi vaša milosť pár okamžení oferovať?“

„Veľmi vďačne, veľmi vďačne,“ odvetil tento, poprosil pánov bratov, aby málo poshoveli, vzal Ondreja pod pazuchu a kráčal s ním do kaštiela.

Páni bratia sa dívali za nimi, nevediac čo o tom myslieť, ale veselí jak na Havla, tak na Pavla, nemysleli ďalej o tom, keď jím Peter Barina vyložil, že pán vicišpán vie čo robí, že to neškodí sa poshovárať i s protivníkom; lebo vraj čo hlava to rozum, a koľko hláv, toľko klobúkov, že sa vicišpán iste nezanedbá vyzvedieť, jako odporná strana stojí, a že sa Ondrej iste dá, raz sem pridúc, na pokanie, jako čert na milosť.

Ale Ondrejovi sa o protivnej stránke ani nesnívalo. Kadenáhle ho Potocky usadil, začal, poobzerajúc sa po izbe, či ho nik nepočúva, hovoriť: „vaša milosť, já som prišiel k vám sa poradiť, čiby sa spojenie slavnej familie Levickovskej s vašou stránkou uzavreť nedalo.“

Potocky stal hore, díval sa jakoby v podivení na hosťa, schopil sa, dal mu pravicu i vyvolal horúce: „jakože by ma to tešilo vaša milosť pán brat, keby sa to stať mohlo!“

„Stať sa môže vaša milosť,“ odpovie Ondrej, „len ak vy chcete.“

„Já by som si to iste len za šťastie pokladal.“

„Nie tak, nie, pán vicišpán,“ odvetí Ondrej, „my by sme boli šťastliví, keby z nás dačo bolo; ale neznáme, čo poviete na naše výminky.“

„Všetke sú z mojej stránky po predku výplnené!“ prudko odpovie Potocky.

„Nie tak vaša milosť, nie tak. Musíme všetko premysleť, abysme vedeli, na čom stojíme, a musíme si zrejme povedať, čo chceme. — Nuž teda takto: že sa môj švagor Bešeňovsky tak dlho udržal, bol som vlastne já na príčine; teraz ale, keď on viac na svojich, sebe rovných nehľadí, ale sa za grófmi zháňa, a deti v stolici zrodené a vychované viac do ohľadu neberie: tak som si úmienil od neho odstúpiť.“

„Pravdu máte, čistú pravdu pán brat,“ skočí mu horlive do reči Potocky a dá mu ruku: „to som si já už tiež dávno myslel.“

„A tak teda som si pomyslel,“ nedajúc sa pretrho-

vať, pokračuje jedným a tým istým hlasom Ondrej, „žeby to dobre bolo, keby sme sa s vami spojili a vás požiadali, abyste nášho Števka druhým vicišpánom urobil.“

Potocky sa zarazil, ustúpnuc dva kroky nazad, a díval sa na Ondreja zrakom dlhým, prenikavým i povedal: „vy mnoho žiadate pán brat.“

„Nie mnoho vaša milosť, nie mnoho; lebo vidíte, švagor Bešeňovsky sľúbil, no však ste aj vy pritom bol, svoju dcérečku Štefanovi, ak bude vicišpánom; keď sa to ale nestane teraz, nuž sa nestane nikdy.“

„Ale pán Štefan dlhšie ešte čakať môže; on je nie starý, a dievča je mladé.“

„Hm,“ premrnkne Ondrej, „lepší vrabec v hrsti, nežli zajác v chrasti.“

„A potom,“ hovorí Potocky, „pán Štefan by bol za vicišpána ešte primladý!“

„Hm,“ pokračuje v predošlom spôsobe Ondrej, „májová zelina každá býva dobrá, a jedno leto lepšie, nežli sto zím; nebojte sa oňho, lebo keď sa raz žobrák na koňa dostane, ani čert ho nedohoní.“

„A potom jakokoľvek,“ prehodí Pytocky, „veľmi ľutujem, že som sa vám zaviazal pán brat, každú žiadosť vyplniť; všetko vďačne, len to nie, lebo som už pánu Kňazičovi sľúbil.“

„To nič nerobí,“ skočí do reči Ondrej, „urobíme ho notáriušom, a sľúbime mu, že ho pošleme na dietu, však bez toho za tým velice pachtí.“

„Už jakokoľvek, ale to predca nepôjde!“

Ondreja prešla trpezlivosť, stal teda vidiac, že jeho

úmysly i u Potockého vyšly na poctivý smiech, postavil sa zrovna pred tohoto, založil ruky na chrbte i začal: „teda z nás nič byť nemôže, — já som si myslel, že to pôjde z rúčky do rúčky po priateľsky, lebo ruka ruku umýva; odpustite teda pán vicišpán, že som sa k vám v dúvere obrátil, abyste mi to ale odpustil, poviem vám jak som k tomu prišiel, a uvidíte, že som si to dobre rozvážil. Nuž teda takto je to: v našej stolici je asi dve tisíc päť sto zemianskych hlasov. Vy máte osem sto, Bešeňovsky tisíc sedem sto. Vy musíte teda prepadnúť, lebo bez nás pre vaše novoty sa viac ani len dušičky k vám nepri-hlási, a nebudete ani druhým vicišpánom, bo za tým už gróf čiaha jako čert za dušou. Myslel som si teda takto: keď sa Levickovských štyry sto hlasov pridá k pánu Potockému, bude jích mať dvanásť —, a Bešeňovsky len trinásť sto, tak žeby sme skoro rovní boli; ale keď Levickovci ešte k tomu po menších dedinách asi sto zemänov získajú, a k tomu zas asi tri sto zemänov k hlasovaniu nepripustia: nuž bude mať pán Potocky najmieň dve tretiny za seba — a víťazstvo je hotové. — Ale nechcete vaša milosť — teda dobre, lebo dačo za dačo, a nič za nič. — Však som sa, vaša milosť, dobre učil v škole rátať? Ale teraz humillimus servus.“ I chytal klobúk.

Potocky nemohol ani na tvári, ani v pohyboch svojích zatajiť, že sa mu počty Ondrejove začínajú v hlave rozliehať, a nepripravený na tieto poslednie dúvody, chytil starého za ruku a vyvolal: „no, však jako nepriatelia, alebo jako cudzí sa nerozídeme. Počkajte len pán brat — musím si tú vec premysleť, a poradiť sa s mojou stranou.“

„Nie tak pán vicišpán," odvetí Ondrej, „k tomu už nieto času. Teraz už treba konať, a tak či pristávate či nie?"

Potocky skrčil plecmi i vypovedal: „pristávam." Ondrej odložil klobúk a sadol si pomaly zase hovoriac: „odpustite vaša milosť, ale ustal som, a teraz keď sme spolu, počujte, či sa vám moja rada ľúbiť bude. Nehovorte ani slova, že sa so Štefanom rozumiete, bo nám je tento v dome Adama treba. Potom na každý možný spôsob hľaďte Matiaša Bešeňovského preplatiť, bo to je figliar klinci vybíjaný, a ten jediný je v stave nám svojou papuľou všetko pokrižlikovať, bo má oči jako jazvec, vidí i kdeby videť nemal, a drobní zemänia radi s ním do jednej trúby dujú. S práznou rukou ale sa k nemu neustávajte, bo uňho platí turák, a slúžiť bude za groš i čertovi i pánu Bohu. S odvedením zemänov na deň reštavrácie sa spoľahnite na mňa."

Potocky sa usmial: „no no, však to dávno známe, že ste nadarmo do školy nechodil."

„Hm, teda zostaneme pritom vaša milosť," povedal, stal a vzal klobúk Ondrej Levicky.

Vicišpán mu stisol ruku a vyboskával ho, jak sa na statočného zemäna svečí.

Šli ruku v ruke do zahrady. Poludnie už dávno prešlo, a páni bratia si posadali okolo rozostavaných po chodníkach stolov, a tu si jedli a pili pri hudbe cigáňov až to bola milá vec — lebo bolo všetko za darmo. I ten najmeňší medzi nimi si rozkazoval jako doma, sluhovia boli prinútení každému „vaša milosť" povedať, a obslúžiť

ho vo všetkom, ba i v tom, čo mu len z očí vidno bolo. Ale tu len svitlo zemänovi v hlave, čo je on za důležitú osobu! Tu videl a poznal, čo je on, a čo na ňom vo svete záleží! — A tak bolo každému dobre okolo srdca, každému tvár rozkvitla, klobúk alebo čiapka sa na jeden bok hlavy vtisla, fúz sa vysúkal a nos do hora vyzdvihol, tak že každému už z parsúnu zemianstvo vyzeralo.

Cigáň sa zvrátil z nóty a zahral tú Potockého, na znak, že pán vicišpán prichádza. Spev, rozhovor, džavot prestal, a zavznelo jednohlasné „vivat,“ a všetkých oči sa zvrátily v tú stranu, odkial vítaný prichádzal. Ale zas to len zarazilo pánov bratov, že Potocky ešte v dúvernejšom rozhovore s Ondrejom prichádzal. Pán Michalko sa poškrábal za uši, mykol si klobúk na oči a premrukol: „pri — pri samej vode mlyn, však si sa poradil;“ pán Lubina zas vyvolal: „tak mu to medzi nami svečí, jako psovi piata noha;“ pán Orieška zas: „ba načo sa to také strašidlo medzi statočných ľudí vláči, čo nevie ani jesť ani piť!“ „Ale to musí predca čertom páchnuť,“ ozve sa pri druhom stole pán Hradsky, „že sa starý Ondrej sem odvážil, a radšej do cudzieho, nežli do vlastného hrnca nos strká.“

Na to mu ale Peter Barina odpovedal: „mlčteže, mlčte pán brat, vy sa do toho rozumiete jako hus do piva; lebo vidíte: kdo čo nemá, to hľadá, a tak Boh zná, čo z toho dobrého vykvitne. Pán Potocky má tiež tuto,“ ukazujúc na čelo pokračoval: „a není tiež mechom uderený.“ V tom stal, a jakoby svojmu najbližšiemu súsedovi ukázať chcel že pravdu má, šiel rovno k príchodzím a oslovil

Ondreja Levického: „však je pravda pán brat, budete naším!“

Ondrej neodpovedal, a Barina sa bez okoľkov obrátil k Hradskému i vypovedal: „vidíte! kdo mlčí, ten svedčí.“

„A kdo svedčí, ten pes väčší,“ doložil Ondrej po svojom spôsobe, „viete, že tvrdé drevo, tvrdý klin; a tak i Levicky len pri svojom zostáva i vtedy, keď sa do vášho priateľstva porúča, humillimus servus.“ S tým sa poklonil a odišiel, nedbajúc na zdržovanie Potockého, domov.

Potocky ale poprosil Barinu i Oriešku, aby sa jím páčilo hore k nemu na maličkú poradu. Zvedavý Orieška bol rád, že sa hádam dačo dozvie o Ondreja Levického prítomnosti, a tak stal a išiel; Barina ale povedal: „hja vaša milosť pán vicišpán, čo sa porady dotýka, tej sa já nerozumiem; kdo je v rade, ten nech prade, ale já nie.“

Avšak na prosbu vicišpána sa dal pohnúť, a po malej chvíli, bez toho žeby boli čo druhým povedali, vybrali sa Barina a Orieška do Bešeňovej k pánu Matiašovi Bešeňovskému.

V.

Bešeňova bola veľká dedina, v ktorej viac než tisíc, a to temer samých zemianskych duší prebývalo; bola rozdelená na tri časti: horniu, dolniu a prosredniu Bešeňovu. Iného človeka nežli zemäna tu temer nebolo vídať, len keď sa hádam nevedomky, alebo po práci a službe sem zatáral. Ale dedinskí páni aj dobre znali moc svoju upotrebiť, aby sa sem žiaden cudzí neusadil, okrem žida,

ktorý zajedno od otrhaných krčiem hroznú árendu platil, a zadruhé v dome svojom na vieru, na dobré slovo à rozkaz dával, do domu ale na cedulky víno, pálenku a mäso posielal. Keď sa ktorý sluha v dedine natoľko zmohol, že mohol i bez služby v hospode bývať a sa dialšou rúk prácou živiť: to sa mu u direktora predpísalo, že nesmie len jednu ošípanú, tri sliepky s kohútom a štyry husy držať; ináčej, poneváč bol celý grunt kuriálsky, bolo všetko, čo viac mal, každému slobodno zabiť, alebo si len rovno vziať; lebo by vraj haňba bola pre celú slavnú familiu, keby sa kedy mala len i tá najchudobnejšia zemianka na tom nahnevať, že má v dedine sedliak viac kureniec nežli ona.

Páni Bešeňovskovci ale aj žili jako malí králi alebo u cesty žobráci, bo boli najsilnejšou familiou v stolici, tak že sa len Levickovci s nimi merať mohli; a preto jím každý pochleboval, každý jích lásku hľadal, každý jich hládkal znajúc, že oni vždy spolu držia, a v rozhodnej dobe znamenité záťažie na vážkach dať môžu. Ale pri tomto povedomí svojej důležitosti začali chudobnieť, zvlášte od tých čias, čo i meňší zemäni k reštavráciam a voľbám dietálnych výslancov húfne povolávaní boli; lebo sa odučili — halaškujúc i za pol roka — orať, a priučili sa poháriky dolu a hore prevracovať. To jich ale naskrze nehnetlo; bo kým čas k tomu neprišiel, tešievali sa na príchod reštavrácie znajúc, že vtedy má každý zemän, hocby ináčej jak grošom smrdel, všetkeho dostatok; a potom užili času, lebo vraj i v pekle raz hody bývajú, hoc je už aj dávno starými hrncami zahádzané.

Najchýrečnejšia osoba v dedine bol pán Matiaš Bešeňovsky, známy jako vábnik pri reštavráciach, človek velice obozretný a výmluvný, čo nie len znal k svojej stránke privábiť zemänov, ale jich i spolu udržať. To znajúc páni hľadali jeho priazeň, bo on viac mohol nežli hoc kdo druhý v stolici; on sa ale nikomu neklaňal, nikomu sa neprosil, bo vedel, že dobré kone i na maštali kupca nájdu. To mu pravda všetko nejeden turáčik dohnalo, ale sa mu to aj cez prsty prešmiklo, jako voda cez riečicu. Tak vždy potreboval peniaze, a hoc lakomý nebol, predca bol vždy z potreby taký, jakého ho chcel človek mať, ktorý s práznou rukou neprišiel, lebo kdo sa topí, i britvy sa lapá.

Teraz sedel za stolom, prámovanú čapicu na hlave majúc; pred ním stál človek, sedliak zo súsednej dediny, ktorý prišiel vrátenie peňazí, pánu urodzenému už pred šesť rokmi požičaných, vymáhať. Matiaš sa nadurdil na tom, a vyčitoval sedliakovi jeho nevďačnosť, lebo vraj si tie peniaze už pred pätnásť rokmi zaslúžil, keď mu v čas lapačky dvoch synov za paholkov prijať ráčil. Pri lapačkách totiž sa nik nesmel k zemianskemu príbytku zblížiť; a poneváč deň lapačky neistý bol, to si každý zemän i troch paholkov, synov bohatších sedliakov, najímal, hoc ani volkom, ani koníčkom nevládal; a čo viac: nie pán sluhovi, ale sluha pánovi platil.

Že bol pán Matiaš nahnevaný, bola príčina i tá, že sa pri peknom dni v jeho širokom dvore detí as' z pol dediny shrnulo a tu vrešťalo, až to bola milá vec. Najmladší z budúcich zákonodarcov krajiny si posadali

v košielkach a zapletených nad čelom vrkočkách na poddomie i spievali si:

Neprš neprš dešť,
Povezieme rež,
Na pagáčky, na koláčky,
Tebe dáme tiež.

Druhí kričali:

Píšem píšem pisáričku,
Napíšem ti šestnásť;
Kdo neverí nech počíta,
Či jích není šestnásť.

Alebo chytiac sa dva a dva štipkou za kožu vrchnej ruky razom vyhovárali:

Kvá, kvá kvačica,
Čierna biela slepica;
Pod stolom sú drobce,
Kura vodu slopce.

Iní zas cvičiac pamäť a vzdelávajúc sa v rečníctve, odriekali: jedenko, dvanko, trinko, štyrinko, penko, lako, sekman, dekman, evera, babka, blysk; a zas: ededen, bededen, čínom bínom karabínom, babo blysk.

Školskí chlapci, sa aspoň tu vyvŕšiť chcejúc na svojom učiteľovi, odriekali:

Domine, domine!
Sedí rechtor v komíne,
A rechtorka za pecou
Bije deti s palicou.

Iní chlapci sa zas prezývali; jeden volal na druhého:

Daniel
Štyry kočky zadrhel,
A tú piatu nemohol,
Prišiel kocúr pomohol.

Tam zas dievčatko prekáralo svojho brata:

Anduš kdes'?
Ty si starý pes,
A já mladá veverička,
A ty za mnou bež.

Najvätší ale krik robily deti hrajúce sa na Kožehubu, Kolembabu a Koklesa. Jedny volaly:

Sedí ryba pri potoce
A hovorí dyč,
Na koho to slovo príde
Ten nech ide pryč.

Druhé odpovedaly:

Kokles
Čo chceš?
Zadnieho!
Chyť si ho keď môžeš.

Najtichšie sa držali tí, čo sa v piesku hrali na pimparapac, tak svoje matematické vlohy vyviňujúc; a dievčatká hrajúce sa na zlaté prasa i hovoriace:

Hádalaby hádala,
U kohoby hľadala,
U Marasa,
U Karasa,
Donesiem vám zlaté prasa.

Matiašovi sa až hlava krútila od kriku na dvore provodzovaného, vystrčil teda hlavu von oknom, a zahromžil na deti: „nuž ale mlčíte vy fagani, strela jasná kopasná! však já vás naučím po kostole hvízdať; bodaj vás porantalo!“ V tom ale zhliadne dvoch známych pánov bratov, Petra Barinu a Pavla Oriešku do dvora vchádzať a si cez háveď detí cestu kliesniť, i rozradujúc sa nad týmto prípadkom, obrátil sa nazad do izby i prudko pre-

riekol k svojej návšteve: „počujte Martinko! vidíte, tu ku mne prichádzajú páni, bez pochyby majú so mnou vážne veci vyjednávať, a tak choďte domov, teraz nemám času — a dlh zaplatím jak len možno bude najskorej.“

Martin sa smutne obrátil, poškrábal sa za uchom — i odišiel.

Tak odbavil Matiaš na chytro veriteľa, a tým viacej sa zaradoval nad príchodom známych.

Títo sa poklonili, podali mu ruku a zpytovali sa, jak sa má.

„Hjaj páni bratia! len si pomyslite, či ste to kedy slýchali? — Sedliak božie stvorenia, ale huncút od narodzenia; — len si pomyslite, prišiel odo mňa dlh pýtať, a zabudol, že som mu dvoch synov od lapačky oslobodil, a nazdáva sa, že si to všetko pol druha ročnou oračkou odrobil — však je nato na svete aby robil, a to i vtedy, keď zemän ani krížom slamy nepreloží.“

„To je pravda bezočivosť,“ odpovie Orieška, „ale nerobte si z toho nič pán brat, však sa to i druhým statočným ľuďom stáva, — a pán Boh je dobrý, však on to zas všetko na dobrú cestu obráti.“

„Hjaj vidíte páni bratia,“ zas prevezme reč Matiaš, „chudobnémn i z hrnca vykypí, a tak čo by aj chcel dač shospodáriť, nuž není v stave. Mne je sice práca jako modlitba, a predca nemôžem k ničomu prísť; a ten sedliak mi chodí na krky od rokov — a neuhovel bys' mu, čo bys' mu šípom chrbát lízal. Ale tak je to, pre svoju dobrotu vyndeš na psotu. Já som sa vždy nazdával, že:

púšťaj svoj chlieb po vode, a po nečase ho zas najdeš — ale teraz vidím, že už niet vďačnosti na svete.“

„Ej nie tak pán brat,“ ozve sa Orieška, „hádam ste sa vždy k nepravým ľuďom obracal — já by som to aspoň povedať nemohol.“

„Nevďačnoť, nič iného než nevďačnosť svetom vládne; človek sa môže za druhého potrhať, a predca mu nič nedajú a vždy len zostane holý jako prst.“

„Tak je to pán brat,“ odvetí Orieška, „trápenie korenie, a škoda vás, že so skupáňom držíte, čo nezná vaše služby odmeniť.“

Matiaš spozoroval na čo Orieška naráža, i vyriekol: „hja pán brat, já o koze, a vy o voze.“

„Už či tak či tak,“ bola odpoveď, „ale na moj' hriešnu dušu je pravda. Keby som já vedel, že moje celé postavenie v stolici od jednoho človeka závisí, to by som ho iste nedal od sedliakov trápiť.“

„A já znám zas,“ prevezme slovo Barina, „že čím ťa ten chýrečný Adam napomáha, je taká pletka, že to ani za reć nestojí, a že je to tak pod spôsobom až haňba.“

„Vidíte páni bratia,“ odvetí Matiaš, „len tak v dúvere vám poviem: človek chudobný robí čo môže, aby sa vykýchal. Dlžôbky rastú, veritelia pýtajú svoje, a znáte, že kde nič není, tam ani smrť neberie; tak čo robiť? neukradnem, nebudem brať; nezabijem, nebudem mať; a kde niet kostí, nieto sily! Keď mi teda tu lebo tam dačo odkvapne, nuž to nestojí zato! — Ale páni bratia!“ odrazu sa zpamätajúc pokračuje Matiaš, „prišli ste sem zďa-

leka, a v zemianskom dome ani občerstvenia nenachádzate. Mojej starej niet doma, a tak aspoň kus chleba a pohár vína, lebo chudobní ľudia s vodou varievajú.“ A tu začal oknom volať na chlapca, a sadnúc si ku stolu, židovi ceduľu písať.

„Čo to robíte pán brat?“ ozve sa Orieška, „já som myslel, že u vás všetkeho dostatok.“

„Není všetko zlato, čo sa blyští; — ale vás do toho nič.“

„No kmotre,“ prerečie Barina, „keby já bol tebou, nepísal by som cedule.“

„A čo bys' robil?“

„Hm, keby já bol tebou,“ pokračuje Barina, „to by som si muzikanta držal, za mnou by sa musel i Adam i Potocky driapať!“

„Múdri sme dosť, ale peňazí nemáme,“ odvetí Matiaš — „a tak čo je potom?“

„Peniaze sem, peniaze tam,“ hovorí Barina, „lebo jedno slovo, a máš jích jako pliev. — Ale povedz mi ozaj kmotre, tak v dúvere — no však sme kmotrovci, hoc i s rozličnými stránkami držíme — čo ti Adam za každú reštavráciu dáva?“

„Tys' kmotre tiež šošovičný prokurátor, čo sa do všetkeho mieša, bodaj bys' čerta zjedol!“ usmievajúc sa ďalej vravel Matiaš, „Keď ti ale čo na tom záleží, teda ti poviem, že jeho milosť pán vicišpán chartabianku na päť sto zlatých potrhal, čo som mu ju bol pred pár rokmi vystavil.“

„A nič viac?“ hovorí Barina, „to je toľko, jako

psovi mucha. Hej kebys' ty vedel, jako teba pán Potocky rád vidí, a jako na teba drží!"

„Hja," nevrle odvetí Matiaš, „s tým si já kapustu neomastím, a viem, že ma rád má jako soľ v očoch, alebo jako koza nôž."

„Nazdáš sa?" opýta sa Barina, „no však je sice pravda, žes' jeho najvätší nepriateľ, kebys' ale zaňho tak chcel robiť jako za Adama, nuž bys' uvidel, žeby sa ti znal odslúžiť."

„Každý cigáň svojho koňa, a každá líška svoj chvost chváli," odpovedal Matiaš, „a predca viem že aj vy, okrem troška toho mäsa a troška vína, nič nemáte."

„Bodaj ťa hus kopla kmotre, jaký si ty múdry," zasmeje sa Barina, a strčiac ruku do vačku, vytiahne za hrsť dukátov hovoriac: „nuž kmotre a toto je čo? či sú to staré, zaprášené chartabianky? či je to vosk, he?"

Matiašovi sa zajiskrily oči, vlasy sa mu naježily, spodnia gamba odvisla, a to všetko nad pohliadnutím toľko žltého peniazstva, koľko odrazu v svojom živote nikdy nevidel.

Barina zbadal premenu kmotrovu a svoju prevahu nad ním, i poznamenal: „hja, ale čo? či budeme o takých vecach hovoriť triezvi jako blázni? — no to na moj' dušu nestojí za to!" a pridúc k obloku zavolal: „Janko krsný poď sem!" a chlapcovi dnu vstúpivšiemu dajúc dukát hovoril: „choď k Icikovi, aby poslal, ale hneď, za polovicu vína, a za polovicu aby škvaril a pražil čo len má v dome, — sto striel sa do jeho židovskej materi!"

Matiaš ale dupol nohou a oboril sa na chlapca: „nuž

ty mamlas, či neznáš dať packu pánu krsnému a tuto báčikovi?"

Chlapec urobil jak mu otec kázal, tento ale ešte nebol spokojný i zpytoval sa ho: „nuž a čo si nohavice neoblečieš?"

„Nuž ktoré?" plačlive sa opýta chlapec.

„Nuž tie červené!"

„Nuž keď jích nemám."

„Ty blázon, ale budeš mať." Pri tomto múdrom otcovskom napomenutí chlapec zmizol jako strela.

Za chvíľku bolo tu víno v krčahoch, ale spolu sa aj zvedavý židák objavil na okne, a oprejúc sa lakti na okno, hlavu strkal dnuká, očima veslujúc po prítomných: „dobrý deň pán urodzenký, dobrý deň vaša milosť, máte hostí, mnoho hostí, veľkých pánov, bohatých pánov, čo zlatom platia — to ani pán vicišpán neplatí —"

Bol by žid i ďalej hovoril, ale tu Matiaš dupol nohou i zakríkol: „ideš žide odkials' prišiel, sto striel sa ti v materi, lebo ťa zastrelím jako vrabca."

Sotva počul Icik o strelbe, a videl jako Matiaš na stenu za puškou čiaha, odletel od strachu na päť siah, ukázal päty i prášil jakoby ho hnal.

Páni bratia sa rozosmiali až to bola milá vec; Matiaš hovoril, že ho nemôže naviesť, aby si na koňa sadol, ale že mu musí ešte predca za jeho prezočivosť nos utreť, — i nalieval do pohárkov; Barina ale poznamenal: „daj mu ty pokoj kmotríčko! čo on môže zato, že mu z očí prišlo, keď zahliadol dukát; — nuž ale teraz na zdravie Matiaško!" i pozeral tomuto pekne do očí, hládkal ho po

brade, mal sa okolo neho jak okolo milej, vypil pohárik dúškom i pokračoval: „vidíš Matiaško, však sme my starí kamaráti, a takých na moj' hriešnu dušu nikdy viac nebude, — a dám ti sto dukátov, len so mnou zavolaj: vivat Potocky, prvý vicišpán! — a potom, hjaj, nech sa potom so svetom robí, čo sa mu len páči."

Matiaš pozeral zvedave na kmotra, tento ale, nečakajúc odpovedi, siahol do vačku, vyčítal na stôl menovanú sumu, vzal zas pohár do ruky i vyvolal: „kmotríčko môj drahý, toto všetko tvoje, vivat Potocky!"

Všetci traja zavolali: vivat Potocky! a podali si ruky. Domáci pán shrnul dukáty a položil jich do almarie, potom odišiel von, jako hovoril, čeliadku obozreť, — medzitým ale k židovi skvostnejšiu večeru rozkázať.

Orieška, nie súc v tak blízkych sväzkoch s Matiašom, najviac mlčal pri poslednom vyjednávaní, teraz ale krútil hlavou i hovoril: „divno, jak sa to skoro zvrtlo! už nepochybujem že vyhráme, len by som rád vedel, v čiej hlave sa to vyrojilo?"

„Pán brat, já tiež neviem," odpovedá Barina, „ale sa mi to všetko tak zdá, že to starý Ondrej Levicky vyvaril! To vám je, prosím vás, prefíkaná hlava, má za ušima a dobre zná, že keď nemáš penez, pred muziku nelez; — však je starý advokát."

Bola teda večera, jakú len bolo možno v chudobnej zemianskej dedine na chytro shotoviť; bo sa uhorský zemän nerád dá zahanbiť; a hoc je chudobný, ale priateľ dobrý. Matiaš povedal, že nie peňazom k vôli pristupuje k Potockého strane, lebo že si za tie dušu nepredá, ale

že sa Adam spojil s grófom, ktorý ani za hodné nedrží do jeho chudobného príbytku sa uponížiť, bojac sa, žeby hádam jeho starej „pani sestra“ povedať musel. — Dobrá výhovora groš. Barina ho vyboskával, vystískal i povedal: „len teraz je naše kmotorstvo zavŕšené, teraz sme, chvála Bohu! vo všetkom spolu, a nič nás nerozlúči len smrť. Teraz ešte Matiaško takto: keď sa nám podarí zvíťaziť, bude ti Potocky i po reštavrácii uznalým, a dá ti ešte raz toľko; abys' ale mal s čím zachádzať, tu máš dve sto zlatých k napomoženiu chudobnejších, čo k nám pristanú, dve sto zlatých zas, abys' jich mohol tu i tu počastovať. No ale nač ti to hovoriť? však si ty starý vrabec, a rozumieš tomu lepšie nežli já.“

S tým sa rozišli.

Na druhý deň išlo z úst do úst jako pušný prach po dedine, že boli tu Potockovskí a nesmierne sumy u Matiaša na prekúpenie Bešeňovských složili; židák Icik, chcejúc sa pánom zalíškať a jich k sebe privábiť, stál, čapicu na hlave, fajku v ústach, celý deň pred hostincom, a zastavil každého okoloidúceho hovoriac: „a znáte páni urodzení, čo sa tu včera stalo? veľkí páni, bohatí páni tu boli u pána Matiaša, zlatom, samým zlatom platili, — moja Rifka bude z toho tiež mať pekné zaušnice.“

Najviac sa nad touto zprávou zastavovaly zemianky, hnevajúc sa, že Icikova žena, ani nevediac jako, k zlatým zaušniciam príde; a preto vypravovaly mužom celú udalosť tak horlive, že vyrástla pomaly na veľkého velikána, a vyhadzovaly jím na oči, že jích chudoba len odtial pochádza, že sa dajú skúpemu Adamovi za nosom

vodiť, kdežto pri Potockom i až hen židovky k zlatým zaušniciam prichádzajú. Z toho sa pravda v nejednom dome obnovila domáca vojna, a nejeden muž skočil dupkom na rovné nohy, zahrozil pästou i zavolal: „nedudriže, lebo vidíš, nech som dobrý, dostaneš — ty sa tomu rozumieš jako koza petržalu — a teda mlč!“ i vyšiel, buchnúc dvermi z príbytku a išiel hľadať spoločníkov.

Pred pánom Danielom Bešeňovským sa to všetko schádzalo. Tu si páni posadali na preddomie, zapálili fajky a hovorili — o čom? o včerajšej udalosti i krútili hlavami.

V tom príde Matiaš, a Daniel naňho z ďaleka volá: „poď sem Matiaško poď, a povedz nám, čo to za dukáty z tvojho domu po dedine lietajú?“

„Veď len počkajte, kým si človek aspoň oddýchne,“ odpovedá Matiaš, „nuž či je to čo zlého, keď si kmotor kmotra navštívi? nuž a či je to hriech, keď kmotor kmotra učastuje“

„Len povedz Matiaško,“ znovu reč prevezme Daniel, „čo ste to spolu figľovali? čo chcú Potockovskí na Bešeňovej?“

„Čiby to čo tak divného bolo, keby nás Potockovskí na svoju stránku získať chceli?“ odpovedá Matiaš, „či je to čo nového? či my to tiež nerobíme? a to jeden každý kde môžeme?“

Daniel zakrútil hlavou, odkašlal i povedal: „Matias, Matiaš! tys' pohol rozumom jako krava chvostom; ty, jako vidím, s Potockovci do jednoho mecha duješ — to sa mi nepáči.“

„No no no, však je to nie toľko vo veci jako si myslíš,“ odpovedá Matiaš, „ale predca by ma to tešilo, už len zo zvedavosti, kebys’ takto zavolal: vivat Potocky!“

„Já to zavolať?“ vyskočiac povedal Daniel, „radšej by si dal jazyk von tylom vytiahnuť, než by som mal také hriešne slovo vypovedať.“

„Ale nože no, zavolaj prosím ťa Danielko!“ hovorí so smiechom Matiaš, „dáme to okamženie, kde si sa tak premohol, uhľom do komína zapísať.“

„Ba, nehnevaj ho,“ vypovie Jonáš Bešeňovsky, „lebo nás máš všetkych na krku.“

„Ale Jonáško braček!“ povie tomuto Matiaš, „odmeň ho ty, a vyvolaj to ty zaňho!“

„Já? ani za celý svet! — a ty kmotra líška mlč,“ odpovie Jonáš, „já zavolať vivat Potocky? já? ale já? nuž a za čože ma ty držíš?“ podoprejúc sa rukama na kĺby pokračuje, „nuž a já Potockému? nuž ale já? — no to je už do zbláznenia! Já človeku, čo je pýcha na ulici a h . . . . v truhlici; já človeku, čo má hore nosom dierky a vrabce pod klobúkom. Či sa to ten poshovára s chudobným človekom, jako k. p. náš pán Adam, čo sa nikdy nezabudne opýtať, jako sa moja stará máva, a ju nikdy nezabudne pozdravovať i s celou familiou. To je chlebový pán, takých já rád vidím.“

„A potom,“ prevezme reč Daniel, „už len také žarty sú hriech oproti vlastnej krvi, to je proditio sanguinis, vieš Matiaš? a neúcta i pánu Adamovi, i celej familii preukázaná.“

„Komu česť, tomu česť, pastierovi trúba; a čo psovi, to psovi,“ prerečie Matiaš, „já tiež ani slovíčkom pánu Adamovi neubližujem; ale to mi predca dáte všetci za pravdu, že to ani pre nás, ani pre stolicu není dobre, dakoho sa len preto pridŕžať, že sa Bešeňovským volá. Sám pán Boh složil všetku moc do rúk zemianstva, aby sa staralo o dobro krajiny, a hľa, len pre samé meno, nedaj Bože napred!“

„Matiaš, ty čertom páchneš!“ zavolá zmraštiac čelo Daniel, „a iste vyndeš na psí triciatok s takými bohapráznymi úmysly. Keď ti tam zasmažili, nech ti to na duši zhorí, — já ti nezávidím, nech ťa čert vezme, — ale aspoň sa nedriap, jako koza na šíp, zvádzať našu slavnú familiu, lebo tu vyhráš z koláča dieru. — A teraz iď nám z očí!“ V tom sa obrátil, a všetci prítomní zavolali: „vivat Daniel!“ v ktorých slovách celé smýšľanie Bešeňovských obsažené bolo.

Matiaš sa potichu utiahol, mrdol plecom, a ani jediný vlas mu preto neošedivel. V nasledujúcich dňoch chodil po menších dedinách znajúc, že uhlia na jednej hromade skoro neuhasne, ale skorej tam, kde je roztratené, a darilo sa mu jeho remesielce dľa najlepšej vôle.

VI.

Ale nie tak, jak na Bešeňovej, vodilo sa pánu Adamovi.

Štefan Levicky mu povedal, že mu strýc Ondrej na jeho slová odpovedal, aby si pán vicišpán svoje veci v Leviciach sám usporiadal. Dal teda do kočiara zapria-

hnuť štyry vrané kone, ku kočišovi si sadnul hajdúch jeden, za kočiarom stál druhý s červeným čákovom a kohútim forgovom na hlave, majúc novú, vyšnorovanú mentiečku na chrbte po dolmáni viseť, šabľu pri boku, ostrohy na čižmách a taršulu na pätách visiacu. Do kočiara si sadol pán vicišpán Adam Bešeňovsky a pán slúžny Štefan Levicky.

Bolo to pekne krásne v uhorskej krajine. Keď sa na vozíku viezol pán prísažný, to každý z cesty vyhýbal; keď dva jako šarkany bystré kone kočiar ťiahly a hajdúch pri kočišovi sedel: to ľudia zďaleka klobúky snímali, bo to bol pán službodvorský; keď ale kopyty zadupotaly štyry kone na ulici, prskajúc, krky zalamujúc, letiac jako vetor, a hajdúch vystrojený jako panenka sedel na baku, alebo i druhý za kočiarom stál: to vybiehaly matky z domov a ukazovaly prstom dietkam svojím: „vidíš dieťa moje, to je pán vicišpán!“

V takej sláve sa viezol i pán Adam Bešeňovsky do Levíc.

V Leviciach bola dnes celá slavná familia na nohách. Chýrečný advokát pán Ondrej Levicky nebol síce direktorom slavnej familie Levických, lebo advokát vraj si nesmie dať úradmi ruky zaviazať, ale bol predca hlavou familie, na ktorú sa každý pýšil znajúc, že čo si tento do hlavy vezme, to i previesť musí. Celá familia sa pred jeho múdrosťou klonila, a tak i dnes sa páni bratia uňho shromaždili.

Rokovalo sa tu o nastávajúcej reštavrácii. Ondrej si postavil okuliare na nos, a shováral sa s čelnejšími údy

familie, i vysvetloval jím, do jak zlého chýru jích celá familia, po celej uhorskej krajine, len zato upadla, že drží s Adamom Bešeňovským, i končil svoje reči takto: „znáte, že som já nikdy za žiadnym úradom nepachtil, a ani teraz ho mať nechcem, lebo načo zo seba na staré dni blázna robiť? ale znáte, mne všetko záleží na našej slavnej familii, lebo ma to len predca mrzí, keď sotva povieš, žes' Levicky, už ľudia na teba prstom ukazujú. A viete tiež, čo sa mi voňahdy u Bešeňovského stalo.“

„Vieme pán brat, vieme!“ zavolali smutne všetci prítomní.

„Nuž teda vidíte, povedal mi ten Adamov gróf, že som já vraj rechtor.“ I zvesil hlavu.

Pri týchto slovách boli prítomní jako hromom omámení, a hrúzou prejatí nad touto jích najlepšej hlave a jích pýche urobenou potupou. Jeden zavolal: „ale však vám je ten nie hoden ani do šlapaje vstúpiť.“

„Páni bratia,“ pokračoval Ondrej, „já nepotupujem žiaden stav, a vážim si nášho rechtora veľmi, lebo je statočný človek, a čože by bolo z naších dietok, keby sme ho nemali? — A potom ten premilený gróf ani nezná, koľko zemianskych duší sa v tomto vážnom stave vynachádza, nevie, že v stolici traja Levickovci dietky vyučujú; a tak keď urazí rechtora, urazí i Levického, keď potupí rechtora, potupí i Levického.“

„Tak je, tak, pán brat!“ vypovedali prítomní, „a dostane od nás fiškálsku akciu.“

„Myslím teda,“ hovoril ďalej Ondrej, „aby sme povedali Adamovi, že len tak s ním budeme držať, ak upustí

od grófa, keď ale nie, že to budeme považovať za urazenie našej cti a našej familie.“

„Tak je, tak!“ zavolali zas prítomní, „nech nedrží s ľuďmi, čo si z Levickovcov nič nerobia!“

„A tak páni bratia!“ dokončoval Ondrej, „povedzte i druhým jako sa držať majú, — i pani sestrám; lebo kde muž dojsť nemôže, tam dojde žena — no však rozumiete. —

Keď pán vicišpán, Adam Beseňovsky, do Levíc došiel, už bola celá dedina plná, jak si on Levickovcov neváži, jak s nimi zachádza sťa s planými hruškami, a jak sa z toho teší, keď kdo pánu Ondrejovi ani jeho titul nedá. To boly pravda hrozné veci, a pomútily hlavy malých i veľkých, starých i mladých.

V dedine nik nevychádzal naproti predtým tak vzácnemu hosťovi.

I zastal kočiar pred Ondrejovym domom; hajdúch skočil, otvoril dvercia na kočiari, a pomáhal pánom dolu. Ondrej bol teraz kohút na svojom smetisku, a tak vyšiel von privítať hosťov. Pán Adam ho boskal, usmieval sa mu do očí, a pridúc do izby posadil sa i hovoril: „všade dobre, doma najlepšie, a u vás som jako doma, pán švagor.“

„Teší ma, vaša milosť! teší,“ odpovie Ondrej, „že ste sa predca raz do môjho chudobného príbytku uponížil.“

„Čo hovoríte o ponížení, pán švagor?“ prerečie Adam, „však sme rodina najbližšia na svete, a k tomu znáte, že sme len my ešte stolicu od prevratov udržali,

a verím, že pokial Bešeňovskí s Levickovci držať budú, zostaneme páni v stolici.“

„Pravdu máte vaša milosť!“ odhovorí Ondrej, „pokým sa nám do stolice mol nezaliahne, čo chudobných zemänov i bez britvy oholí. Pokial zostaneme medzi sebou, a cudzích vysokých pánov si do košiara nepustíme jako vlkov, bude nám vždy dobre.“

Pomaly sa začali páni bratia schádzať, že jích tam na ostatok bolo jako myší. Pán Adam pri príchode každého stal, objal a boskal ho na obe strany, a zpytoval sa, jak sa pán brat máva i s pani sestrou i s domácimi. Nejeden začal hovoriť o svojej biede, o chorobe ženy, a jako predošlej zimy už mal utratiť synáčka, ale jako pán Boh predca z núdze pomohol.

„Chvála pánu Bohu!“ odpovedal na také reči pán Adam, „škoda by to bolo, lebo čo je dobré, nech sa chová, a já sa úfam, že keď dorastie, bude i mne tak dobrým priateľom, jako posavaď celá slavná familia Levických, do ktorej ďalšej lásky sa teraz spolu i s grófom Želinským porúčam a rekomendujem.“ Tu urobil hlbokú poklonu a zatočil rukou do vôkola, aby si ani jeden z pánov bratov nemyslel, že ho nezpozoroval.

Ale Levickovci mlčali, pozerajúc na Ondreja, ktorý majúc ruky na prsách složené sa usmiechol, čo bolo znakom, že z celej rekomendácie nič byť nemá. A tak sa osmelil pán Martin Levicky i vypovedal: „vaša milosť pán vicišpán, všetko by to bolo dobre, — ale nám sa ten váš gróf nepáči, čo prišiel po prvý raz do stolice, aby naším deťom chlieb odnímal.“

Pán Adam vytreštil nato oči, nie súc na taký odpor pripravený, a znajúc spolu, že mu už viac nemožno od spojenia s grófom odstúpiť; ale čo mal robiť? bol prinútený sa tak ukázať, aby z toho obrazenie ani pre grófa, ani pre Levických nevyzeralo, a tak, skoro sa spamätujúc, povedal: „No, to bola múdra hlava, čo to tak navliekla! Ale bych nebol myslel, jakoby pritom Levickovci mohli zabudnúť, že v grófovi Želinskom len dobrého priateľa najdú.“

„Dobrého priateľa?“ zavolal zas pán Martin, „a či on nenadával pánu Ondrejovi do rechtorov? a či neobrazil celú familiu Levických, z ktorej sú traja rechtoria v stolici, keď na rechtoroch mlátil, jakoby to bola Čákyho slama; a či sú títo nie tak zemänia jako on? Keď vaša milosť nie, tak sa my sami musíme zastávať.“

„Nie je to tak, nie páni bratia!“ zavolal pán Adam, „tak by ste nemali hovoriť; lebo ak já i s grófom prepadnem, tak prepadnete i vy, Štefan tiež, a Levickovci neprídu do úradu.“

„Spravodlivý sa vždy chleba naje,“ ohlásil sa pán Ondrej, „odstúpim mu moju chalupu, a nech ore jako jeho predkovia, a sa za chudobu nehaňbí, lebo i vo Viedni ľudia biedni. Teraz ale vaša milosť pán vicišpán, urobme rečiam koniec. Ak odstúpite od grófa, máte Levických za seba, ak nie — potom vám za nič nestojím.“

Pán Adam zmrštil tvárou, pozrel po Ondrejovi nemilým okom i vypovedal: „poradil ste sa rozumu pán švagor, keď ste si to tak premyslel; lebo dobre znáte, že mne viac od grófa odstúpiť nemožno. Ďakujem vám pekne

za vaše priateľstvo! — Vy ale páni bratia nedajte sa mýliť daromným rečiam, položte ruku na srdce a rozpamätajte sa, či je to pravé, čo ste od toľko rokov zastávali, či ste sa vtedy mýlili, a či sa teraz v jednom okamžení mýlite."

Ondrej ale už predtým dobre obrobil pánov bratov, a upozornil jich na to, že všetko v stolici od ních závisí, a tak teraz jedenkaždý z ních dvarazy dýchal, trirazy naťahoval tvárou, aby z nej sama múdrosť, sama vzácnosť vyzerala: i zastal si teda pán Martin Levicky na predok, pokrútil fúzom a odpovedal vicišpánovi:

„Vaša milosť to dobre zná, že Levickovci vždy na seba držali, a každého z jích rodiny vždy zastávali; lebo prvšia košeľa než kabát: tak sme boli vždy s vašou milosťou; zato ale sme našu mienku ani nezapredali, ani vám neprisahali, že čo vaša milosť chce, už či sa nám to páči, či nepáči, vždy nasledovať budeme. A tak pokial to stálo za vás sa postaviť, vždy sme boli hotoví; ale keď vy od nás žiadate, aby sme si sami bič na vlastný chrbát plietli, a si do úradov ľudí volili, ktorých ani neznáme, ani sa s nimi tak dúverne po nasky poshovárať nemôžeme: tak pôjdeme ta, kde naších synkov, našu krev, naše priateľstvo, čo sa v našej stolici zrodilo a pod našima očima vychovalo, neodvrhujú. Čo nás teda po grófovi? A keď vy ho na silu mať chcete, teda — vivat Potocky!"

A celé shromaždenie zavolalo: vivat Potocky!

Pán vicišpán bol odrazu i bľadý jako smrť, i zelený jako túz, i svetlý jako šata; bo to bolo neslýchané pohanenie v jeho prítomnosti zavolať na zdravie protivníka.

Zobral sa ale skoro, nepovediac ani slova, vzal klobúk, poklonil sa a mrmlajúc medzi zubami: „proti jedu, není mädu,“ vyšiel von, sadol si i so Štefanom Levickým, ktorého temer ani nepozoroval, na kočiar, a uháňal von z dediny.

Jako to už ale na svete býva, že keď máš škodu, o posmech sa nestaraj; tak sa to stalo i pánu Adamovi. Sotva vychádzal z dediny, tu sa muzikanti na cestu postavili, hrajúc popred Adamovým kočiarom Potockého nótu, a pani sestry z dediny s metlami a ohrabľami vybiehaly za kočiarom, k veľkej radosti a kratochvíli mladého pokolenia so smiechom sa za matkami hrnúceho; lebo iné je to, keď sa čo nepríjemného chudobnému človeku prihodí; a zas iné, keď sa to isté vysokopostavenému stane.

Pán Ondrej Levicky ale s veľkým uspokojením na pánov bratov ponad okuliare pozeral, jich hostil i hovoril: „dobre to bolo Martin! Koľko krajov, toľko obyčajov; a taká Levickovcov obyčaj, že si nedajú nikomu popod nos brnkať. Nech zemän drží so zemäny, a nech sa s ľuďmi nevodí, čo sú mu nie rovní; a tak i Adam vynde na mindžiare; bo koho Boh chce potrestať, potresce ho na rozume.“ Medzitým čo Martin, touto pochvalou na koňa posadený, očima ľúbo mrúžac odpovedal: „jako vedel, tak povedel:“ vtedy pán Adam Bešeňovsky, v svojich citoch rozbúrený, kázal kočišovi obrátiť k Bešeňovej.

V Bešeňovej to zas ináč vyzeralo. Z okna prvého domu dediny bola vystavená biela zástava, a na nej veľkými písmenami napísané: „vivat Adam Bešeňovsky!“ Naproti ale druhá s nápisom: „Bešeňova verná sama sebe.“

Jak to pán Adam uvidel, a rozpamätal sa na Levice, to mu slzy z očí vypadly, i vypovedal sám pre seba: „krev je krev,“ a zosadol vo svojom dome. Sotva ale že to zhliadli na konci dediny páni bratia: to kričali „vivat Adam.“ Po celej dedine i na dolňom i na horňom konci, i na dolnej i na hornej i v prosrednej Bešeňovej len jedno slovo „vivat Adam“ sa z úst do úst ozývalo, a každý, kdo to slovo vyvolal, strčil si čapicu alebo klobúk z jednoho ucha na druhé, vzdýchol si, a prsá sa mu v povedomí rozšírily, že pravdivé vyvolal slovo, a že on je ten, čo pravdu a dobré stolice bráni. Pritom sa celá slavná familia hýbala k pánu Adamovi, a cigáň tisol husle bradou až jačaly, že sa to len tak rozliehalo; a barbora hundrala, jakoby to nie len ľudí, ale aj skaly k účastenstvu malo pohnúť.

A jak sa páni bratia tak pred domom Adamovým sišli, tu zarezal cigáň Bešeňovských nótu, a celé shromaždenie zaspievalo:

Dávno Bešeňova, dávno si snívala,
Koho vicišpána by si voliť mala?
Načo tebe snívať? — hoc bys' bola sama,
Vyvoliť si môžeš, vyvol si Adama.
Adam je dobrý pán, on pred krivdou bráni,
Rád ho vidí zemän, radi ho i páni.
Ty čo chceš Potocky? chceš ho zrútiť dolu?
Vytri si len zuby — však sme my pospolu!
Neboj sa Adamko! nič sa ti neztratí,
Lebo komu pán Boh, tomu všetci svätí.

A pán Adam uradovaný vystúpil na okno, počúval celú nótu, pozeral jak mladé i staré vyhadzuje čiapky i

klobúky do hora, poklonil sa i vypovedal: „ďakujem páni bratia, ďakujem!“

Ohromné „vivat“ sa ozvalo, a celé shromaždenie išlo dnu privítať pána vicišpána. Tento odpovedal pár priateľských slov, vyboskával každého po poriadku, ponúkal pánov bratov do bočných izieb, kde sa už popredku pripravené pečene na stole kúrily, a sklenicami s vínom bol celý stôl obsypaný, že sa až tak shýbal pod nimi.

Pán vicišpán sa ale odrazu zastavil, pozeral po shromaždených, hľadel, hľadel a dohľadeť sa nemohol. Odrazu sa zpýtal: „a Matiaš, náš Matiaš kde?“

Daniel sa poškrábal za uchom i odpovedal: „či ho čert vie kde ho psi jedia.“

„Nič to zato,“ zavolá v tom Gašpar, „však príde na psa mráz, a dožijeme sa, že jako robil, tak sa mal; čertu slúžil, čert ho vzal! Zato ale Bešeňovskí i život za vás dajú, a bez jednej lastovičky bude leto.“

„Ale však tu vás mal Matiaš v mojom mene prijímať,“ prehodil s podivením vicišpán.

„No, pekný to vtáčik,“ odvetil Daniel, „a vy ste vaša milosť zveril na psa slaninu, a dal ste vašu vec čertovi na budzogáň.“

„Ej bolo by to páni bratia!“ zakrúťac hlavou prerečie vicišpán, „to tak nemôže byť jako vravíte; už či tak či tak, Gašparko, zajdite len preňho, však uvidíme na čom stojíme.“ A v tom zprevádzal pánov bratov do druhej izby k naloženým stolom.

Matiaš sa práve, pridúc z výletu do súsedných dedín domov, preobliekal, vypočúval Gašpara, pozrel naň

bokom, zamrmlal popod nos: „keď mu čert na jazyku sedí, vtedy pre mňa posiela,“ a vstanúc, kázal sa posadiť príchodziemu, sám ale, oblieknuc najlepšiu, jakú mal, kurtku, zatlačiac okruhlý klobúk na čelo, a premýšľajúc čo asi Adam povie, ubieral sa v tak dobrom rozmaru, jakoby sa nič medzi ním a vicišpánom nebolo prihodilo, do shromaždenia slavnej familie, bo si bol dobre povedomý, že Adam zná oceniť i jeho náchylnosť i nepriateľstvo.

U pána Adama bolo veselo. Páni bratia jedli, pili, kričali, verili sa, že sa skôr nebo na zem zrúti, nežli oni od svojej vlastnej krve odstúpä; cigáň húdol, hajdúsi a mládenci brnkali miskami a sklenicami, a pán vicišpán bol jako živé sriebro, chodil od jednoho k druhému, stískal ruky, boskával novopríchodzích, obzvlášte zo súsedných dedín, a mal sa okolo každého, už či to bol pán, čo sa na štyroch vozil, a či chudák, čo sa od reštavrácie do reštavrácie postiť musel.

V tom vstúpil Matiaš. Pán Adam sa usmial oproti nemu, poklonil sa, poboskal ho i vyriekol: „no len vy ste ešte pán brat tu chybel; teší ma, že sme vás predca doma zastihli, a že ste predca prišiel.“

„Hja vaša milosť!“ odvetí Matiaš, „kde sa dobre vodí, ta sa rado chodí.“

„No teší ma,“ prerečie vicišpán, „— ale mal bych sa čo s vami poshovárať — odpustite páni bratia, na chvíľku sa musím odstraniť.“

„Neverte mu vaša milosť!“ vstanúc do ucha mu pololhlasne duseným hlasom povie Daniel, „ten je čertom podšitý!“

Vicišpán sa poklonil a odišiel s Matiašom do bočnej izby.

Páni bratia krútili hlavami, bo jím to nešlo do hlavy, že vicišpán viac tomu, čo nezaslúžil, nežli jím dúveruje; až si pán Daniel odľahčil prsá, čo na nich jako centy ležalo, v slovách: „už to mi do hlavy nejde! Já som sa nazdal, že sa mu dostane — a teraz? — nie — to nestojí zato, byť statočným človekom.“

„No,“ povie nato rozdráždený pán Miško, „uvidíte, že sa ešte spolu skmotria, lebo šelma všade dobre prejde.“

„Veď už já nedbám,“ odpovie Daniel, „keby aspoň len vicišpán pomyslel, že viacej ľudí viacej vidí.“

Ale vicišpán lepšie znal svojich ľudí, a chcejúc protivníkov získať, nikdy na jích skutky nenarážal; lebo taký je raz človek, že sa cíti byť zaviazaným i svoje nepravé kroky zastávať, keď mu jich druhý na oči vyhadzuje. Tak i teraz, ale docela tichým, priateľským hlasom, ruku hosťovi na plece položiac hovoril: „Matiaško! čo vás k tomu priviedlo, aby ste odo mňa bočil?“

„Nuž vaša milosť,“ odpovie Matiaš, „keď vy so mnou tak dúverne hovoríte, odpoviem vám aj já dúverne. Znáte, že sa hlad šibenice nebojí, a u mňa, už neviem prečo, všetko na mizinu vychádzalo. Myslel som si, že kdo ráno stáva, tomu Boh dáva; stával som, robil som, a predca mi to všetko išlo jako v lete na saňach; a viete zas, že nešťastiu málo treba, tak i mne tu vyhorela stodola, tu sa mi zlodeji do komory vlámali, tu mi voda pole pobrala, tak že dlžôbka za dlžôbkou rástla, a pomyslite si — práve ma sedliak trápil, aby som mu vrátil dlžné, keď prišli ku

mne ľudia z Potockého stránky a zachovali ma od haňby. Nuž pomyslel som si: sťa jako nič nemať, — nuž veru som pomoc prijal; lebo dobrý je chlieb, keď niet koláčov.“

„Ale pre pána Boha, čo ste mi to nepovedal?“ horlive vyvolá vicišpán, „já som sa vždy nazdal, že vám je veľmi dobre na svete.“

„Hja, tomu je dobre koho niet.“

„A potom som sa nazdal, že som vám dosť dal, keď som vašu obligáciu potrhal,“ pokračuje vicišpán.

„Hja, vaša milosť, dosť je keď bijú.“

„Ale povedzte mi len tak dúverne Matiaško,“ pokračuje vicišpán, „čo vám as’ Potockovskí dali, keď ste so mnou nebol spokojný?“

„Hja, vaša milosť,“ bola odpoveď, „nestojí to tiež zato. Nuž sto dukátov, a po reštavrácii zas toľko ak Potocky zvíťazí, a to je toľko jako psovi mucha.“

Vicišpán si vzdychol, bolo mu ťažko na srdci keď o dukátoch počul, a k tomu tak ľahký spôsob o ních hovorenia, jakoby jich ľudia na ceste alebo na deravom moste nachádzali, z čoho spolu, a sice veľmi rozumne zavieral, že Matiaša, chcejúc ho zas na svoju stranu získať, hoc jakou špetou neodbaví. Ale čo bolo robiť? Držanie-sa Levickovcov mu hroznú zadalo ranu, odpadnutie zas Matiašovo vzbudilo v ňom tušenie, že najvýbornejší vábnici, kolomposi, čo znajú spolu držať celú stránku, od neho odstupujú, a že sa kolesá rozsypú, ak sa nenamastia. Či chcel teda či nie, musel s barvou von, a ešte vätšmi s turáčiky. Pomydlil si teda čelo, siahol do

vačku a vyriekol: „no dobre teda Matiaško! keď ste tak potrebný — no, však ani já nemám srdce zo skaly — já sice pri sebe dukátov nemám — ale tu máte tisícku, čo práve toľko stojí jako dve sto dukátov, a já ani nečakám, či vyhráme či nie — však kde je Bešeňovsky, tam je víťazstvo isté.“

Jako Matiaš po prvý raz v živote tisícku uhliadol, vyceril zuby jako vlk, vytreštil oči jako jazvec, bo ani vlastným očom neveril, že naňho odrazu zo všetkých strán tak požehnanie prší; vidiac ale, že vicišpán nežartuje a tisícku len vždy v ruke podávajúc drží, tu čiahol po nej i zavolal: „tak si vaša milosť, i dom prikryjem, i stodolu vystavím, i dačo dlžôb splatím — a len vás o dvoje prosím: zajedno aby ste mi to na drobné premenil, a potom sám pred slavnou familiou vyriekol, že som sa já na vaše slovo k Potockovcom sbližoval, aby som skúsil kdo je verný, kdo nie; lebo by mi ináčej páni bratia neverili, hoc by som jím storaz povedal, že chyba nič neplatí.“

„Dobre Matiaško,“ odpovedal usmejúc sa vicišpán, „urobím vám všetko k vôli, ale sa bojím, že vás Potockovci prenasledovať budú, ak sa dozvedia, že ste si z ních len bláznov za jích vlastné peniaze robil.“

„Hja vaša milosť, nechajte vy vodu bežať a kamenie ležať; lebo vidíte: kdo sa hnevá, nech sa o zem hodí. Z toho si já nič nerobím, hnevu sa nebojím, o lásku nestojím, — a kdo sa chce biť, musí tam byť.“

Vicišpán mu stisol ruku a odišiel s ním medzi druhých hosťov usmievajúc sa.

Tu bolo velice živo. Vravot, brnk pohárkov, vi-

vaty, pesničky; lebo si to u nás každý myslí, keď do dobrej vôli príde: že čo je v piesni, nech sa kliesni. A tak i teraz práve dokončili tú pesničku:

Sedí káčer na doline,
Šije boty Katerine atď.,

po ktorej zas tá pekná roztomilá nóta:

Dážť pršal mrholilo,
Cigáňča sa narodilo,
Cigáni sa radovali,
Že bol chlapec kučeravý,

nasledovala; že medzi každou „Dávno Bešeňova“ sa ozývať musela, rozumie sa samo sebou. Sotva však vicišpán do izby vstúpil, tu sa zdvihlo sto rúk do hora, pravda nie práznych, pohárky v ních zaštrngaly a ohromné „vivat“ sa ozvalo; potom ale skočilo pár zemänov, vyzdvihlo pána vicišpána do hora, a tu bys' len bol videl tie kvitnúce tváre, čo sa mu oproti usmievaly, tie ruky, čo sa po ňom, jakoby k objatiu, naťahovaly; tu bys' len bol počul, jak to slovo „vivat“ zneje, keď sa, zo srdca idúc, zo sto hrdiel ozýva. Pán vicišpán ďakoval na pravo i na ľavo, dal sa nosiť po izbe, ba i po dvore, kde sa zabávali a hostili iní páni, nemajúci už v dome miesta.

Len pán Daniel krútil hlavou a bol jako na uhlí, kým vicišpán dolu nezostúpil; lebo videl jako ho Matiaš všadial nosí a ustavične vyvoláva „vivat Adam,“ — i priplichtiac sa k vicišpánovi vypovedal: „ale vaša milosť domine spectabilis, čo robíte? teda vás Matiaš musí dvíhať? — nemáte statočnejších ľudí? — však je ten až po krky v saku Potockého zapletený — veru vám ten olovo preleje.“

„Nič to zato, že je blato; príde vetor, vyfúka to,“ odpovie vicišpán, „lebo na konci kyják býva, a vidíte páni bratia, chytrosť nie sú čary; pán Matiaš na moje slovo tak s vami hovoril — však znáte jak sa Levickovci zadržali — a aj to sú naša krev — chcel som sa teda skrz neho dozvedeť, či Levickovci i medzi nami negalamutia, a tak mám len čo ďakovať Matiašovi, a moje srdce večne vám, krvi mojej, rodine mojej drahej uprimnej prináleží.“ I vyboskával, slzy v očach, Daniela.

Tak sa to Matiašovi všetko prepieklo.

VII.

Darmo to ale ľudia hovoria, že hriech v Uhriech a pokuta v Poľskej. Matiaš teraz vývodil chýrečnejšie, kortešoval úsilnejšie nežli predtým, a celá familia Bešeňovských sa nevedela nad jeho rozumom načudovať, i žiaden si nemohol odpustiť, že kedy len najmenším slovom oproti nemu hovoril.

Ale sa predca husté oblaky nad Matiašovou hlavou sťahovaly. Ondrej Levicky bol celý bez seba, nemohúc si dosť predvržiek narobiť, že jeho rada Potockému daná tak zle vypálila. On ani nejedol, ani nepil, a o spaní ani reči nebolo, a len sedel, sedel zadumený, zahrúžený sám v sebe hlavu o dlaň podoprenú majúc a mysliac, jako chybu napraviť a svoje meno u Potockého očistiť. Keď za viac dní premýšľal, a počul jak Matiaš po dedinách s prospechom za Adama kortešuje, ba čo viac, až na hodinu cesty od Levíc zbližovať sa osmeluje: tu vyskočil do hora, položil podĺžkom prst na čelo, kývnul hlavou, za-

mrmlal sám pre seba „dobre to bude,“ obliekol dlhý kaput, vtisol klobúk na hlavu, vzal palicu — a nikomu ani slova nepovediac, išiel pešky rovno do Mikoviec k pánu slúžnemu Jankovi Mikovičovi, čo bol pravou rukou Potockého, a k tomu človek mladý, veselý, ku každej kratochvíli, každému štveráctvu hotový.

Pán slúžny bol na šťastie doma, a privítal príchodzieho s velikou úctou, hoc sa mu jak nechcelo tvár v hromade držať, keď pozrel na chýrečný kaput a chýrečnejší klobúk. Ondrej však nemal času na všetko, čo sa okolo neho stávalo, pozorovať, a tak začal hneď po privítaní o svojom príchode vykladať:

„Teda domine spectabilis takto je to. Zlé časy nastávajú na svete; už ani zemän zemänovi slovo nedrží, šiali ho kde môže, vezme peniaze od statočných ľudí, a — ukáže jím straku na kole. Ba čo viac, pomyslite si domine spectabilis, ešte sa jím do očí vysmeje. Horrendum! horrendum!!“

„Aha, už viem na čo narážate,“ skočí mu do reči slúžny, „ten Matiaš vás tak pomútil, ale pomyslite si, že u diabla ryby, a koniec veci.“

Ondrej naňho pozrel zvedavým zrakom, pokrútil hlavou i povedal: „za takú radu som já k vám domine spectabilis neprišiel, to bych sa bol mohol i doma domyslet; ale pred reštavráciou netreba sa žartovať, už máme len desať dní času, a Matiaš nám iste narobí šarapaty, že sa z nej nevykýchame, ak ho neškodným neurobíme. A tak domine spectabilis, já bych myslel takto,“ — pokračoval ďalej, ale ohliadnuc sa, a vidiac že ľudia popod

oknom chodia, prestal hovoriť a len potichu pripomenul: „neľúbilo by sa vám domine spectabilis, do zahrady? já o takých vecach nerád hovorím, kdeby ma dakdo počuť mohol — a na slobodnom povetrí sa i lepšie dýcha i lepšie vidí, kdo prichádza, kdo nie.“

Odišli teda do zahrady. Domáci videli zďaleka, jak Ondrej rukama rozkladá, a jak sa slúžny smeje, a klobúk hneď z hlavy sníma, hneď ho na ňu kladie.

V tom prišli noví hostia; bol to Peter Barina so svojími priateľmi, ktorý, dobre vediac, že hosť a ryba na tretí deň smrdí, nikde dlžej u pánov svojej strany nezostával, ale po poriadku od jednoho k druhému chodil; lebo by to hriech bol býval pred reštavráciou na vlastný žiť nákladok, a pán Boh bez toho bohatším preto viac požehnal, aby sa chudobnejší u ních obživili. A práve dochádzal k slúžnemu a Ondrejovi, keď onen s hrozným smiechom vyvolával: „dobre pán brat, dobre, výborne! — múdra ste hlava, spoľahnite sa na mňa — já to všetko prevediem.“

Privítal slúžny Barinu, ale hneď prvé jeho slovo bolo: „či neznáte pán brat, kedy sa Matiaš Bešeňovsky cestou medzi Kalovom k Ropiciam povezie?“

„Ej veru ma vítate vaša milosť!“ odpovie s nevrlosťou Barina, „zuby mi trhajte, dobre, len mi to meno nepripomínajte.“

„Teraz ale Peterko pán brat,“ pokračuje slúžny, „musíte počúvať. Dozvedzte sa, kedy tou cestou pôjde Matiaš, odkážte mi to, vezmite si čím najsilnejších pánov bratov so sebou, rozožente druhých z Bešeňovského

strany, a Matiaša nepustite z miesta ani za svet. Musíte ale mlčať.“ — — —

Minuly tri dni. Na ceste od Kalova do Ropíc vidno sa pohybovať dlhý vôz. Na predku visí veľká, široká zástava, a na nej nápis: „Vivat Adam Beseňovsky!“ vo voze as' desať ľudí, ktorým nohy visely z voza po jednej čižme, a z jích hrdiel sa ozývala pesnička: „Dávno Beseňova, dávno si snívala atď.“ a vivat jedno za druhým. Z druhej strany zas od Ropíc do Kalova sa druhý vôz pohyboval, rovný docela prvému, jako čoby mu z oka vypadol, len s tým rozdielom, že na zástave bolo napísané: „Vivat Potocky!“ a ľudia na voze sediaci spievali: „Ráno nad Rašovom slniečko vychodí atď.“ Zo všetkého tohoto vidno, že to boli korteši Beseňovského a Potockého, bo sa okrem toho aj tým označovali, že oníno mali kohúte perá, títo ale zelené chvojky za klobúkom.

Letely vozy zhliadnuc jeden druhého oproti sebe, a jako tak ku sebe prišly, že ojá temer kone poprepchýnaly, zostaly stáť, a jeden z Potockovských zavolal: „vystúp, sto striel ti v materi!“

„Rozkáž si a urob si sám! ebatta zaňát, kapusta šalát, vystúp ty!“ bola odpoveď z odpornej strany.

„Vivat Potocky! volaj vivat Potocky, lebo ti ináčej hnáty namastím, ty cifra plachta zástava!“ volal zas jeden z Potockých tak horlive, jakoby svet od toho slova závisel.

„Já pán, ty pán, kdo bude svine pásť? Ipse vtip se, za nos chyť se! Volaj ty vivat Beseňovsky!“ bola odpoveď, „lebo az ebatta —“

„Vopchaj nos do blata,“ zavolal zas prvý z Potockého strany — a začal spievať obľúbenú pesničku, pričom celý zbor pomáhal:

Bešeňovských hlava
S židom sa boskáva,
Keď mu židák do ruky
Polgrajciar podáva.

Čo židák poprosí,
V stolici byť mosí:
Vicišpán židovi
Za groš kožky nosí!

Na tú pieseň hneď odpovedali Bešeňovskí druhou:

Potocky je chasa,
Nemá na funt mäsa:
So svojími sváky
Škrábe si zemiaky.

Preto muchy mláti,
A pitve jím hnáty;
A náš Adam veľký pán,
Ten číta dukáty!

Ale jak prední z Potockovských stal, na sedadle sa vyzdvihol, vytrčil ľavú dlaň, stisol prsty pravice do vedna, jakoby na ľavicu peniaze vyčitoval a spieval: „ten číta dukáty,“ lež k tomu zas spievave dodal:

„Vicišpán židovi
Za groš kožky nosí;“

tak sa naježil a rozpálil rečník Bešeňovských, že vyvolal: „prilož tomu bláznovi, prilož, ale dobrú a po kotrbe, aby nekríval.“

„Však ti já priložím, ty mamľas s pekarskou papuľou, sto striel sa ti v materi!“ odpovedal Potockovský.

„Psí hlas do neba nejde, — dolu s ním, dolu s ním; však lepší od neho už visia na šibenici.“

„Ba keby som já mohol z vás z každého páru dvoch obesiť, to by som najradšej urobil,“ zavolá zas Potockovský.

Oči sa blýskaly, ruky sa potrhovaly pánom bratom i z jednej i z druhej strany hore vstávajúcim; a keď Potockovský zavolal: „dolu s ním, stiahnite ho, a zapíšte mu na kožu, aby nezabudol, že nemá Potockovským popod nos brnkať;“ tu sa zdvihla na zadňom sedadle postava Matiaša Bešeňovského, jako náčelníka, chcejúceho z výšiny prehliadnuť postavenie i svojho i nepriateľského vojska; v tom sa ale i na druhom voze vstýčila postava Petra Bariny pozerajúceho, jako už veci ďaleko prišly.

Jak Matiaš Barinu zočil, bolo mu nepriam okolo srdca, ale jakokoľvek zavolal: „Kmotre! dobre žes' tu, vrana vrane oko nevykole. Povedz tvojim ľuďom, aby sa sušili kde zmokli; lebo daromnica je to, keď kotoľ hrniec karhá, — a raz darmo je: pes psu brat.“

„Kmotor lebo lotor,“ zavolá hnevive Barina, „kdo spáva v peci, nazdá sa že všetci. Nuž a ty mňa ešte chceš kmotrom prezývať? ty kujon, ty lotor, čos' Kristu pánu ocet vylogal!“ A tu sa pästou hroziac vyvolal: „chlapci! od hlavy ryba smrdí — dolu s ním!“

I poskákali z voza Potockovskí fokošmi ozbrojení, a udreli na Bešeňovských, ktorí, nemajúc nić v rukách, odpínali klanice z voza. Šimko Levicky vyskočil na vôz

Bešeňovských, ztrhol dolu zástavu, rozlámal pod kolesom jej drevce, rozdriapal ju na franforce i rozhádzal do všetkých vetrov; Macko Hrabina, človek územčistý, s Barinom chytili Matiaša a stiahli ho z voza; druhí tĺkli na ostatních Bešeňovských až to bola radosť, pričom pravda aj paholok dostal, ktorý, zanechajúc vôz, utiekol i bokom volal: „no, nemaj s pány jako so psy!“

I zvada i bitka sa stala v jednom okamžení, pričom ale ku chvále Bešeňovských buď rečeno, ani jeden za celý svet nevyvolal „vivat Potocky,“ hoc by ho odporník bol zabil.

V tom v úplnom cvale sa zbližoval koč, hajdúcha pri kočišovi sediaceho, a druhého zas na zadku stojáceho majúc, od Ropíc, a na ňom pán slúžny Mikovič, ktorý, uhliadnuc pranicu, zastať rozkázal i vyvolal: „ticho páni! haňba zemänom sa biť, čoby mali tak jako bratia žiť medzi sebou!“

„Pravdu máte vaša milosť,“ zavolal Miško Bešeňovsky, „však nás to vaší ľudia jako zbojníci prepadli!“

„Teda rozkazujem mocou môjho úradu, aby sa všetke zelené perá hneď odstranily!“

Potockovskí poskákali na vôz a odstranili sa, jako čoby prášil.

„A aby sa vám ďalej nič nestalo,“ pokračoval slúžny, „teda vás sám odvediem do Kalova.“ Bešeňovskí posadali na vôz, a ubiehali i so slúžnym ku Kalovu. — A všetko zmizelo jakoby sa tu nič nebolo stalo.

Medzitým ale ani jedna ani druhá strana nezpozorovala, že jej náčelníci chybovali; tak jich celý ten vý-

jav do ohňa priviedol, alebo radšej príchod slúžneho odrazu ochladil. Toto sa ale aj nevedomky stať mohlo; lebo Barina s Mackom Hrabinom, vidiac prichádzajúceho slúžneho, Matiaša do priekopy zvalili, a tak mu prsty hrdlo stiahli, že ani ceknúť nemohol, a popustili mu ho, keď bol slúžny i s celou perepúťou pán Boh vie v ktorom kúte sveta.

Sotva sa ale z priekopy dvíhať začali, tu znovu zadupotaly kone a tiahaly za sebou kočiar z bočnej cesty, a cvalom letely oproti ním.

Divný to bol kočiar. I paholok i pri ňom sediaci človek bol oblečený v takých šatách, jako hajdúsi nosia, len že boly z ních šnôrky poodtrhávané, tvár mal čiernu, jakoby ju uhľom zamaloval, alebo jakoby černochovi prislúchala, na hlave ale miesto klobúka lebo čiapky, sedel mu červený ručník, okolo sľúch po žensky uviazaný. V zakrytom koči sedeli práve tak pripravení dvaja mužovia, každý majúc pušku dupľovku pri boku a pištoľ v rukách. Pridúc ku vstávajúcim z priekopy nepriateľom, zavolal ten pri kočišovi sediaci: „stojte a podajte sa!“ A nečakajúc odpovede poskakovali všetci dolu, zaviazali ručníkom i Matiašovi i Petrovi oči, vhodili jich do kočiara, sadli si proti ním, natiahli kohútky pištole a povedali: „ak sa ty, lebo ty pohneš, hneď si syn smrti.“ Hrabinovi ale kočiš privolal: „ty choď domov, a nevychádzaj z izby do bieleho rána; lebo ináčej ani nezvieš, kde sa octneš.“

Hrabina vzal nohy na plecia, a nezastavil sa len doma, kde na druhý deň k podiveniu svojho domu a celej dediny vypravoval, že na vlastné oči videl, jak Matiaša

i s Barinom čerti za živa uchvátili. Matiaš ale a Barina sa utiahli do kúta koča, obapolne pozor dávajúc, čo sa okolo ních robí, ale neosmeliac sa šatku z očí ztrhnúť. Nevideli nič, nepočuli nič len dech svojích prievodčích, a pozorujúc hýbanie sa koča zbadali, že nie sú na ceste, ale že idú z čiastky po pasienkach, z čiastky po strniskách, bo kolesá viazly a žiadny rachot nevydávaly; k tomu sa vôz musel často do kola krútiť, bo jím vetor z rozličných strán do tváre dúchal.

Keď sa tak asi dve hodiny vozili, odrazu kočiar zastal. Mužovia prievodčí poskakovali dolu; jeden z ních zavolal: „sem sa z baku! držte pištole natiahnuté. Ak ktorý z ních len cekne, vrazte mu guľu do čela!“ — Matiaš pocítil, že to není žart, ale tým vätšmi sa zatriasol, keď ho ten istý, pridúc k nemu, za rameno lapil a z koča ztrhol na krátko povediac: „dolu!“ čo sa pravda i s Barinom stalo; potom ale ho viedol dolu schodami do jakejsi neznámej prepasti, zaklepal trirazy na dvere, ktoré sa na tento znak otvorily, a mykol ním, chcejúc ho jakoby do zeme zasadiť. Potom bez každého slova ztrhol mu šatku z očí a vystúpil von dvermi.

Matiašovi mráz prechádzal po kosťach, keď sa do vôkola poohliadal. Bol v podzemnej, čiernou látkou poobťahovanej palote; mužovia čierno odiati svietili pohrebnými fakľami; v prosried sieni bol dlhý stôl čiernym súknom obtiahnutý, na ňom biblia a pri tejto kríž, pred ktorým umrčia hlava a z oboch bokov po jednej sviečke stálo. Za stolom sedel muž čierno oblečený na vysokom stolci; okolo stola na stoliciach z každej strany čierni

mužovia s čiernymi tvárami. Na pravo predsedníka stál človek v čiernom kňazskom rúchu, na ľavo druhý v červenom, na široký meč sa opierajúci, onen tvár na čierno, tento na červeno zabarvenú majúc. Peter Barina stál pri Matiašovom boku, ale so zaviazanýma očima.

Dlho bolo ticho, a Matiaš sa rozhľadel, ale čím viacej hľadel, a čím viac druhí mlčali, tým viac sa mu začaly kolená zalamovať, bo tušil nebezpečenstvo hádam aj života. Škoda ťa Matiaško, že si tak do klepca vliezol!

Na ostatok po dlhom mlčaní vezme slovo predsedník, slovo, čo tak dute znelo, jako z hrobu: „Matiaš Bešeňovsky, stojíš pred súdom smrti, súc z krivoprísažníctva obžalovaný pred súdom, ktorý sice z ľudí záleží, ale ktorých najmilšie slovo je smrť. Matiaš Bešeňovsky, či sa priznávaš ku krivoprísažníctvu?“

„Nikdy som krivo neprisahal!“ odpovedal ztrápený Matiaš.

„Ale si obžalovaný, žes' viac razy vieru zlomil,“ odpovedal predsedník vážnym hlasom, „a tak si vierolomca, čo je toľko jako krivoprísažník. Povedz na svedomie, koľko razy si zrušil slovo — ale na krátko — bo sú okamženia života tvojho spočítané!“

„Raz som odstúpil od Bešeňovského k Potockému, a zas od tohoto k onomu,“ bola odpoveď.

„Teda sa sám priznávaš k svojej vine. Súdcovia! my sme tiež ľudia hriešni, pomodlime sa, aby nám Boh hriechy odpustil — a potom súďte, čo zaslúžil Matiaš Bešeňovsky za previnenie svoje!“

Súdcovia dlho mlčali premyšlujúc sami v sebe a vy-

zpytujúc svoje svedomie, až na ostatok zavolal predsedník: „súdcovia! čo zaslúžil Matiaš Bešeňovsky za svoje vierolomstvo?“

A vážnym, dlhým, dutým hlasom sa ozvalo z pŕs shromaždených: „smrť.“

„Matiaš Bešeňovsky!“ zas sa ozve slovo predsedníkovo, „počul si slovo smrť? priprav dušu tvoju na dlhú púť do večnosti! —“

Matiaš nevoľne padol na kolená, a človek v kňazskom rúchu pristúpil k nemu a pomodlil sa s ním otčenáš. Predsedník povedal: „dali sme dušu Bohu, a telo prislúcha katovi.“

Zacengal.

Prievodčí vstúpil do dverí šatkou viažuc oči Matiašovi, keď medzitým kat, tak že to Matiaš zazreť mohol, okolo jeho hrdla mečom mierac brnkal. Tu zavolal Matiaš prenikave: „deti moje, deti moje!“ smrtedlným strachom súc predesený; lebo jako ľudia hovoria, strach je zlý.

Tu prejal slovo predsedník: „veľká je milosť u Boha, sľutuje sa i nad tebou Matiaš Bešeňovsky, a obmäkčí človekove srdce, ktoré si spomnie na tvoje ubohé dietky; a smiluje sa tiež i nad tebou, — ale tys' človek zatvŕdilý, si hriešnik veľký, ani z božích, ani z ľudských zákonov si nič nerobiaci, a tak ti nemožno veriť; teda či jesto dušička na svete, čoby za teba dobre stála? čoby za teba prosila?“

„Moje deti, moje deti vás prosia!“ potiaci sa Matiaš zavolá.

„Já prosím zaňho! Však je môj kmotor, a jeho deti

sú moje deti," prerečie Barina, ktorý počul, hoc nevidel čo sa robí, „ale len ak bude prisahať, že oproti Potockovcom nikdy nič ani slovom ani skutkom nepodnikne, lebo já na moj' hriešnu dušu nikdy za inšieho nebudem, a nech toho parom vezme, kdo je oproti Potockému — vivat!" doložil Barina, bo mu bolo slovo „vivat," keď vypovedal meno Potockého, na jazyk prirastené, a jedno bez druhého sa ani mysleť nedalo.

„Teda prijímaš návrh tohoto človeka, čo za teba prosí, ktorého my neznáme, a ktorého bez nášho rozkazu sem s tebou doviezli?"

„Prijímam," zavolal Matiaš, a prisahal.

„Ale pokuta za hriech; tak tys' Matiaš Bešeňovsky zhanobil česť zemiansku, čo zaslúžil zato, súdcovia?"

Súdcovia zavolali jednohlasne: „sto palíc."

Predsedník zazvonil; zo dverí vystúpili prievodčí Matiašovi, zrútili ho na zem, a prikladali mu palicu jednu za druhú.

Keď jedenásta padla zavolal predsedník: „dosť!" a začal hovoriť: „tým ti je Matiaš Bešeňovsky, tiež zemianska česť odňatá. Že o tom rozprávať nebudeš, vieme; ale ak bys' kedy prísahu danú zrušil, pamätaj, že pred súd náš prídeš, ani nebudeš znať kedy, a potom buď ti sám pán Boh milostivý. Ty ale neznámy človeče!" obráťac sa k Barinovi pokračuje predsedník, „čos' zaňho dobre stál, nasleduj šľaky jeho, a keď len myšlienkou čo oproti svojej prísahe začne, zavolaj mu: „vykričím!" nech ho tak to slovo na dnešný deň upomína a ho prenasleduje až do smrti." V tom kývnul a prievodčí zodvihli Matiaša zo ze-

me, zatiahli mu spolu i s Barinom, ktorý chudák sám nevedel čo sa tu robí, ešte lepšie šatku na očach, zakosílili ju, pritisli jím klobúky na hlavu, vyviedli jich hore schodami, vsadili jich do koča, a uháňali s nimi na pravo i na ľavo, do vôkola i rovno, až tak čušky sa voziac prišli na cestu a na miesto, kde sa ruvačka Bešeňovských s Potockovci stala, zosadili obidvoch dolu, odviazali jím oči, poskákali do kočiara a bežali cvalom, pán Boh zná na ktorú stranu.

Utrápenému Matiašovi nenapadlo ani najmenej s kmotrom sa vadiť, a Barina pudom vlastným vedený, bez toho žeby znal prečo, nespomienal ani slovom predošlú trpkosť svoju a pohanenie kmotrovo, ale vzal ho popod ruku, a podporoval ho verne a spravodlive, jako sa na statočných kmotrovcov svečí, až kým nestretli prvý vôz, čo sa jím prípadkom naďabil, a na šťastie prislúchal Šimkovi Levickému, ktorý Barinu hľadať poslal. Barina si posadil kmotra pekne rúče na vôz, objal ho rukou okolo krku a rozprával mu celou cestou jako to bolo, keď spolu na vohľady chodili, a to buď k jeho pochvale rečeno, že toto len z dobrého srdca robil, aby kmotrove myšlienky na inú cestu obrátil.

A tak Matiaš prikvitol domov, že sa nikdo o jeho príchodu nedozvedel.

VIII.

Jako to už na tomto božom svete býva, tak to bolo aj pred reštavráciou; deň za dňom sa míňal, jako čoby bičom plasol. Obe stránky robily čo mohly, verbovaly,

hostily, platily, nadávaly si, ruvaly sa a na ostatok sa shromažďovaly, tak že tlupy po sto a sto ľudí nič nového nebolo videť z dediny na dedinu sa premávať.

Bolo to práve v deň pred reštavráciou, a celá stolica na nohách. I jedna i druhá stránka shromažďovala svojich po obďaličných dedinách bývajúcich ľudí, ktorí so zástavami a s cigáni na vozíkoch došli, a v hlavňom meste stolice Sväto-Jakube, z čiastky po hospodách, najviac ale v šiatroch okolo mesta rozložení boli. Tu očakávali deň budúci spievajúc, tancujúc, hodujúc.

Nie tak bolo s pány bratmi bližšie bývajúcimi. Aby sa usporily nákladky, a páni bratia sa mohli lepšie uhostiť, zostali títo po svojich dedinách s tým úmyslom, že zajtra ráno hoc jak aj dvaraz do Sv. Jakuba dôjdu. A tu len človek videl, jak bolo voľno, jak bolo dobre zemänovi. Jesť a piť mal až do najlepšej vôle, i deti z dediny sa obživily, i pani sestry sa teraz tu objavily, a jích mužovia jím tu i tu i celú misu pečene do zástery hodili, i do krhly vína naliali, aby si to vzaly na cestu; lebo vraj lepší kus chleba na ceste, nežli pero za klobúkom. Domáci uhliadnuc to, ešte k tomu pridali, a uctili jich okrem toho, i vyboskávajúc jich, prepustili s prosbou, aby sa aj druhý raz prísť páčilo.

Jako to bolo v Leviciach, na Stráni, v Humnom, tak to ináčej i v Bešeňovej byť nemohlo. Pán Adam sa dostaviť nemohol, lebo, jako hlava stolice, musel prijať grófa Gáboriho, hlavného išpána stolice i s celým prievodom; bol teda do Bešeňovej poslaný pán slúžny Štefan Levicky, ktorý hneď dal na známosť pánom bratom, aby

sa sobrali tak, jak na reštavráciu pôjdu, prenocovali v dome vicišpánovom, a tak sa odtial spolu na vozoch do Sv. Jakuba pohli; lebo že sa on sám o hlavy postará, o iné ale aby sa starali sami. Tak sa tu pravda všetko do nohy shromaždilo a začalo halaškovať, žartovať, prekárať sa, že nie len celý dom, ale aj celá zahrada, po ktorej boly stoly rozostavené a lampášmi osvetlené, sa len tak ozývala a cigáni húdli, pohárky brnkaly, a vivatom nebolo ani konca.

Keď sa tak páni podkovali, a žilky v ních hrať začaly, stal pán Daniel, držal as' za pol hodiny reč shromaždeným, chcejúc tak ukázať svoju múdrosť, a vyčitujúc celý púvod a genealogiu slavnej familie Bešeňovských a jích pokrevnosť i s gróffi i s baróni, až prišiel na pána Adama, pýchu familie, a vyslovil aby ho pán Boh živil, zdržoval a opatroval.

„Vivat!“ zavolali shromaždení.

„Vivat a vivat, kde budeme bývať;“ ozvalo sa z druhého boku zahrady. Cigáň zašramotil na husliach, pritisol barboru až zajačala, cimbal zarinčal a celé okolie sa ozývalo. V tom zavolá kdos' z druhej strany: „vivat Peťko, vypi všetko!“

Od tretieho stola sa zas ozval hlas: „ale z plného!“

„Pravdu máš Lacko!“ ozve sa pán Jonáš: „lebo huba, ryba, diňa, sviňa, potrebuje pohár vína; a ty Palo kde si?“ zavolá na hajdúcha, „sto striel sa ti v materi, či tak obsluhuješ pánov? či nevidíš, že sú poháre prázne až je to haňba?“

„Dobre vám je pán urodzenký hovoriť,“ odpovie

Palo, „ale to by si musel človek nohy až po kolená zodrať, a ruky až po lakte vytočiť, keby chcel každému uhoveť, veď to všetko mizne jako čoby pálil.“

„Basorka morka suchá homôlka, mlč,“ zavolal Jonáš Bešeňovsky, „a nalievaj!“

„No veď já nedbám, zmokni jako myš, keď sa ti tak páči,“ premrnkne hajdúch, „ale potom za tvoju zemiansku dušičku nestojím.“

To dopočul prichádzajúci slúžny Levicky i zavrátil hajdúcha: „čo to trepeš Palo? drž hubu, nalievaj a ponúkaj, však si nato tu, a povedz Ištvánovi, že zajtra každý päť zlatých dostanete, ak budú páni s vami spokojní.“

Palo teraz letel jako strela, nalieval, ponúkal, tak že mu daktorí od samej spokojnosti aj „pán brat“ povedali; Jonáš ale, vidiac starostlivosť páua slúžneho, vstal, objal ho okolo krku ľavicou, pravicou si klobúk na hlave popravil, i zaspieval si:

Komuže je lepšie, jako pánom v pekle:
Dajú si zakúriť, sedia sebe v teple.

A ozvali sa páni pri stole:

Na konci bývame, predca nič nemáme,
Všetko nám zobrali, keď sme nič nemali.

A až na treťom stole odpovedali:

Bože môj otče môj, jakú já starosť mám:
Bol som ochudobnel, a teraz nič nemám.

Ale keď sa u nás raz páni do spevu dajú, to už ani konca kraja mať nemôže. Pán Lajoš Bešeňovsky sa zdvihol, začal, pohár v hrsti držiac, krepčiť, ruku si na vrch hlavy položiac, nohama dupotajúc i spieval:

Nepi šuhaj, nepi,
Stodola ti letí;
Ej keď letí nech letí,
Nemám ženy, detí.

„Dobre máš Lajoško," zavolá starý Tomáš Bešeňovsky, „i já som ináčej nerobieval kým som bol mladý; ale teraz čo? na staré dni si musí každý pomysleť, že pri peci sú dobré veci, hoc sa mu nechce."

„Hej apko Tomáško," odpovie Lajoš, „nebojte sa nič! ešte ste vy krepký chlap, starý ale jarý, zatančite si so mnou —"

„Ba nebuď blázon," odpovie Tomáš, „a nerob si posmech zo starých ľudí; ale abych ti predca dač k vôli urobil, teda — napime sa — však sa po smrti nenapiješ — vivat!"

„Nie pán brat," zavolá Lajoš, „aspoň zaspievať si musíte."

„Keď už ináčej nejde, teda ti i to k vôli urobím, a bezpochyby sa ti to páčiť bude," i začal:

Víno víno budem piti,
Pokial na tom svete budem žiti:
To údy napraví,
Dá aj rozum zdravý;
Len ho pime,
Pokial na tom svete panujeme.

Vodu vodu nechcem piti,
Nechcem si žalúdok pokaziti:
Vo vode sú žaby,
Sú ščúry a hady;
Nechcem já ju,
Nech sa v nej kačeny umývajú.

„Vivat Tomáš!“ ozvala sa celá zahrada, a každý, k najvätšiemu uspokojeniu Tomáša, dúškom vypil pohár. Tomáš sa zaďakoval, každý znovu vypil pohár až na dno, a pán Lajoš Bešeňovsky znovu začal:

Umrel nám žid pod poličkou,
Pojedol nám šošovičku;
Nedáme mu zvoniť,
Až nás bude honiť.
Hoň žide hoň,
Až si krky zlom!

„Stoj!“ zavolal starý Tomáš, „to si falošne spieval. Či nevieš, že žid neumre, ale zgrgne?“

„Hjaj Tomáško apko, vy tiež máte málo v rožku keď sa nazdáte, že žid není taký človek jako vy; a predca som videl, že ste mu skoro ruky boskával, aby vás len nedal pod exekúciu; tu sa vám je ľahko vystatovať, keď vám nedohára.“

„Len bys' ty Lajoš také zelené reči netáral,“ ozve sa Tomáš, „ale nechže ti bude, však já viem: že vínko hreje, vínko páli, vínko múdre hlavy šiali, a na tom dosť; keď sa ti ale nepáči, teda ti radšej zaspievam:

Napi sa Lajoško z plného pohára;
Každý človek huncút, čo ťa ohovára.

„Vivat apko!“ zavolá Lajoš, a keď si rad radom poháriky podrnkali a pili, tu vyvolal znovu Lajoš: „hm, však som já to dobre vedel, že to nik za golier nevyleje, a tak:

Preblahoslavený človek,
Ktorý prepil čo mal koľvek:

Spí bezpečne na ľavici
V otrhanej kabanici.

A to vyspievajúc sa zas len k Tomášovi obrátil, začal ho hladkať, boskávať i hovoril: „ale vy môj roztomilý apko! nože nám o tej vašej halapartni dač rozprávajte.“

„O halapartni, o halapartni!“ zavolalo celé shromaždenie.

„Nuž já teda nedbám,“ povedal Tomáš, „hoc ste to storaz počuli, ale no — už si len prevedzte na mne — však já nedbám. Teda vidíte, vy ste mladí, neviete čo je to — ale my sme boli na insurekcii, a bojovali sme znamenite, lebo sme si pomysleli: keď je nepriateľ tam, cúfneme, a kde ho není, hurtom naňho. Nuž ale hriešny človeče, čo si aj počneš? dali ti nám pušky bez pagnéta, a keď sme chceli strielať, — tu ti na nej kohútka nebolo. Nuž veru sme sa my nahnevali, pušky sme poodhadzovali, a kapitáňovi povedali, aby bol vojákom kdo chce, že my ním nebudeme. Nuž ale čo robiť? Francúz ti už bol na krku; utekať nemáš kde, tak sme si zas pomysleli, že sa je to predca len najlepšie brániť, keď neznáš jak z konopí. Nuž veru tam na konci dediny býval kováč; išli sme k nemu, a dali sme si halapartne porobiť, že sme s nimi vyzerali jako hlásnici. Teraz už nech príde Francúz, sme si pomysleli. Ale čo na plat? len si pomyslite, čo si náš kapitáň nevymyslel? že vraj musíme ísť na ztratenú vartu; a pomyslite si koho ta poslal? že vraj aby som já ta išiel. Dobre, pomyslím si, len si pošli, však si vyvartuješ, a postavím sa pekne krásne na cestu. Hľadím, hľadím z ktorej strany to ten nepriateľ ide, ale nikde nevídať

ani vtáčika ani letáčika; nuž si já veru pomyslím, že však on i bez toho nepríde, a utiahnem sa do raži, ľahnem si a zaspím. Odrazu sa stane neďaleko mňa krik, a dakdo volá: „Tomáš, Tomáš! kde si?“ Videlo sa mi to, že sú to naší ľudia, a nazdal som sa, že ma to varta prichádza premeniť; ale zas mi napadlo, že čert nespí, a že to i také môže byť jako tí Tatári, čo, jako moja stará mať rozprávala, každého po mene volali, a pridúceho ukrutne zamordovali. Vari čert pošepol Francúzovi, že sa Tomášom volám, pomyslel som si, a tiahol som sa štvernožky hore ražou až tie hlasy ustaly. Tu som si odfúkol, pot som si utrel z čela, stal som na rovné nohy a ďakoval som pánu Bohu, že ma z tak hrozného nebezpečenstva vyslobodil. Hííí! ale pomyslite si jak som stŕpol, keď pred sebou, hoc bola tma jako v rohu, o siahu vyššieho Francúza nežli som já, zhliadnem! Čo som mal robiť? osmelím sa, natiahnem halapartňu a zavolám: „či si živé či mrtvé, stoj!“ a to na moje najvätšie podivenie len stálo, stálo ani sa nehlo. Hííí! tu mi začaly vlasy dupkom stávať, ale pomôž si človeče na svete! Tak som vám stál, halapartňu natiahnutú v ruke, až do bieleho rána. Keď sa rozbriežďovať začalo, hľadím na Francúza — a pomyslite si čo to bolo? vyvolal som: „hľa hľa, veď je to taký svätý Janko jako u nás na prosried dediny, vari ho sem za hajčieho postavili.“ A keď som sa už tak rozhliadol, premýšľal som kam teraz? nuž ale tam bola as' tricať krokov hradska, teda som išiel ta, a pomyslite si, na moju najvätšiu radosť ležal na zemi kaškét (casquette, Helm), taký jakoby zvon na opak obrátil. No, pomyslel som si,

to je dobre, zdvihol som ho, prevracal na opak i na líce; ale keď som na ňom žiadnych šnôr nevidel, lebo bol z papieru viksľámontom obtiahnutý, a tak neznajúc či ho naší či nepriatelia ztratili: stikol som ho krížom na halapartňu, a hybaj cez raž prosto k naším. „Nuž odkialže ty ideš hriešny človeče?“ zavolajú moji kamaráti, už dvaja na ztratenej varte stojáci, „my sme sa nazdali, že ťa už dávno Francúz na večeru zjedol!“ Já som jím odpovedal: „hm, zjedol?“ a otrčil som jím halapartňu i s kaškétom. „Ale či nevieš, že ťa zato zastrelia, Tomáško?“ povedal kamarát; já som pravda nad tým bohapráznym slovom zdrevenel, ale som nič nepovedal len: „zastrelia? hm!“ a strčil som mu halapartňu pod nos i s kaškétom. „Ale čo to tu máš za stračie hniezdo na tvojej chýrečnej halapartni?“ „Stračie hniezdo? hm!“ odpovedal som, a strčil som mu ešte lepšie pod nos halapartňu i s kaškétom, kde sa ale nahneval a povedal: „ty Gregor zostaneš tu, a já musím podľa rozkazu nášho delinkventa k pánu kapitáňovi — napred!“ zakričal na mňa, jakoby ani kvapky zemianskej krve v mojích žilách nekolovalo. Hľaďže ho hľaď, pomyslel som si, jaký ti je toto kokoš, a že vraj delinkvent! však som nikoho nezabil, Boh ma vidí, hoci som voják, — však som spal, a kdo spí, nehreší. To som ešte nepočul, žeby bola kedy slavná sedria moju starú jako delinkventu pred súd postavila, že v noci chrápe jako čoby dosky pílil, a nato ani nemyslí, že som sa päť rokov trápil, kým som k tomu privykol. No dobre! mal som čisté svedomie, a tak som sa čerta nebál, a pán Boh ma zas opustiť nemohol; — tak som s ním išiel, až ma zaviedol

k pánu kapráľovi. Pán kapráľ sa so mnou začal vadiť, a já som len vždy nevedel začo, a hovoril, že ma vraj obesia, zastrelia a tým podobné hnusné reči. Já som pravda nato vyvalil oči jako plánky, a pomyslel som si: čo to len bude z toho božieho sveta, keď všetkych statočných ľudí vyvešajú a vystrielajú? ale nato vyšiel kapitáň von a uhliadnuc ma, hneď dal zavolať k pánu kapráľovi i lajdimonta i audítora, že vraj budú nado mnou vojanský súd držať. Hííí! pomyslel som si, čo to bude s tebou? to slovo som nikdy nepočul, však u nás druhých súdov niet, jako sedria, kde nie lajdimonti a kapráli, ale páni asesorovia sedia, pán vicišpán ale prezidujé; potom panské stolice, kde pán slúžny tak sedliakov pokutúva, jako sa to gruntovnému pánovi páči; a zas súdy, keď sa my u pána dilektora sídeme — ký parom to teda za súd? o tom súde já nič neviem, a keď by ma odsúdil, to by som proteštoval, a hoc by to k samému konsilium, alebo až hen k septemvirálskej tabuli ísť malo. A potom zas že audítor! No pravda to slovo som počul; môj sváko, však ste ho znali Antal Matiašovie, nám koľkoraz vyprával, že keď chodil v Kéžmarku do školy, kde sa takí veľkí chlapci učia, čo jím už fúzy pod nosom rastú, čo už za dievčaty chodia a kymlicu pijú, jím rechtor vždy audítor hovorieval; a tak som sa nazdal, že myslí kapitáň že som sprostý, a že ma chce dať do školy. No veru si sa poradil, myslím si, len sa mi opováž len jednu feruľu dať, však ju zaplatíš; ale pomyslite si, jako som oči vyvalil, keď prišiel ten chýrečný audítor. Hľaďže ho hľaď, však je to ten malý Ferko Ondrášovie, čo má z každého boku pod nosom po

pol piatu vlasu, a tieto vždy vysukuje, jako čoby bol mrena; bodaj ho porantalo, keď sa mu to len ešte chce na staré dni do školy chodiť. Ale pomyslite si, čo tento zas nevykázal? ani nepozrel na mňa, jako čoby som nebol zemän, nadul sa, posadil sa, odkašlal i kýval sa na stolici, a odrazu vypovedal: „si ty Tomáš Bešeňovsky?“ Ach sto striel sa tebe v materi, pomyslel som si, nuž ty žaba sa ešte opovážiš tykať statočnému zemänovi? no počkaj! však keď bude reštavrácia, nebudeš ty viac titularius, honorarius, extraordinarius, supernumerarius, vicenotarius; a zahrozil som mu, ale len tak po čušky, pästou, a odpovedal som mu nasŕdený: „som!“ „Bol si včera o ôsmej hodine postavený na ztratenú vartu?“ „Bol som,“ odpovedám. „Ale o jedenástej ťa tam viacej nenašli?“ sa zas pýta. „Nenašli,“ odpovedám. „A kde si bol?“ pýta sa kapitáň; tu som si stal pravda do gliedy, hoc som len sám bol, halapartňu i s kaškétom pustiac k čižme, i povedal som: „na ztratenej varte!“ „Ale ťa tam nenašli, však si sám povedal, — píšte pán audítor,“ povedal Ferkovi; já som sa ale nahneval i odpovedal som: „nuž pravda ma nenašli, jakože by ma boli našli, keď som tam nebol.“ „A prečo si nebol?“ opýtal sa zas kapitáň. „Nuž preto,“ odpovedal som, „keď ste ma dali na ztratenú vartu, nuž som sa ztratil, jakoby to bol každý statočný človek urobil; však si hádam nedám jako kura od Francúza hrdlo odrezať hoci som voják; však som vari nie blázon, a tak teda ste ma mohli na inakšiu vartu postaviť, nužby som sa nebol ztratil.“ Jak vám ale počul i kapitáň, i lajdimont, i strážamešter, i pán kapráľ, i Jožko Anta-

lovie, viete ten s dlhým nosom, i Ferko Ondrášovie, čo sa teraz stal audítorom, otvorili všetci ústa keď som hovoril, že si vari nedám jako kura od Francúza hrdlo odrezať, — i pozerali na moju halapartňu i s kaškétom; já som si ale tým lepšie zastal, vystrel som sa a zatriasol som halapartňou i s kaškétom. Kapitáň sa opýtal: „teda si videl Francúza?“ „Videl,“ odpovedal som. Tu všetkych hrúza prejala, a kapitáň vyskočiac s dychtivosťou povedal: „teda ste videli Francúza pán brat Tomáško?“ Já som ale nič neodpovedal, len som zatriasol halapartňou i s kaškétom. Tu by ste len boli videli, jako všetci na mňa pozerali, a čím som viac mlčal, — lebo pravda v raži sa mi dobre spalo, — tým sa viacej nazdali, že som já sám celý svet oslobodil, a tak som si pomyslel, že čo fígel, to groš; obzvlášte keď ma vraj, jakoby to nič, zastreliť chcú, i rozprával som jím nasledujúcu, čo sa mi tej noci prihodila, historiju: „So ztratenými vartami, páni bratia nežartujte; to je zlý žart, a keď sa vám to páči, teda iďte ta sami, a neposielajte ta ľudí, čo majú doma ženu a deti, a k tomu sú doma potrební pri reštavráciach a voľbách do diety. Nuž teda jako ste ma na tú ztratenú vartu postavili, pozerám, pozerám, ale tu Francúza nikde! Pravda som si pritom pomyslel, že chvála pánu Bohu, ale sotva som si to pomyslel, tuliby sa ti mi naďabí človek, čo mal dva chvôstiky z kabáta visiace, kaškét na hlave jako krov na našej väži, a fúziská, že bys' mohol z ních motúzy súkať. Hííí! toto je Francúz, pomyslím si, a zavolám: „stoj!“ Ten vám zastal, a povedal mi že vraj „bulebús.“ No, čo som mal robiť hriešny človek, nuž som mu

já veru tiež povedal „bulebús,“ aby si nemyslel, že uhorský zemän ani len po francúzsky nezná. Nuž a či viete čo mi ten nato odpovedal? „bulebús“ mi odpovedal, a vystrčiac pravicu prsty složil jakoby mi chcel dať frčku. Hjaj, sto striel sa tebe v materi, pomyslel som si, nuž či ty neznáš, že každé dotknutie zemianskeho tela päť zlatých stojí? a nadstrčil som mu halapartňu, tak že sa skoro na ňu stokol, ale na šťastie sa rozpamätal, žeby to bol zlý žart, i hybaj ten v nohy. Nuž ale znáte, jaký som já ukrutný keď sa raz nahnevám, tak já tiež hybaj za ním, a hnal som ho cez celú raž, hľa až tam za hradskú, a keď sme ta prišli, nuž sa mi začal môj milý Francúz vysmievať, že vraj „hopsa Janko s motykou, čo ztratil čapicu,“ a to, pomyslite si, tak dobre po slovensky, jako čoby hrachom sypal, hoci bol Francúz. Hjaj, bodaj teba šliak divný porazil, však ti já dám čapice, pomyslel som si, natiahol som halapartňu a hybaj s ňou do Francúza. Ale to vám bol celý figliar. Keď videl, že mu tá moja halapartňa tak pekne medzi rebrá beží, nuž sa vám uhne jako čoby hajduchoval, a moja milá halapartňa hybaj do jeho kaškéta. Tu skočí Francúz celý ustrašený, a práši jakoby chcel zo sveta utiecť; já som sa ale do raži utiahol, lebo tam celú noc okolo Francúzi jako včely brnkali, že vraj musia svojho kamaráta pomstiť, ktorého som já na smrť poranil.“ — Tak som teda rozprával, a kapitáň pozrel na mňa, či mi to ozaj všetko z očí vyzerá. Já som sa ale ešte lepšie vystrel a moju halapartňu k boku pritisol; tú mi ale hneď odňali, sňali z nej kaškét, a začali premýšľať, čo je to za kaškét, pokrútili hlavami, povedali že veru po

francúzsky nevyzerá, a že tadialto naše, nie ale francúzske vojsko v noci išlo. Ale tu povedal pán kapráľ, že to musel byť špehúň, lebo že sa títo vždy do cudzích šiat prestrojujú, a tak že som já celú krajinu od záhuby oslobodil. Na tom by bol celý súd prestal, len ten Ferko sa sám hádzal, že jako on to vraj napísať môže? a verte mi nepísal, — no však aj já veru písať viem, a treba mi temer pol hodiny, kým si meno podpíšem — len vám tak čarbal; — až sa na ostatok Jožko Antalovie nahnevá a vypovie: „hja pán brat Ferko, já neviem čo ste taký krvožížnivý, jako čoby krev bola voda; a keď vám raz zemän povie, že to bol Francúz, nuž bol Francúz a potom punktum.“ „Čo Ferko? pán audítor musíte povedať a nezabúdať, že ste vy len sprostý,“ ozval sa nahnevane Ferko. Jožko sa ale zasmial i povedal: „audítor sem, audítor tam — hľaďže ti ho hľaď, jakoby sme ho neznali, daj ti mi Bože za pána! nuž Ferko Ondrášovie tam z dolnieho konca, čoby sa pri jedle roztopil a pri práci zmrzol,“ a pritom mrdol plecom. Dobre Jožko, dobre, pomyslel som si, ale vediac, že povedz pravdu, prebiješ hlavu, bol by som ho vyboskával keď zas začal: „Já neviem načo sa to len prťošíte; lebo vidíte, ak Tomášovi len vlas na hlave pohnete, nuž potom viac do stolice nechoďte.“ — To pohlo i kapitáňom, i lajdimontom, i strážamešterom, i pánom kapráľom, a tak povedali že veru má pravdu, a Ferko musel mlčať. Tak dobre, sto striel sa ti v materi, pomyslel som si, však si já to za uši zapíšem. Poslali ma potom von, a keď ma zas dnu zavolali, vyhlásili ma za nevinného, a kapitáň mi povedal, že mám veľké šťastie,

lebo žeby som bol syn smrti býval, keby som žiadne korpus delikti nebol doniesol. Tu som vyboskával moju milú halapartňu, čo mi život zachránila; ale jako som sa začudoval, keď mi kapitáň povie, že musím halapartňu s paličkou premeniť, lebo že ma urobí za generáľa —"

„Ba hádam za kapráľa," pretrhne reč Tomášovu Lajoš Bešeňovsky.

„Hja, nechaj ty to synak tak," odpovie Tomáš, „však je to všetko jedno, obidvoje sa skončuje na „ráľ." Já som ale odpovedal kapitáňovi: „domine spectabilis, nerobte mi to! Já sa s mojou halapartňou až do smrti rozlúčiť nechcem; keď je ale vôľa božia, že len predca bojovať musím, keď som zemän a porciu neplatím: teda mi dovoľte, abych sa smel na teľcoch voziť, lebo sa mi už tento vojanský chlieb prijedol. Ťažký to stav! —" Kapitáň mi to dovolil, a pomyslite si jaký som já bol šťastlivý človek! Vozil som sa jako pán na mäkkých teľcoch, a vydával som jesť a piť celej kompanii, kde som já pravda najlepšie prešiel, lebo veru prvšia košeľa než kabát. Len jedno ma pritom mrzelo i tešilo: volali ma frflégom, — nie tak — frflég oficierom. Slovo oficier sa mi pravda páčilo, keď som si pomyslel jako to bude, keď sa, domov pridúc, pred moju starú postavím i poviem jej: „žena! ty máš muža, ktorý je oficierom," a zapálil som sa už pri samej myšlienke až po uši; len s tým frflégom som si neznal dať rady, to som já nikdy nepočul, — prečo ma tak prezývajú? Boh ma vidí, že som nikdy nefrflal, a keby boli tak moju starú nazvali, nužby to bolo ináčej. — Ale som to až podnes nikomu nepovedal, ani len mojej starej,

že ma tak prezývali. — Keď sme sa potom domov navrátili, skoval som halapartňu, ktorá mi život ratovala, a až podnes tam za almariou vo vážnosti stojí, v testamente ju ale poručím mojím potomkom, aby ju dali pozlátiť, ak sa z ních dakdo grófom lebo barónom stane."

Oddýchol si Tomáš, potichu počúvajúci zemänia odrazu sa jako včely v úli zarana znovu hemžiť začali i volali: „vivat apko, vivat halapartňa!" Vyzdvihli Tomáša do hora, ktorý si chvôstiky šedivých, popod nos poobstrihovaných fúzov ľavicou vykrúcal, hlavou pokývujúc ďakoval, podaný ale pohár vína na zdravie pánov bratov vypil.

„Palo!" zavolal pán Gašpar na hajdúcha, „či nevidíš, že jeho milosti pánu Tomášovi gágor vyschol? — nalievaj — lebo bude ináčej zle s tebou."

Palo nalieval, a páni pili i rozprávali ďalej o insurekcii, kde pravda bol Tomáš hlavnou osobou, jako najskúsenejšia hlava. Gašpar ho teda prosil: „ale rozprávajteže, jako to bolo pri tom Rábe?"

„To ty hádam lepšie znáš," odpovedal uštipačne Tomáš, „však tam bol tvoj otec, a tam krvácal za vlasť, krvácal páni bratia, verte, strašlive, lebo si zaštikol prst kohútkom, že sa mu krev z neho liala jako voda."

„Rozprávaj Gašpar, rozprávaj!" zavolali druhí.

„Hja, čo vám narozprávať?" odvrkol Gašpar, „to je krátka historija: nuž išli insurgenti k Rábu, a prišli k rozkvitnutej pohánke. Tu zakričal prvý, že nemôžu ísť ďalej, bo že už prišli až k červenému moru. Zosadali teda z koní, pouvazovali si jich na nohy, aby jím neutiekly,

a plávali na bruchu po pohánke až na druhú stranu. Tu ale zhliadli nepriateľa v gliede postaveného, i začali naňho ukrutne páliť, že z toho hrozné krvopreliate povstalo; keď jím tento ale neodpovedal, nuž hnali naňho šturmom i sekali doňho až mu hlavy jako makovice odfrkovaly, a boli by ho docela na vnivoč obrátili a zničili, keby jím boly kone chcely ďalej ísť, ale tieto si tam začaly pekne rúče hryzkať a sa pásť, hoc páni na ních sedeli, lebo to Francúz nebol — ale kukurica."

„Ty sprepadená papuľa!" zavolá Tomáš vyskočiac zo sedadla, „nuž ale ty sa opovážiš z insurgentov vysmievať? keď to má pravda byť, čos' tam o Rábe rozprával, tak si dám nos odrezať — hoc sa to mňa netýka, lebo som já slúžil pri pechúroch —"

„Ba pri teľcoch!" — vpadol mu Lajoš posmešne do reči. Keď sa raz v prsách tichého a dobromyslného človeka, jako bol Tomáš, hnev zbúri, to aj to, čoby ináčej ani nepozoroval, so sebou zachytí. Tak sa teraz oboril na Lajoša: „no však chodíš už veru jako teľa po ľade!"

„Čo? ale já? a vy sa nazdáte že som opilý?" ozve sa Lajoš.

„Veru si jako čík," odpovie Tomáš, „a dám ti dva grajciare, ak tamto k tej jabloni potrafíš."

„Nie za vaše dva grajciare, však hádam bez toho viac nemáte; ale aby celý svet videl, že mňa pár pohárkov nezroní, teda to urobím." I postavil sa na rovné nohy, pozrel odhodlane na ukázanú jabloň, i začal vykračovať, ale tak frišno jako olovený vták, lebo si musel pri každom kroku rozmýšľať jako má stúpiť, potom mu bola

cesta úzka, každej vŕbe sa klaňal, až na ostatok zablúdil docela na odpornú stranu od jablone. Tu pravda povstal hrozný smiech, ale predca pri všetkom tom nezabudli páni, že má všetko svoju mieru; lebo hoc si náš zemän pohalaškuje, hoc si požartuje, hoc si tu i tu uchľupne: je predca vždy človek dobrý, priateľský, dobrosrdečný. Nehaňte mi teda ani toho, ani toho, však niet človeka pod slnkom, čoby bol bez škvrny! A tak i teraz zavolal Šándor na hajdúcha: „Palo! hybaj tam za jeho milosťou pánom Lajošom, a polož ho do trávy, nech sa v nej vyspí.“

I chytil hajdúch za ruku Lajoša a položil ho do trávy, kde najprv zafučal, potom sa začal trhať, keď mu hajdúch chcel údy popraviť, i plával po tráve jako sekera po vode i hovoril: „hoc ma lížeš, predca ty nebudeš vicišpánom;“ lebo čo striezlivý myslí, to opilý povie, i zaspal jako zarezaný, i snívalo sa mu o tom, kdo bude vicišpánom.

Druhí páni ešte chceli v kratochvili pokračovať, ale jím to už išlo jako v lete na saňach. Pán Gregor predložil, aby podľa starej obyčaje jedenkaždý na stôl vyliezol, po pohárkoch a skleniciach si potancoval, svoju nótu zaspieval, aby sa tak dačo i cigáňovi do barbory dostalo; ale žiaden viac nechcel na to pristať, — lebo že je už neskoro, a tak že si trocha oddýchnuť treba; pán Tomáš ale, jako najstaršia hlava, vec rozsúdil povediac: „dobre teda páni bratia, zvalíme sa trochu pod strom, však toho i tak mnoho nebude, ale aby sme neišli triezvi spať jako

blázni, teda napime sa a povedzme všetci společne: s Bohom rozume, zajtra ráno sa vidíme.“

Jako povedal, tak sa stalo. Napili sa, povedali si s pánom Bohom i poliehali si, kde ktorý najlepšie miestečko najsť mohol.

Sotva si ale za pol hodiny podriemkali, tuliby pán slúžny Štefan Levicky s hajdúsy Pavlom a Ištvánom, i začali volať: „stávajte páni, stávajte! už je šesť hodín,“ ale živá duša sa jím neozvala; „stávajte!“ zavolali znovu, a tu si začali páni oči pretierať, až na ostatok jeden druhého pobudili, a postávali hore na rovné nohy hovoriac: „čo tak voláte domine spectabilis, však hádam ešte není súdny deň.“

„Súdny deň nie, ale šesť hodín;“ bola odpoveď slúžneho, „a tak či sa nám chce či nechce, musíme ďalej, len aby ani jeden nechybel, — a teraz páni, podkujme sa na cestu;“ povedal a podával plné poháre pánom bratom. Títo ale nechceli i hovorili: „dajte pokoj domine spectabilis, nemožno, nemožno!“

„Ej čo! klin s klinom domine perillustris, a krem toho by ste sa mohli prechladiť na ceste, a kdoby potom za vaše zdravie zodpovedal, keď nie já, bo mi pán vicišpán prísne naložil na vás pozor dávať, aby ani duši nič nechýbalo.“

Medzitým sa hajdúch Ištván priplichtil k vozárom na boku stojácim, čo mali pánov viesť do stolice, podávajúc jím po vínovom poháru pálenky, od ktorej sa každý zmrštil, zatriasol hlavou i povedal: „ááh, to až tak v hlave vŕta; nie je to ani terkelica, ani slivovica, ani bo-

rovica, — len je to také tuhé jako najlepšia na svete pálenka.“

„Ale počuješ Jano!“ povie dúverne Ištván k najstaršiemu, „choďte pomaličky, aby sa páni neudrgali, a nebojte sa, nič sa vám nestane; každý dostane dvacať zlatých a náhradu za škodu na vozoch, alebo na statočku.“

„No už já neviem jako to vypadne,“ povedal Jano, „ale sa aspoň radujem, že tu týmto pijaviciam, čo sa teraz tak nadúvajú, jako čoby bol celý svet jích, cez rozum prejsť môžeme. Ale ešte jedno Ištvánko! povedzže mi len, prečo sa to tí naší páni špektábulis a perilistris nazývajú?“

„Hľaďže vidíš Janko, to je takto,“ odpovedal Ištván, „perilistris sú takí malí páni, čo troška po latinsky znajú; špektábulis ale už musí byť pán od koreňa; a tvoj syn môže byť grófom i barónom, to on na moj' hriešnu dušu špektábulis nikdy nebude, to ten len vždy huncút sedliak zostane.“ V tom sa zvŕtol a nalieval rum pánom do vínových pohárov.

Páni sadali na vozy, zástavy prišly na každý a povievaly v ranajšom vetríku, jakoby celému svetu zašumieť chcely o sláve a moci Bešeňovských. Pán slúžny sadol tiež do batára, poklonil sa pánom bratom a ubiehal spolu i s hajdúsy jako vetor k Sv. Jakubu.

Páni si začali prespevovať: „Dávno Bešeňova,“ ale jím to dákosi nešlo, lebo človek není zo železa, a tak prv jakby ju boli dokončili, sotvas' na celom rade vozov dvoch ľudí našiel, čoby sa hlavami neboli jeden druhého tĺkli.

Tak nikdo z pánov bratov nespozoroval, že idú do Sv. Jakuba práve odpornou cestou, nežli pán slúžny Štefan Levicky.

IX.

Začalo slnko vychádzať nad Sv. Jakubom práve na deň Michala, a pozlacovať lemy vrchov zahorskú stolicu otočujúcich, i meniť sa, ligotať a zhliadať sa v krištáloch srieňového mrazu, ktorý jak srieborná plachta pokryl lúky i polia; jak ale vyšlo docela, tu zhliadlo nové, nekaždodeňné divadlo. Okolo mestečka stoličného sídla sa i v pravo i v ľavo rozprestieraly široké šiatre, a pred nimi do zeme zasadené zástavy zvestovaly, že tu Bešeňovskí, tam Potockovskí svoje stánky rozostavali. Pomaly začalo tu i tam bzučať a zo šiatrov vychádzať kopa nevyspatých zemänov jeden za druhým. Tak sa hneď i živejšie všetko začalo hýbať, a pohárky, ktoré od pár dní pánom zemänom ani z ruky nevychádzaly, do vôkola prechádzaly z ruky do ruky.

Odrazu zavznie „vivat Bešeňovsky!“ a z druhej strany sa ohlási „vivat Potocky!“ — Na to heslo zaškrípe cigáň i z jednej i z druhej strany na husliach, zástavy sa zo zeme povytrhávajú, a obidva zbory sa začnú hýbať k mestečku, kam z rozličných strán vtiahly.

Pred vchodom stoličného domu stojá v rade hajdúchovia, a na jích čele si pán kastelán, inde porkoláb menovaný, vykračuje. Z okien stoličného domu vystrkujú hlavy páni úradskí, hneď na pravo na kohúte perá, hneď na ľavo na zelené chvoje hľadiac, a tak skúseným okom

špehujúc, na ktorú as' stranu sa víťazstvo pri voľbách obrátiť môže. Pomaly i páni prichádzajú v atilách, mentiečky na pleciach, kalpaky, na ktorých sa lebo biele vysoké perá dolu shybujú, alebo orlové perá sa pyšne do hora dvíhajú, na hlavách, a šable pri boku. Nejeden pridúc medzi svojich, kýva rukou, usmieva sa i volá: „len sa držte páni bratia! len pospolu, neroztrácajte sa; — ale kdeže je Matiaš Bešeňovsky? — ten tomu rozumie.“ „Tuším už skoro dôjde, vaša milosť,“ bola odpoveď. Pán zmizol, klaňajúc sa, v stoličnom dome. Z druhej strany prišli iní páni, a medzi nimi starý Ondrej Levicky, i klaňali sa tak jako prví, i usmievali sa i hovorili: „len sa držte páni bratia!“ „Hm, veď sa mi na moj' hriešnu dušu budeme,“ odpovedal Barina; Ondrej ale pozeral a meral očima obe stránky, i potichu slúžnemu Mikovičovi povedal: „Levice sú nám za pätami, a keď prídu, iste nás bude do trinásť sto; — a len Ištván aby vec svoju previedol — nič ste nepočul o ňom?“ „Hneď musí prísť i s Levickým,“ odpovedal slúžny i ztratil sa v stoličnom dome.

Na ostatok bolo počuť od konca mestečka mažiare páliť, a tu sa začali páni zemänia mrviť jako mravenisko za letného času, i robiť z oboch strán ulicu. Po chvíli vídať kočiar, pekný, malovaný, na boku pri kočišovi stoličný hajdúch, za kočom ale dvaja stojáci husári. Štyry sivky tiahly kočiar, zalamovaly krkom, pŕskaly nozdrami, a preberaly tenkými nôžkami až to bola radosť. V koči sedel pán hlavný išpán gróf Gábory, opierajúc sa ľavicou na zlatú, drahými kameňmi vykladanú šabľu, v pravici od drahého kamenia sa ligotajúci kalpak držiac. Pri jeho

boku sedel pán vicišpán Adam Bešeňovsky, od samého zlata sa lysknúci. Za nimi sa viezol druhý vicišpán Jan Potocky s grófom Želinským, a za tymi viacej pánov. Jako do mesta došli, rozstúpila sa kopa zemänov na dve stránky, a ohromné: „vivat hlavný išpán gróf Gábory!“ sa ozvalo i zprava i zľava; ale sotva že sa tento i na pravo i na ľavo poklonil, zahučalo z jednej strany: „vivat Bešeňovsky!“ z druhej zas: „vivat Potocky!“ Obidva páni sa poklonili na tú stranu, odkial hlasy jích strany prichádzaly — a koče zmizly v stoličnom dome.

Na ulici ale to nie veľmi pokojne vyzeralo. Sotva sa koče oddialily, tu začal pán Jastrabsky: „či ste videli páni bratia toho Adama, jako sa mu lískal?“ „To je haňba,“ odpovedal pán Lubina, „že sa hlavný išpán dá takým ľuďom šialiť; — ale toho všetkého sú na príčine tu tieto kukučky s kohútim perom; — a tak dolu s nimi!“ I začal hroziť Bešeňovským. Títo ale tiež neboli od toho, i blýskali očima, jakoby si chcel každý svojho protivníka vyvoliť, ktorému by lebo fokošom buchnát zasadiť, alebo prstami gágor posťahovať mohol. Medzitým zišli obidva páni vicišpáni dolu, a tu jich schytili do hora jejích prívrženci, a nosili jich na pleciach i volali: „vivat, vivat!“ Ale Potockovským sa to všetko málo zdalo, a počujúc jako sa Levických familia s muzikou pod zástavami hrnie do Sv. Jakuba, zavolal pán Martin Mozdicky: „dolu s Adamom!“ a zachytil sa s najbližšími priateľmi, i hybaj do Bešeňovských, sácajúc jich lakti. Predrali sa tak až k Adamovi a tiahali ho dolu; Bešeňovskí sa ale nahnevali, i chytali nepriateľov za vlasy, i bili jím pästami i paliciami

na hlavy, tak že odvážlivci chtej nechtej, sa uťahovať museli, pričom ale Antal Zimonič nezabudol aspoň vicišpánovi krídlo z kabáta oddrapiť, i prebíjali sa cez kopu nepriateľov, z ktorých i pädesiať padlo — ale zase vstali.

Sotva sa páni vicišpáni odstranili, tu povstal nový hluk, bubnovanie a vykrikovanie. To sa komedianti schválne hrnuli okolo shromaždených, aby nalákali divákov, a sypali sa s opiciami a inými vecmi za stoličný dom, kde jím miesto vykázané bolo. Tu sa priplichtí pán Jožko Levicky k pánom Medziborským, bývajúcim dakde pánu Bohu za chrbtom medzi horami, a ukazuje jím, jako si to tá opička pekne orech hryzká. To sa pravda nejednomu páčilo, obzvlášte ale zlato a sriebro na šatách komediantov; keď ale zhliadli zelenú chvojku na klobúku Jožkovom, to sa schopili i zavolali: „ideš, sto striel sa ti v materi, ty odkundes, čos' i s celou tvojou perepúťou dušu zapredal.“

„Boh ma vidí, že o tom nič neviem,“ odpovedal Jožko, „ale keď si myslíte hádam, že Levickovci s Potockým držia, to dolu so zelenou chvojou,“ i hodil chvojku o zem, „a zato že som Levicky, hádam len nepotrháte staré priateľstvo; však znáte, že je i slúžny Levicky pána vicišpána pravá ruka, a tak čoby som i já nemohol s vami držať? dajte sem vaše pero!“ A nevinní Medziborskovci sa chytali za klobúky, radi súc že hlas získajú, i nadávali mu kohúteho perá, že si mohol s ním hlavnice vypchať. Jožko s tým nebol spokojný, ale jím ustavične krásu komediantov popod nos potieral, i prisahal že takého divu, jako mala byť tá komedia, nikdy živá duša v stolici nevidela; a keď páni Medziborskovci túžobnými zraky za sto-

ličný dom pozerať začali, obzvlášte keď sa voľba jak pre-ťahovala, tak preťahovala: to Jožko schytil najprvšieho z ních i zavolal: „čo tu budeme jako blázni stáť? poďme sa my radšej na tú komediu podívať, však bez toho k voľbe dosť prídeme.“ A páni Medziborskovci sa pobrali s ním, ba i druhých zachytili ku komedii, kde jich Jožko zabával, a jích oči vždy na šprímy opíc a pletky pajácove obracal, na čom sa tak smiali, plávajúc v samej rozkoši, že jím slzy z očí kvapkaly, i sťažovali si len, že škoda jích žien a detí, že jích tu niet. Jožko dal pomaly i víno nalievať — a veselosť taká povstala, že si viacej na voľbu ani nepomysleli.

Medzitým ale jak celý úrad u hlavného išpána poklonu urobil, odobrali sa všetci do paloty, a posadili sa za zelený stôl podľa hodnosti a veku. Zrazu dal vicišpán otvoriť dvere, a zemianstvo sa hrnulo dnuká. Po chvíli prišiel pán hlavný išpán gróf Gábory do paloty, poklonil sa na pravo i na ľavo, poobzeral sa bystrým zrakom po shromaždení, i sadol si na stolec predsednícky, keď medzitým páni okolo stola sediaci povstávali, a ohromné „vivat“ do vôkola zavznelo. Pán hlavný išpán sa poklonil, kývol rukou, a zvuk vivatov pomaly prestával. Tu započal hovoriť: „Slavné stavy! slavné zemianstvo! Tri roky minuly, čo som vás mal šťastie okolo seba k voľbe stoličných úradov shromaždiť i spolu zakúsiť, že môžem byť pyšným hlavným išpánom zahorskej stolice, kde sa poriadok pri voľbách nikdy neporušil, a kde si každý zemän za povinnosť pokladal, nie podľa straníctva, ale podľa svedomia úrady voliť.“

Tu zavznelo ohromné „vivat,“ a hlavný išpán ďalej pokračoval: „Keď ale toto hovorím, presvedčený som, že duch ten, ktorý ste vtedy ukázali, až podnes v stolici trvá, a že slavné zemianstvo, voliac si úrad nový, len sebe, len svojej stolici a tak i celej našej peknej uhorskej krajine budúcnosť a šťastie chystá, keď sa i teraz len svojho svedomia opytovať a držať bude.“

Hlavný išpán skončil, poklonil sa a shromaždenie zavolalo „vivat.“ Potom sa starý úrad poďakoval za dúveru zemianstva a porúčal sa i na ďalej. Na to sa volil výbor k spisovaniu hlasov, a potom hlavný išpán zas prehovoril: „Myslím páni, že vám bude milé, keď pánov: Adama Bešeňovského, Jana Potockého a grófa Želinského do kandidácie za prvého vicišpána predložím.“ „Vivat“ sa ozvalo a pristúpilo sa, po odstúpení všetkých troch menovaných pánov, k voľbe. Zemianstvo sa hrnulo podľa obcí a rodín do paloty, i vychádzalo dvermi do vchodu, ktorý viedol do vňútorného, od druhej čiastky oddeleného dvora. Najprv to išlo Bešeňovsky za Bešeňovským, tak že tu pri vchode uradovaní Matiaš i Daniel ustavične do bočnej izby, kde sa všetci traja kandidáti nachádzali, vchádzali čosi pánu Adamovi do ucha šeptajúc, na čo on s veselou tvárou len vždy pokývol; keď ale sedem sto hlasov odhlasovalo, a tu jedno za druhým Potocky, Potocky sa ozývalo, tak že už asi osem sto hlasov byť mohlo: tu sa vtiahli obidva potichu do izby, i jeden za druhým šeptali: „vaša milosť, zle je! Už má Potocky o sto hlasov viac, a o Bešeňovských, o Kadičoch a o Medziborských ani chýru ani slychu!“ To sa nepáčilo Adamovi, ale čo

bolo na plat? Poslal teda Matiaša, aby dal hneď do koča zapriahnuť i cvalom bežal oproti Bešeňovským, a aby hajdúchov rozposlal hľadať a shromaždiť Kadičov a Medziborských. Matiaš počúvol, ale sotva že sa vo dverách paloty objavil, tu už stál jako na stráži Peter Barina, dívajúci sa z čiastky na dvere, z čiastky na pána Ondreja sediaceho pri stole medzi asesory, majúcimi len na ostatok hlasy dávať, i vidiac mrknutie Ondrejovo shŕždil tvár a udusenym hlasom Matiašovi šepnul: „vykričím kmotre, vykričím!“ — A pri týchto pár slovíčkach sa Matiašovi zalámaly nohy, jako čoby ho bol had uhryzol, i temer omdlel; ale prúd k hlasovaniu sa hrnúcich zemänov ho zachytil na druhú stranu, a tak sa skrútil za chrbtom hlavného išpána i vystúpil na pavlač stoličného domu. Tu nič, krem nekoľko zelených chvojek nevidiac, išiel k Adamovi i povedal mu čo skúsil; tento sa začal červenať i rozdráždený povedal: „išiel posol, prišiel osol — Hybajte na každý pád dolu, a zoberte aspoň roztratených, za Bešeňovskými ale pošlite hajdúchov — skoro!“ Matiaš sa obrátil, ale tu zas stál, jako zlý duch, Barina, i volal predošlým spôsobom: „vykričím kmotre, vykričím!“ Matiaš ale odpovedal: „neboj sa nič kmotre, já idem prosto domov, lebo mi nadal Adam do oslov.“ — Adam, nič ďalej nevediac čo sa robí, poslal Daniela, aby šiel Bešeňovským za Matiašom naproti, ale išiel Jakub pre Jóba, zostali tam oba, lebo ho zas na pokývnutie Ondrejovo Barina na schodách dolapil, a zavliekol ho s druhým Levickým do súsedného domu.

Pomaly bolo odhlasované, hlasy sčítané, odkial

vysvitlo: že mal Bešeňovsky sedem — Potocky ale dvanásť sto hlasov. Tu ale pozdvihol hlas hlavný išpán: „kdo ešte má hlasovať, nech sa hlási!“ ale nik viac neodpovedal. Hlavný išpán sa to isté i druhý i tretí raz opýtal, a keď páni i do pitvora i z pavlače na rynok pozreli a tam nikoho nezhliadli: tu dal hlavný išpán najprv troch kandidátov do paloty zavolať, a zemianstvu dvere otvoriť i vyriekol: „já, jakožto hlavný išpán tejto zahorskej stolice, vyhlasujem mocou úradu môjho, vôľou zemianstva, pred ktorou sa já klaniam, dvanásť — oproti sedem sto hlasy vyvoleného pána Jana Potockého za prvého vicišpána slavnej zahorskej stolice!“

A tu povstal súdny deň, tu povstala trma vrma; jako blesk udrely tieto slová do žíl každého. Potocky zdvihol usmievave hlavu i s pány svojej strany; Adam Bešeňovsky sa i červeňal, i bľadol, i žĺkol, i belasel sa, a páni jeho strany zvesili hlavy, lebo všetko už bolo het! Zemänia zas z jednej strany dvíhali ruky do hora i volali: „vivat Janko, Janko vyhral!“ z druhej zas blýskali očima, hŕždili čelom, stískali pästou a jako skamenelí hrnuli sa dolu, i bez slova uchádzali spolu s pány svojej strany zarmútení domov; za nimi zas Potockovskí, ale prv ešte nového vicišpána na pavlač von vyvolali, čo keď sa stalo, tento sa poklonil a nekonečné vivaty sa rozliehaly. Potom sa pristúpilo k ďalšej voľbe.

Ale čo ďalej o tejto rozprávať? Adama Bešeňovského položili temer polomrtvého do koča i poslali ho do Radošoviec domov, jeho celá stránka sa rozpŕchla, a ostatnie — o tom známe jak to išlo v uhorskej krajine.

I jedna i druhá stránka si popredku vyvolila celý úrad, a kdo zostal prvým vicišpánom — lebo tento úrad bol uzlom, dľa ktorého sa vec rozhodovala — ten predložil vždy troch hlavnému išpánovi na ten, lebo ten úrad, a prítomní vždy vyvolali, viacej nehlasujúc, na prvom mieste predloženého. — Tak sa stal Štefan Levicky druhým vicišpánom, a tu bys' len bol videl radosť jeho celej familie! Ondrej sa pritom zdvihol zo stolice, a poklonil sa hlavnému išpánovi, jakoby Štefan ešte i teraz stál pod jeho feruľou, a jeho povinnosťou bolo sa zaňho zaďakovať; druhí Levickovci sa začali objímať, boskávať i vyvolávať: „pán brat môj drahý, Levicky vicišpán, Levicky! Levicky!" — Bol to prvý vicišpán z familie Levických.

Keď ale voľba prešla i cez prvého notáriuša a prišla ku slúžnym: tu sa stal hrozný krik pred stoličným domom, — Bešeňovskí sa prihrnuli rozpálení v kopách, i chceli ísť na silu k hlasovaniu do stoličného domu, kde jím najprv Martin Levicky usmievave odpovedal: „sero post festa cantare, kdo zodral opätky, nech chodí na sáre." Ale zas stretli Daniela Bešeňovského, ktorý chudák plakal jako malé dieťa i hovoril k pánom bratom: „už je všetkému koniec! už je tam sláva našej familie! teraz sa už len položme do hrobu! Však ste vy mne za ľudia! však ste vy vykázali!" Ale tymito predvržkami si troška odľahčiac, začal divo na príchodzích zazerať i zpytovať sa, kde jich psi jedli? Tu začal Gašpar Bešeňovsky vypravovať: „Jedli sme, pili sme, zabávali sme sa celú noc; ráno sme si sadli na vozy, keď sme sa terkelicou, čo len tak v nose vŕtala, znovu potúžili a pozaspávali sme do jednoho. Mňa

dali na prvý vôz. Odrazu sa mi tak zdalo že stojíme, a tak myknem súseda i poviem mu: „Jano ďalej!“ „Dobre dobre, hneď,“ odpovie súsed, ale zas mi to len jako vo snách vždy prichádzalo že stojíme. Tu myknem súseda lakťom, že skoro z voza zfŕkol i zavolám: „hybaj, lebo ti hneď bude fokoš po hlave tancovať, ty kujon!“ Ale tu mi súsed odpovie: „hrom sa ti v duši, tak ťa ovalím ak mi nedáš pokoj, že budeš mať dosť!“ No pomyslite si, nebol to Janov, ale Lajošov hlas. Já sa schytím, pretrem si oči, pozerám, a hľa hľa, nebol ti to Jano, ale bol Lajoš čo sa stavil, že k jabloni potrafí a nepotrafil. Tu ma strach pojal i premýšľal som, kde sme? obzrem sa — a vidím, že sme nie v Jakube, ale v hore. Tu mi stávaly vlasy dupkom, a keď vidím že sú zo všetkých vozov kone vypriahnuté, a milí paholci jich tam ďaleko v tráve pasú, a vozy stojá, a páni bratia spia, zavolám: „zrada, zrada!“ Tu sa ti každý otriasol, vytrel i vytreštil oči i zavolal: „kde sme?“ „V hore!“ odpovedal som. Tu zavolám: „Jano čo robíš?“ „Kone pasiem vaša milosť,“ odpovedal Jano. Tu ma mal šliak trafiť i zavolám: „sto striel sa ti v materi, ty kujon, jaks' nás sem doviezol?“ „Nuž tak vaša milosť,“ odpovie Jano, „zaspal som jako vy všetci, a hoviadko je raz naučené do hory chodiť, nuž zašlo ta, kam najviac chodieva.“ Bol bych mu za tú odpoveď najradšej kotrbu prerazil, ale času nebolo, a tak som zavolal: „teda zapriahaj čím skorej a nazad!“ Ten sa mi ale do očí zasmial i povedal: „nemožno vaša milosť, já zato nemôžem, že vás na každý vôz nasádzali jako za groš maku a jako červených myší; kone nemôžu ďalej, tak jich musí-

me troška popásť; lebo či nevidíte, že sme pri opuchlej skale?“ „Ha, vy sprepadené mršiny!“ vyvolal som znajúc, že opuchlá skala tri hodiny od našej dediny leží, že sme teda tri hodiny išli, tri hodiny nazad domov treba, a tri hodiny do Jakuba i zavolal som: „do ních páni bratia!“ A tu sme začali kľanice odtrhovať, rebriny lámať, skalím hádzať, ale huncút sedliak už bol k všetkému pripravený, bo štverne boly na jednoho koňa položené, na druhého si sadol, a utekal až sa tak za ním prášilo. Tu sme len videli, že je to všetko uhovorená zrada, i pomysleli sme si, že teraz bude najlepšie čím skorej do stolice utekať, i bežali sme, až sme prišli; lebo darmo je: kdo nemá v hlave, má v nohách.“ Na to ale Daniel trpko sa usmievajúc odpovedal: „ba veru o vás to naopak platiť môže: kdo má v hlave, ten má i v nohách.“ Z toho by bola bezpochyby zvada povstala, ale k tomu nebolo času, lebo Medziborskovci i so svojími kamaráty prikvitli volajúc: „k voľbe, k voľbe!“ „Ale povedzte mi hriešne duše k jakej?“ ozve sa Martin Levicky. „No však sme len teraz odtialto odišli,“ povedal jeden z ních, „tu hľa s Jožkom, čo prešiel na našu stranu.“ „Vy starí blázni,“ zas sa ozve Martin, „keď ste vy šli ku komendiji bolo deväť hodín, a teraz sú tri po poludní.“ Nechceli Medziborskovci veriť že je to pravda, a tým menej že je už po voľbe vicišpána; lebo jich tak dal Jožko od komediantov, všelijaké kotrbance prevádzajúcich zabávať, že sa smiali až sa jím srdce usedalo, a len potom sa uspokojili, keď Mackovi Medziborskému komediant prisľúbil, že mu mladé od tej opice na plemeno pošle, ktorá sa mu tak veľmi páčila, bo mu skákala po pleciach,

oflinkovala ho i vo vlasách mu preberala jako jeho stará v nedeľu po poludní. Jožko Levicky povedal Medziborskovcom, aby oni teraz pozhadzovali kohúte perá, lebo že už bez toho, keď je Potocky vicišpánom, nič nestojá, a aby išli s ním hodovať, lebo že bez toho nikomu neublížili. I nedali si to dva razy povedať.

Ale s tým ešte nebol historii koniec, lebo z tej strany od Levíc sa hrnula kopa zadychčaných Kadičov volajúcich zďaleka: „k voľbe, k voľbe!“ „Už je pozde, milý drozde!“ odpovie Martin Levicky. „No bol by to čert!“ odpovedal Samko Kadič, „a ty chvoja hybaj z cesty, lebo ťa tak ovalím, že ma budeš pamätať až do smrti.“ „Ba načo voš kašle, keď nemá pľúc, a ty hrozíš, keď nemáš pary,“ odpovie ľahko Martin, kde Daniel Bešeňovsky zas trpkými slovy napadol Kadičov i zasypal jich temer predvržkami. Tu začal Samko Kadič, počujúc že je všetko prehraté, k svojmu ospravedlneniu vypravovať: „viete, že bývame pod horami, a že nás od Levíc lén rieka Bystrá delí. My sa poobliekame mysliac, že hoc jako pešky za tri hodiny do stolice prídeme, a ideme k Bystrej. Hľadáme člny, ale člnov niet. Chodíme po brehu sem tam, ale v žiadnom kroví, v žiadnom rákoši člna nikde. Začneme volať: „prevezte!“ ale nikde odpovede. Obrátime sa teda, aby sme čas daromne nepremeškali, nahnevaní domov; aby sme ale skorej prísť mohli, dali sme zapriahnuť — len že kone boly na paši, nuž sme sa zas viac jak hodinu zdržali. Potom dáme hnať kone, a to až k Náhlovciam na most, ale pomyslite si len čo sa nám tu nestane? — Výjde Mojžiš pred zátvoru i zavolá: „stoj!“ „Čo nového žide?“ opý-

tame sa. „Mýto!“ odpovie Mojžiš, ten starý s dlhou bradou. Hjaj môžte si pomysleť, že hrom do nás udrel jak sme len to slovo počuli; lebo načože som zemän, keď mám mýto platiť? Nuž my tu na Mojžiša, že či nezná kdo sme my? „Znám pán veľkomožný,“ bola odpoveď, čo sa nám pravda páčilo, keď nám „veľkomožný“ povedal, jako ešte nikdy nikdo Kadičovi, ale keď začal: „veľkí páni, veľkí páni! to já dobre viem, ale škoda len, že sa nevozia na svojích kočoch a koňoch, ale na sedliackych mitrhách, a sedliak musí mýto platiť — vy nie vaše milosti, páni veľkomožní, veľkí páni, Boh ma zachovaj také slovo len cez ústa prepustiť!“ „Hrom sa ti do materi žide!“ zavolám, „čo teba do toho, jaké já kone mám — a ty kočiš hybaj!“ Sotva ale paholok kone pošvihol, tu ti milý Mojžiš váhu zpustí, že mala môjmu liskovi chrápy odraziť, zamkne ju, i zatiahne takou reťaziskou, že som ju v mojom živote nevidel, obesil na ňu zámok jako hlava i kričal: „buďte milosrdní páni veľkomožní, neodnímajte mi chlieb, a vozte sa na vlastných koňoch, na svojom koči!“ „Však ti já dám milosrdenstva,“ zavolám, „však ti já dám koča, nuž ty kujon či ty nevieš, kdo som čo som? a teraz dolu páni bratia, vyrobte mu troška kožku na chrbte, ale tak milosrdne, aby mu zostala jak papier!“ Títo si to pravda nedali dva razy povedať, ale Mojžiš v päty! Nuž čo bolo robiť? začneme hľadať sekeru, ale sekery nikde; začneme reťaz tĺcť skalami, ale sa nehla jako čoby bola privarená bývala, a s vozy do Bystrej poskákať sme nemohli. Nuž hoď sa o zem, alebo vykrikuj jako sa ti len páči, všetko ti je jedno! Keď sme sa tak asi hodinu navadili, ukvan-

tovali, čo bolo robiť? museli sme vziať nohy na plecia — a tu sme. Ale počkaj Mojžiš, neukáž sa mi na oči!“ A tu hrozil pästou.

Tak sa musela Bešeňovského stránka i o hlade i o smäde rozísť, v duši pomstu variac.

Potockovcom to lepšie šlo. Jedli, pili, veselili sa, tancovali, spievali, vívatovali, dvíhali pánov vicišpánov i slúžnych do hora — a bolo to tam tak pekne, tak sladko, tak mile, žeby si človek ani po smrti lepšie nežiadal. Pán vicišpán Potocky sa ale len na chvíľku ukázal, a tu sa hlavne obracal okolo Ondreja Levického, i tisol ho na prsá, i díval sa mu do očí, i nevedel čo s ním začať, až sa ho na ostatok opýtal: „ale povedzte mi len pán brat, kde ste vy to toľko fíglov nabral?“

„Hm, vaša milosť,“ uškŕňajúc sa odpovedal Ondrej Levicky, „vari ma hádam pán Boh nadarmo za advokáta nestvoril!“

„Ale kdo to len bol, čo to Bešeňovských a Kadičov tak pekne obriadil?“ opytoval sa ďalej Potocky, „mne sa vidí, že ste mi to popredku povedal, ale som predca nemyslel, že to tak smiešne vypadne.“

„Ticho vaša milosť! musíte i Ištvánovi i Mojžišovi zaplatiť za ustávanie, a predca nesmiete o tom ani slova hovoriť, bo budete ešte nad nimi súdiť. Čo dáte Jožkovi, že Medziborských odviedol, to je vaša vec, ale tam tým dáte, čo som jím já sľúbil.“

Potocky sa usmial i odpovedal: „všetko dobre, čo chcete stane sa; len škoda veru, že sme sa prv bližšie nepoznali.“

„Po rade bývajú páni múdrejší,“ odpovedal Ondrej, „a vaša milosť sa veru nazdáva, že to všetko vám k vôli; keby bol kdo z Levických súci býval za prvého vicišpána — neviem čiby ste vy bol hlavou stolice.“

Potocky ho boskal, zahrozil mu prstom i povedal: „vy ste pán brat po tme húdol, a po vidne tancoval.“

X.

Tak to ide na tom božom svete: čo malo začiatok, musí mať aj koniec.

Po reštavrácii sa stolica na ruby obrátila. Nový úrad začal svoju pôsoblivosť so samými procesy. Najprv Bešeňovskí contra sedliakom z Preclova, že na miesto do stolice pánov za času reštavrácie do hory zaviezli. Títo sa obrátili k pánu Ondrejovi Levickému, a on jím všetke písma napísal, a k tomu súc asesorom, pri súde sedel i myslel: že keď sami zemänia, kde jím jích vlastné záujmy najviac vo hre stály, rad radom, a to tri — do štýr sto hláv pozaspávali: nik nemôže žiadať od päť a dvacať sedliakov, ktorí ani neznali prečo vezú a prečo nevezú, aby nezaspali, keď sen na ních príde; za hoviadko ale že nik dobre stáť nemôže, keď je samo sebe zanechané a naučilo sa odmladi do hory chodiť. Bešeňovskí prehrali.

Potom došli Kadičovci contra Mojžišovi Goldschimmer, že od ních pýtal mýto. Mojžiš chodil každý deň Ondrejovi na krk, aby ho pre pána Boha ratoval, každý deň mu okrem toho list písal, a ešte okrem toho každý deň svoju dcéročku Rebeku k nemu posielal, aby sa smiloval nad ním utrápeným, na mizinu vyšlým človekom. Ondrej

porobil písma, a súc asesorom pri sedrii previedol, že sa Mojžišovi nie len nič nestalo, lebo že vraj koňovi na čele napísané nestojí, či zemänovi prislúcha či nie; ale ešte museli Kadičovci Mojžišovi náhradu za škodu na dveroch, náradí a oknoch urobenú, zaplatiť.

Najhoršie to vyzeralo s Adamom Bešeňovským. O Štefanovi Levickom a jeho matke, svojej sestre nechcel počuť ani slova. Štefanovi odstúpil strýc Ondrej svoj domec i s celým majetkom, žil ale pri ňom, že vraj na penzii, a miešal sa mu do každej maličkosti. Levickovskí boli pyšní na vicišpána zo svojho rodu, tak že už pred domom, kde býval, klobúky snímali, lebo v tom vraj len svoju familiu a tak sami seba ctili; mať ale Štefanova nevedela ani čo sa s ňou robí, bo sa mal okolo nej celý svet, a tí najviac, čo jej dakedy o jej chlapcovi hovorievali, že nebude zo psa slanina, ani z vlka baranina.

Divno ale, že teraz najviac platil u Adama Bešeňovského Peter Barina, ktorý ho skoro každý deň navštivoval a mu noviny z celej stolice donášal, pri čom mu ale nikdy nezabudol dohovárať, že prečo teraz podľa sľubu Anulku nedá Štefanovi. Adam o tom nič počuť nechcel, pri čom však Barina nikdy ducha neztratil, a keď mu Adam povedal, že už preňho viac na svete potešenia niet, to odpovedal: „uverte len tomu! Dajte vaša milosť, Anulku Štefanovi, a bude potešenia dosť, lebo“ — a tu shŕždil čelom, jako keď pri reštavrácii „vykričím“ privolával, a do ucha Adamovi uduseným tajemstvoplným hlasom hovoril: „do roka proroka.“ Nič ale so svojim prihováraním zviesť nemohol.

Raz zahrčalo v Radošovciach kopa kočov, a z ních vystúpil celý stoličný úrad s nekoľko asesory, medzi nimi Ondrej Levicky, pýtajúc sa k pánu Adamovi. Tento nechcel ani počuť, slyšiac že chce dnu Potocky a Štefan i Ondrej Levicky; ale keď mu zas povedali, že sú všetci pod šabľami a mentiečky pod zlatom majú: tu nevedel čo o tej veci mysleť. Ale kým myslel, už boli páni tu, pekne sa poklonili, a pán vicišpán Potocky začne reč držať i vypovie: „Domine magnifice!“

Jak to Adam počul, strhol sa, a nevedel čo sa mu robí, keď ho jeho najvätší nepriateľ „domine magnifice“ volá; a predca súc úradnou osobou, komedie prevádzať nemôže. A tak stál i počúval čo to bude. Keď ale pán vicišpán vytiahol zapečatené písmo i povedal, že Jeho kráľovská Jasnosť ho za konsiliara vyvoliť ráčila, a ho do Budína povoláva, stoličný úrad teda že si za česť vedie jemu teraz môcť poklonu urobiť: tu Adam omládol, okrialo mu srdce, podal ruky protivníkom, poboskával jich — a nepriateľstvu bolo koniec, bo bol teraz vätší od ních, a jeho krok mohli títo len jako blahosklonnosť považovať. Len Ondrejovi na tom nebolo dosť; vystúpil hneď na pred, a pýtal „suam magnificentiam“ o ruku jeho dcéry pre pána vicišpána Štefana Levického. Adam sa zprvu zdráhal, ale keď ho všetci prosili, a Ondrej mu na otázku, na koľko ho Štefan pri reštavrácii oklamal, odpovedal, že celých tých vecí, bez vedomia Štefanovho, len on sám bol púvodcom, a onen že nič k tomu nedopomohol, okrem že sa o hlavy Beseňovských postaral: tu Adam privolil k všetkemu, na koľko jeho dcéra k všetkému privolí. Táto

prišla dnu, a tak jako predtým usmievave, bezstarostne, rozpustile povedala, žeby sice proti tomu nič nemala, ale že čo si pomôže, keď ju Štefan nechce. Keď ju ale tento oslovil, že však zná čo sa i teraz v posledních dňoch otcovi za chrbtom robí: tu sa nahnevala, pohrozila mu prstom i povedala: „no počkaj! ožeň sa, doskáčeš!“ a bolo historii koniec, len že ešte Anulka Štefanovi zašeptala: „v parte anjel, a čert v čepci!“

Po svadbe odišiel pán Adam Bešeňovsky na miesto nového pôsobenia svojho, oddajúc pritom celý rozsiahly majetok zaťovi, ktorý si po boku dobrej a k tomu vždy veselej ženy prežíval jako v raji, a skoro sa stal prvým vicišpánom stolice, bo pána Potockého tiež povolali do Budína k septemvirálnej tabuli. Ondreja i s matkou vzal Štefan k sebe; tamten mu až do smrti popod uši húdol, táto bola celá šťastlivá, keď mohla len zďaleka so složenýma rukama na svojho syna pozerať a vnučatá pestovať.

Bešeňovskí sa s Levickovci zmerili, lebo bol pán Adam obidve familie na svadbu povolal, a hostil jich za tri dni, že jim nič nechybelo len vtáče mlieko; a nik jim zas v stolici odolať nemohol, tak že na nich sa spustiac, mohol Štefan robiť čo sa mu len zapáčilo.

Ešte sa musíme zmieniť o našich dvoch najstarších priateľoch a známych: Matiašovi Bešeňovskom a Petrovi Barinovi. Na Matiašovi sa splnilo, že jaký život, taká smrť. Súc od všetkých a od všetkého opustený, oddal sa celkom trunku a zomrel v chudobe. Peter Barina zas temer každý deň chodieval do Radošoviec a rozprával Štefanovi i jeho žene, jako jich on rád vidí. Zato si ho ale i títo

ctili, a náchylnosť svoju k nemu dokázali tým, že i dom otcovský Štefanov i Ondreja strýca darovali jeho dvom synom, znajúc, že sami majú majetku na zbytok, a zas vediac, že pán Boh Barinu dietkami až nazbyt obsypal. Chudiak Barina sa poplakal nad tým, ale zato keď maly dozrávať čerešne, hrušky alebo slivky, to jich striehol jak oči v hlave, obtrhal jich a putoval s nimi do Radošoviec, rozdal jich dietkam Štefanovym a rozprával jim, jako to bolo keď jejich otca za vicišpána volili, i vždy dokonával: „hej deti moje, to boly časy! takých na moj' hriešnu dušu nikdy viacej nebude!“ *)

J. Kalinčák.

*) Slovutný p. spisovateľ pri zaslaní tejto povesti medzi iným podotknul: „*Scény v „Reštavrácii“ sú lebo z mojej vlastnej skúsenosti, alebo zo sdelených mi rozprávok vzaté.*“ A v druhom liste zase: „*Celá povesť je v duchu korteśskoreštavracionálnom držaná. Ani mi čo na purisme pri takých predmetoch záleží, bo slovenčina a slovenskosť u mňa, a to v celej povesti, nie v slovkách, ale vo veci samej leží. Aspoň som já presvedčený, že osoby v nej vystupujúce sú také, jako u nás ľudia sami, ba čo viac, sú to temer samé portrety a prípady, čo sa tu i tam staly.*“ Tieto poznamenania sdelenú povesť dostatočne objasňujú. My z našej stránky len na to mnozstvo slovenských porekadiel, ktoré p. pôvodca tak obratne do svojej práce vplietol, a ktoré jej zvláštnej ceny dodávajú, slov. Obecenstvo upozorňujeme. *Red.*

ODCHOVANEC TATRY.

V šírom lese pne sa vo zvýš javor —
Na javore sedí orlík mladý,
I pozerá šírym pustým lesom,
I načúva druha krídel svojich —
Načúva on bystrého vetríka,
A tento mu svoju tajnosť šepce:
„Hej ty orlík, druh môj krídloperí!
Nesadávaj po konároch starých,
Nezabávaj sa ty v pustom lese,
V pustom lese po dolinách tmavých.
Krajší svet sa jasá nad horami,
Nad horami ponad doly krajín
Skvie sa slnko na vysokom nebi,
Skvie sa ono v ligotavom blesku;
Šíre polia do krás priodieva,
Pozlacuje žuloskalín lomy,
V krištáloch sa odbleskuje jasných.
Hej ty orlík, druh môj bystroletý!
Pusť sa hore ponad jasné svety,
Krúť kolesá po belasej výške,
Tam sa tebe krása sveta skvelá
Pred očima ligotavo zjasá —
A já spevom zahudiem ti k tomu.“

Zadul vetor tmavým pustým lesom,
A zahnal z nich tie šedivé mlhy,
Zablysklo v nich to slniečko jasné.
I zchytil sa vo zvýš orlík mladý
Ponad lesy, ponad doly pusté.

Zletel hore v šíre kraje neba,
A nad svetom kolesá zakrútil —
Zakrútil jich do tretieho razu —
A ten sa mu pred očima zjasal
Jakby zámok zlatom pobíjaný.
Nešeptal mu vetrík tajnosť svoju,
Bo už videl divnú sveta krásu,
Lež to šuchot bystrých jeho krídel
Šumel vetrom výšinami neba,
Šumel piesne k vysokému letu.
V tomto lietku zatuhly mu krídla —
Krídla tuhé, krídla sokolove
Nosily ho ponad svety krásne,
Lietaly s ním zlatojasným nebom.
Hej lietaly, nie už vetrom bystrým;
Vo víchroch sa k slnku prebíjaly
Tie orličie krídla hromoprudké.
V zlatoblesku tých nebových výšin
Okúpal sa silný veľký orol.
Šťastný kdo ho v lietku tom dostihnul!

Jarý syn Tatier! ty z tvojho hlivenia
  Ku národniemu vznes sa hore žitiu.
V láske za tvoj rod, v bohatstve činenia,
  Budúcnosť slavnú máš bleskom ovitú.
Orlovské krídla nech ťa nesú hore
K národnej sláve nad zem i nad more.

Miloš.

SVORNOSŤ.

Ticho je u nás; hej, mrtvo ticho:
Že mrtvo? ba žijú telá!
Ale hýbavosť, duša života
Nevieme kde sa podela:
Svorno je u nás, jako keď mrtví,
Ku mrtvým svojim poľahnú,
Čo jedni k druhým dakedy sotvy
V bratskom sa bosku už nahnú.

Ticho je u nás; od riek ku horám
Posteľ ohromná sa stlaje,
Rieky v pokoji tečú ku morám,
Háj s horou tíško si vlaje:
Utíchly žiale, aj spravodlivá
Žaloba stránky nedelí;
Slovensko svorno si odpočíva
Na sedmispáčov posteli.

Ticho je u nás; veď ztíchly búre,
Slovensko drieme v pokoji,
Rozbroja ostrožhavé pazúre
Zatuply v samom rozbroji:
Niet slov závisti, zášti, sočenia,
Písmeny značenej jedom;
Studený pohľad vzájom si menia
Súsed so svojím súsedom.

Ticho je u nás; hádam čušíme
Pod bičom prísnych osudov,
Hádam vystúpiť len sa bojíme
Pred duchom, tým súdcom bludov:

Len v spodnej, hádam, srdca temnici
Dujú kameň zlostné boje,
A škripia ticho: — ale v ulici,
V knihách — no, všade, ticho je!

Oj keby radšej surmy hlásili,
Rana na ranu padala,
Žeby z'silnela sila zo sily,
Víťazom znela pochvala!
Asnaď uprimné potom smierenie
Prišlo by za statočný boj:
Vraj, len z víťazstva koreňa ženie
Haluz palmy, svätý pokoj!

Ale nie Bože! nie ohňa cesty,
Nie nástroj tvrdej oceli,
Nedaj moc zvade a právo pästi —
Jedni padnúť by museli:
Sväzok veľkého kráľa Moravy
Buďmež' od čiastky do čiastky,
Tak veď nás k jasným výšinám slávy
Svätou cestou, svätej lásky!

Ale ďaleko Kanaan lásky
Kde nádej, viera už rodí: —
Bratia! mocné sú šlechetných sväzky,
Svornosť nech záveje brodí! —
Potom už či boj, či pokoj: s Bohom!
Nezhynú naše nádeje;
Zaviatym slávy dávnej prielohom
Svornosť prebrodí záveje!

O. Sládkovič.

SLZY OSUDU.

Hľaďteže ľudia na tú tvár bľadú,
Či neznáte komu patrí? —
Čo tak vyschnula? — hádam od hladu?
Čože sa dák neošatrí? —
Hoj, hoj! len ticho páni boháči!
Vy máte všetko — jej nedostačí —
Nad ňou hlas nešťastia zvoní!
Vám je tak dobre! — a tá chudera
Hladom a túžbou hynie, umiera —
A jej oko slzy roní!

Odpadla slza, zašuchla lícom,
Jak z ľalije kvapka rosy,
Tvár žblňkotala v bôľu tisícom; —
Boháčov dojalo čosi:
„Čo ti bľadá tvár, čože ti treba?“
„„Úrad! s úradom kúštičok chleba. —““
To slza za chlieb vezdejší!
„To neočatosť!“ vykríknu páni,
„Nech od bedárov nás pán Boh chráni;
Choj synku — ty si nie zdejší!“

A „žblňk“ slzička z druhého oka,
Jak kameňčok do studničky. —
Tvár zastínila túžba hlboká,
I zdvihnú devy ručičky:
„V jakej bľadá tvár trpíš žalosti?“
„„Oh! cítim plameň vrelej ľúbosti. —““
Tá slza o lásku prosí!
„Čudár!“ vykríknu v zlobe dievčatá,
„Nech bude každá storaz prekľatá,
Čo bedára v srdci nosí!“

Viď, tretia slza z očička kane,
A v šumnej briadke sa tratí —
Tvár bľadá v žiari nadzemskej zplane,
Vzdýchnu chlapci krásnošatí:
„Po čom bľadá tvár túžiš tak vrelo?“
„„Rada by videť priateľské čelo. —““
To slza za ruku vernú!
„Preč z našich očí!“ zkríknu šuhaji,
„Nemáš peniaze — každý zatají
Takú obludu mizernú!“

V nových slz prúdoch očko zastene,
Jak dážť keď žblňkne do vody;
V tvári zablysknú sväté plamene
I zmrmlú cudzé národy:
„Za čím bľadá tvár, ťa túžba tiahne?“
„„Za blahom ľudstva duša mi priahne. —““
To slza za kvet národa!
„Podlá, ty treštíš! —“ zhýknu cudzinci,
„Tvoj národ a ľud sú nie našinci,
Zhyňte! veď vás je nie škoda.

Hľaďteže ľudia na tú tvár bľadú,
Či neznáte komu patrí? —
Čo tak vyschnula? — hádam od hladu?
Čože sa dák neošatrí? —
Hoj, hoj! len ticho chlebárske plemä,
Čo sa nevieš vzniesť vyššie od zeme —
Čo sa brodíš v svetskom bludu!
Daj pokoj svätý tej bľadej tvári,
Na ktorej plameň ľútosti žiari:
Veď roní — slzy osudu!! —

L. Kubáni.

MOJA ŽIADOSŤ.

Chcel bych byť spevákom s zlatými strunámi,
Ktoré by hýbaly tvrdými srdciami.
Chcel bych si požičať z bleskov rannej zory,
A nými ožiariť naše temné hory —
A nými ožiariť duše verné rodu,
A rozplameniť jich za svoju slobodu.
Oj chcel bych mať hromy, ktoré podpalujú,
Srdcia, duchy ľudské v jednotu spojujú.
Chcel bych prut čarovný dakde si odkúpiť,
A ním zo zakľatia smutný rod vykúpiť.
Všetkych bych dovedna zlatou stužkou spojil,
Tisícročné rany na veky zahojil.
Chcel bych vziať na krídla rodáka drahého,
Ukázať mu slávu — deň spasenia jeho.

Z pozostalých rukopisov.

M. Dohnáni.

SLOVENSKEJ MLÁDEŽI.

K slovenskej mládeži
Plným hlasom volám;
Idem ju zavčasu
K bitevným zvať poliam.

S osudom hor' k boju,
S osudom k zápasu,
Schop sa mladá duša,
Schop sa bez úžasu!

S osudom hor' k boju
Zovú rodné hlasy: —
Kdo chce mladej hlave
Víťaznej okrasy? . . .

Osud, jak žihlava,
Prlí mäkké ruky;
Pre mužné však dlane
Nemá žiadnej muky.

S osudom boj počať
Je víťazstvo dobyť: —
Kdo chce vavrínovým
Vencom čelo zdobiť? . . .

Hor' slovenská chasa,
Zo spánku zdvihni sa:
Dúfaj že zvíťazíš —
Bor sa — nezľakni sa!

Dúfaj že zvíťazíš —
Bor sa — nezľakni sa!!

J. Mallý.

U HROBU JANA KOLLÁRA.

Aj, tu leží zem studená,
Čo nám drahé kosti tríma;
Duša moja rozžialená,
Bo ju smutná bolesť jíma.

Nad tou zemou stojí kameň,
Na ňom vidím obraz toho,
V ktorom horel vlasti plameň,
Jako viacej u nikoho.

„Slávy dcéru“ utešenú
Duch ten spieval velikánsky;
Tešil v nej vlasť zarmútenú
Jako prorok všeslaviansky.

A nám príklad podal skvelý
Uprimne ju zamilovať,
Učil jak sa národ celý
Duchom svorným má spojovať.

Ó Ty synu podtatranský,
Holúbku Ty premilený!
Kams' odletel, duchu slavský,
Že Ťa už viac u nás není?

Odletel si v oné strany,
Kde Ťa večná zdobí sláva,
Kde šlechetní majú stany,
Kde podobných Tebe stáva.

Skorej slnko zmizne jasné,
   Skôr sa Dunaj zpät obráti,
Než má láska k Tebe zhasne,
   Než sa Tvoja pamäť ztratí!

Jaks' ctil národ a vlasť drahú,
   Jaks' pestoval reč milenú:
Tak to buď aj mojou snahou,
   Prijmi slzy za odmenu!

E. Černy.

TRPEZLIVOSŤ.

Že trpezlivosť ružičky nosí,
   Starodávne porekadlo; —
Ona nešťastie nádejou zrosí,
   Pod ňou zkvitne — čo už zvädlo.
A predca, predca, tak vám je riedka,
Jako ovocie z prázneho kvietka —
   Jako groš v slovenskom vačku;
Lež či to divy? keď na chuderu,
Človeka biedy vždy hromy perú,
   A osud s ním vedie hračku. —

„Pomáhaj Bože!" šepkajú ústa
   Prenešťastného šuhaja; —
Nad ním sa stmilo — myseľ mu pustá,
   Duch vyhnaný z vidín raja. —

A k tomu ešte i tá zlosť sveta,
Úštipky, posmech, závisť, kleveta
Bodák v srdce mu udiera —
No či to divy? — keď tak súžený
Šuhaj, jak jeleň guľkou ranený
Kľaje svetu — a umiera. —

Veď keby už len raz koniec malo,
Nešťastníkov utrpenie; —
Asnaď by v dúhe viery splávalo
Horké bedárov myšlenie. —
Ale koho vám raz osud švihá,
Darmo ten stone — darmo sa dvíha —
Nemôž' nijak zvaliť bremä! —
V takýchto niadrach určených k trape
Jeden cit druhý nivočí, driape; —
Stlie trpezlivosti semä. —

Oj! nazrite mi do hlbín duši,
A rečam tým uveríte; —
Čo v nich za bolesť — cit váš netuší —
Že len blúznim si myslíte; —
Neblúznim ľudia! — modlím sa k Bohu,
Aby On želiac stvoru ubohú
Skriesil vo mne trpezlivosť. —
Darmo! — Mefisto nového Jóba
Pokúša — diabla tak skučí zloba:
„Krásna — lež nemožná to čnosť! —“

L. Kubáni.

ŽIVOT MLÁDENCOV.

Život mládencov jak blesk rannej zory
  Plameňný, krásny, ligotný, čarovný.
Junácky zápal v mladej duši horí,
  A kdože najde na svete mu rovný?

Mužského veku zlatožiarna sláva
  V duši mladistvej potajmo sa jasá,
Jako keď v zorách plameňmi pohráva
  Zlatoblesk slnka a celá dňa krása.

A jako ten blesk nebom sa rozlieva,
  Tmavú modrinu šíro rozplamení;
Tak v oheň svoje nádeje odieva
  Šuhaj, keď sa mu budúcnosť v nich mení.

Ten plameň vrúci, čo dušu mladého
  Láskou za národ a čnosť rozpaľuje,
I mračná žialu na obzore jeho
  Ružovým pásom do krás pozlacuje.

Potom po zorách jasné slnko svitá,
  To ohnivého slavný vek mužskosti!
Nádeja vzešla — nadšene ju víta —
  On šťastný v mužnej za národ činnosti!

Miloš.

SAHARA.

Počuli ste o Sahare,
  Šírošírej, suchej púšti?
Ponad ktorou v slnka spare
  Vetor smrtonosný šuští.

Tisíc, tisíc míľ to zeme,
  Ach nie zeme, piesku mora;
A tým morom ťažké bremä
  Nesie ťava, púšti stvora.

Sucho, sparno! — Karavána
  Jak sa brodí tak sa brodí
Púšťou piesku — a od rána
  Modlí sa o kvapku vody.

Niet tu vlahy, niet potoka,
  Len slnka žiar svieti, páli; —
Slza vyschla na dnu oka,
  A púšť sa len šíri, diali.

Kde oása zelenkavá?
  O tej ešte ani chýru; —
Ratuj Bože! Samúm vstáva
  A už búri v pieska víru.

To smrti šum! — Karavána
  V piesok hlavy svoje kryje
Dľa spôsobu Afrikána,
  A nôti si exéquie.

Všetko darmo! — Piesku mraky
  Zasypaly karavánu;
Nenajdeš už po nej šlaky,
  V púšti odpočíva v Pánu. —

Ach! počujte bratia drahí!
  Moja hlava tá Sahara:
Schnú v nej žriedla, schnú v nej vlahy;
  Bo ju páli biedy spara.

A tá smädná karavána,
  Čo sa ohňom piesku brodí,
A v modlitbách už od rána
  Prosí o kvapôčku vody:

Oj! to sú vám tie myšlienky,
  Čo sa k sláve povzniesť chcejú;
Lež vzdialené od studienky
  Občerstvenia — v púšti tlejú.

A ten Samúm smrtonosný,
  Čo jim ryje v piesku hroby:
Je ten strašný, neuprosný
  Osud — slovenskej chudoby.

Či nad púšťou nezasvitne
  Dáka vodoťažká búra? —
Dajte vlahy! a rozkvitne
  I naša — literatúra!

L. Kubáni.

ŽALMY TATRANSKÉHO SLOVANA.

Bratislava, Bratislava!
Tam zapadla Slávov sláva;
Tam pohanské hordy sa vztekaly,
Slavskú chasu dorúbaly.

Hej Kosovo, krásne pole!
Tys' zavdalo Srbom bôle;
Nad tebou vial barjak cár Lazara.
Žije o ňom povesť stará.

Biela hora, biela hora!
Kedy svitne tvoja zora?
Žijú ešte tvoje deti, žijú,
Tvoju vinu krvou zmyjú.

Ostrolenka, Ostrolenka!
Raní srdce tvá spomienka;
Ty si pomník živý poľskej slávy,
Tam brat brata rúbal dravý.

Hej Slovania, čo je sláva?
Veď v nás jedna krev pohráva,
Od Uralu až hen ku Balkanu,
Slávom krásne hory splanú.

I kde selá sú Rusína,
I kde bydlo Dalmatína,
Kde Adria hučí, Sáva, Drina,
Slovanského je vlasť syna.

I kde Tatra strmá čučí,
I kde vlna Labom hučí:
Hore teda bratia, hore verní!
Nech upadne vrah náš čierny!!

J. Bulla.

SOKOL.

Spievala mi mati: chciže mi búvati,
Pôjdem ti do poľa ulapiť sokola!
„Načo bys' mi mati sokola lapala?
Sama si jednoho, samas' ho schovala.“
Veď som ťa schovala jak labuť bieleho,
Ales' mi uletel do poľa šíreho.
„Keď som ti uletel do šíreho poľa,
Lapaj si mať moja mladého sokola.“
Veď bych ťa lapala, rada bych ťa mala,
Keď som ťa sokola ťažko odchovala;
Ale ťa viac nemám, uletel si z domu,
Odchovala som ťa sama neviem komu.
„Veď si ma chovala pre svety široké,
Pre búrky divoké a lety vysoké.
Krídla mi otuhly, zraky sa ziskrily,
Nad oblakmi jasné svety sa odkryly.
Vysoko nad tú zem cez búrky a chmáry
Smelým letom vzletím k jasnej slnka žiari.
Bleskom slavných letov krídla si pozlátim,
Potom sa ti zlatý do náručia vrátim.“

Miloš.

LIPA.

O vy neprajným mliekom krmení,
Čo Sláve slávu odopierate!
O našich Tatrách, že samé buky
A jedle rodia, svetu hlásate.

Vstúpte na Kriváň ďalekozraký,
Že hojnou rukou i lipy seje
Zhliadnete; ano, lipový vetrík
Z údolia voľno vámi zaveje.

I tam na šírich brehoch Dunaja
Stojí zelené Slávy stromovia;
I tu — do večných skál zakotvené
Nezvratné hradby potomstvu stavia.

Na stromoch tých kvet, a z kvetu semä
Nesie po vlasti vetra náručia;
A z klíka bujný dial rastie konár,
Bárs dravé búre kol neho hučia.

I táto mladá „Lipa“ v úslní —
Dcérka líp našich — v šír sa rozkladá;
Aby objala verných Tatrancov,
Sťa drahú dušu milenka mladá.

Jaroslav.

MLÁDEŽI.

Do kola sa mládež jará,
Daj posvätné sľubu slovo!
Či v prsách ti cit nehára
Za spasenie Slovákovo?!
Či sa nechceš priznať k rodu,
Z nehož sama si púvodu?

Či neznáš tých slavných junov,
Čo reč svoju povýšili?
Čo v sried toľkých zlobesúnov
Rodu svojmu verne žili;
Za ľud a rod zahoreli,
I bojovať zaň vedeli!

Ak jich neznáš, uč sa jich znať;
Cudzincov znáš, a svojich nie?
Ak znáš, hľaď jich nasledovať,
To je tvoje povolanie!
Základ od nich založený,
Ty pokračuj v tom stavänì.

Či snaď nemáš k tomu moci?
Nevrav, nik ti to neverí!
Neblúď v krutej hriechov noci,
Slovenskej dieťa materi; —
Nepadaj do sídel sveta,
Bárs ťa jak chce do nich spletá.

Nechytaj sa toho sveta!
Nie je on ten náš pravý svet,
Pre teba krásnejší zkvetá;
Tamten ti zmarí žitia kvet,
Privedie ťa k lhostajnosti
Rodu, a s ňou k zkazenosti.

Vystav si ty vlastný svet svoj!
V ňom si čisto v radosti ži;
Krásny je ak chceš osud tvoj,
Len sa samochtiac nezabi!
Tvoj los krásny tam ti zkvitá,
Kde Slovensku zora svitá.

A ty sama si tá zora
Na Slovenska chmúrnom nebi,
Zasvieťže do jeho mora
Biedy — svetla mu potreby!
Zasvieť, zažiar na obzore,
V tebe vidí svoje zore.

Zažiar zápalistým bleskom
Osvety nad ľudom svojim;
On sa týmto jasným leskom
Z driemot zbudí s krajom svojim!
Zapáľ nad ním oheň slávy,
A on zdvihne svojej hlavy!

Zdvihne hlavy potlačenej,
Toľko stoliet poníženej; —
Zdvihne duchom oslávenej,
A osvetou povýšenej!
A žial jeho, jeho lkanie
Zmení sa v chvalospievanie!

Do kola sa mládež moja!
Nasleduj predchodcov slavných;
Ľúb rod — to povinnosť tvoja, —
Jemu síl obetuj mravných;
Uskutočni tú nádeju,
Čo rod v teba má složenú.

M. D. Bachat.

SMÚTOK.

(V spôsobe rukopisu kráľodvorského.)

Čože slávičku tak žalostne spievaš
V zelenej huštinke?
Však plné vnady ešte trvá leto,
Slnka pruhy hrejú; —
A ty len v jaseň zvyknul si zalostiť,
Že je nie vždy leto;
V jaseň zvyknul si plakať, že ťa od nás
Chladný mráz vyháňa: —
Čo sa ti stalo, že tak žialno spievaš
V zelenej huštinke? —
„Rád bych neplakal, nespieval žalostne,
Keby srdce dalo!
Ale povedzte dobrí ľudia sami,
Či možno neplakať? —
S milou si sedím na hybkom konárku
A o láske spievam:
Zrazu priletí krvolačný jastrab,
Milú mi uchváti,
Vytrhne srdce z bielučkých jej niader
A niadra roztrhá,
Ona zaplače prežalostným hlasom,
A pustí dušičku. —

Já osamelý od tých čias lietavám
   Po zelenom háji,
Túžobným hlasom na družičku volám,
   Ona viac neslyší,
V túžobnom hlase žial srdca vylievam,
   Nad ňou, nad predrahou.“

A. Pohronský.

PIESNE POHANSKÝCH SLOVANOV. *)

1. O Svantovítovi.

Svantovít boh nad bohy
Rozlial svetom parohy!
   S nými vrahov rozborí,
   Černobohov pokorí.
      Hej haj! more, háj,
      Svantovíte pomáhaj!

*) Tieto piesne, ktoré sa na obrady pri obetách ku pocte najvyššieho pohansko-slovanského boha *Svantovíta* v Arkone držiavaných vsťahujú, sú vyňaté z krásnej historickej povesti „Gotšalk,“ od slovutného p. spisovateľa do „Lipy“ k uverejneniu zaslanej. Srdečne ľutujeme, že malý priestor nášho spisku, v ktorom na rozmanitosť článkov hlavný zreteľ obrátený byť musí, uverejnenie prevýbornej, ale spolu v poťahu na naše podujatie veľmi obšírnej práce, nemožným urobil. Avšak je nádej, že povesť tá v osobitnom dielku — najskôr v Čechách — o nedlho vydaná bude; čo keď sa uskutoční, ctenému Obecenstvu „Lipy“ spisok ten už popredku zvlášte odporúčame.

Red.

Štyry tváre, jeden vid
Má všeskumný Svätovid,
   Skryté zlosti, dobrý cit,
   Vidí veľký svätý Vít!
      Hej haj! more, háj,
      Svantovíte pomáhaj!

Roh potechy, večných liet
U žiadneho z bohov niet,
   Len u teba Svantovít;
   Daj nám z neho večne piť!
      Hej haj! more, háj,
      Svantovíte pomáhaj!

Úzkosti a duší žial
Tys' po zemi nerozsial;
   Vyčuj duší žalobu
   Žalujúcich na zlobu.
      Hej haj! more, háj,
      Svantovíte pomáhaj!

2. O víne.

Žrec veliký sväté víno
   Nesie duší otcovi;
Plesaj arkonská rodino,
   Spievaj Svantovítovi!

Z neho ľudské duše pošly
I víno k jich veseliu,
K nemu duše otcov vojšly,
Najdúc slávu zmizelú.

Bez vína niet veselia tu,
Tam bez Víta života;
Vít nám svätí zem prekliatu,
Z neho vína dobrota!

Čas i večnosť sa obrazí
V rohu vínom zperlenom;
Vínom Svantovít víťazí
V svete dasy svedenom!

3. O zažinkách.

Na zažinky do Arkony
Starí naši chodili,
A my po nich tie zákony
A ten život zdedili.
Na zažinky do Arkony
Staré ženú zákony!

Tu v Arkone u Svätvíta
Vagr, Liutič, Berežan,
Bodrič, Ratar sa uvíta,
Dolenec i Rárožan,
Fembra, Volyn, Rán i Špreva
I Persanta tu spieva!

Na zažinky do Arkony
  Kdo nepríde, banuje;
Celý rok mu v ušach zvoní,
  Piroh sa mu zunuje.
    Z dolniak, z horniak, od mora, z hôr
    Je zažiniek slavný zbor!

M. J. Hurban.

CESTOPISNÉ ZLOMKY.

Výlet do Mehádie a Bielohradu.

Reisen ist leben, und leben ist reisen.
Jean Paul.

Kdoby si nežiadal aspoň raz navštíviť a poobzerať plodonosné dolnodunajské kraje, až tam do hlavného mesta Serbie *Bielohradu* a povestných *Herkulesovych kúpeľov* kroky svoje nameriac? Hej! nejednoho vari i z mojich drahých rodákov žiadosť podobného výletu nadišla, ale to u nich muselo zostať len „pium desiderium;“ a málo je tých Slovákov — vyjmúc známych olejkárov, pláteníkov a drotárov — ktorí by sa na strany tie osobne dostať, s tamejším životom rozmanitého ľudstva a úkazy veľkolepej, romanticko-divej prírody boli obznámiť mohli.

I já ačkoľvek v Budíne, teda už o mnoho bližšie k tým dolnozemským vidiekom nežli krajania moji pod praslavianskymi Tatrami, usiadlený, sotva bych cestu tú bol podujať mohol, keby zvlášte priaznivé okolnosti z ohľadu toho, čomu Latinák „nervus rerum gerendarum“ hovorieva, výlet ten možným neboly urobily.

U iných vzdelaných národov jako vúbec každý predmet, tak aj cestovanie obšírnymi, nákladnými spisami bohate v literatúre zastúpené je. Nie tak u nás Slovákov. Od času vydania *Hurbanovej* „Cesty" (1841) a *Kollárovho* „Cestopisu" (1843), žiadne samostatné podobného obsahu dielo na Slovensku svetla nespatrilo. Je to vec prirodzená. Zajedno slovenskí vlastenci málo kedy cestujú, lebo jim k tomu nevyhnutne potrebných „šupákov" nezbýva; a zadruhé keby i cestovali, a nejaké dúležitejšie zápisky a skusenosti v osobitnom spise krajanom svojim sdeliť chceli: nužby jim to ešte teraz veľmi skrovný počeť slovenského obecenstva alebo celkom vecou nemožnou učinil, alebo by podujatie jejich iste so škodou spojené bolo.

I nepozostáva teda nič iného, nežli aby sme naše pre verejnosť súce, zajimavé „Cestopisné zlomky" v stručnom výťahu do príležitostných spisov — jakým je i tento „Zábavník" — umiestili, a tak medzeru v literatúre slovenskej i z tohoto ohľadu koľko toľko vyplniť sa vynasnažovali.

* * *

„Čo je ztrata?" pýta sa indický básnik Bhartrihári, a odpoveď znie: „zanedbať príležitosť." Abych i já teda volakedy, že som priaznivú príležitosť k môjmu poučeniu i zabaveniu použiť zameškal, sám sebe výčitky robiť nemusel; v Budíne bývajúc a slobodný lístok k ceste na parolodi až do *Oršovy* od bývalého hlavného dozorcu dunajskej paroloďnej spoločnosti obsiahnuc, podunajské kraje, menovite chýrečné *Herkulesove* pri Mehádii ležiace *kú-*

pele, a potom na zpiatočnej ceste *Zemúň*, *Bielohrad*, *Nový-Sad*, *Varadín* atď. obhliadnuť som si zaumienil. —

Pekne sa d. 10. sept. r. 1856. rozodnilo, keď krásna, so všetkou možnou pohodlnosťou vystrojená paroloď „Hildegarde“ s početným obecenstvom, k nemuž som i já prináležal, z Pešte až k tureckým hraniciam ďalekú, sto zemepisných míľ obnášajúcu cestu nastúpila. —

Človeku je tak voľno, keď sa z kruhu každodeňne opakujúcich obyčajov a povinností na nejaký čas vyslobodiť, nenútene v iných krajoch, s inými ľudmi obcovať, a dľa toho: „varietas delectat,“ dušu svoju neskuseným predtým pôžitkom napojiť a občerstviť môže. Takého čosi som i já pocítil, keď sme pešťanské brehy opustili, a keď som už popredku otvárajúce-sa pred nami vidieky a v nich slobodné pohybovanie v duchu považoval. —

Hneď nižej Pešť-Budína sa Dunaj na dve stránky delí, a spôsobuje ostrov *Csepel* nazvaný, päť míľ dlhý a deväť osád počitujúci. Na ostrove tomto dľa mienky daktorých je vraj *Árpád*, první vodca a panujúce knieža maďarského národa, pochovaný; iní však hrob jeho hľadajú pri *Starom-Budíne* — dakedajšom *Aquincum* alebo *Siccambria* — a menovite pod vŕškom, na ňomž bývalý kláštor Križiakov (Klein-Zell), teraz vojanská nemocnica, stojí.

Krásny je pohľad na utešene rozprestrené hlavné mesto Uhorska zo všetkých strán, a tak i z parolodi pyšne sa dolu Dunajom pohybujúcej. Cestovatelia nájme cudzozemskí prvníkrat tadeto putujúci položenie Pešť-Budína dosť prenachváliť nevedia, i není divu, že z hojného počtu

spolucestovateľov mojich vätšina ustavične zraky svoje na tratiaci-sa už už pred nami Pešť-Budín obracala.

Ostrov *Csepel* zostal na ľavo — lebo z rozdvojeného Dunaja pravou, jakožto mocnejšou, k plavbe súcejšou stránkou parolode chodia — na pravých brehoch ale nižej Budína čistotná osada *Sachsenfeld,* od samých temer stolárov obývaná, potom bohaté, císarskej rodine prináležiace mestečko *Promontor,* a neďaleko tohoto *Tétény* pozornosť dunajských cestovateľov na seba obracajú. Okolie Promontoru a Tétényu voskrz dobrým rievim vysadené, v rozsiahlych viniciach výborné víno donáša, a zámožným pešť-budínskym obyvateľom, ktorí tu letné stánky majú, k častejším výletom rozkošnú príležitosť zavdáva.

Jednotvárnosť dunajských brehov z oboch strán očividome rastie; žiadnych už vrchov popri Dunaji niet, samá samučičká rovina len úrodné polia a bujné vrbiny na malých dunajských ostrovoch predzvestuje. O chvíľu sa zjaví na ľavom brehu, teda na ostrove Csepel osada *Tököly,* jako sa maďarskí historikovia domnievajú, rodinné miesto povestných, z vlastenských búrlivých príbehov známych velikášov *Tökölyovcov.* Na pravom brehu niečo nižej ľudnatá osada *Ercsén* je prvá štácia, kde paroloď zastáva. Sotva sme miesto to opustili, tu sa kontroleur anebožto ten úradník, čo sa vlastne s cestovateľmi a jich ubytovaním zapodieva, ku mne dostavil, a so všetkou zdvorilosťou oznámil, aby sa mi vraj kabínu Nr. 3., to jest jednu z tých osobitných izbičiek, ktoré len „za dobrý groš" napohotove stojá, zaujať páčilo. Já som totižto nie len slobodný lístok, ale i na ňom od hlavného dozorcu, tenkrát

pri dunajskej paroloďnej společnosti takmer všemohúceho pána, pár vlastnoručných riadkov obdržal, nímiž sa kapitáňom lodí všemožná oproti mne pozorlivosť, kontroleurom ale mimo toho narídilo, aby k môjmu upotrebeniu, keď toho okolnosti dopustia, na celej ceste zvláštna kabína napohotove stála. Tak som teda cestoval ako dáky „ruský bojár,“ čo nemilobohu ruble vyhadzovať môže. Parolode nájme medzi Pešť-Zemúňom plávajúce sú totižto s takou pohodlnosťou vystrojené, že na nich zvláštnu kabínu drahými peniazmi zaujať, čo „luxus“ v najostrejšom smysle slova sa považovať musí; i nazdávali sa zajiste ostatní moji spolucestovatelia — nevediac ako veci stojá — že já bezpochyby „veľkým pánom“ byť musím, keď s takými zbytočnými útratami cestu konám. Márna domnienka! Ubohý slovenský proletár sotva by sa kedy na rováš svojho vlastného vačku v kúpeľoch Herkulesovych bol oprať mohol. —

Níže druhej štácie oproti *Adony*-u sa ostrov Csepel končí, a potial rozdvojený Dunaj sa zase vjedno spojí. Na pravom brehu nasleduje veľká osada *Duna-Pentele*, kde sa doteraz mnohé rimské starožitnosti vykopávajú, potom na ľavo mestečko *Duna-Vecse*, a zase na pravo *Földvár* vyše 10000 obyvateľov počitujúc, ktorí sa mimo obrábänia na blízkych kopcoch rozložených viníc, i výnosným lovením dunajských rýb zapodievajú. Mestečko *Szölt* a nekoľko nepatrných osád za sebou nechajúc, sme po 12. hodine zpoludnia ku *Paks*-u dorazili. Mnoho vína i teraz okolie toto donáša, za onoho ale času, keď o „trafikách“ na týchto stranách ešte chýru nebolo, i veľa a veľmi

dobrého tabáku sa tu dorábälo. Jako je v prítomných časoch, neviem.

Okolo 2. hodín sme už oproti *Tolne*, mestečku na pravom, kremobyčajne vysoko ležiacom brehu, zastali. Obyvatelia miesta tohoto, zvätša Nemci, sa tiež mimo orby i s obrábäním viníc a rybárstvom zapodievajú. Pred časy bola *Tolna* mesto kráľovské, hradbami otočené, z ktorých už teraz ani pozostatkov nevideť. Prvý kráľ uhorský *Štefan* tu r. 1016. krajinský snem držal, na ňomž viacej bývalú konštitúciu zemskú ubezpečujúcich zákonov doneseno bolo. *Ludvik II.* kráľ uhorský ale sa tu pred porážkou moháčskou za 11 dní bavil, a Solimanovho výslanca z vysokých tolnanských brehov do Dunaja vrhnúť rozkázal.

Pod Tolnou je ľavý breh už veľmi nízky, tak že pri nepatrnom pribývaní vody Dunaj vylieva, a rozsiahle močariny, večné hniezda tisíce a tisíce divokých kačien a iných vodných vtákov, spôsobuje. Osád, ba ani jednotlivých ľudských budovísk tu popri Dunaji na viacej míľ nevídať. Pohľad cestovaleľa na tú ustavičnú, neoduševnenú jednotvárnosť ustáva, ačkoľvek sa tajiť nedá, že i takéto kraje, už keď i nie z iného stanoviska, aspoň z ohľadu premeny, svojou zvláštnosťou na pozorlivého skúmateľa púsobia.

Naraz sa opodial Dunaja na ľavom brehu pozlatisté makovice kostolných väží zaligocú, paroloď zastane, to je vraj *Baja*, bohaté srbské mestečko s 15000 obyvateľmi. Miesto toto nájme z rozsiahleho obchodu na banátske zbožie je ďaleko známe. Asi hodinu cesty nižej zase

sa Dunaj na dve strany delí, štyry míle dlhý a dve míle široký ostrov *Margitta* alebo *Mohács* púsobiac. I tu paroloď do pravého rečišťa vbieha, lebo na tejto strane viacej obchodných, teda špekulačným zámerom paroloďnej spoločnosti priaznivejších miest rozložených jesto. Popri osadách *Batta, Szekcső, Bár* preletiac, ku povestnému mestečku *Mohács* sa dorazí. Výše 9000 k rozličným náboženstvám sa priznávajúcich obyvateľov, viacej pekných kostolov, a živý obchod na drevo, zbožie, víno a dobytok — nado všetko ošípané — mestečku tomuto na dolních stranách veľkého významu dodávajú.

Ale i dejepis vlasti uhorskej úrodnú rovinu moháčsku, vinoplodnými vrchami *Villány* a *Hársány* otočenú, so žialom pripomína; lebo tu r. 1526. d. 29. aug. kvet a ozdoba vlasti: dvaja arcibiskupi, šesť biskupov, osem a dvacať velikášov, výše päť sto šľachticov a dakoľko tisíc obecného vojska, po prehranom, oproti *Solimanovi* svedenom boji, do hrobu kleslo. Sám dvacaťročný kráľ *Ludvik II.*, keď na úteku postavený výše Moháča do Dunaja vpadajúcu rieku *Csellye* preskočiť chcel, prešinutím-sa koňa horeznačky v bahništi biedne zahynul. — Preto maďarský básnik (K. Kisfaludy) s bolesťou srdca rovinu moháčsku pozdravuje:

Hős vértől pirosult gyász tér sóhajtva köszöntlek,
Nemzeti nagy létünk, nagy temetője Mohács! *)

*) Víťazskou krvou zčervenalá smutná rovina so vzdychaním ťa pozdravujem, nášho veľkého národnieho bytia, veľký hrob Moháč!

Paroplavná dunajská spoločnosť má v Moháči jedno z hlavných stanovísk, lebo sa tu, jako už udano, zďalekých končín živý obchod sústredňuje, a v posledních časoch i železnica, vlastnosť tejže spoločnosti, *Mohács* s *Petikostoly*, vlastne s tamejšími kameňno-uhoľnými baňami, spojuje. Po naložení uhlia a zaopatrení iných ku ďalšiemu cestovaniu potrebných predmetov sme podvečer v našej ceste rezko pokračovali.

Keď sa skončením ostrova Margitty Dunaj zase vjedno spojí, ukáže sa na pravom brehu pod jedným vŕškom ležiaca osada *Battina*, a asi jednu míľu nižej na ľavo *Monostorszeg*, pri ktorom tak nazvaný r. 1801. dokončený báčsky kanál, čo Dunaj s Tisou spojuje, počiatok svoj berię. Nasleduje na pravo ľudnaté mestečko *Apathin*, kde sa v posledních maďarsko-srbských bojoch (1848) často pripomínané *rimské ohrady* (Römerschanze), to jest asi 2 siahy vysoké a 3 siahy široké násypy nachádzajú a odtialto až ku Tise tiahnu. Neskoro už v noci sme na prvú nočnú štáciu *Draueck*, kde *Dráva* do Dunaja padá, dorazili. Osady tam niet žiadnej, ale len jednateľstvo paroloďnej spoločnosti, poneváč cestovatelia odtial do Slavonie idúc, na čakajúcu malú paroloď prestúpä, a hore Drávou až do *Osegu* plávajú. Tu teda na parolodi sme prvú noc v tichosti a pohodlnosti strávili, až nás včas ráno pohybujúca-sa loď k novým, zajimavejším podunajským výhľadom zo sna prebudila.

Ešte sa ani d. 11. nerozodnilo, už sme okolo slavonskej osady *Bieloberdo* preleteli. Čím dial nižej, tým je okolie romantičnejšie. Na pravom brehu sa už tu i tam

krásne vŕšky a zďaleka i sriemske hory ukazujú. Osada *Almás* a Pálfické mestečko *Erdőd* majú utešené položenie. Dunaj čo do širokosti očividome rastie. O nedlho nasleduje karlovickému patriarchovi prináležiace mestečko *Dalya,* potom do 6000 Srbov počitujúce mestečko *Vukovár,* kde dva veľké chrámy, pekný stoličný dom a františkánsky kláštor zďaleka vynikajú. Pri *Opatovciach,* srbsko-maďarskej osade, sa pod menom *Fruskej-Gory* slavonské vrchy započínajú, ktoré sa až ku *Karlovіciam* tiahnu, a mimo znamenitého, ku veľkolepým stavbám — na príklad pešťansko-budínskeho reťazového mostu — súceho dreva, i výbornými vinohrady oplývajú.

O 7. hodine sme už oproti *Illoku* zastali. No, tamejších pátrov Františkánov bývališťo som opravdu závidel. Na značnom, teraz vinicami a z čiastky i vysokými stromy otočenom vrchu, tam kde za starodávnych časov dúležitá rimská pevnosť stála, sa teraz veľký františkánsky kláštor s krásnym výhľadom nachádza. V kostole kláštora tohoto spočívajú zpráchnivelé kosti jednoho znamenitého, v zápale za ideu križiackych válek rozníceného mnícha a chýrečného rečníka *Jana Kapistrána.* Na výšinách za mestečkom sa ešte pozostatky rimských budovísk, a v jednom háji i zrúcaniny bohyni *Diana* zasväteného kostola spatrujú. Asi o hodinu videť na podnoží Fruskej-Gory viacej z prvých časov kresťanstva pochádzajúcich kláštorov sv. Vazilieva, ktorého zasvätenci pravoslavní mníchovia, jako známo, veľmi prísny, s chudobou a opravdu kresťanskou pokorou spojený život vedú. Nasleduje *Kamenitz* v utešenom okolí, kde v rozsiahlej

predtým Marczibányiho zahrade, teraz malebné, k vychovávaniu vojanských chlapcov určené státne stavänie zraky na seba obracia. Pod mohutnými hradbami *Varadína* na pravom, a oproti *Nového-Sadu* na ľavom brehu preletiac*), videť na tejže strane druhé z rimských časov pošlé násypy, ktoré sa od Nového-Sadu tiež ku Tise tiahnu, a proti nápadom nepriateľských, tamejšie rimské kolonie znepokojujúcich národov vybudované sa byť zdajú. Ten kus zeme, čo medzi Dunajom, Tisou a týmito zákopami leží, sa teraz *Čajkistským* okresom menuje, jehož obyvatelia k sústave vojanských hraníc prináležiac, hraničiarske povinnosti, zvlášte na svojich ozbrojených loďkoch „čajkách" rečených, na Dunaji a Tise vykonávajú.

Nižej Varadína u päty Fruskej-Gory sa pekné srbské mestečko *Karlovice* rozprestiera. Krásny, dvojvážový chrám a residencia srbského metropolity sa zďaleka malebne predstavujú. Z karlovických vinohradov povestné červenasté (Schiller) a polynkové (Wermuth) víno pochádza. Hneď pri meste na jednom vŕšku videť malú kapličku na tom samom mieste na pamiatku vystavenú, kde r. 1699. medzi rakúskymi a tureckými vyslancami tak nazvaný „karlovický pokoj" uzavrený bol. Pod Karlovicami sa viacej menej sigôt v Dunaji ukazuje, vŕškovaté pobrežie sa tratí, a vidiek sa stáva veľmi jednotvárnym. Oproti srbskému mestečku *Slankamen* padá z ľavého brehu *Tisa*

*) Poneváč som já *Zemúň, Bielohrad, Nový-Sad* a *Varadín* len na zpiatočnej ceste osobne navštívil, preto o mestách týchto nižej obšírnejšiu zmienku robím.

do Dunaja. Poneváč obchodné mesto *Titel* neďaleko od Dunaja pri Tise leží, preto obyčajne paroloď do Tisy vbehnúc, hore ňou až ku Titelu pláva, a po zložených alebo prijatých cestovateľov a tovaru zase sa nazpiatok do Dunaja k ďalšej ceste navráti. Popri dakoľko nepatrných, zvätša na pravej strane ležiacich osadách, jako: *Surdok, Starý* a *Nový-Bellegiš, Bánovce* preplaviac, už sa v dialke vrchy Srbského Kniežatstva ukazujú, medzi nímiž pekne zaokruhlený a nad všetke vynikajúci *Avala* obzvlášte do očí padá. Čím dial, tým viac rastie zvedavosť cestovateľov, lebo nás loďný kapitáň ujisťuje, že jaknáhle sa vraj ešte z jednej zátoky vymotáme, turecké minaréty v *Bielohrade,* potom ale i väže zemúňskych chrámov spatríme. Opravdu utešené divadlo! Mohly byť asi 2 hodiny zpoludnia, slnko krásne svietilo; tu sa v dialke jakoby medzi nebom a zemou najprv len končiare minarétov, potom celé, biele budoviská na vrchu ležiacej tureckej pevnosti zjavia, a tak zďaleka prvý ten pohľad menu *bieleho hradu* celkom zodpovedá. Nie také položenie má *Zemúň,* lebo tento na rovine rozložený, nájme z tej stránky od Dunaja, sotva sa, vyjmúc chrámových väží, pozoruje, a vúbec na príchodiacich sem prvýkrat neznámych cestovateľov nemilý dojem robí.

V *Zemúne* zvätša doterajší cestovatelia z lode vystúpili, nových ale pribudlo málo, avšak medzi ními dvaja, jako sa nižej ukáže, pre mňa veľmi zajimaví. Po naložení uhlia a k jedlu potrebných vecí, sme sa po jednohodinnej zastavke o 3. hodinách zpoludnia zo Zemúňa pohnuli, ku hradbám bielohradskej pevnosti veslujúc. Paroloď totižto,

keď sa zo Zemúňa pohne, asi za pol hodiny pod Bielohrad dorazí, kde *Sáva,* Slavonsko od Kniežatstva Srbského deliac, z pravého boku do Dunaja padá. Keď voda v Dunaji nízko stojí, a ten pád bol i teraz, vtedy paroloď temer pod samými múrami tureckej pevnosti, kde sa koryto, to jest najhlbšia čiast Dunaja nachádza, preletí. Z východnej stránky pohľad na Bielohrad je nič menej ako zajimavý. Vlastné srbské mesto, a teda najvätšiu čiast Bielohradu tu odtial nevídať, len pevnosť i to čiastočne, a turecké predmestie „Palánka,“ ktoré sa, vyjmúc tých biednych 10—12 minarétov, veľkému cigánskemu leženiu podobá.

Od Bielohradu dolu pravý, pekným stromovím zarostnutými výšinami ozdobený breh patrí ku Kniežatstvu Srbskému; ľavý ale, z neprehliadnych rovín pozostávajúci k našej Vojvodine a Banátu Temešskému prináleží. Nasleduje trochu od Dunaja oddialené mesto *Pančova* pri rieke *Temeš,* ktorá nižej vody svoje do Dunaja vlieva. Panćova počituje do 10000 zvätša srbských obyvateľov, má dva pekné chrámy, kontumáčny ústav, v posledních časoch pri Temeši novozaloženú lodiareň (Schiffswerft) a je hlavné mesto banátskych vojanských hraníc.

Dunaj riekami *Dráva, Tisa, Sáva, Temeš* a menšími mnohými potokami rozhojnený, nižej Pančovy už takej širokosti dosahuje, že miestami 800 siah prevyšuje. Zato sa na týchto stranách už rozličné doteraz nespozorované vodné vtáctvo, nájme celé kŕdele pelikánov, objavuje. — Srbské osady: *Vyšnica, Grocka,* táto poslednia pri potoku toho istého mena, kde r. 1739. Rakušania bitku

ztratili, potom *Smendrovo* (Semendria) nasledujú. Smendrovo leží v peknom, romantickom okolí pri vtoku rieky *Jessava*, počituje do 8000 obyvateľov a je miesto jednoho pravoslavného biskupa. — Pri Smendrove založil r. 1433. srbské knieža *Brankovič* znamenitú pevnosť, ktorá v pozdejších časoch so zahynutím srbskej samostatnosti tiež do tureckých rúk padla. Ano aj teraz ešte, trebars je Smendrovo mesto srbské, v pevnosti pod tými istými výminkami jako v Bielohrade, koňské chvôsty vejú.

Rozsiahle dubové háje nižej Smendrova srbské brehy vyznačujú; Dunaj ale na týchto stranách je už tak rozšírený, že keby sa v prosried neho mnohé malé i vätšie ostrovy neboly spôsobily, ku dajakému tečúcemu jazeru skorej, nežli k obyčajnej rieke by prirovnaný byť musel. Zrúcaniny starodávnej pevnosti *Kulica* pri osade toho mena v kraji na ovocie a víno požehnanom sa objavia, kde aj potok srbská *Morava* do Dunaja padá. Lovenie rýb, rakov, korytnačiek atď. je v týchto krajoch veľmi výnosné. Nasledujú osady: *Kostolac, Kliševac, Resica,* potom mestečko *Stará-Ráma,* v jehož súsedstve r. 1788. barón *Lopresti* s nekoľko údatnými bojovníkami tureckej moci podľahnul. Oproti na ľavom brehu medzi výtokom riečok *Karaš* a *Nera* je hraničiarska osada *Stará-Palánka,* a vzadu na strane k východu *Nová-Palánka.*

Slnko zapadlo, a my sme sa k druhej nočnej štácii *Basiášu* zponenáhľa približovali. Už zďaleka bolo vidno, jako sa od severu uhorské vrchy k srbským blíža, že teda neprehliadna banátska rovina o nedlho našim zrakom zmizne, a my sa z oboch strán medzi vrchy dostaneme.

Tak sa stalo. Pri Basiáši, kde sme asi o pol osmej zvečera na nocľah zastali, sa Dunaj už z oboch strán medzi vrchy valí. Tu berie počiatok ona povestná, 17 míľ dlhá skalnatá dolina, ktorou Dunaj až k Oršove tečie, a ktorá, čo do rozmanitosti všakových prírodných úkazov, všetke posavádne dunajské vidieky ďaleko prevyšuje.

Čo sa vlastne *Basiášu* týče, dokial sa paroloďmi i okolie toto jakoby mrtvé neoduševnilo, vyjmúc malého pravoslavného kláštora sa tu nič iného nenachádzalo. Teraz však, čo tam paroloďná spoločnosť svoje jednateľstvo má, a nájme od r. 1858., odkedy i pešťansko-temešvárska železnica až do Basiášu dohotovená je, má miesto to veľkú dúležitosť preto, že sa jako stredišťo všelikého prievozu z Turecka a západného Ruska považovať musí. Ba spoločnosť tejže železnice dáva v najnovších časiech na svojich vlastných paroloďach i tovar i pasažierov z Bielohradu a zo Zemúňa až do *Basiášu* dovážať, aby sa potom z Basiášu ďalej hore železnica upotrebiť mohla. Je to súbeh s dunajskou paroloďnou spoločnostou, pri čom len obecenstvo najviac vyhrať môže.

Ešte jeden zvláštny pri Basiáši a neďalekom okolí sa často objavujúci úkaz pripomenúť hodno, a to je neobyčajný ťah povetria anebožto prenáramná víchrica, ktorá sa kdesi zpod vrchu *Alibeg* s východom slnka vyrúti, a za viacej hodín, dakedy až do noci trvajúc, hore Dunajom tak hrozné vlnobitie spôsobuje, že pre menšie lode nebezpečenstvo nastáva, a vody s neslýchanou prudkosťou von z brehov šlahané bývajú. Víchrica tá je tam pod menom *Kosava* známa, k rozoznaniu menej nebezpečného

vetra z horných strán pochádzajúceho a preto *Gorniak*-om nazvaného. V tomto teda, jako si ct. Čitateľ už z toho čo som v krátkosti povedal, ľahko predstaviť môže, veľmi zajimavom okolí sme nočný stánok druhého dňa našej cesty zarazili.

Večer bol krásny a na 11. sept. skoro príteplý. Ačkoľvek paroloď naša, jako som už poznamenal, so všetkou možnou pohodlnosťou vystrojená bola natoľko, že sa človek v dákom veľkomestskom „hôteli“ byť domnieval; predca každý z nás ochotne na tie utešené dunajské brehy vystúpil, a nakoľko polotma dopúšťala, v pračistom jaseňnom povetrí sa prechádzal. Pri tomto nočnom na brehu blúdení som teprv dostal pohodlnú príležitosť s oníma dvoma pány, čo v *Zemúne* na paroloď stúpili, sa obznámiť, a po krátkom z oboch strán predstavení celkom dúverne o našinských i nenašinských záležitosťach obšírnejší rozhovor zaviesť.

Kdože ale boli tí pasažieri? Pán X., doktor lekárstva, rodom z Bavorska, teda Nemec od koreňa, avšak od 15 rokov už vo Valáchii prebývajúc. Muž rozvážlivý, všestranne vzdelaný, to sa rozumie, že v literatúre nemeckej dokonale sbehlý. On sa v súkromných vraj záležitosťach v Serbii bavil, a teraz zpiatočnú cestu z Bielohradu do Galacu nastúpil. Druhý p. Y., bohatý statkár z južného Ruska neďaleko Odessy, cestoval od mája po Nemecku, bavil sa za delší čas v českých Tepliciach, a bol tak tiež na zpiatočnej ceste do svojej domoviny postavený. S doktorom X. učinil známosť v Bielohrade, kde sa bol dakoľko dní bavil. S takýmito pány sa obznámiť, to

už reku stojí zato, nájme keď som doteraz od Pešte až po Basiáš itak žiadnej interesantnejšej známosti nebol urobil.

Nič je nie prirodzenejšie nežli že človek o tom, čo mu najviac na srdci leží, rozhovor zaviesť sa vynasnažuje. I kdože by sa teda čudoval, že som já čo Slavian, v dúvernej rozmluve s Rusom a Nemcom postavený, ihneď slavianske záležitosti do oboru rozmluvy pritiahnul. Preto si ale nik mysleť nemusí, že sme my už priam o ničom inšom len o Slavianstve, alebo jako tomu naši súsedi — Nemci a Maďari — radi hovoria, o „panslavisme“ disertáciu viedli. Od osmej zvečera až do jedenástej pred polnocou, a druhého dňa od rána až do poludnia — lebo cez ten čas sme spolu boli — sa mnoho „pro et contra“ o rozličných predmetoch pohovoriť môže; a veru ani Rus ani já neboli sme oproti Nemcovi tak indiškretní, žeby sme mu len naše osobné, na Slavianstvo sa vsťahujúce náhľady boli vnucovali.

Rozhovor, ktorý sme v behu asi desaťhodinného společného pobytia medzi sebou viedli, dôslovne udať, ačkoľvek som si mnohé zápisky zavčasu porobil, bolo by predca nemožno; ale to ani k veci nepatrí, nájme keď sa tieto „zlomky“ itak vospusť sveta rozšíriť nesmejú. Len teda podstatu z toho, čo sa na Slavianstvo vúbec poťahovalo, z našej rozmluvy podať chcem, nakoľko to pre slov. Obecenstvo zajimavé byť môže.

Jednalo sa hlavne o to, nakoľko sa bez predpojatosti ospravedlniť dá u nás Slavianov takmer všeobecne zakorenená mienka: že Nemci odjakživa našími odporníkami boli, nám mnohonásobne ukrivdili, ba i teraz ešte,

pri všetkom jejich humanisme a liberalisme, ku spravedlnosti oproti Slavianom sa rozumieť nechcejú; alebo jako to básnicky vyslovil *Kollár :*

— krve nikde tolik nevylíl černidlaže žádný
Nepřítel, co vylíl k záhubě Slávy Němec.

Náš doktor X. spáchané nad Slavianmi nespravedlnosti jako „factum historicum" beze všeho odporu uznal, avšak dopustiť nechcel, žeby sa skutky jednotlivých vlád, náboženských korporáci alebo pošetilých spisovateľov celému národu jako takému pripisovať smely. V tom smysle by vraj naše výčitky boly bez základu, a Slovania by sa dopustili oproti Nemcom tej samej nespravedlnosti, proti ktorej toľké ponosy vedú.

Já som ale medzi iným odvetil, že my práve naopak s povďačnosťou uznávame dobrú, slovom i skutkom dokázanú vôľu nemeckých jednotlivcov; nám záhubou hroziacu námeru ale v Nemectvu jako v celku spatrujeme. Lebo kdože je to vlastne ten národ, keď sa o to jedná, zdáliž jeden druhému na záhubu je? Však sa len massa ľudu tenkrát pod výrazom národa rozumieť nemôže. Národ je verejná mienka utvorená jeho vzdelancami, ktorá sa v našom „novinárskom" století nájme v periodických spisoch vyslovuje, zastarodávna ale viac nežli teraz vo vládach sústrednená bola. A práve tieto dva nemecké faktory boly odjakživa nášmu národniemu živlu nepriaznivé. — Nestranný dejepis udáva, jakými násilnými prosriedkami hneď v prvšom kompaktnejšom objavení-sa miliony Slavianov znemčení a teda o národní život celkom pripravení

boli.*) A čo sa za onoho času konalo, bohužial! nie zriedka pod plášťom rozšírovania náboženstva; to sa teraz opakuje — pravda že iným spôsobom — pod plášťom rozšírovania tak nazvanej civilisácie; úplnú pravdu má ale *Vocel:*

Jaký zisk, jakou náhradu
Podáš slovanskému národu,
Když jej zvlečeš z roucha národnosti?

Jestli kdo, iste já nepatrím do počtu tých Slovanov, ktorí proti nemeckej jako takej vzdelanosti brojá, a Boh vie, jakúsi z nej pochodiť majúcu zkázu človečenstvu prorokujú. Já myslím, že sa nemecká filosofia a vůbec nemecký pokrok tak dobre hodí pre nás, jakkoli i pre nich; a my radi šlapaje jejich, poneváč sme náramne pozadu, nasledovať chceme; len sa to musí stať v rúchu nám vlastnej národnosti, to jest toho, čím sme to, čo sme. V protivnom páde by sme sa za všetke civilisátorné námery, ktoré by nás z počtu národov vytrely, pekne poďakovať museli. **)

*) Človek sotva očam svojim verí, keď ešte aj za našich časov liberálni nemeckí spisovateli, jako k. p. *K. Gutzkow*, s vystatovaním-sa o tej germanizácii Slavianov píšu: „Die Deutschen haben ihre Sprache — — und Gewalt über alle slavischen — — Völkerschaften von der Elbe bis zu jenen Sümpfen ausgedehnt, die noch vor 150 Jahren die Stätte Petersburgs einnahmen. Ihrem Wort wie ihrem Schwert sind die wendischen Burgen — — zum Opfer gefallen.“ (Unterh. am häusl. Herd. 1859. Nr. 46.).

**) Pri verejnej slavnosti, ktorú uhorská akademia ku storočnej pamiatke narodzenia *Františka Kazinczyho* zriadila, a 27. okt.

Rus stál Slovákovi bratsky po boku, a zo svojej stránky kládol hlavnú váhu na to, jako vraj nemecký živel už tak ďaleko pokročil, že i v samej „Rossii,“ nájme

1859. s veľkým nadšením u prítomnosti veľmi početného obecenstva v národňom museume v Pešti odbavovala, držal úvodnú reč miestoprednosta tejže akademie slobodný pán *Josef Eötvös,* bývalý minister kultu r. 1848. — muž i čo vlastenec, i čo literát maďarský bez odporu medzi najprvšie auktority vo vlasti prináležiaci. Vo svojej reči, v ktorej za *zásadu národnosti* neohrožene vystúpil — a s jehož náhľady iste celý maďarský národ súhlasí — medzi iným takto sa doslovne vyjádril:

„Miként az egyes embernek becse jellemétől, úgy népeké azon szilárdságtól függ, melylyel nemzetiségökhöz ragaszkodnak. Oly nép, mely saját egyediségéből kivetkezve, másokba beléolvadni képes, soha az emberi társaság hasznos tagjává nem válhatik, hasonló azon növényekhez, melyeket a forró égalj ős erdeiben találunk, s melyek a szomszéd fát körülfogva, midőn indáikkal setét lombját látszólag dusabbá teszik, annak csak életerejét szíják fel, hogy vele együtt porba sülyedjenek. S ezért minden népnek első feladása épen fentartani nemzetiségét, s fentartani saját nemzeti nyelvét, mely annak legnemesebb, legszellemiebb kifolyása.“ (Pesti Napló. 246. sz. okt. 28. 1859.). To jest po slovensky:

„Jako hodnota jednotlivého človeka od jeho rázu (Charakter), tak závisí hodnota ľudí od tej pevnosti, s ktorou sa svojich národností pridŕžajú. Taký ľud, ktorý svojej osoblivosti (Individualität) zbavený, v iných sa roztopiť v stave je, nikdy užitočným údom společnosti ľudskej sa stať nemôže, podobný oným rostlinám, ktoré v prastarých hájoch horúceho pásma zeme nachádzame, a ktoré súsedný strom otočiac, kým svojími úponkami (Ranken) jeho tmavé listie rozmnožovať sa zdajú, jemu len životnú silu vyciciavajú, aby spolu s ním

za času panovania cára Mikuláša, veľkú nadvládu sebe vydobyť hľadel. Preto vraj nemeckí žurnalisti nikdy vätšieho paškvilu sami na seba nevyhotovili, nežli keď ruskú

---

do prachu klesly. A preto *každého ľudu prvou úlohou je: cele zachovať svoju národnosť, a zachovať svoju vlastnú národniu reč,* ktorá je onej najšlechetnejším, najduševnejším výtokom."

Počujte to Slovania! Menovite: Slováci, Srbi, Chorváti, Rusini a vúbec národy, ktoré v bližšom spojení s Maďary stojíte, dobre si to zapamätajte!! —

Jako sa Maďari predtým v tomto ohľade oproti iným nemaďarským národom držali, nechceme pripomínať, aby sa nezdalo, že staré rany naschvál obnovujeme; ale sa pýtame, jako sa i teraz ešte hlavne oproti Slovákom Maďari chovajú?... Ľutujeme srdečne, keď sa i na Maďaroch vyplňovať zdá, že nič nezabudli, a ničomu sa nenaučili. Alebo snaď zásada oprávnenia národnosti len vtedy má mať platnosť, keď jim, t. j. Maďarom dakdo mocnejší na päty stúpä?... Slováci ale sú snaď bezprávni Heloti len k porobe a podnožiu iných odsúdení?... Či „svoju národnosť, svoju vlastnú národniu reč zachovať" nemá byť tak dobre Slovákom — a ktorýmkoľvek národom — jakkoli i Maďarom jejich „prvou úlohou?" My ochotne podávame Maďarom, od mnohých stoliet spolukrajanom našim, ruky k smiereniu, ale len pod tou navždy platnou výminkou, jestli tie zásady, ktoré Maďari žiadajú, aby od cudzincov jim oprotiva zachovávané boly, i oni oproti iným nemaďarom v skutku zachovávať budú. Ináčej by sme na tam tú pána Eötvösovu krásnu výpoveď len jednoducho poznamenať museli: *medice, cura te ipsum!* Alebo s Palingeniom:

Quodque tibi nolles, aliis fecisse caveto;
Quodque tibi velles, aliis praestare studeto.
Haec est naturae lex optima.

vládu Mikulášovu z panslavistických zámerov pred svetom očerňovali. Jakého smýšľania je vraj ruský cár, taká je i jeho vláda — to dokazovať bola by vec až príliš zbytočná — a že Slavianstvo vätšieho nepriateľa nad cára Mikuláša nemalo, o tom je v Rusku — aspoň u Slavianofilov — len jedna mienka. Teraz ale keď s odstránením Neselroda i vplyv jemu k službám hotovej nemeckej stránky značne klesnul, a i v Rusku konečne národnia politika svojich zástupcov pri dvore má — teraz lamentáciam nemeckých mudrlantov niet konca kraja, že vraj — horribile dictu! — starorussismus všetku nemeckú civilisáciu pohrobiť sa strojí. A preto aj on vraj, nájme na terajšej svojej ceste po Nemecku, tú skusenosť nadobudnul, že sú Nemci oproti Slavianom vúbec, a oproti Rusom nado všetko nespravodliví. Slaviansky a germánsky živel tak si stojá vraj diametrálne oprotiva, že je smierenie jich takmer nemožné. Skôr smieriš vraj vodu s ohňom, nežli Nemca so Slavianom! —

Tieto posledníe, ovšem prehnané náhľady ruského statkára boly nemeckému lekárovi veľmi vítané, poneváč mu k náležitej replike príležitosť zavdaly. Ale i já som sa s Rusovym zúfaním nad konečným dorozumením národov nijako nesrovnával. Minulosť a prítomnosť nám reku ešte nemá slúžiť za merítko budúcnosti. Všetko zlé na svete pochádza z nevedomosti a nedorozumenia. Nevidím ale dostatočných príčin, prečo by sa tieto dve žriedla ľudských trampôt i v ohľade na naše pomery k iným národom vykoreniť nemohly? Nech sa len Nemci dostatočne poučia — a aby sa poučili, má byť naša hlavná starosť —

o našich šlechetných zámeroch; nech sa len od koreňa vyvráti ten starý predsudok, jakoby so Slavianstvom už prirodzene surovosť, slepota a otroctvo všelikého druhu spojené boly; nech Nemci uvidia, že po tej samej vzdelanosti, ktorou sa oni už honosia i my túžime, a všetko možné k dosiahnutiu jej podujať chceme: a verím, že sa i jejich náhľady o nás premenia, a nebude jim na odnárodňovaní Slavianov toľko záležať, jako o tom hajno nepodvrátnych dúkazov máme. A preto som já reku z ohľadu budúcnosti mysli spokojnej. — —

Druhý náš obšírnejší rozhovor vsťahoval sa na ten prapodivný úkaz, že sa naši súsedi tak náramne bojá od mátohy — panslavismu — ktorej bytnosť, sami so sebou na odpore, častokrát zapierajú. Nedúslednosti jesto sice veľa na svete, ale toto je jedna z najhlavnejších. Dľa tvrdenia našich neprajných súsedov je panslavismus, nie len politicky ale i literárne považovaný, holý nesmyseľ, chymera, strašidlo, nerozum pošlý zo spálených modzgov daktorých fanatických slavianskych spisovateľov. Dobre. Ale z druhej stránky komu by nebola známa tá úzkoprsosť, s ktorou naši odporníci i ten najnepatrnejší pokrok na ceste dorozumenia a vzájemnosti slavianskej sprevádzajú? Komu sú nie známe tie jeremiady nemeckých i maďarských pamfletistov a novinkárov, s ktorými svet pred strašnou záhubou, jaká mu vraj od panslavismu hrozí, vystríhajú? Oni sa bojá panslavismu, ačkoľvek všetko panslavistické namáhanie za zjavnú, nikdy sa uskutočniť nemohúcu pošetilosť vyhlasujú. Divná to logika! Čože sa báť toho, čoho niet? a o čom, keby i bolo, sa popredku

dokázať nedá, k čomu by, či k záhube alebo rozkvetu pravej vzdelanosti poslúžilo? S tým panslavismom to priam tak vyzerá, jako čo predtým náš ruský statkár o vláde cára Mikuláša podotknul. Celý (nemecko-maďarský) svet vládu tú z panslavismu podozrieval, a vláda tá voľnejšiemu vyvinovaniu-sa Slavianstva bola najnepriaznivejšia. I o panslavisme vúbec to samé platí. Inojazyční kriklúni, nájme žurnalisti mnoho vedia o panslavisme tárať; my Slovania ale, ktorých sa vlastne vec týče, o tom toľkonásobne denuncirovanom panslavisme nič nevieme. Žijeme pod rozličnými vládami, a nevernosť oproti nim ani najhorší nepriateľ nám dokázať je nie v stave. Nemáme jednu nás aspoň vedecky spojujúcu literatúru, ale sme si as' desatorými rozličnými literatúrnymi jazyky odcudzení, čoho následkom je — a čo nám naši odporníci už neraz s mefistofelským úšklebom na pamäť priviedli — že keď sa rozličnej vetvy Slávovia spolu sídu, aby sa dobre rozumeli, cudzým, obyčajne nemeckým jazykom vravеť musia. (Viď nemecké zprávy o slavianskom sjezde v Prahe r. 1848.). V čomže teda ten toľko pomlúvaný panslavismus pozostáva? Alebo že rozličné haluzy široko rozloženého slavianskeho stromu medzi sebou súhlasia, vzájemne si prajú, seba za jednu krev, jednu a tú samu rodinu považujú — to je to zločinstvo, ktoré sa pod hrúzyplným menom panslavismu ukrývať má? Ovšem odporníci naši odjakživa na tom pracovali, aby Čech Poliaka, tento Srba, ten zas Rusa atď. za cudzinca považoval; odjakživa metali medzi nich:

„Nesvornosti prokleté semeno,
Dráždivše kmen proti kmenu chytře,
By se klali sami mezi sebou;
Aby syny s matkou rozvadivše
Celý národ lehce potlačili.“

Žeby sa tak nikdy svorné spolupracovanie „na národu roli dědičné“ v tom milom Slavianstve nevyvinulo. Ale v tomto páde je nerozum po strane našich odporníkov. Nemci ku príkladu, žijú tiež pod rozličnými vládami, ale majú politické spojivo vo svojom „Bunde,“ a nado všetko majú jednu, bohatú, krásnu literatúru, ktorá nie len jejich, ale i potrebám iných národov vyhovieva. My sa tomu šťastlivému položeniu uprimne tešíme, ba jim o mnoho väčšieho ešte politického a vedeckého vývinu v jejich domovine želáme; prečo to samé bratské, spravodlivé chovanie neskusujeme my od nich? „Justitia in se continet virtutes omnes,“ vraví Cicero, a tak bude i opáčne pravda, že nespravedlnosť všetke nečnosti v sebe zahrňuje.

O politickom sjednotení, jako to nerozvážliví novinkári ľahkomyslne do sveta vytrubujú, sa Slavianom ani nesníva, nemožnosť toho leží na bielom dni. A literárne spojenie? Čože by komu bolo do toho, keby sme ho previesť mohli? Lež i toto jako sa u Nemcov pošťastilo, u Slavianov sa už nepodarí; myslím, že nie tak z príčiny vzájemnej nesrozumitelnosti slavianskych nárečí, lež že teraz v celkom inších okolnosťach žijeme, nežli keď sa jeden spisovný jazyk pre celý nemecký národ zaprevadil. U jednotlivých slavianskych kmenov, nado všetko Poliakov a Čechov, sa kmenové jejich literatúry už tak vyvi-

nuly, žeby sa v skutku za nerozumného považovať musel ten, ktorý by s celkovitým odstránením domácej slovesnosti jeden všeslaviansky jazyk, jakžto prosriedok k národniemu vzdelávaniu i u týchto kmenov zaviesť obmýšľal. Prostonárodnie literatúry pre jednotlivé kmeny — dľa môjho zdania — už musia zostať tak, jako sa posial vyvinuly; ba čo viac, tam kde sa o zachovanie života jedná, ešte sa i rozmnožiť môžu. —

Čo sa ale tej úzkoprsosti týče, s ktorou naši inojazyční súsedi národnie pohyby Slavianstva sprevádzajú, tá sa len — tuším — zo zlého svedomia našich nepriaznivcov najlepšie vysvetliť môže. Ten vňútorný súdca nie len jednotlivcov, ale i celé národy za spáchané krivdy bez prestania mučí. „Hinc illae lachrimae.“ Lež i táto „strachomania“ je bez všetkého rozumného dúvodu. Slaviani sa nikomu za zlé zlým odplatiť nechcejú, lebo dobre povedal *Kollár*:

Sám svobody kdo hoden, svobodu zná vážiti každou,
Ten kdo do pout jímá otroky, sám je otrok.

Neubližujte Slavianom! Oni nič zlého v srdciach svojich nekujú — ani len proti tým nie, čo jich od nepamäti ľudskej bezprávne utlačovali. — Krivdy nad nami spáchané my z dejepisu vymazať nemôžeme, ale nám nikdy nebudú slúžiť za merítko, jako sa i my oproti iným chovať máme. Veď naposledy sú si všetci ľudia bratia. Rozličné jazyky — rozličné prosriedky k jednomu a tomu samému vznešenému cieľu: osvety a blaženosti ľudskej! —

Keď i Rus i Nemec o predmete tomto svoju mienku vyslovili, bol už čas ďaleko do noci pokročil. „Poďme

spať!“ zavolá doktor, „náš slovenský priateľ i tak včasne stať musí, nechce-li prepásť krásne okolie, cez ktoré zajtra poletíme.“ Ale Rus sa s tým návrhom nesrovnával. On že predtým nikdy so Slovákom nemlúvil, o Slovensku vraj žiadnych vedomostí nemá, že mu teda veľmi mnoho na tom záleží, teraz a sice hodnoverne o našom živote a okolnosťach sa dačoho dopočuť. Druhého dňa že budeme s romantičným okolím celkom zaneprázneni, a že „čo dnes urobiť môžeš, na zajtra neodkladaj.“ Aby sa mi teda vraj ešte o našom menovite slovenskom položení, našom živote, našich literárnych pohyboch atď. to, čo za najpodstatnejšie držím, vyrozprávať páčilo. No reku: „čo Rus prosí, to byť mosí.“ A tak som sa já pustil do rozprávky, ktorú že tuto rodákom mojim opakovať nebudem, samo sebou sa rozumie. Len to podotknem, že som já nie len naše krásne, ale i biedne kraje čo do položenia domoviny; nie len chvály — ale i kárania hodné vlastnosti nášho ľudu; nie len schopnosť a obetovavosť, ale i zaťatosť a nepraktičnosť daktorých jeho náčelníkov; nie len štedrotu, usilovnosť a horlivosť jednotlivých, ale i skúposť, darebáctvo a nado všetko špatnú odrodilosť mnohých uprimne opísal. Brat Rus a priateľ Nemec boli v úplnej miere všetkej dúvery hodni; nech si teda vedia čo boli, sú a čoby v priaznivých okolnosťach byť mohli tatranskí Slováci. —

Dňa 12. sa zase krásne rozodnilo. Paroloď veľmi včasne dialšu cestu nastúpila, a já som keď i nie medzi prvšími, iste nebol medzi poslednimi, čo sa už pred východom slnka na parolodi hore dolu prechádzali utešené okolie obdivujúc.

Nižej *Basiášu*, jako som už hore podotknul, sa vrchy z oboch strán Dunaja hneď v menšej, hneď vo vätšej vzdialenosti stýkajú, a tak Dunaj dolinou medzi ustavičnými vrchami až po Oršovu tečie. Na pravom i na ľavom brehu dakoľko nepatrných osád, a pri vtoku riečky *Pek* pozostatky starodávnej srbskej pevnosti zanechajúc, sme k ostrovu *Moldava* dorazili. Oproti tomuto na ľavom brehu leží *Stará-* a nečo opodial k severu *Nová-Moldava*, miesta od Hraničiarov obývané. Pri *Starej-Moldave* berie počiatok majstrovská cesta *Klissura* alebo *Széchenyho* hradska menovaná a až do Oršovy prerobená, o ktorej nižej obšírnejšia zmienka bude. Nasleduje ohromná, výše štyroch siah u prosried Dunaja z vody trčiaca skala *Babakaj* rečená, ktorá nájme zďaleka podobu rhinocerosovho rohu predstavovať sa zdá. Na túto vraj skalu istý žárlivý manžel svoju krásnu ale nevernú manželku za pokutu vystavil a osudu zanechal, odtial i meno „Babakaj" to jest „krásna kajúca" pochádza.

Až potialto hladko tečúci Dunaj naraz i pri tichom povetrí vlny hádzať začína, čo je znamením, že sa tam pod vodou ukryté skaliská až k površiu vypínajú. Miesto toto pod menom *Golubackej užiny* známe, už je loďam nebezpečné, lebo tu pred rokami paroloď „Szécheny" podvodnými skalami urazená bola. Jakoby na stráži stojá pri užine tejto na ľavo vysoká váža, a na pravo mohutná pevnosť *Golubac*, oboje, to sa rozumie, v rozvalinách. *Golubac* dakedy dúležité miesto byť muselo, lebo sa o jeho zaujatie od prvnieho vpádu Turkov do Uhier r. 1391. mnohokrát z rozličných strán a s rozličným výsledkom bojo-

valo. Turci tu odtial lúpežnícke výpady do súsedných končín robievali a dunajskú plavbu svevoľne hatili. S porazením a vyhnaním Turkov z Bielohradu r. 1688. bol i Golubac od nich opustený a od tej doby rozvalinám zanechaný. Z mnohých jaskýň, dier a prepadlísk, ktoré sa v golubackých skalnatých, miestami od Dunaja trochu oddialených, miestami zase kolno z vody do náramnej výšky sa vypínajúcich vrchoch nachádzajú, je ona jaskyňa najpamätnejšia, z ktorej vraj, dľa mienky tamejších obyvateľov, tak zvané *golubacké muchy* vo veľkých rojoch vychádzajú, a dobytku natoľko nebezpečné sú, že ho pri nedostatku včasnej pomoci násilným vtieraním-sa do nosa, uší, očí, a rozkrvácením týchto útlych čiastok i konečne usmrcujú. Jaskyňa táto, to jest vlastne vchod do nej, sa z parolode dobre videť môže, lebo sa asi vo výške 3—4 siah na ľavom brehu nad Széchenyho hradskou jako veľká, do skaly vedúca diera objavuje, a v ňútri vraj celkom vodou naplnená je.

Okolo 7. hod. sme u *Drenkovy* pod vrchom *Alibeg* zastali, a opustiac veľkú paroloď „Hildegarde,“ na plachú, štyrmi kolesami opatrenú paroloďku „Tachtalia“ prestúpili. Vedeť totižto treba, že keď dunajská voda nízko stojí, od *Drenkovy* až po *Oršovu* veľké parolode pre skaliská, ktoré sa pod vodou ukrývajú, chodiť nemôžu; tenkrát teda medzi Drenkovu a Oršovu menšie, k tomu zvlášte shotovené parolode službu prievozu vykonávajú. Toto prestúpenie z dosavádnej na inú loď bolo mne, krem zvedavosti, jako to s tou štyrkolesatou loďou pôjde, i preto vítané, lebo sa moji priateľskí spolucestovatelia, doktor X. a stat-

kár Y. voľky nevoľky zo svojich lehovísk vyškriabať, a mne na ďalšej ceste opisovaním známeho jim už okolia po ruke byť museli.

Drenkova je sama v sebe nepatrné miesto, ba predtým len jednotlivý „čardak,“ to jest Hraničiarom na varte stojácim za príbytok slúžacia chalupa; od r. 1836. ale, čo tu parolode stanovisko majú, sa zponenáhľa zmáha. Už nečo výšej Drenkovy pri skalinách „Stenka“ nazvaných dunajské katarakty, to jest pod vodou ukrytými skalami púsobené náhle vodozpády svoj počiatok berú, ale len níže vätšej a vätšej dúležitosti dosahujú, a loďam viacej, časom nepremožitelných prekážok spôsobujú. Neďaleko Drenkovy na ľavo videť pozostatky dakedajšej väže, a zase trochu nižej na pravo zrúcaniny, najskôr ešte z rimských časov pošlého zámku alebo opevnenia. Čím dial tým zajimavejšie sa stáva okolie. Skalnaté vrchy z oboch strán Dunaja rozmanité podoby, pravda s pomocou obrazotvornosti, na seba berú. Už zďaleka hučanie vôd počuť, to sú vraj *Islaské zpády*, ku ktorým sa približujeme. Všetko čo žije na parolodi, je napnutosťou zaujaté, lebo sa blížime k miestu nebezpečnému, kde i pri všelikej opatrnosti nešťastie sa ľahko prihodiť môže. Táto okolnosť nech odpovie zato, že pri plavbe cez podobné miesta aj srdnatých ináč mužov tesknota jakási prejíma. Oproti osade *Liupkova* cez celú širokosť Dunaja ustavičné zátoky a penisté vlnobitie sa preťahujúc, povestné *Islaské zpády* (Islasfälle) spôsobujú. Musí tam pod vodou strašne vyzerať. Celé skalnaté vrchy sú tam ukryté, a končiare svoje až k samému površiu Dunaja vystrkujú. Len blízo

pravého, teda srbského brehu jesto asi 20 siah v šírke obnášajúci hlbší kanál, cez ktorý sa lode prešmiknúť musia, a tohoto miesta sa každá loď s veľkou opatrnosťou drží, lebo beda by bolo tej lodi, ktorá by sa, dotčený žľab pochybiac, na končiare žulových vrchov dostala. Voda sa tu, skalami zúžená, s takou prudkosťou valí, žeby loď na stranu vrhnutá bezpochyby stroskotaná byť musela. My sme sa s našou plachou loďkou šťastlive, ale aj veľmi rýchle cez „islaský žľab“ prešmikli, tak že nám málo času pozostalo, ten divý úkaz bedlivejšie pozorovať. Lež sotva sme opustili *Islas,* už sme sa zas na novom nebezpečnom mieste *Tachtalia* nachádzali. Miesto toto sa tak zovie od skaly, ktorá pri nízkom stave Dunaja nad vodou vykúka, a ktorej ku cti i naša tam službu vybavujúca paroloď tak pomenovaná je. Jestli sa už v Islasi Dunaj prudko ženie, prudkosť tá sa pri Tachtalii a hneď nasledujúcom *Grebeni,* tak nazvanom od vrchu na spôsob hrebeňa do Dunaja vbiehajúceho, zdvojnásobnuje. Sú to miesta, ktoré dunajskú plavbu náramne obťažujú. Žľab zajiste, cez ktorý pod Grebeňom lode plávať musia, je ešte užší nežli žľab islaský, a pritom ani je nie rovný, tak že už v samom nebezpečnom mieste postavená loď zákluku robiť musí.

Jako si z jednej stránky pozorlivý skúmateľ a milovník veľkolepých prírodných úkazov miesta tieto osobne videť žiada; tak cez ne preletiac teší sa, keď jich už za chrbtom majúc, nebezpečenstvu šťastlivo ušiel.

Nižej *Grebeňa* sa Dunaj naraz asi na 1000 siah rozšíri, a voľno tečúcemu jazeru sa podobá. Avšak náramná

tá širokosť nedlho trvá, lebo pod srbským mestečkom *Porec* kroz ostrov *Hadži-Nikoleva* sa na dve strany rozdeluje. Na ostrove tom za času prvého, pod *Čiernym Jurom* spôsobeného srbského povstania, sa jeden z náčelníkov *Nikolev Hadži* dlho proti Turkom bránil, konečne odolať nemohúc, pod výminkami sa poddal, ale napriek obdržanému slovu zaživa na ražeň napchnutý bol.

Skalnaté vrchy teraz od Dunaja trochu odstúpä, a na pravom brehu prastaré háje a hory príjemný dôjem oku spôsobujú. V tom krásnom okolí založil *Miloš Obrenovič* novú osadu *Milanovac*; tejto ale oproti na ľavom brehu leží biedna rumunská osada *Svinica*, menu svojmu celkom zodpovedajúc, lebo tie chalupy, čo tam miesto domov zastupujú, obdobre aj chlievami by nazvané byť mohly. Hneď pod *Svinicou* rozvaliny troch starodávnych väží, a na srbskom boku pozostatky Milošovej väže sa spatrujú; potom vteká do Dunaja *Poreca* rieka a nasleduje na ľavom brehu osada *Juc*, oproti ktorej sa ešte vodozpády, avšak menej nebezpečné, nachádzajú. Keď sme toto poslednie miesto za sebou mali, zastala asi o 10. hod. pred obedom naša „Tachtalia“ u brehu, odkial zase iná trochu vätšia paroloď „Boreas“ dialšu cestu s nami nastúpila.

Popri dakoľko nepatrných osadách preletiac, sme zďaleka oné skalnaté vrchy spozorovali, pomedzi ktorými výchyrná *Kazanská-Užina* (Engpass von Kasan) svoj počiatok berie. *) Moje očakávanie bolo nanajvýš napnuté, lebo som o tomto mieste už mnoho rozprávať počul, a dačo

---

*) *Kazan* je slovo turecké a znamená toľko, čo u nás kotoľ.

aj čítal. Či to reku ozaj svojmu chýru zodpovie? Krížom pred nami, jako čoby brvno cez hradskú cestu preložené bolo, vysočižných vrchov pásmo sa cez Dunaj preťahuje. Jakoby sa reku Dunaj do tých vrchov predrať mohol? však tam žiadnej doliny nevídať, a vari len hore vrchami nepotečie? Ale keď sme sa už celkom k vrchom, do nichž sme sťa do múra vraziť mali, priblížili, tu sa nám úzka, prenáramne vysoká rozpuklina objavila, ktorá kedysi v dávnych, predhistoričných časoch či zemetrasením, či návaľom morských vôd v skalnatom, a jakoby z jednoho kusa uliatom vrchu spôsobená, teraz za koryto tade do čierneho mora pospiechajúcim dunajským vodám slúži.

Vbehli sme teda s paroloďou do užiny tej, aj ale čo za krásne divadlo sa tu razom na všetke strany objavuje! Tie isté vody, čo hen nižej *Grebeňa* do 1000 siah v širokosti obnášajú, sú v *Kazane* na najužšom mieste až na 64 siah stisnuté. *) Jaký to rozdiel! Keby tu dve veľké dunajské parolode krížom zpozdĺha zastaly, tak by celú

---

*) ***Ladislav Korizmics***, miestopredností uhorskej hospodárskej spoločnosti, vo svojom podunajskom cestopise od r. 1858. píše: „Jucz és Orsova közt van továbbá a gyönyörű *kazani* szoros; hol a Duna majdnem függőleges hegyek közé szorítva, legkisebb szélességében csak 85 öl" atď. Toto udanie najmenšej kazanskej širokosti je na všetek pád chybné. *Korizmics* súdil bezpochyby len dľa oka, a tým sa sklamal. Já som si ale dal na veci viacej záležať, a dozvedel som sa *hodnoverne* od bývalého prístavného kapitáňa v Oršove *G. Lehmann*-a (teraz správca staro-budínskej lodiarne), že najmenšia kazanská širokosť dľa miery len 64 siah obnáša.

širokosť rieky zaujaly. Ale z tohoto násilného stisnutia sa i na hlbokosť tamejšieho rečišťa zavierať dá. Kompetentní súdcovia tunajšiu hlbokosť na 25—30, ba na jednotlivých miestach až do 40 siah udávajú.

Druhé, čo v kazanskej užine všetku pozornosť príchodiaceho na seba obracia, sú tie vysočizné do rovna odťaté, z oboch strán kolmo sa vypínajúce ohromné skaliská, tak že človek závrat dostáva, keď z parolode hore oči pozdvihne, a tam v nesmiernej vysokosti voľno sa kolembajúce orly spozoruje. Vrch *Šterbec,* ktorý hneď pri vchode do užiny stojí a 370 siah zvýšky má, celému tomu okoliu zvláštnej majestatnosti dodáva.

Tretí predmet je už hore udaná *Klissura* alebo *Széchenyho* hradska, ktorá nájme v kazanskej užine do očí padá. Predtým sa z Moldavy do Oršovy touto užinou nie len na vozi, ale ani peši ísť nemohlo, poneváč na daktorých miestach skalnaté vrchy rovno až do Dunaja vbiehajú. Na ustávanie šlechetného vlastenca grófa *Štefana Széchenyho* vláda tu potrebnú cestu v skalách prerúbať podujala. Bola to práca so storakými prekážkami spojená, ale sa vytrvalosti spomenutého grófa podarilo dielo r. 1837. ku koncu priviesť, ktoré čo do umelectva a trvácnosti málo sebe rovných podobných technických stavieb počituje. Avšak i pravý breh kazanskej užiny mal pred 1700 rokmi podobnú majstrovskú cestu, ktorú císar *Trajan* najskôr k svojmu prvému pochodu do Dácie r. 103. shotoviť rozkázal. Pozostatky tejto starodávnej cesty sa až podnes spatrujú; miestami totižto prerúbané skaly, nado všetko ale veľký počet štverhranných do skál vodorovne

vdlabaných dier, v ktorých bezpochyby tlsté železné drúky zapravené boly, na nichž potom drevá na spôsob mostu alebo triemu pokladené k priechodu slažievaly. Teraz je na pravom brehu obchod po suchu zase nemožný, lebo skaly jako múry tu i tu do Dunaja zasahujú.

Keď sa všetko to, čo kazanská užina naraz, už či diela samej prírody, alebo diela rúk ľudských zrakom cestovateľovym predstavuje, náležite pováži: musí sa uznať, že krásnejšieho, romantičnejšieho, zajimavejšieho okolia nad túto užinu sotva kde v Europe jesto. Tak aspoň tvrdili moji priatelia Rus a Nemec, ktorí oba najpeknejšie čiastky Europy precestovali. Moje očakávanie bolo ďaleko prevýšené; a len to som ľutoval, že človek pri takej príležitosti aspoň sto očí nemá, aby nič zrakom jeho ujisť nemohlo.

Keď sme už asi pol hodiny užinou tou plávajúc všetko obdivovali, potom pri odstúpení trochu vrchov na ľavom brehu pekne ležiacu osadu *Dubova* za sebou majúc, oproti *Ogradine* sa nachádzali; tu sme boli na jedno, od dýmu začmúdené miesto pravého brehu zvlášte upozornení, lebo tam je vraj v skale zapravená ona z rimských dôb poślá tabľa, na ktorej rimský orol a dve krídlaté postavy, každá po boku delfína majúc, potom na césara *Trajana* sa vsťahujúci nápis založenie tej dakedajšej majstrovskej cesty nepochybným robí. Zub času a roztopašnosť ľudská nápis ten už veľmi porúchaly, tak že z pozostalých ešte písmen nepriam každý zmúdreť môže. Odtial tie odchodné, od rozličných učencov poślé, vysvetlovania pozostalého nápisu. Najnovšie ale doplnenie chybujúcich písmen

sa zdá byť najhodnovernejšie. Keď totižto r. 1855. státny inženier *H. Beckmann* u „Železnej brány" níže Oršovy prácami zaneprázneny bol, pre viedenský kabinet starožitností odtlak a odpis tohože nápisu zaopatril, dľa čoho potom v takýchto veciach sbehlý *J. Arneth* chybujúce písmeny doplnil a celý nápis, jako púvodne znieť mal, takto sostavil:

IMP. CAESAR DIVI NERVAE F.
NERVA TRAIANUS AUG. GERM.
PONTIF. MAXIMUS TRIB. POT. IIII
PATER PATRIAE COS. IIII
MONTIS FLUVII ANFRACTIBUS
SUPERATIS VIAM PATEFECIT

Konečne sa užiny otvoria, zďaleka už vrchy Valáchie vidno, a o krátky čas *Stará-Oršova* na ľavom brehu sa rozprestiera. Mestečko toto asi s 1200 obyvateľmi má krásne položenie a výhľady na všetke strany preutešené. Tu je po Pešti najdúležitejšie stanovisko dunajskej paroloďnej spoločnosti, kordónske komando a ústav kontumáčny, poneváč Oršova s Kniežatstvom Srbským a Valáchiou hraničí. My sme pri Oršove o 1. hod. zpoludnia zastali a z lode vystúpili.

V Oršove nastalo rozlúčenie medzi Rusom a Nemcom z jednej, a mnou z druhej strany. Oni oba cestovali asi o hodinu ďalej, tamten do *Odessy*, tento ale do *Galacu*; moja dunajská cesta ale len po Oršovu vymeraná bola, odkial som sa do *Mehádie* po suchu odobrať mal. Avšak som i v Oršove a na ďalšom putovaní samotný ne-

zostal, lebo priam čo som sa tam s tými pány rozlúčil, istý pešťanský Maďar Z. vyrozumejúc, že do Mehádie mienim, sa mi hneď pridal s tým osvedčením, že i on tam cestuje, aby sme teda napozatým spolu cestovali. Návrh ten bol mne až veľmi vítaný, bo nič je nie mrzutejšie, jako keď človek v neznámych končinách sveta sám sa túlať musí.

Poneváč v Oršove hotových príležitostí, na ktorých by sa človek zaraz do Mehádie odviezť mohol, po ruke niet; preto sme si i my najprv príležitosť obstarať, a tak náš odchod z Oršovy len na budúce ráno odložiť museli. Ubytujúc sa v hostinci „U rakúskeho císara,“ sme po obede prehliadali miesta, ktoré viacej menej pre cestovateľa zajimavé sú. Do počtu týchto prináleží nájme onen malý, asi štvrť hodiny od Oršovy vzdialený kúsok neutrálnej zeme, ktorý medzi našími hraniciami a Valáchiou leží, a kde *L. Kossuth* po revolucii r. 1849. pri svojom odchode do Turecka, uhorskú korunu i s ostatními krajinskými klenoťmi bol zakopal. Jako známo, bolo to všetko r. 1853. v septembri, najskôr prezradením miesta kroz dákeho emigranta, naleznuté a s veľkou pompou najprv do Budína, potom do Viedne, a zase nazpät do Budína zavezené. Na tomto húštinou zarastnutom mieste, kde koruna sv. Štefana 4 roky v zemi spočívala, je z rozkazu vlády malá gotická kaplička založená, ktorá už vtedy, keď sme my tam boli, zvätša dohotovená bola.

Zo Starej-Oršovy, nájme ale z onej níže ležiacej neutrálnej zeme — kam aby človek prekročiť mohol, od komandanta kordónu povolenie mať musí — je utešený

výhľad na *Novú-Oršovu* (turecky: Ada-Kalé). Táto leží na ostrove v prosried Dunaja, a záleží hlavne len z tureckej, Dunaj na obidve strany opanujúcej pevnosti, kde ale mimo vojska i turecký obecný ľud, najviac obchodníci sa nachádzajú.

Nasledujúceho dňa, teda 13. včasne ráno prv než sme do *Mehádie* odcestovali, navštívili sme priam na ten deň padajúci týdeňný trh, ktorý sa na tak rečenom mieste „Skela“ pri Dunaji držiava. Sem prichádzajú tureckí kramári, najviac z Novej-Oršovy, rozličný tovar na predaj vystavujúc. Smiešanie-sa príchodiacich cudzincov s našími je zakázané; preto medzi týmito a onými úzky priestor jesto, kde naši vojáci hore dolu kráčajú, a styknutie jednych s druhými zamedzujú. Trh sa vlastne až o 9. hod. započína, dotial nič predať a nič kúpiť neslobodno. Poneváč sme my ale už o 9. odcestovať chceli, a predca by sme si dáke pletky od „pravých Turkov“ boli radi kúpili, museli sme utočište vziať k tomu známemu: „pecuniae obediunt omnia.“ To sa nám i znamenite podarilo. Pár groší na stráži stojácemu vojákovi do ruky — a on nie len pred svojim „Verhaltungsmassreglom“ oči zažmúril, ale nám aj sám vlastnoručne, čo sme kúpiť chceli, podával!

Zo súsednej osady najatý „furman“ statočne slovo zadržal. Už pred deviatou so svojím chatrným vozíkom, v ňomž dva koníčence priam ako kočky zapriahnuté boly, pred „Rakúskym císarom“ zastal. „Nuž takúto ekipážu ste nám zaopatril?“ oslovím já hospodského, „veď nás toto biedne stvorenie ani na noc do Mehádie nezavezie, a my sme tam chceli obedovať.“ Ale vozka bol mojím skepti-

cismom urazený, však vraj uvidíme jako nás povezie, aby sme ho popredku nehanili.

Náš vozka, to bolo videť, nepochádzal „z vysokého rodu;“ on i straniva súcosti svojich tátošíkov dané slovo vyplnil. Jako vetor, tak tie chuďata cválaly, a pešťansko-budínski pasažieri boli opravdu zahaňbení. Cesta z Oršovy k Mehádii, a vúbec v hraniciach vojanských, je ako čoby bola tvrdými toliarmi vykladaná. Ide sa okolo osady *Šupanek,* asi pol hodiny od Oršovy vzdialenej, kde sa pri hradskej oršovský kontumáčny ústav ďaleko i široko rozložený nachádza. Vždy ďalej a ďalej utešenou dolinou popri riečke *Černa,* ktorá pri Oršove do Dunaja padá; tu i tu pri zrúcaninách starodávneho, z rimských časov pochádzajúceho vodovodu sme sa rýchlo k vytknutému cieľu približovali. Naraz sme hlavnú hradsku, ktorá vraj do mestečka *Mehádie* a tade do Sedmohradska vedie, opustili, a na pravo cestu do *Herkulesovych kúpeľov* nastúpili. Okolie sa stáva vždy romantičnejšie, dolina medzi vysočižnými, velebnými vrchami jakoby rajskú podobu na seba berie; ach reku, len je predca dobre tým veľkým, bohatým pánom, keď v takýchto vidiekoch letné časy stráviť môžu! O malú chvíľu, priam čo dvanásť odzvonili, sme na hlavnom námestí výchyrných týchto kúpeľov z vozíka zostúpili a sa vo Františkovom dvore (Franzenshof) ubytovali. —

Herkulesove kúpele pri Mehádii — lebo tak sa vlastne miesto toto zovie, kdežto mestečko *Mehádia* asi tri štvrte hodiny od kúpeľov vzdialené leží — boly už v prastarých časoch Rimanom pod menom „Thermae Hercu-

lis" známe, a najskôr kroz císara *Trajana*, pri jeho vojanskom ťažení do Dácie, vynaleznuté. Že Rimania veľmi mnoho na kúpele držali, je vec všeobecne známa; dá sa teda mysleť, nakoľko jim tieto horúce sirkové pramene vítané byť musely. Po stroskotaní rimského mocnárstva i *Herkulesove kúpele* celkom zanikly, a až do začiatku osemnásteho stoletia v zapomenutie upadnuly. Konečne r. 1736. rakúsky maršal gróf *Hamilton* náhodou do tejto doliny prišiel, a povestných Herkulesovych lázni druhým vynalezcom sa stal. Ihneď z rozkazu císara *Karola VI.* boly kúpele tie k upotrebeniu pripravené. Pozdejší rakúski vladári dali budoviská rozmnožiť, a miesto v každom ohľade tak ozdobiť, žeby nie len pohodlného, ale i príjemného pobytu sem prichodiaci hostia nachádzali.

Teraz pozostávajú tamejšie hlavné budoviská, v nichž mnozstvo izieb pre hosťov jesto, zo dvoch dlhých, na dve poschodia vysokých domov, ktoré same jednu hodnú ulicu spôsobujú. V prosried ulice alebo námestia je rozsiahla s vodou naplnená kameňná nádoba, a v tejto mohutná farnenského Herkulesa predstavujúca bronzová socha, zpod ktorej ustavične čerstvá voda tečie. Na východnom konci ulice je malá ale čistotná kaplička; na západnom nekoľko menších domov a rozličných búd, v ktorých kramári svoj tovar na predaj vystavujú. Miestnosti ku kúpaniu sú z čiastky v hlavných budoviskách, z čiastky od týchto k východu pohodlne usporiadané. Položenie celého kúpeľa, jako sa mysleť dá, je nad mieru krásne. Obrovské skalnaté vrchy zo všetkých strán, a nájme 500 siah vysoký

Domogled, na človeka v rozkošnej doline sa prechádzajúceho čarovne púsobia.

Čo sa tamejších sirkových prameňov týče, sú dľa tvrdenia znalcov, medzi všetkými podobnými prameňmi v Rakúsku najhorúcejšie, najsilnejšie, a po *Geiser*-ských na Islande v celej Europe najvýdatnejšie. Že pri týchto vlastnosťach predca takého účastenstva jakoby zaslúžily nedochádzajú, to sa len tej okolnosti pripísať musí, poneváč je to miesto od „vzdelaného sveta“ priveľmi oddialené, a teda ani neposkytuje onych tisícero pohodlností, ktoré terajší vycibrený svet od kúpeľov jako: *Išl, Karlove-Vary, Gastein, Teplice* atď. požaduje. V posledních rokoch počet hosťov, čo sa tu za delší lebo kratší čas bavili, na 2500 vystúpil. Čas kúpania trvá obyčajne od polovice junia do konca augusta, tak že sa so začiatkom septembra hostia na všetke strany, odkial prišli, rozpŕchnu. My 13. sept. tam doraziac, sme opravdu „kňaza vyzliekať“ prišli, lebo v kúpeli takmer žiadnych cudzincov už nebolo. Okolnosť táto zmenila náš prvý úmyseľ, dľa ktorého sme sa tam najmenej osem dní zabaviť chceli, na toľko, že sme si, po obhliadnutí pamätností, druhého dňa zpiatočnú cestu do Oršovy nastúpiť pred seba vzali. Keď teda čas nášho tamejšieho pobytia tak na krátko vymeraný zostal, museli sme sa ponáhlať, aby aspoň to, čo pozornosti hodno je, nám neznáme nezostalo. Z tej príčiny sme si hneď po obede jednoho čičerona vojáka, aby nás po dúležitejších miestach povodil, najali.

Pohodlné a veľmi čisto držané sú tie chodníky, ktorými sa tu hore do vrchov lazí, vidno, že tam vojanská

ferula rozkazuje. Prvé miesto, kam sme prišli, je tak nazvaná *Zbojnícka jaskyňa* (Räuberhöhle). Sú to prestranné, z viacej oddelení pozostávajúce miestnosti v skalnatom vrchu prírodou samou spôsobené, z ktorých dakolko ťažko prístupných vchodov ďalej pod zem vedie. Dľa môjho zdania by sa tam prinajmenej 200 chlapov umiestiť mohlo, a teda k lotrovskému pelechu bolo by to miesto opravdu príhodné. Odtial sme ďalej hore vrchami až k *Výšine Čoričovej* (Csoricshöhe) vykročili. Je to na vypuklom skalnatom vrchu zo skromnej drevenej filagoretky pozostávajúce miestečko, odkial sa najkrajší výhľad k severo-východu otvára. Potom sme do *Potiacej jaskyne* (Schwitzhöhle) zostúpili, a tu sme sa o náramnej horúčosti tamejších prameňov najlepšie presvedčili. Priam jakoby v kotli klokočom voda vrela, taký blbot z podzemných stokov počuť, a para tak horúca vystupuje, žeby sa v nej čokoľvek obariť mohlo. Zatým sa zponenáhľa už okolo 7. hod. zatmievalo, lebo tu medzi vysokými vrchami slnko poťažne veľmi včasne zapadá. Nastúpili sme teda cestu zpiatočnú do hospody, prehliadnutie iných zvláštností k druhému dňu ponechajúc.

Dňa 14. ráno dosť chatrná hudebná banda na námestí vyhrávať započala, a čo jako zvláštnosť v mojom deňníku poznamenané stojí: prvý kus, s ktorým sa títo „čeští hudebníci“ obecenstvu predstavili, bol — Kossuthov marš! No reku, tí alebo nevedia čo hrajú, alebo sa tunajšie miestne komando do takých pleták, jako sú hudebné kusy, naskrze nemieša. Aby sa nám ale tak nepovodilo, jako mnohým cestovateľom, čo do Rímu putujú a pápe-

ža nevidia; museli sme sa, vo výchyrných kúpeľoch byvše, aspoň raz okúpať. K tomu sme si vybrali najsilnejšie pramene totižto Herkulesove. Pohodlnosť, čistota a lacnota i v tomto ohľade sa veľmi chvalitebne porúčajú.

Po obede sme vystúpili na *Výšinu Schnellerovu* (Schnellershöhe), ktorá, jako Čoričova, na krásnom mieste, len že v opáčnej strane k poludno-západu totižto, odkial sa výhľad na iné strany otvára, sporiadaná je. Já bych si bol veľmi prial i na *Domogled* vystúpiť, ale poneváč k tomu jeden celý deň zapotreby je, a my sme sa predošlého dňa na tom boli uzniesli, že sa čím skorej do Oršovy navrátime; nemohol som môjho spolucestovateľa k tomu, ovšem hore obrovskými skalami krkozlomnému, lazeniu prehovoriť. Zostalo teda pri včerajšom programe, tak že keď sme si do večera všetko dobre poprezierali, so západom slnka *Mehádiu* opustiac, pohodlnou, istého sedmohradského pána ochotne nám ponúknutou príležitosťou sme sa okolo 11. hod. v noci zase do Oršovy „K rakúskemu císarovi“ navrátili.

Dňa 15. bola nedeľa; v ten deň i keby sme boli chceli, našu zpiatočnú cestu k domovine nastúpiť nebolo možno, ponevač parolode z Oršovy hore ku Zemúňu len dvakrát týdeňne, a to v pondelok a vo štvrtok, chodia. Museli sme teda — čo nám ostatne naskrze nemilé nebolo — tento deň v Oršove strávit, a len o to sa jednalo, k jakému výletu ho použiť máme? Jedni nám radili, aby sme si vraj tie najnebezpečnejšie, nižej Oršovy asi na míľu vzdialené, pod menom *Železnej brány* známe dunajské katarakty obhliadnuli. Druhí ale, a do počtu tých i sám

komandant kordónu prináležal, boli tej mienky, že o mnoho lepšie čas vynaložíme, jestli sa po suchu do *Kazanskej užiny* vyberieme, a tam mimo príjemného zabavenia-sa v rozkošnej doline, *Veteráního jaskyňu* obhliadneme. S týmto posledním návrhom som já bol hneď usrozumený. *Železná brána* reku, bude vo vätšom rozmeru to isté, čo je *Islas* a *Tachtalia;* a keď sme už tieto poslednie katarakty videli, ba na zpiatočnej ceste jich ešte raz uvidíme: nenahliadam, čo zvláštneho by sme u Železnej brány spatriť mohli. Rozhodnuli sme sa teda bez všetkej oposície za výlet do *Kazanu,* a o malú chvíľu ten istý vozka, čo nás bol do Mehádie viezol, stál pred „Rakúskym císarom“ k našim službám napohotove.

Utešený, prekvapujúci je pohľad i z parolode na to vznešené kazanské panorama! Ale paroloď letí prudko, tak že človeku nepozostáva času mnozstvo zajimavých predmetov trebars len povrchne poobhliadať. Ináč je, keď sa človek samou tou výchyrnou *Széchenyho* hradskou na kočiari poľahky vezie, kde sa mu páči, zastane, a tak „con amore“ tu prírodu, tam zase umenie ľudské obdivuje.

Naša cesta až ku vchodu alebo počiatku *Kazanskej užiny* niečo výše pol tretej hodiny trvala. Zostúpäc z vozíka oddali sme sa k podrobnému prehliadaniu tej veru naozaj majstrovskej, v skalách presekanej a smelo nad hlbočinou dunajských vôd vedenej hradskej. Keď na pravom brehu dakedajšia rimská hradska, čo do trvácnosti tejto našej iste nerovná, mramorovou tabľou až doteraz meno *Trajanovo* zvestuje, čiby nebolo slušné, aby sa i meno *Széchenyho,* jehož energiou a vytrvalosťou Klissur-

ská hradska povstala, podobným spôsobom pra-pravnukom zachovalo? Škoda, že to doteraz nikomu nenapadlo! Len pri vchode samej užiny jesto videť v skale vyryté slnečné hodiny s udaním roku 1835. najskôr že vtedy od Moldavy až potialto cesta prelámaná, o dva roky ale neskôr až po Oršovu dohotovená bola.

Pešky sme sa pustili odtial dolu hradskou a prišli sme k jednomu, silami samej prírody spôsobenému podzemnému priechodu (Tunnel), ktorý sa hneď pri ceste, z čiastky veľkými balvany zatarasený, otvára, a cez celý vrch asi 500 siah dlhokosti k rozsiahlym, z druhej strany vrchu sa nachádzajúcim, jaskyňam vedie. My sme sa dnu sice driapali, ale sme to ďaleko nepriviedli; tma a chladné povetrie nás nazpiatok prinútily. Z budínskeho polytechnikuma profesor *Schmidl,* ktorý sa r. 1859. zjara na týchto stranách bavil, obšírne opisuje v pešťanskobudínskych novinách (1859. 130—131) tento podzemný priechod a udáva, že jaskyňa na onej čiastke vrchu, kde sa priechod ten počína, veľmi rozsiahla a zajimavá je. On sa chcel od vrchu dolu dostať, ale sa mu to len čiastočne podarilo, lebo ďalší vchod voda tam z hôr tečúca a v onom tunneli sa tratiaca naskrze zamedzovala. Na všetek pád je to miesto, ktoré pozornosť prírodozpytateľov zasluhuje; preto aj sám ten istý pán — povestný geolog — píše: „die Höhle selbst ist zu interessant, als dass ich dieselbe nicht wieder besuchen und genauer erforschen sollte.“

Nečo nižej nasleduje povestná *Veteráního jaskyňa* (Veteranische Höhle), tak nazvaná od generáľa *Veterá-*

niho, ktorý sa bol r. 1691. i s 300 svojími mužmi do nej ukryl, a dakoľko týdňov návalu tureckého vojska odolával. Rovným spôsobom i major *Stein* r. 1788. s vojskom tam utiahnutý za dva mesiace sa držal, a pri výpadoch vždy náramné rany Turkom zavdával; konečne ale potravy zbavený, pod výminkou čestného odchodu, kapituloval. Jaskyňa táto, pred ktorou teraz biedny „čardak“ stojí, bola zvonku daktorými potrebnými múrami k pohodlnejšiemu bráneniu zaopatrená. Svetlo padá dnu zhora jednou asi na siahu širokou dierou, a v prosried jaskyne sa i studna, bezpochyby dielo rúk ľudských, nachádza. Rozsiahlosť podzemnej tejto pevnosti do 700 mužov ubytovať môže. Už Rimania vraj dúležitosť tohoto miesta znali, tam svoje, priechod či po suchu či po vode, strážacie varty vystavujúc.

Keď sme si všetko, čo Kazanská užina pamätného poskytuje, poobhliadali, a keď neskôr i hustý dážď ďalšiemu skúmaniu a zvedavému hore dolu lazeniu koniec učinil: pošvihnul náš vozka svoje tátošíky, a my sme sa o 3. hodinách zpoludnia v dobrom zdraví sice, ale do kože premoknutí zase „U rakúskeho císara“ nachádzali. Ostatok tohoto dňa sa ľahko minul, a nocovať sme už museli na parolodi, poneváč táto hneď jak sa rozodnieva, svoju cestu nastupuje.

Dňa 16. na úsvite, keď Oršovani ešte dobre odfukovali, náš „Boreas“ už hore Dunajom rušal. Môjmu spolucestovateľovi tiež ešte sen dobre chutnal, ale na mňa jeho príklad neučinkoval. Sladkým snom reku ešte veľa príležitostí, ale Kazanskú dolinu či uvidíš viacej? Já som

teda, sotva sme cestu nastúpili, stal a kochal sa v opetnom obdivovaní tých rozmanitých predmetov, ktoré už príroda sama, už umenie ľudské v tak hojnej miere okoliu tomuto udelily.

Tachtalské a *Islaské vodozpády* sa len pri plávaní hore Dunajom dokonale oceniť môžu. Dolu Dunajom preletí tam paroloď jako blesk, a kým sa človek tomu strašne-vznešenému výjavu trocha prihliadnuť chce — už ho má za chrbtom. Ostatnie si musí domysleť, alebo od druhých dať vyrozprávať. Nie tak sa má ale vec, keď loď hore vodou pláva. Pridúc na najprudšie užiny, sotva že sa paroloď z miesta hne; ba celkom, trebars stroj so všetkou silou pracuje, odpočívať sa zdá, jakoby chcela riecť: „pomôžte mi, nemôžem ďalej.“ Je to pasovanie na smrť a na život s tými jako strela rutiacimi-sa vodami. Musím uprimne vyznať, že mi, dač podobného predtým nevidiacemu, pot od úzkostlivosti na čelo vystupoval. Lebo keby sa tak náhodou v najvätšom zápase stroj, trebars len čiastočne, zhubil a službu vypovedal? čiže by tie rozpajedené vlny loď zpiatkom o končiare skalísk šmerily! Pred takou skusenosťou ale že každý pasažier úplný rešpekt má, to viem. Vúbec je podobné úkazy v podrobnosťach, tak aby si čitateľ jasný pochop o nich spraviť mohol, nesnadno opisovať; tu len osobná skusenosť dokonale oči otvorí. My sme šťastlivo všetke odpory prekonali a o 11. hod. pred obedom v *Drenkove,* kde nás už veľká loď „Elisabeth“ očakávala, zastali. Prestúpäc na „Elisabethu,“ jachali sme ražne do predu, ale to len hore vodou poľahky ubýva, a tak sme k *Zemúňu,* kde na zpiatočnej ceste prvá

štácia je, len okolo pol noci dorazili, a sa v hospode „U leva“ ubytovali.

Dňa 17., ačpráve sme sa veľmi pozde do postieľ dostali, museli sme včasne hore stať, jestli dľa ustanoveného programu pokračovano byť malo. V *Zemúne* (Semlin) samom niet dačoho, čoby zvláštnej pozornosti zasluhovalo; preto by sme my k vôli Zemúňu ani neboli z lode vystúpili. Náš cieľ ale bol navštíviť *Bielohrad*, a kdo z Uhorska do Bielohradu, trebars len na dakoľko hodín, prestúpiť chce, musí mať k tomu zo Zemúňa povolenie. Jako vravím teda, stali sme skoro ráno; a keď sme už v Zemúne boli, sme sa aj po ňom trocha poobzerali. Ovšem i Zemúň má svoju dúležitosť, tá sa ale vsťahuje len na obchod; lebo jako hraničné mesto medzi Uhorskom a Kniežatstvom Srbským pri Dunaji a Sáve ležiac, k živému obchodu príležitosť poskytuje.

Zemúň jako je teraz, len od r. 1739., keď Bielohrad zase Turkom pripadnul, a mnohé kresťanské rodiny sa odtial do Zemúňa prestehovali, svoje počiatky berie. Predtým pozostával len z viacej menej chatrných, menovite rybárskych chalúp a domkov, a jednoho opevneného hradu, v ktorom sa *Jan Hunyady* častejšie zdržoval a život svoj r. 1456. dokončil. Zrúcaniny onoho hradu ešte teraz vidno. Počituje Zemúň do 10000 zvätša srbských obyvateľov, a jesto tam kontumáčny ústav, pri terajších zdravotárskych pomeroch bez upotrebenia.

Keď sme si Zemúň obozreli, a pri tej príležitosti zaraz od komandanta kordónu povolenie k priechodu do Bielohradu na jeden deň zaopatrili; pospiechali sme k

Dunaju, chtiac sa dať s miestnou paroloďou, čo spojenie medzi Zemúňom, Bielohradom a Pančovou udržuje, do Bielohradu previezť. Medzitým prišli sme natoľko neskoro, že paroloď práve pred našim nosom odplávala. Čo tu počať? paroloď len dvakrát za deň tú cestu koná, a nám bolo pilno. Najali sme si teda ešte s dakoľko inými tiež pozde prišlými pasažiery obyčajný malý člnok, a za hodinu sme aj tak dolu Dunajom k Bielohradu doplávali.

Bielohrad (srbsky: **Бѣоградъ**; turecky: *Darol-Džihad,* to jest: Dom náboženskej vojny) leží na pravom brehu Dunaja a tak tiež na pravom brehu Sávy, ktorá práve pod Bielohradom do Dunaja padá. Lode obyčajne oproti budovy rakúskeho konsula, teda už v Sáve, zastávajú, kde sme i my o 10. hod. na púdu srbskú vystúpili. Odovzdajúc naše k prekročeniu hraníc potrebné písmo tamejším srbským policistom, hneď sme sa k bielohradskému katol. kňazovi, ku ktorému sme odporúčaní boli, odobrali. Tento rodom zo Slavonie, muž mladý a vlídny, nie len že nás laskave privítal a po meste povodiť sám sa nabidnul, ale nás i slavianskym pohostinstvom k obedu poprosil. Medzitým čas sa míňal, bolo sa nám teda čím skorej na prechádzku do mesta vystrojiť.

Štyry hlavné od seba oddelené čiastky sú v Bielohrade k rozoznaniu: vodné a srbské mesto k juho-západu pod vrchom na brehoch Sávy malebne rozložené; turecké mesto alebo „Palánka“ k východu; a medzi týmito pevnosť k severu obrátená. My sme najsamprv do tureckého mesta kroky namierili. Žeby sa na celom našom Slovensku nachádzala biednejšia, otrhanejšia dedina, nežli toto

bielohradsko-turecké mesto, pochybujem. Všetek možný neriad je tu sústrednený. Domy, vlastne mizerné chalupy otrhané, k spadnutiu náchylné; po uliciach zdochnutí psi, kočky, staré hadry a podobné hnusné predmety všade porozťahované. Ľahko sa dá mysleť, čo tu za vôňa vypácha. Celé hajno chudých, bez pána sa túlajúcich psov, ktorým nik ublížiť nesmie, sa po uliciach tára. A priam tak vyzerá i ten lenivý, špinavý ľud turecký. Ženské na ulici zriedka vidno — my sme len tri osoby spozorovali — a tie čo sa ukážu, sú celkom vo tvári, vyjmúc očí a nosa, bielou šatkou zachuchlené. Kdo barbarskú surovosť tureckého ľudu videť chce, nemusí sa ani do Asii, ani len do Carihradu unovať; všetko to u bielohradských Turkov spozorovať môže. A na tomto teraz spustnutom, ohavnom mieste stály pred 140 roky krásne, čisté domy, ba opravdivé paláce, čo pozostalé zrúcaniny doteraz dosvedčujú. My sme sa ponáhlali toto nešpidrné hniezdo čím skorej opustiť, a poberali sme sa najbližšou cestou do pevnosti. Ale i tu sme sa v očakávaní našom náramne sklamali. Tak krásny pohľad zďaleka! Tak odporná skusenosť zblízka! Pevnosť táto je dakoľko priekopami a obyčajnými baštami, z ktorých poslednie až k samému Dunaju siahajú, otočená. Položenie pevnosti je veľmi príhodné, ale poneváč Turci nič neopravujú, všetke čiastky stavänia sú porúchané a preto k vytrvalému odporu naskrze nesúce. Do pevnosti vedú štyry brány zo stránky mesta, a jedna tuším od Dunaja. V nižšej čiastke jesto dakoľko dosť poriadnych kasárni, pred ktorými sa práve turecké vojsko execírovalo. Nešikovnosť tohoto

mužstva je do očí padajúca. Nepochopujem, jako sa tá čvarga ruskému vojsku oproti postaviť smela? Avšak streštenosť za nebe Mahomedovo nedostatok vycvičenosti nahradiť môže. A tá turecká muzika! To vám je, dľa nášho hudebného sľuchu, opravdivá mačacina. Keby si reku tak jeden prápor nášho vojska i s hudbou oproti týmto tureckým bedárom zastal; — bol by to kontrast či do cviku, či do hudebných zvukov! Ale oblek tureckého dústojníctva sa mi páčil. Ledva dústojníka od obecného vojáka rozoznáš. Vúbec Turci v šatách republikánsku jednoduchosť zachovávajú. Pevnostné bašty sú dokola delami vyšpikované, čiby ale vypáliť v stave boly, to je iná otázka. Je to len tak, jako Slovák hovorí, „pre židovský strach“ pristrojené. Iste keby Srbom chuť napadla, v každom okamžení by pevnosť dobyť mohli. Vo vyššej čiastke pevnosti býva paša s troma koňskýma ocasy, to jest taký, čo patrí medzi prvých tureckých generáľov. Jeho bývanie najvernejšie opíšem, keď poviem, že sa podobá celkom dákej otrhanej židovskej pálenici. Ani len obloky si ten pán „s troma ocasy“ nedá opraviť, má jich zvätša povybíjané. A predca sú tureckí hodnostári dobre platení; vidno teda, že tu len nedbanlivosť a do krve presiaknutá nečistota všetkého vinu nesie. Ostatne zňútra je vraj — tak tvrdil náš čičerone — bývališťo pašovo pekným náradím ozdobené; turecká bezpríkladná nedbanlivosť že sa len na vonkajšok vsťahuje. My sme chceli pánu pašovi tiež visitu urobiť, lebo že rád vidí cudzincov u seba, a jich kávou a čibukom učastuje; medzitým priam sa bol k nemu francúzky konsul doviezol, a tak sme my s našou návštevou prepadli.

Vnišli sme teda do hlavnej mošei (turecky: džamia), ktorá sa tam v hornej čiastke pevnosti nachádza. Prestranná, vysoká, ošarpaná izba, v prosriedku biedny luster, na jednej strane podobný kancel, potom jedno, jako sa u nás hovorí, slepé okno alebo výklenok s arabskými, špatne vyvedenými nápisy, na zemi roztrhané tepichy a rohože: to je opis hlavného tureckého kostola v Bielohrade. Náš vodič nás upozornil, aby sme vraj na ten tepich, čo v prosriedku je, s čižmami nestúpili, to že je kresťanom prísno zakázané. Sotva to povedal, já som už, následkom onoho: „nitimur in vetitum,“ krepčil po tepichu. Chudiak dobrý čičerone sa náramne zľaknul; že já vraj ani pochopu nemám, jakému nebezpečenstvu som sa tým vystavil. Keby ma vraj nekdo z Turkov videl — bola totižto mošea celkom prázna — teda že bych môj ľahkomyselný žart aj životom zaplatiť mohol. „Dobre reku, ale tu nikoho niet; a zákony sú nato, aby sa prestupovaly,“ odvetil som žartovne. Zvonku pri každej mošei stojí tak rečený minarét, to jest úzka, vysoká väža, z ktorej vrcholu hlásnik Korána týmito slovy Moslemínov k modlitbe zovie: „Boh (Allah) je veľký! Oznamujem, že nieto len jeden Boh. Oznamujem, že Mahomed je prorok boží. Poďte k modlitbe! poďte k spaseniu! Boh je veľký a jediný!“

Opustiac pevnosť, sme do vodného mesta kroky namierili. Na ceste sme sa stavili v jednej kaviarne, aby sme videli jako tam vyzerá, a „tureckú kávu“ v jej púvodnosti okoštovali. Kaviarna, aspoň tá, kam nás čičerone zaviedol, by obdobre aj zbojnickým hniezdom nazvaná byť mohla; a „turecká káva?“ no, to je len za la-

húdka! Káva so sadlišťom (Satz), a to bez cukru! a pánom Turkom to výborne chutná! Tak všetko od zvyku a okolností závisí; — „circumstantiae faciunt hominem.“

Já som si chcel zaopatriť pár kusov tureckých peňazí; vnišli sme teda k jednomu židovskému smeňkárovi, ktorého len preto pripomínam, poneváč som takú dúveru, jakú tento oproti nám preukázal, u žida nikdy neskusil. On totižto vysypiac na stôl kopu strieborných i zlatých peňazí, nás samotných v sklepe nechal, že aby sme si vraj, čo sa nám páči, vybierali, účty že potom spravíme, a s tým sa do bočnej izby oddialil. My by sme boli mali príležitosť nejeden „šupák“ z neočítaných kôpek tak mimo svedomia do vrecka pustiť, nikdy by to židák nebol zbadal; ale on mal úplnú dúveru v našu statočnosť, preto aj zaslúži jeho bezpríkladný skutok, aby v tomto Zábavníku „na veky“ z pokolenia na pokolenie zachovaný bol. Na ďalšej ceste sme stretli knieža *Alexandra Karaďordeviča* i s jeho manželkou. Knežňa sa nám páčila; on ale smutnou, všetkej významnosti práznou tvárou temer nepríjemný dojem na človeka robil. Myslím, že svojmu otcovi Jurovi, jako je nie telesne, tak je ešte menej duchovne podobný. Od tej doby, čo sväto-andrejská skupština tohoto pána „na odpočinok“ posadila, majú Srbovia zase svojho *Obrenoviča,* a *Karaďordevič* má svoje — dukáty. —

Už boly 2 hodiny zpoludnia, a my sme ešte s nenasýtenou zvedavosťou hore dolu po Bielohrade putovali; svrchovaný veru čas, aby i žalúdok čo mu prislúchalo obsiahnul. O to sa postaral pán farár. Po obede sme najprv krásny katedrálny chrám, ktorého hybká, vysočižná väža

pozornosť na seba obracia, a potom kniežací „konak,“ to jest residenciu navštívili. Keď píšem residenciu, teda si nemusí dakdo mysleť, že to snaď dáky skvostný palác. Je to obyčajný, avšak čistotne a vkusne na jedno poschodie vystavený dom, jakých v našich mestách bez počtu vidno. Keď sme ešte daktoré významnejšie miestnosti poobhliadali, presvedčili sme sa úplne: že srbské mesto čo do poriadku a čistoty už sice veľa pokročilo, s našími ale mestami v tomto ohľade nijako porovnané byť nemôže. Já bych bol ešte rád s daktorými srbskými literátory, menovite s redaktorom srbských bielohradských novín známosť učinil: ale prísno vymeraný čas tak uplynul, že moje predsavzatie vyplnené byť nemohlo. —

Čo sa dejín Bielohradu týče, tie sú zajiste veľmi zajimavé. Kroz svoje medzi Carihradom a Viedňou položenie, a jako kľúč západno-poludňajšieho Uhorska, má Bielohrad veľkú strategickú dúležitosť; odtial tie boje medzi Rakúskom a Tureckom o panovanie nad Bielohradom. Zastarodávna sa miesto to *Taurunum* menovalo, a prináležalo k byzantinskému císarstvu, súc narídzením *Justiniana* baštami obohnané. Neskôr Uhrom, potom Bulharom, zase Bosniakom a po týchto Srbom prepadlo, ktorí tam pod svojim vodcom *Dušanom* r. 1342. značný hrad vystavili, ale už na začiatku pätnásteho stoletia mesto i s hradom císarovi *Žigmundovi* popustili. Neskôr si Turci veľmi mnoho na tom záležať dali, aby sa Bielohradu zmocniť mohli. Dlho sa jim to podariť nechcelo, lebo *Jan Hunyady* a *Jan Kapistran* jich nápady a obleženia nejedenraz zlomili a odrazili. Konečne ale r. 1521. *Soliman*

Bielohrad zaujal, a nepretržene cez 167 rokov ríše tureckej podmanil. R. 1688. na novo kresťania Bielohrad dobyli, a o dva roky ho zase ztratili. R. 1717. zmocnil sa ho *Princ Eugen,* a vtedy mnohé krásne budovy, menovite tohoto kniežata palác, jehož zrúcaniny teraz ešte o dakedajšej rozsiahlosti a skvostnosti svedčia, svoj počiatok vzaly. Medzitým následkom uzavreného pokoja od r. 1739. prepadnul zase Bielohrad Turkom, a vtedy sa početné rodiny kresťanské z čiastky do *Zemúňa,* z čiastky do *Nového-Sadu* vystehovaly. R. 1789. zaujal ho *Laudon,* ale o dva roky zase ho Rakúsko Turecku prepustilo. V povstaní srbskom po mnohých, krvavých bojoch zmocnili sa r. 1806. pod *Čiernym Jurom* Srbi i mesta i pevnosti; avšak obojím len do r. 1813. vládnuli. Tohoto roku na novo ujármení Srbi hroznú pomstu tureckej nadvlády zakusili. Pri jednej príležitosti pred bielohradskými bránami Turci 150 Srbom hlavy odrazili, a 37 — medzi ktorými i jeden igumenos (z vyšších kňazov) — za živa na ražeň napichnuli. V pozdejšom povstaní pod *Miloš Obrenovičom* zase sa vojanské šťastie srbskej zbroji priaznivejšie ukázalo; a keď sa konečne i vonkajšie vlády — menovite Rusko — do celej turecko-srbskej záležitosti zamiešaly: ustanoveno bolo, aby napozatým mesto Bielohrad výlučne Srbom, pevnosť ale i s právom do 3000 ozbrojeného mužstva posádky tam zdržovať môcť, Tureckej Porte prináležalo; a tento pomer až doteraz trvá. — Srbské obyvateľstvo v Bielohrade obnáša asi 24000 duší, do 6000 je Turkov, 2000 Židov a iných z rozličných končín tu sa zdržujúcich obchodníkov. Knieža tam zvätšej čiastky prebýva; stolica

krajinského metropolity a všetkých státnych hodnostárov v Bielohrade sa nachádza.

Večer sa blížil a miestna paroloď už na brehoch Sávy zastala, hlasom zvonca svojho pasažierov k odchodu do Zemúňa napomínajúc; bolo sa i nám teda zo Serbie odobrať, a odkial sme ráno vyšli, tam sa dľa predpisu večer navrátiť. Ešte sa ani nezmrklo, už sme v Zemúne zastali, a „terminatis terminandis“ sme sa okolo jedenástej na paroloď „Josef-Carl,“ ktorá budúceho dňa cestu zo Zemúňa do Pešte konala, na nocľah odobrali.

Dňa 18. už o 3. hod. sa paroloď hore Dunajom pohnula, a o desiatej pred obedom sme do *Nového-Sadu* (Neusatz) dorazili. Poneváč i já, i môj maďarský spolucestovateľ tento vidiek a oproti na druhej strane Dunaja ležiaci *Varadín* (Peterwardein) navštíviť sme si boli zaumienili; opustili sme ďalej cestujúceho „Josef-Carl-a,“ a v Novom-Sade „U mysliveckej trúby“ sme sa na 24 hodín usiadlili.

Pred sto roky bol *Nový-Sad* ešte len chatrné mestečko, sotva 4000 obyvateľov počitujúc. Teraz počet obyvateľstva na 18000 vystupuje. V maďarsko-srbských bojoch r. 1848—1849. bol Nový-Sad temer celkom rozbúraný, i z mnohých chrámov len jeden neporúchaný zostal. Ale r. 1856., teda za 7 rokov, už zase na novo a o mnoho krajšie nežli predtým povstal. Ulice široké, čisté, dobre dlážené; domy pekné, zvätša na jedno poschodie vystavené; kostoly — a týchto je veľa — znovu ozdobené, váže zlatom ďaleko sa ligotajúce. Pritom jesto v Novom-Sade veľmi živý obchod, a teda hlučno jako poťažne len vo veľ-

kých mestách býva. Obyvatelia sú temer samí Srbi, ale títo už barbarský oblek: fes, krátky kaftán alebo kožuch, široké plundre, hnusné kalapúdy — s poriadnym širákom, kabátom, nohaviciami a pohodlnou obuvou, slovom s civilisovanou šatou zamenili. To isté platí o ženských, na ktorých — aspoň čo sú z lepších domov — celé rady dukátov, a iných zlatých lebo sriebornych tantusov navešaných neuvidíš. Táto naozaj barbarská obyčaj je v Bielohrade ešte v úplnom kvete, a lepšie jako čokoľvek o nízkom stupni vzdelanosti tamejšieho srbského ľudu svedčí.

Po poludní sme do *Varadína* cez dlhý loďný most prešli, a i tu sa v meste a pevnosti poobhliadali. *Varadín* je po Komárne a Mantue iste najsilnejšia pevnosť v celom Rakúsku. Pozostáva zo dvoch čiastok, vyššej, na skale vystavenej, s krásnym výhľadom na Dunaj a do Banátu, a nižšej, ktorá sa pod tam tou ďaleko rozprestiera a celé mesto v sebe obsahuje. Oboje čiastky sú zo všetkých strán mohutnými baštami a širokými priekopami i v päť—šesť radoch obohnané, tak že človek nepochopuje, jako by sa dač podobného zvonku zaujať mohlo. Stále obyvateľstvo do 4000 duší vystupuje, a v pevnosti sa výše 10000 mužov vojanskej posádky pohodlne ubytovať môže.

Navrátivše sa pod večer do Nového-Sadu, dobre sme sa v tamejšom letnom divadle pri zdarilom predstavení dvoch veselohier zabavili.

Dňa 19. paroloď „Ferdinand-Max“ zo Zemúňa do Nového-Sadu prišla, s tou sme teda ďalšiu cestu na-

stúpili a v Moháči, kam sme okolo 11. hod. doplávali, prenocovali.

Dňa 20. konečne posledný kus cesty z Moháča do Pešte prekonajúc, o 7. hod. zvečera sme u známych domácich brehov zastali, a tým i našu zajimavú podunajskú púť dokončili. —

Keď sa teraz (na konci augusta r. 1859.) po troch rokoch na môj podunajský výlet, rozkošné kraje a povestné miesta, v ktorých som sa bars len za krátky čas bavil, rozpamätám: zvláštnu spokojnosť cítim, že som svojim časom poskytnutú príležitosť použil, a sa v *Mehádii,* nado všetko ale v *Bielohrade* obznámil. — Môže človek o krajinách, mestách a pekných vidiekoch celé knihy čítať, zapomenie zase všetko; ale čo osobne videl, nezapomenie nikdy. A preto kdo máš prosriedky a čas; cestuj! Len necestuj samotný, lebo to je otupné — „experto crede Ruperto —“ a necestuj výhradne pre zábavu, lež aby si známosti svoje rozšíril, a nadobudnuté skusenosti k poučeniu druhých použiť mohol.

Mne sice prítomné riadky, ktorými som na onen výlet sa vsťahujúce zápisky z môjho deňníka obšírnejšie v Zábavníku tomto podal, milú rozpomienku a veľa príjemných hodín spôsobily; ale či sa i ct. Čitateľ pri-

tom zabavil a nečomu podučil? ... A ktorým sa môj spôsob opisovania pozdávať nebude? ... tí najmúdrejšie urobia, keď v smysle známeho: „optima critica, fac melius,“ do budúcej „Lipy“ k podobným opisom sami svoje rukávy do práce vysúkajú.

J. K. Viktorin.

VÄZEŇ.

Slovenská ballada. *)

Pri tichom Dunaji,
Pod tým Čiernym hradom,
Pasú sa koníky
Na šuvare mladom;

Pod hradom, pod tými
Vysokými braly,
Pasie tie koníky
Jeden junoš malý:

Junoš nevinniatko,
Jako tá ľalija,
Čo tam v božom raji
Púčok svoj rozvíja. —

*) Dve doby z historie našej pripomínajú sa v tejto — dľa prostonárodnej spevanky vypracovanej — básni: príchod Maďarov a bitva medzi Sv. Štefanom a Kupom, asi o sto rokov pozdejšia. — Historia povedá, že bitva táto za Dunajom bitá bola; naproti tomu spevanka prostonárodnia (Stála bitka, stála — za Štefana kráľa atď.) vyznačuje bojište pri Hrone. To je isté, že Štefan vojsko okolo Hrona sbieral, teda zo Slovákov. Považ prináležala vtedy ešte k Poľsku, a dostala sa len r. 1026. pod uhorského kráľa; ba i potom ostávala osobitnou provinciou až do pádu Matúša Trenčanského.

Púv.

Bujné božedrievä
   Tie bralá ovieva,
Na ňom krásne vtáča
   Milo sebe spieva.

Vidom nevídavať
   Vtáka tak krásneho;
Slychom neslýchavať
   Spevu tak milého.

Tak azdaj nezneje
   Len anjelské hrania,
Rodinka nebeská
   Keď sa Bohu klania;

Na tie zlaté hvezdy
   Keď úkľakom padá,
A duši hriešnici
   Prepáčenie žiada. —

Lietal vtáčok, lietal,
   Od kríka do kríka,
Jako by bol sebou
   Volal junošíka:

A junošík za ním,
   Cez krovia, cez bralá,
Kade ľudská noha
   Nikdy nekráčala.

Nad ním sa vysoko
   Čierny hrad už dvihá,
Pod ním sa hlboko
   Tichý Dunaj mihá.

A ten krásny vtáčok
Na vysokej väži,
V uzunkom okienku
Sadol si do mreží.

A nášho junoška,
Len ho báda čosi:
Hádam sa to vtáča
Za tou mrežou nosí.

Lež on, malý junoš,
Nedobre on hádal;
Čo hľadal, nenašiel:
Našiel, čo nehľadal. —

V tom okienku mreže
Idú hen vo troje,
Za tými mrežami
Väzenie strašné je:

Oj, strašné väzenie,
Nie múrom múrané;
Ale do živého
Brala vyrúbané.

Ozorné obruče
Tyčia tam zo steny,
O ne reťazami
Väzeň je lapený;

Starý, starý väzeň,
Vyčívený, lysý;
Brada sňažnobiela
Do pásu mu visí; —

Ruky k nebu spína —
  A reťaze zvonia,
A zapadlé oči
  Horké slzy ronia.

Plače; — dobre mu tam
  Žiaľ srdce neskruší:
Milosť, Bože! milosť,
  Mojej hriešnej duši! —

Veľa, veľa rokov
  Ten väzeň presedel,
Okrem pána Boha
  Nik o ňom nevedel.

Strážnici na hrade,
  Slýchavali oni,
Že tam dolu čosi
  Reťazami zvoní;

Slýchavali oni,
  Že zdakial tam zdola
Ku Bohu o milosť
  Kýsi hriešnik volá:

Lež žiadna sa duša
  O ňom nedoznala,
Lebo ťažká kliatba
  Na väzňu ležala.

A ten malý junoš,
  Jako ho zahliadol,
Lenže, nebožiatko,
  Ľakom tam nepadol;

Ani nezavrátil
  Tie svoje koníky,
Len na hrad pospiechal
  Skalnými chodníky. —

A na Čiernom hrade
  Slavné hody stojá,
Černohradská junač
  Vrátila sa z boja;

Černohradská junač
  Víťazný boj bila,
Pyšného pohana
  O zem uderila.

Bola bitka, bola,
  Na brehu Dunaja;
Tam, kde sivý Hron s ním
  Bystré luny spája:

Tam ten pyšný Kupa
  A jeho pohani,
Ležia slovenskými
  Meči rozsekaní; —

Kupa, čo na kráľa
  A na vieru svätú,
Pozdvihol k odboju
  Zbroj svoju prekliatu. —

A junač na hrade
  Dobrej si je vôle:
Jesť a piť, čo ľúbo,
  Pred nimi na stole.

Z vysokého triemu
  Trúby pekne hudú:
Hučia milé piesne
  Slovenského ľudu.

A čo starý víťaz —
  Vínko si popíja:
A čo mladý — tance
  S paniami vybíja.

A čeliadka, župy
  Černohradskej krása,
Na šírom predhradí
  Veselo ihrá sa. —

Nešiel sa junoško
  S čeliadkou pobaviť,
Ale sa on išiel
  Pred pánov postaviť.

A biele si vlásky
  Začesal za väzy,
A poklonil sa on
  Pekne pred víťazy:

„Boh vás pozdrav, páni!“
  „— Pozdrav Boh i teba! —
Ká-že ťa nesie k nám,
  Junoško, potreba?“

„Mal by já slovo k vám,
  Páni moji milí:
Lež bojím sa, by ste
  Sa snaď pohoršili. —“

„Nepravé nepovieš,
 To, junoško, vieme:
A pre pravé my sa
 Pohoršiť nesmieme. —“

„Nuž počujte, páni,
 Pozorom laskavým:
Je to pravda pravá,
 Čo vám já vyjavím. —

Tuná vám na hrade
 Jeden väzeň sedí:
Kdo vie, ktorý rok už
 Vo väži on biedi!

Starý, starý väzeň,
 Vyčívený, lysý;
Brada sňažnobiela
 Do pásu mu visí; —

Ruky k nebu spína —
 A reťaze zvonia,
A zapadlé oči
 Horké slzy ronia.

Plače; — dobre mu tam
 Žiaľ srdce neskruší:
Milosť, Bože! milosť,
 Mojej hriešnej duši! —

Smilujte sa, páni,
 Nad dušou ztrápenou,
Milostivý pán Boh
 Bude vám odmenou! —“

A páni skoro tam
  Divom zkameneli:
Oni o väzňovi
  Pranič nevedeli.

A väža, v ktorej bol
  Väzeň zamúraný,
Hneď bola prebitá
  Ostrými čakany.

Lež páni — tí si len
  Zastali zďaleka:
„Bože, či to človek —
  Či len tieň človeka? —“

A svätým sa krížom
  Triraz preženali,
A starého väzňa
  Na otázku vzali: —

„Povedz nám, väzeň náš,
  Povedz nám, kdo si ty?
A čo si tak ťažko
  K tej skale pribitý?“

„— Oj, páni, bol som já
  Župan Černohradu;
Teraz som väzeň v ňom
  Pre velikú zradu;

Pre velikú zradu
  Na mojej rodine:
Pre vätšiu neveru
  Oproti krajine. —“

„Oj, väzeň, nad ten hriech
  Ani byť nemôže:
Varuj každú dušu
  Pred ním, svätý Bože! —

Vyznaj nám, väzeň náš,
  Vyznaj v úprimnosti:
Jak si sa dopustil
  Takej ohavnosti?“

„— Oj, vyznám já, páni,
  Vyznám moju vinu:
Pre zločin som sa já
  Dopustil zločinu: —

Vykvetal kvietočok
  Na pustom polome:
Dorastalo dievča
  V svojej matky dome;

Na pustom polome,
  Bielušká bimbonka:
V svojej matky dome
  Nevinná Ilonka.

Mať ju vychovala
  Biednym vdovským chlebom,
Roveň si nemala
  Pod tým božím nebom;

Roveň si nemala
  Len azdaj na nebi,
To sväté anjelstvo
  Kde Boha velebí.

Mne kvitla bimbonka,
  To bielušké kvieťa:
Mne rástla Ilonka
  To nevinné dieťa;

Bimbonka uvädla;
  Červoč ju podryla:
Ilonka umrela;
  Mojaď ju zmárnila;

Mojaď ju zmárnila —
  A len pre to jedno:
Zdalo sa jej haňbou
  V rode dievča biedno. —

Zodvihla sa bola
  Búrka od východu,
Prihučala na zem
  Slovenského rodu.

Maďar zpod Kaukazu
  V nepočetnom roji,
Do šíreho sveta
  Pustil sa po zboji.

On ohňom i mečom
  Padol do Moravy,
A nás kráľ Svatopluk
  Volal pod zástavy.

Surmily surmity
  V zlatom Velehrade,
Po slovenských krajoch
  Zbroj cendžala všade.

Povstal môj dobrý ľud
   I bratské národy;
Kde Visla i Laba
   Mútne leje vody,

I kde Tatry pyšno
   K nebu sa spínajú:
Valily sa vojská
   K tichému Dunaju.

Nad Dunajom kráľ náš
   Zastal si táborom,
Pri ňom župy — každá
   Pod svojím práporom;

Tam rozšikovaly
   Jasné šíky svoje,
Pod mojím prievodom
   Černohradské voje. —

A môj rod — tí hadi —
   Spolu kameň duli:
Na moju Ilonku
   Zlostné rady kuli:

Či dievčatko sraziť
   Z tej skaly vysokej:
A či ho zaväziť
   Do väže hlbokej:

Kde ani len slnko
   Na ňu nezasvieti,
Kam ani len vetor
   Ku nej nedoletí. —

Dĺho rady stály
  Tak sa dokonaly:
Srazili Ilonku
  Z tej vysokej skaly:

Srazili na Dunaj,
  Na tie hlbočiny:
Zhynul mojím rodom
  Anjel môj nevinný. —

Lovili rybári
  Ryby na Dunaji,
Videli Ilonku
  Tenúť popri kraji.

Tí dievča vyniesli
  Do zelenej trávy,
Ihlicu aj partu
  Vypali jej z hlavy:

Ihlicu aj partu
  Zo zlata čistého,
Zaniesli rybári
  Do chrámu svätého.

Na božom oltáre
  Tam ju povesili,
Ľuďom pravovercom
  Smútok ohlásili:

„Letorôstka suchá
  Už sa nerozvije,
A telo bez ducha
  Nikdy neožije.

Kdo tú partu svojej
  Darom dal neveste:
Tomu, pravoverci,
  Také heslo neste:

Že už s ňou nekľakne
  Nikdy jedným párom,
Na ten svätý kameň
  Pred božím oltárom. —"

Ešte ani slnko
  Nesadlo za horu,
Už to smutné heslo
  Dobehlo k táboru:

A ani biely deň
  Na mňa nezasvietil,
Už som já ten zločin
  Zločinom odvetil. —

V noci čierne mraky
  Na nebi zavisly,
Oj, ale čiernejšie
  Na tej mojej mysli.

Po nebi sa blesky
  Krížily ohnivé,
A po mojej mysli
  Pomyšlenia divé.

Bez seba som sa vám
  Do sedla vyhodil,
A letel som v oslep,
  Až sa kôň zachodil:

Cez hlboké toky,
   Cez široké polia,
Až ta, kde táborom
   Stál Maďar dokola.

Tam, tam mi pošepol
   Zlostník zlostný z pekla,
Čo najhoršie znala
   Duša jeho steklá.

Já sám som vyviedol
   Maďarské zástupy
V noci hromobitnej
   Na hrad mojej župy:

Já sám som rozrazil
   Bránu rukou mojou:
Padol biedny môj rod
   Pod maďarskou zbrojou. —

Stal sa hriech: — lež zápät
   Za ním prišla kára.
Jako víchor kráľ náš
   Udrel na Maďara;

A jak plevy rozbil
   Hrdé jeho pluky:
A mňa vydal pán Boh
   Kráľovi do ruky. —

Smutno vyhrávaly
   Zvony zo zvonice;
Plakaly Ilonku
   Jej verné družice:

Oj, a já zajatý
  Mojím vlastným ľudom,
Stál som okuvaný
  Pred kráľovym súdom.

Dvanásti mládenci,
  A každý pod perom,
Zaniesli Ilonku
  Do hrobu večerom:

A mňa nešťastníka
  Tie kráľove stráže
Pod holými meči
  Zaviedly do väže.

Ilonke čierny kríž
  Na hrob postavili,
Jej nevinnú dušu
  Bohu poručili:

A mňa do tej väže
  Múrom zamúrali,
Na mú biednu hlavu
  Kliatbu mi nakliali:“

„Nech ťa tu, zrádniče,
  Hriech tvoj večne morí!
Nech ťa Boh z milosti
  Na veky vytvorí!

Keď naň volať budeš,
  Aby sa nepohol,
Žeby si tu hynul,
  A zhynúť nemohol. —“

„Tak mi popi kliali
A ľud volal: „amen!“
A ostatní zavrel
Väžu túto kameň. —“

„Povedz nám, väzeň náš,
Ktorýže rok beží,
Jako ťa vsadili
Do tej tmavej väži?“

„— Sto rokov i jeden
Som já páni väzeň;
Dávny to čas; — veľa
Búrok išlo cezeň.

Nie raz, ani nie dva
Divý lomot surmy
Zatriasol pevnými
Černohradu múrmi.

Čul som ohlas trúby
Odo brál odbitý;
Čul, jak zem dunela
Koňom pod kopyty:

A já s plačom k Bohu
Volával som vtedy,
Nie aby zakončil
Ťažké moje biedy:

Za synov národa
Môjho som sa modlil,
By sa žiaden Sloven
Jako já, nezpodlil;

Žiť — aby verne žil
  Každý svojmu rodu:
Mrieť — aby vďačne mrel
  Za jeho slobodu.

Tak šiel vek za vekom
  V modlitbe a v plači:
A já verím, že Boh
  Smilovať sa ráči! —"

„Oj, väzeň náš, väzeň,
  Hneď budeš rozkutý:
Sto rokov a jeden
  Dosť bolo pokuty.

A potom skloň u nás
  Biednu hlavu svoju;
Až ťa Boh k večnému
  Povolá pokoju. —"

„Vašu vďaku, páni,
  Odplať vám Boh z neba:
Lež mne na tom svete,
  Mne len jedno treba:

To jedno, viem, páni,
  Že mi doprajete:
Po pravoverného
  Popa mi pošlete.

Ten pravoverný pop
  Nech ma ospovedá:
Oj, rád by já umrieť,
  Ale hriech mi nedá;

Hriech, kliatbou prekliaty
Tu stojí na stráži,
Ten anjel úmorník
Sem sa neováži. —“

A pop, sluha boží,
Vstúpil do väzenia,
V rukách jeho svätý
Závdavok spasenia.

A páč len na väzňa;
Páč len, jaké svetlo
Po tej bľadej tvári
Razom sa rozletlo:

Jako z čiernych mrakov,
Keď sa zaligotá
Na sňahové polia
Nebeská jasnota. —

Poznať, že duša už
Boží raj zazrela,
Že už lámať ide
Slabú väzbu tela; —

A po dlhých mukách,
A po ťažkom boji,
Na ten večný pokoj
Preletieť sa strojí. —

A jako pop väzňa
Od hriechov rozhrešil;
Jako ho tou svätou
Potechou potešil;

Jako riekol: „ostaň
S tebou pokoj boží;
Nech podľa milosti
Boh s tebou naloží:“

Páni na to hľadia
A bľadnú od strachu:
Rozsypal sa väzeň —
Márny prach — do prachu. —

A z mreže do väže,
Čudný zvuk zaznieva:
Na nej krásne vtáča
Milo sebe spieva.

Vidom nevídavať
Vtáka tak krásneho;
Slychom neslýchavať
Spevu tak milého.

Tak azdaj nezneje
Len anjelské hrania,
Dušička hriešnica
Keď sa Bohu klania:

Dušička hriešnica,
Čo po žiaľu mnohom
Milosť už obsiahla,
A v mier ide s Bohom.

S. Chalupka.

TRAJA BUDRISOVCI.

Litevská ballada.

Starý Budris troch synov, švihlých jak sám Litvínov,
    Na zámocký dvor volá a rečie:
„Deti! kone sedlajte, dúškom preč sa sberajte,
    Naostrite i hroty i meče.

Bo som počul vo Viľne, že vytrúbä nemyľne
    Tri výpravy na tri sveta strany.
Olgierd ide na Rusov, knieža Kiejstut na Prusov,
    Skirgield dobyť poľských zámkov brány.

Vy ste mladí a zdraví, iďte na tie výpravy; —
    — Nech moc bohov Litvy vás ochráni! —
Doma budem já v hradu, lež idúcim dám radu:
    Traja ste vy, iďte na tri strany.

A to jeden ísť musí za Olgierdom na Rusy,
    Na breh Ilma, pod múr Novohradu;
Tam sobole, opony, zlaté najde záslony,
    I u kupcov peňazí jak ľadu.

Psím Križiakom z vás druhý pôjde platiť za dlhy,
    Postaví sa v Kiejstutovo čaty;
Tam jantaru jak piesku, súkna krásneho lesku,
    I kňazovské v briľantoch ornáty.

Za Skirgieldom nech tretí poza Niemen preletí,
    Tam po domoch nenajde nádheru;
Ale zato dovlečie dobré štíty a meče,
    Sebe mladú, mne privezie dcéru.

Bo nad poľské milenky nieto lepšie za žienky,
Štebotavé jako vlastovičky,
Líce bielše od mlieka, čierne očká zďaleka
Blyštia sa jim jako dve hvezdičky.

I já nekdy zamladí tam som chodil v ohľady,
Krásnu Liašku priviezol pre seba.
A hoc ona už hnije, v rozpomienke vždy žije,
Kedy pozriem ta v tú stranu neba.“

Túto radu dal synom, k slavným žehnal jich činom;
Vzali zbroj, šli, len čo si vysadli. —
Ide jaseň, zima tu, nečuť o jich návratu;
Budris myslel: dávno v boji padli.

Po sňahovej zámeti, do vsi zbrojný muž letí,
Plášťom čosi veľkého zastiera.
„Hej to vrece, v ňom iste ruské ruble sriebristé!“
„Nie, môj otče! Poľka tvoja dcéra.“

Po sňahovej zámeti, do vsi zbrojný muž letí,
Plášťom čosi veľkého zastiera.
„To mi vrece jantaru vlečieš z Nemiec do daru?“
„Nie, môj otče! Poľka tvoja dcéra.“

Po sňahovej zámeti, do vsi ide muž tretí,
Plášť mu plný, koristi tam veľa!
Lež čím korisť pokázal, starý Budris už kázal
Prosiť hosťov na tretie veselia.

Dľa Mickiewicza: *P. Dobšinský.*

LÁSKA A SMRŤ.

Romanca.

Dva sa veľmi radi mali;
Milého do vojny vzali,
Milá za ním plakávala,
Ani noci nemávala,
Ukrutečne želela,
Len vždy naňho myslela:
„Ach milý môj, milý môj!
Hrozný v mojom srdci boj;
Poďže domov, poď už poď,
Poteš tvoju smutnú choť!
Ale milý dák neide,
Kdo vie, či mi kedy príde? —
Či ho druhé privábily?
Či vo vojne zastrelili?
Splňže už raz sľuby svoje,
Poď už domov srdce moje! —
Luny mora širokého
Preneste môjho milého!
Vtáci cestu znamenajte,
A vy vetry ho volajte,
S ním preleťte semká ko mne!
Ak nie — beda — bude po mne! —“

Ale láska si nachodí
V tajných miestach tajné schody:
„Sem tie čary, sem ich sem,
Tak sa stane, jako chcem.

Vezmem si blata z koľaje,
Vedľa starej obyčaje,
Trn, nácestu, perašinu,
Šíp, povoju a lohynu,
A kotrbu v nočnú dobu
Vezmem na cmiteri z hrobu;
V noci zvarím to v kotlíku,
A potom pri tom ohníku
Zvolám cez kolesnú hlavu
Starostrigônsku rozpravu;
Choc je chorý, musí ísť,
Choc je mrtvý, musí prísť,
Tak sa stane, tak má byť,
Nemôžem bez neho žiť! —

Šuch do kotľa všetke čary,
Nech sa mieša, nech sa varí:
A ty koľaj — sem ho voľaj!
A ty trn — sem ho hrň!
A ty nácesta — nedaj mu miesta!
A ty petržlen — sem ho žeň!
A ty šíp — sem ho šib!
A ty povoja — nedaj mu pokoja!
A ty loh — daj mu nôh! —“

Trieska puká na ohníku,
Voda zviera na kotliku,
A v bublinkách do vôkola
Poď, poď, poď, poď — zticha volá.
A deva sa nič nebojí,
Len pri tom kotlíku stojí,
Len obnieca, len načúva,
A von vetor už podúva,
A vo vetre, jaj, jaj, jaj —
V dialke volá: len čakaj! —

Iskry lietajú z ohníka,
Voda vykýpä z kotlíka,
A v bublinkách do vôkola
Poď, poď, poď, poď — chytro volá.
A deva sa nič nebojí,
Len pri tom kotlíku stojí,
Len obnieca a načúva
Jako vetor von podúva,
Jako hučí víchor divý,
Drúzga šipy, jalše kriví,
Hviždí v skalách rozškerených,
Plaší zverov zobudených,
Vody piati, luny váľa,
Piesok chyce, shŕna skáľa,
Pyšným väžam hrdlá stína,
Hybké trávy k zemi zhýna; —
Čuješ zvonka: trap, trap, trap,
Sdeseného koňa chrap;
Taký hlas sa blíži sem:
„Idem milá, už idem! —“
Kôň dobehne strašným dusom,
Mrtvý zvolá: „milá tu som! —“

„Ach môj milý, jaký bľadý!
Kedy si tak zbľadol, kedy?“
„Keď si ma zo sna zbudila,
Pôjdeš so mnou moja milá,
Na sivka si posadáme,
Zber sa — ďaleko ísť máme.“
„Jakým divným vyzeráš —
Čo to za paripu máš?“
„Neopytuj sa ma moc,
Dlhá cesta, krátka noc!
Poď už milá, poď už von,
Hrebie, dupká, fŕka kôň. —“

„Ach môj milý, jaký víchor —
Druzgotom letia hŕby hôr! —“
„V takom čase my jazdíme,
Poď! — že sa neupozdíme. —“

Hop! už sedia na paripe,
A paripa iskry sype,
Tuhšie sa do cvalu dáva,
A na mostoch podupkáva;
Miznú vrchy, skaly, hrady,
Lesy, lúky, rieky, sady,
Dediny, mestá, krajiny
Mihom tratia sa za nimi; —
A mesiačik bľado svieti
Krajom chmárami zastretý. —

Aha! tamto šibenice
Na vŕšku sa vypínajú,
A šibenca povetrice
Štrkotajúc rozháňajú,
Okolo neho havrany
Kváču v štyry sveta strany.
„Milá milá, jako ti je?
Čierna zem nás oboch skryje!“
Ale milá nenačúva,
Ani neodpovedúva,
Lásky obrazy si tvorí,
Ona nedbá na odpory;
Keď sa láska k deve smeje,
Nech sa čo chce v svete deje.
Jazdec koňa pošibáva,
Kôň sa spína, kôň sa durí,
Kopytami iskry dáva
A dým sa mu z pysku kúri.

Fŕka sivko dolinami,
A horami a dolami
Ozýva sa ponad svet:
Hedó, hedó, hedó hed. —

Žaby škrečia v močarinách,
Vlci vyjú v surovinách,
Sovy hučia v skalnom kruhu:
Uhú, čuhú, tuvit, tuhú. —
„Milá milá, jako ti je?
Čierna zem nás oboch skryje!“
Ale milá nenačúva,
Ani neodpovedúva,
Lásky obrazy si tvorí,
Ona nedbá na odpory;
Keď sa láska k deve smeje,
Nech sa čo chce v svete deje.
Jazdec koňa pošibáva,
Kôň sa parí, kôň sa durí,
Kopytami iskry dáva,
Z pysku sa mu plameň kúri.
Fŕka sivko dúbravami,
Jazdec volá: hivó, hivó!
A horami a dolami
Ozýva sa veľmi clivo.

Strigônstvo letí za ními
Dúbravami otupnými,
Tiahne suchými kosťami
S vyškerenými zubami,
A v clivom járku dač kvíli:
Milá milý, milá milý! —
„Milá milá, jako ti je?
Čierna zem nás oboch skryje!“

Ale milá nenačúva,
Ani neodpovedúva,
Lásky obrazy si tvorí,
Ona nedbá na odpory;
Keď sa láska k deve smeje,
Nech sa čo chce v svete deje.
Jazdec koňa pridržiava,
Kôň tichšie skokom nasádza,
A len tíši a ostáva,
Sparená krev mu ochládza.
Sivko dychčí rovinami,
Jazdec volá: hahó, hahó! —
Piesačnými púštinami
Hynie ohlas: hahó, hahó. —

„Tu sme milá, zíďme dolu!
Tu budeme ležať spolu.
Chytro! polnočné sú doby,
Otvorené stojá hroby.“
„Cmiter? — beda mne, prebeda!
Krev mi až od hrúzy sedá;
Já mám ležať v hrobe živá? —“
„Čím kdo hreší, trestan býva. —
Ktorých smrť raz uspí ľudí,
Tých nech človek viac nebudí. —“
„Ach! môj milý — deva zvolá —
Láska bola, láska bola! —“

„Fŕ! už cítim vetor ranný,
Poď už, čas je zvrchovaný!
Táto zem je vlhká, čierna,
V nej budeš spať, moja verná.“
Hup! už skočil ta do jami,
A suchými ramenami

Devu strachom, hrúzou jatú,
Len k sebe tiaha za šatu. —
Kohút polnoc kikiríka,
Hrob sa hurtujúc zamyká,
Šata deve sa odtrhne,
Zem s ňou umrlca zavrhne,
A tá deva jako skala
Na vrch hrobu stáť ostala.

J. G.

DROTÁR.

VESELOHRA

VO TROCH JEDNANIACH.

Osoby:

Rozumný, majiteľ fabrík v Pešti.

Ernest, jeho syn.

Ludmila, jeho dcéra.

Marina, jeho vnučka.

Zalevski, poľský ubehlík.

Drotár.

Doboši, bývalý študiosus.

Žid Maušl.

Komisár.

Johan, sluha v dome Rozumného.

Kuchárka a *služky.*

(Dej sa koná v Pešti v dome Rozumného. Druhé a tretie jednanie o mesiac neskôr.)

Jednanie prvé.

Výstup prvý.

(Dvor v dome Rozumného.)

Drotár; neskôr *Marina* a *Kuchárka.*

Drotár (sedí na zemi neďaleko dverí kuchyňských drotujúc dáku nádobu; vedľa neho leží hrba všakových nádob, drôty atď.). Ver tak statočného slovenského domu v celej Pešti som nenajšiel. Všetci sa tuná tak prívetivo so mnou shovárajú! Hm, a tá mladá Oravčanka celú hrbu všakových nádob mi nasnášala; ach! iste má dobré srdce, a dopraje ubohému drotárovi, aby si nečo zarobil. No, musím sa pochlapiť! *(Drotujúc začne si spievať).*

Vítajte drotári — v pešťanskom chotári:
Na tých vašich čelách — čo sú to za chmáry?

Jaj zle je, nedobre, — zlý svet na nás šomre:
Že tá biedna Slovač — v svete len tak žobre.

Dobrý je ten Slovák, — trápi sa neborák:
Pre svoju dobrotu — už vyšiel na psotu.

Pracuje, mozolí — v horách i na poli,
A predca vždy stoná — v chudobe, nevoli.

Nezbíja, nelúpi, — každý ho však tupí:
Že je on surovec — nevzdelaný, hlúpy.

16*

Jaj zle je v krajine — slovenskej rodine :
Tá naša žebrota — kedy sa pominie ?

Pomáhaj Slovákom — milý, mocný Bože !
Keď si sám pomôžeš, — i Boh ti pomôže.

Marina (po čas spevu vo dverách kuchyňských sa zjavivší, pristúpi k drotárovi). Ej ej, drotárko, ale len viete pekne spievať! Ver sme vás v kuchyňských dverách počúvaly. Tuná som vám priniesla pohár vína, občerstvite sa trošku!

(Drotár vezme a pije).

Kuchárka (vo dverách kuchyňských s varečkou v ruke). Hi hi hi, bodajže ťa ho aj s drotárom! Jaké smutné pesničky vie spievať; temer by ma bol k plaču pohnul! *(K služkám do dverí so smiechom sa tisnúcim).* Nuž ale či mi nejdete do vašej kuchyňskej práce, vy všetečnice, hi hi hi!

(Zmizne i so služkami).

Drot. (dávajúc Marine prázny pohár). Boh vám zaplať, panenko, stotisícraz!

Mar. Pán Boh uslyš, drotárko! Ale kde ste sa to len takú múdru pesničku naučil?

Drot. Ach prosím vás panenko, drotári vám také smutné pesničky od nepamäti sveta spievajú! *(Drotuje).*

Mar. (na stranu). Hm, a nebol by špatný šuhaj, keby nebol tak zašmulaný! *(K nemu).* Teda vy znáte viacej takých pesničiek, drotárko? Ach, ver bych vás tak pekne prosila, keby ste mi ešte jednu zaspieval.

Drot. He he he, pekná panenko! Ak vám s tým malú radosť spravím, milerád vám zaspievam.

(Odkašle si, a začne spievať).

Keď sa drotár do sveta preč odobral,
Na Machnáči *) znovu horko zaplakal —
Na Machnáči pri Trenčíne ešte raz
Rozliehal sa na rozlúčnu jeho hlas.

Povedzže mi, ty náš Machnáč vysoký,
Či ťa ešte uvidím o dva roky?
O dva roky tohto môjho lúčenia,
Či sa azda losy moje premenia?

Či mi dotial živí budú otec, mať?
Či sa ešte s milou budem objímať?
Či mi dotial vernou bude v dedine,
Aľbo žiaľom, túžbou za mnou nezhynie?

Mar. *(smeje sa).* Ej drotárko, teda vy máte i milú doma, ktorá za vami túži? no ľaďteže ho no!

Drot. *(s úsmevom).* He he, krásna panenko, veď je to len taká pesnička. Já doma nikoho nemám, iba chudobného otca, ktorého abych v jeho starobe dáko fedroval, vybral som sa do širokého sveta drotovať; keď tam u nás tak málo je výrobku, a bieda neslýchaná!

Mar. Chudiak! — Nuž teda len ďalej spievajte, tak sa mi ten váš spev ľúbi!

Drot. *(spieva).*

Oj ty moja mať slovenská smutná si,
Skľúčujú ťa odjakživa zlé časy!
Tvoje deti vo svete sa túlajú,
Bo výživy doma viacej nemajú!

*) Machnáč, vysoký vrch medzi trenčanskými Teplicami a Bánovcami, z ktorého sa drotár — idúc do sveta — ešte raz na svoj milý rodný kraj obezre, a od svojej rodiny, ktorá ho často až posial odprevádza, s ťažkým srdcom sa lúči.

Zanecháva ženu manžel, sestru brat,
Pre pár groší ide hrnce drotovať —
    Pre pár groší v štyry sveta končiny
    K ratovaniu svojej drahej rodiny.

Mar. *(na stranu).* Ach, tak ma ten jeho spev dojíma! To je jeden neobyčajný mladý drotár! *(K nemu).* Ej ej, ale len viete krásne spievať; ale teraz počujte — i já vám zaspievam, jako u nás v Orave o drotároch spievajú. *(Spieva.)*

Ach, čo zlý svet potupného natára
Na Slováka, ubohého drotára:
    Bár on nosí biedne krpce, psotu trie —
    Lež pod huňkou šlechetný cit v prsách vrie.

Nie je preto drotár hoden hanenia,
Že krajšieho neprovodí umenia:
    Lež vy páni hanu na vás tiahnete,
    Umenia viac čo mu nedoprajete!

Ostatne je každá práca poctivá,
Keď poctivé v prsách srdce prebýva:
    Kdo lenoší, pravo láme a lúpi —
    Len ten hoden všeho ľudstva potupy!

(Obidva dúrazne.)

    Kdo lenoší, právo láme a lúpi —
    Len ten hoden všeho ľudstva potupy!

(Marina rychle zmizne do dverí kuchyňských).

Výstup druhý.

Drotár a neskôr *Kuchárka.*

Drot. *(s rozpiatyma ramenama za zmizlou Marinou).* Ach, počkajteže, krásna panenko! Nič, zutekala! — Jaj Bože môj, temer bych bol zabudol, že som chudobným

drotárom! Nie, takélio dačo sa mi ešte na celej ceste neprihodilo; tak ma omámila táto Oravčanka! Ale kde sa len tu v Pešti vzala, a čo je ona tu v dome?

Kuch. Hi hi hi, drotárko, nechajte tú vašu prácu — kišasoňka Marinka mi kázala, abych vám dala dobré sniedanie; poďte do kuchyne!

Drot. Kišasoňka Marinka, prosím pekne?

Kuch. Tak je, tá istá, ktorá práve včul pri vás bola, a vína vám priniesla.

Drot. *(zadivený).* Ach, to je vaša kišasoňka, prosím pekne?

Kuch. Hi hi, vari sa vám to divno vidí, že je tak po sedliacky oblečená? Ale vedeť máte drotárko, že je ona vlastná vnučka nášho pána veľkomožného.

Drot. *(zľaknutý).* Pre Boha, vari toho bohatého fabrikanta?

Kuch. Tak je, náš pán veľkomožný je jej vlastný strýček, ktorý ju dal nedávno z Oravy sem do Pešte došikovať, lebo jej bol otec, nášho pána veľkomožného vlastný brat, tam v Orave nedávno zomrel, a teraz už nikoho nemá, iba svojho pána strýčka, ktorý tu v Pešti bohatým pánom zostal.

Drot. Ach, teda je ona sirota?

Kuch. *(hovorí chytro).* Tak ver, drotárko! Jej nebožký otec do vyšších škôl nikdy nechodil, ale s pomocou nášho pána veľkomožného začal kupčiť s plátnom. Zpočiatku mu sice dobre išlo to plátenníctvo; ale neskôr začal piť, čo je nájme pri kupectve veľmi nebezpečná vec. Na svojich kupeckých cestách alebo všetko prepil, čo

utržil, alebo keď bol opitý, zlí ľudia ho klamali, obkrádali — a tak z roka na rok vždy viac upadal, až konečne zostal žobrákom. Žena mu od žiaľu umrela, a jedno malé, ešte nevychované dievča Marinku mu nechala. Náš pán veľkomožný posielal sice každý rok tomuto nešťastlivému bratovi svojmu peniaze; ale prosím vás drotárko, čo môže jednomu korheľovi stačiť, a čo ho môže od hroznej záhuby zachrániť? Nešťastník zomrel vo veľkej biede, a nevychovanú Marinku, ktorá ho do posledniého okamženia opatrovala, po sebe zanechal. Ale no, už som sa až veľmi zahovorila; poďte drotárko, veď vám to sniedanie ochladne.

Drot. Jaj Bože môj, otče môj, čo to za hroznú historiu počúvam! Teda tá Marinka je sirota po korheľovi otcovi? O nešťastná prekľatá pijatika, koľké rodiny slovenské ty vnivoč obraciaš! koľké nešťastlivé siroty v našom národe robíš! Ale ešte dobre, keď taká ubohá sirota má aspoň dákeho strýčka aľbo ujčeka vo svete, u ktorého sladký prítulok najsť môže! Lež já nešťastlivý, opustený, biedny drotár! —

(Zmizne i s kuchárkou vo dverách kuchyňských.)

Výstup tretí.

(Priemena. Elegantná sála.)

Ernest a *Ludmila.*

Ernest *(sedí v ľavom krídle sály pri písacom stolíku a píše).*

Ludmila *(sedí v druhom krídle sály pri toaletnom stolíku a pletie).* Hm, ten môj bratríček je dnes až velice pilný; azda sa bojí toho nového vychovateľa, ktorého dnes chce

apuško prijať; *(k nemu)* ale Ernest, čože to tak dnes pilne pracuješ? veď si indaj ani za minutu ticho nesedel!

Ern. Daj mi pokoj, vidíš že píšem moju úlohu!

Ludm. Ha ha ha, veď to bude aj dačo múdreho! *(Stane a ide na palcoch k Ernestovemu stolíku a zpoza chrbta sa mu dívajúc do písma, číta).* Ej ej: „Mein allerliebstes Fräulein!“ ha ha ha, to mi je ver utešená úloha, bratríčku!

Ern. *(nahnevaný, s dlaňou zakrývajúc písmo).* Ludmila, takú facku ti vlepím, až sa ti v očach zajiskrí. Čis' už zabudla, čo nám ten starý inštruktor hovorieval, že je to samopaš, do cudzého písma kukať?

Ludm. Ale ešte väčšia samopaš je „lieb'sbriefy“ písať.

Ern. Ty hlúpak, čo ty tomu rozumieš? však je to len cvičenie v kaligrafii!

Ludm. Aj, to mi je pekná kaligrafia! — ukážže mi ju bratríčku, nech já to uvidím!

(Chce mu uchytiť list, on si nedá, pasujúc sa s Ludmilou.)

Výstup štvrtý.

Rozumný a neskôr *Marina* k predošlým.

Rozumný *(zalamujúc rukama).* Toto je hrúza! Nuž či sa mi tak učíte vaše úlohy?

Ern. *(vstrčiv do vačku list).* Ale apuško, já som sa cvičil v krásopise, ale Ludmila ma znepokojovala!

(Žmurká na ňu.)

Ludm. Ach apuško, ten jeho krásopis sa takto začínal: „Mein allerliebstes Fräulein!“ ver som mu to čier-

ne na bielom tak prešlabikovala; vstrčil si to do vačku, apuško!

Roz. To je hrúza! Vari ten sopeľ by už na dačo takého myslel? Ešte to by nám chybovalo! Ale vystane to od neho — je mi velice rozpustilý — a u terajšej mládeže zlosť prevyšuje letá. O mládež, pokazená mládež! *(K nemu.)* Ernest, hneď mi ukáž ten tvoj krásopis, až uvidím, čos' to zase za „majsterštück“ spravil! *(Ernest trucuje.)* Či počuješ? *(Ernest cúfa ku dverám, a otec s dupotom na neho.)* Nuž sto striel, chlapče, či neposľuchneš tvojho otca? *(Ernest v cúfaní udrel zadkom do Mariny, ktorá práve s táckou s nádobami dnu vkročila; nádoby z tácky na zem zhrknú — Ernest von ufrkne, čo sa v jednom okamžení stane.)* Toto je hrúza!

Mar. Ach veru hrúza, pán strýček! Veď je taký pochabý a samopašný ten Ernest, už vari nikdo s ním nevydrží!

Roz. Nu nu, Marinka, len už posbieraj tie čriepy a vynes to von!

Mar. *(sbierajúc čriepy, na stranu).* Hm, táto findža není celkom rozbitá — to by bola filigranská robota pre toho drotára.

Roz. Tak tak, dievka moja, len už choď, a priprav nám frištuk v mojom pokojíku. Ale Ernest nebude frištukovať, ani obedovať, rozumieš? Aby ste mu potom v kuchyni taniere lízať nedaly. *(Marina zmizne.)* To je hrúza! Úfal som už aspoň raz bez mrzutosti u prosried vás si zafrištukovať, a tu ho máš, už včas ráno také galiby!

(Hodí sa na pohovku.)

Ludm. Ale apuško, len sa už nehnevajte; veď viete, čo vám včera lekár hovoril: že i to najmenšie pobúrenie žlče je opravdivý jed pre vaše zdravie. A čoby sme si potom my ubohé siroty počaly, keď už mamušky nemáme, a apuško by nám ochorel?

Roz. Ach veď to je, dievka moja, čo ma velice znepokojuje. Ľudia sme smrtedelní, moje zdravie s vekom a prácami klesne; keby ma tak nanáhlo pán Boh k sebe povolal: ty si ešte dieťa, mladé, nezaopatrené; Ernest, tvoj nezdarný brat, tak ľahkomyselný a rozpustilý, ktorý by potom azda za krátky čas svoje rodičovské krvopotne nadobudnuté imanie premárnil, a snaď i teba nešťastlivú učinil. — Vidíš, dcéra moja, to je hlavná príčina mojich starostí otcovských — a to mňa hlavne pohlo, ešte raz dať Ernesta pod feruľu dákeho dobrého vychovateľa —

Ludm. Veď som čítala v novinách to oznámenie vaše, apuško; ale Bože môj, veď už má dvacať rokov, a ešte i teraz preňho vychovateľa? Já sa bojím, apuško, že sa na ňom potvrdí to príslovie: čomu sa Janík nenaučil, tomu viac Jano nepochopí.

Roz. Nu nu, dievka moja, veď uvidíme; já aspoň úfam, že azda teraz v dospelejšom veku skorej k rozumu príde, keby sa len pod správu dákeho výtečného poedagoga dostal. — Druhé ale, čo mi jako ťažký kameň na srdci leží, je smutný osud tvojej sestreničky Mariny. Doma v tej Orave žiadnej výchovy nedostala. Ubohá sirota nevie ani po maďarsky, ani po nemecky, ani žiadnych rukovných prác; jej držanie a mravy sú celkom sedliacke;

čo len tuná v Pešti z nej bude? *(Očul krik a smiech.)* Ale čo to tam vonku za krik a lom? čo je to?

Výstup piaty.

Johan, Marina a *Drotár* k predošlým.

Johan *(vchádzajúc s hurtom.)* Ha ha ha, čo ten náš mladý pán s tým drotárom v kuchyni nevykonal, ha ha ha!

Mar. *(vedie drotára).* Len poďte smelo drotárko, nech sa pán strýček dozvie, jakého bezbožného syna má!

Joh. Ha ha ha!

Roz. *(s hnevom).* Ale čo ha ha ha, ty sprosták! teda čo je?

Mar. Ale pán strýček! ten Ernest taký surový žart s týmto drotárom si dovolil. Chudiakovi dali sme mu v kuchyni trošku zajesť, a poneváč sa žaloval, že ho od ustavičnej chôdze nohy bolia, já som mu dala trošku špiritusu, aby si s ním údy natrel.

Joh. Ha ha ha, ale náš mladý pán furták radil mu, aby si tak natreté nohy a ruky pri ohni usušil, že mu to tým lepšie dnu vsiakne; ha ha ha, drotár sprosták posľuchnul, ale mladý pán Ernest ho zo zadku posotil k ohňu, a v tom okamžení začne drotárovi ruka horeť; drotár chmatne dlaňou a chce hasiť, ale sa mu i dlaň zažala, lebo bola ešte mokrá od špiritusu — ha ha ha, drotár začne skácať a bohovať — a hrnce, ktoré vedľa neho stály, hrk na zem, ha ha ha —

Roz. To je hrúza! Azda ste si velice údy popálil, drotárko?

Drot. Ach, Boh zachráň, pán veľkomožný, to nie;

veď sa to zaraz zhasilo, iba že som sa trošku preľakol, prosím ponížene.

Roz. Toto je do porazenia, jaké pestvá mi ten nezdar syn vystrája! *(K Johanovi).* Johan, utekaj hneď, zavoľaj si na pomoc služobnú čeľad, chyťte mi toho roztopašníka a zatvorte ho do jeho pokojíka, nedajte mu nič jesť a piť, iba chlieb a vodu — musíme mu s hladom tie mušky povyháňať — hybaj, hybaj!

Joh. Dobre pán veľkomožný, však som já dobrý „fogmeg!" *(Uteká.)*

Ludm. Ale apuško, nehnevajteže sa —

Roz. *(hodí sa na pohovku).* To je hrúza, takého nepodareného syna mať! Či jesto nešťastlivejší otec na svete? *(Zalamuje rukama.)*

Drot. Ale prosím ponížene, pán veľkomožný, lenže sa už tak nesužujte pre toho vášho pána syna! Je sice pravda, že má mušky; ale prosím ponížene, veď ešte nemá rozumu. Keď raz k rozumu príde, ešte môže byť z neho dobrá chlapina.

Roz. Ach drotárko môj, nebude zo psa slanina!

Drot. Nuž ale prečo by nemohla byť, prosím ponížene?

Roz. Ale vari zo psa slanina? K takej slanine vám dobrý apetit vinšujem, drotár!

Drot. Ďakujem pekne, pán veľkomožný! Ale vidíte, já to tak rozumiem, že keď teraz zamladí vášmu pánu synovi tie ohníky bujnosti a šelmovstva vyblkajú, potom v dospelejšom veku nebude vám viac strečkovať. Lebo vidíte, môj krstný otec tiež mal jednoho syna žiaka, ktorý

zamladí taký vám bol rozpustilý psisko, celkom jako ten váš syn, pán veľkomožný!

Roz. *(k Ludmile a Marine).* Ale dívajte sa len, jaký to grobian!

Drot. A pán rechtor môjmu krstnému tiež neraz hovoril, že nebude zo psa slanina. Ale prosím, čo sa predca z toho furtáka žiaka nestalo? Prijali ho neskorej za kňaza, a teraz je už múdry a veľký pán z neho, už nosí červený pás, a jeho rodina má vám len teraz za slaninu z neho, lebo prosím poníženе, trebárs je len ešte mladý kňažík, ale náš pán farár hovoria, že už nezadlho tým kanoníkom zostane.

Roz. Hm, dáka masná kanonia je ovšem nie planá slanina!

Drot. Naproti tomu já som mal tiež brata žiaka, ktorý prosím poníženе všetkých dvanásť, ba hádam i tú trinástu školu vyštudiroval —

Roz. Čo? vy sprostý drotár takého brata —

Ludm. a *Mar.* Ale dívajte sa len, kdoby sa to nazdal —

Drot. Ach prosím pekne, len na druhý rok je tomu, čo som sa já tohoto drotárskeho remesla chytil. Pred dakoľko rokami sa môj otec dobre mali; oni boli jeden z najlepších gazdov v dedine, a prosím poníženе — aj rychtársku palicu nosili. Ach, vtedy to len bol život v našom rychtárskom dome! Jedlo sa, pilo sa, až to bola radosť. Náš pán rechtor, ktorý vtedy k nám často chodieval, nevedel dosť nachváliť môjho staršieho brata Mateja, ktorý k nemu cez zimu do školy chodil, v lete ale

ovce a barance pásol, i nahovoril mojich rodičov, aby ho dali do latinských škôl do Žiliny —

Roz. Vy ste velice obšírny, drotárko, povedzte mi len teda, čo sa z toho vášho brata stalo?

Drot. Ach prosím pekne, dokial do nižších škôl chodil, taký bol pobožný, usilovný a ponížený — vždycky nosil so sebou knižku a pátričky, a náš pán farár hovorili, že mu není páru v celej stolici. Ale jako ho za krelika do tej seminárie v Trnave prijali, čo sa stalo, čo nestalo, len keď naraz prišiel z Trnavy jeden list s velikou pečaťou k nášmu pánu farárovi, že môj brat Matej Bubenčík musel tú reverendu zložiť, lebo že bol uznaný za nesúceho do kňazského stavu.

Roz., Ludm. a *Mar.* To je hrúza!

Drot. Veru hrúza, prosím pekne; lebo od tej doby môj milý brat kde sa podel, tam sa podel, akoby bol kameň do vody hodil, ani chýru, ani slychu viac o ňom! Moja mať, nech ích tam Boh oslávi, od žiaľu umrely; môj otec začnuli potom piť, korheľovať, lebo už boli k tomu ako rychtár privykli, naše role na buben uderili —

Mar. Chudiak drotár! Už teraz rozumieme, ako mohol rychtárov syn zostať drotárom, či nie pravda, pán strýček?

Roz. Veru pekne avanžiroval, nešťastné horheľstvo! *(K drotárovi).* Teda ste nikdy viac o tom vašom bratovi nepočul, drotárko?

Drot. Prosím ponížene, pred jedným rokom, keď sa boli drotári zo sveta domov navrátili, priniesli nám tú radostnú novinu, že by ho boli tuná v Pešti poznávali, a

vtedy môj otec mi povedali: ach syn môj, vyber sa i ty do sveta drotovať, aspoň dáky groš vyrobíš, a azda Boh dá, že i tvojho ztrateného brata vyhľadáš —

Roz. Teda by tuná mal byť v Pešti? Jakože sa volá drotárko, ten váš brat?

Drot. Nu Matej Bubenčík, prosím pekne.

Roz. Matej Bubenčík! Hm, to je sice od koreňa slovenské meno, ale já tuná nikoho neznám — Bubenčík!

(Rozmýšľajúc prechádza sa.)

Mar. Ej ej drotárko, azda ten váš brat už tuná v Pešti veľkým pánom zostal! Či by ste bol šťastlivý, keby ste ho tu najšiel!

Drot. Jaj pekná panenko, keby, keby! „Keby nebol keby, boli by sme v nebi; ale keď je keby, nebudeme v nebi.“

Joh. *(pribehne).* Pán veľkomožný, už sme toho regrúta zatvorili.

Roz. *(k sluhovi).* Dobre. *(K drotárovi.)* Viete čo drotár? Ak je ozaj ten váš brat taná v Pešti, já vám zato ručím, že mu prídeme na stopy. Váš osud velice podobný osudu mojej rodiny, neobyčajne ma zaujíma. Zostanete u mňa, drotárko. Mám veľké dielny za mestom, kde si budete môcť sťa nádeňník o veľa viac zarobiť, ako z tej biednej drotárčiny.

Mar. *(s radosťou).* Ach, jako by ste bol moje myšlienky uhádol, pán strýček!

Roz. Teraz ale deti moje, poďme frištukovať; ty Marinka dáš potom tomuto drotárovi dobrý obed, a zavedieš ho do našich dielni za mesto, a ukážeš mu robotu.

On sa zdá byť súci chasník a ľahko sa priučí dielnickým prácam; já sa ale dám o jeho bratovi na všetke strany dozvedovať. — Poďme, poďme! *(V odchode k Johanovi.)* Ty ale Johan, zostaneš tuná, a ak by sa dáky „Erzieher“ zatial hlásil, povedz mu, aby mal pozhovenie, pokým nepofrištukujeme. *(Ide s Ludmilou.)*

Mar. (v odchode). Poďte drotárko! Uvidíte, že vám nebude zle pod mojou opaterou. *(Zmiznú.)*

Výstup šiesty.

Johan a neskôr *Zalevski.*

Joh. (sám). He he he, nakoľko som vyrozumel, toho sprostého drotára tuná chcú zadržať za nádeňníka. No, aspoň tá naša Marinka bude môcť každý deň počúvať ten milý drotársky spev, ktorý sa jej tak velice ľúbi. *(Nápodobňuje drotárov.)* „Óhé rájgepinky héfi fóno flíí!“ He he he, to mi je jeden preľúbezný spev! *(Upratuje dačo.)*

Zalevski (u dverí). Však som sa len azda nepomýlil? Aspoň dľa udania v novinách tu by to malo byť! Hm, toto bude azda domový sluha — aspoň tak vyzerá — musím ho osloviť. *(Zakašle, k Johanovi.)* Hé, priateľko, či som dobre prišiel? či tvoje pánstvo nepotrebuje poedagoga?

Joh. Pe-pe-pedakoka? Prosím, čože je to vlastne za tovar?

Zal. Nuž ty osol — moderátora —

Joh. Moderateura? Nie monsiurko, nepotrebujeme! Práve včera sme dva nové kúpili, i s tými mám dosť papraniny; temer každý večer sa pri nich s olejom zamastím.

Zal. Ha ha ha, ty sprosté teľa, poedagoga, moderátora, t. j. po slovensky vychovateľa, rozumieš? ktorý má tvojho mladého pána mores učiť —

Joh. Aha, už chápem, t. j. „Erziehera,“ nu pravdaže potrebujeme; ráčte len trošku pozhovieť, pokým moje pánstvo pofrištukuje; *(prezerajúc ho od hlavy do päty, k sebe)* hm! a jaké má pekné rukavičky a pekný fráčik! To bude vari dáky englický moderateur! *(Dáva mu stoličku.)* Ráčte si sadnúť!

Zal. Ďakujem! *(Nevšímajúc si sluhu, chodí nenúteno po sále, k sebe.)* To tuná jako vidím všetko elegantne vyzerá! Jak krásne pokrovce a utešené stenomalby! Hm, a v tomto báršonovom fauteuili sa dá výborne sedieť! *(Sadne si, k sluhovi.)* Mohol bys' mi poslúžiť s pohárom čerstvej vody! *(Johan ide.)* Je sice pravda, že sa v tom okamžení veľa od poedagoga požaduje, aby bol zbehlý vo všakových jazykoch a umeniach, vo vedách kupeckých, v etike, gymnastike, ha ha ha, pekné vlastnosti, z ktorých nájme tá poslednia celkom mi prislúcha; lebo medzi všetkými umeniami biť sa ešte najlepšie rozumiem, čo som mojím duellom jako kadét v Poľskej skvele dokázal. Ach, pravdaže mi ten súboj nemilé následky pritiahnul, vojanské reglements a súdy ma stíhaly — a já pod falošným menom utekal som z mojej ojčizny — a ukrývam sa už na tretí rok tu vo Vengroch! No, ďakovať šlechetnému pohostinstvu vengerskej šľachty na Slovensku, kde som sa vätším dielom zdržoval a slovenský jazyk sebe dokonale osvojil, čo mi nevyhnutne potrebno bolo, abych nebol poznaný, že som Poliak. Už môžem tu v Pešti novú dráhu môjho šťa-

stia oprobovať! *(Johan prinesie na tácke pohár vody, Zalevski pije, Johan s táckou pred ním stojí.)*

Výstup siedmy.

Doboši k predošlým.

Doboši (s nemotornými poklonami u dverí). Alá szolgája, humillimus servus, domine spectabilis!

Zal. (kladúc pohár na tácku, k Johanovi). Ha, kdože je hen ten biedny filister?

Joh. (hľadiac na Dobošiho). He he, to vari tiež bude dáky „Erzieher“ pre nášho mladého pána!

(Ide preč s táckou.)

Dob. Veru rogo humillime domine spectabilis, čítal som v novinách, že potrebujú slovenského poedagoga; já som absolutus theologus, odbavil som gymnasium v Žiline, theologiu a práva v Trnave, v Petikostoloch a v Pešti; tu je moja klasifikácia ešte z gymnasialných škôl *(dáva Zalevskému listinu)*, z ktorej vídať, že som já býval eminens, menujem sa Mathias Doboši.

Zal. (hľadev do listiny). Mathias Doboši? Ho ho, domine frater, však je tu napísano Mathias Bubenčík!

Dob. Rogo humillime, lebo já som si ešte jako jurista meno pomaďarčil, keď ma jako Slováka prenasledovali, i z kleriky ma preto vypustili; ačkoľvek já som mal vždy opravdivú vokáciu do kňazského stavu, a preto som sa bol znovu uchádzal u pánov biskupov, aby ma prijali; ale rogo humillime, keď človek nemá žiadneho patróna mimo Boha, všade ma „cum spe“ odpravili — a teraz sa živím z kondicií *(Johan sa navráti)*; jestliby sa teda domine

spectabilis nado mnou smilovať a mňa za poedagoga prijať ráčili, tuná mám ešte druhé rekomendácie!

(Dáva papiere.)

Joh. *(na stranu).* He he he, ten sa ver na dobrého obrátil!

Zal. *(k sebe).* Ha ha ha, tento chudiak ma i k smiechu, i k utrpnosti vzbudzuje! *(Hodí klasifikáciu Dobošiho na fauteuil, k Dobošimu.)* Není potrebno, domine frater! I z toho, čo ste rozprával, už som dosť múdrym. Velice mi je ľúto, že vám dnes istoty dať nemôžem. Ale viete čo? *(Siahne do vačku.)* Prijmite toto malé subsidium a prídite sa zajtra opýtať! *(Strká mu do ruky pár groší, a tisne ho von.)* Tak, ad revidere, domine frater!

Dob. *(prijav dar).* Gratias domine magnifice, teda môžem odísť s nádejou? *(Cúfa pred Zalevskím.)*

Zal. *(tisnúc ho do dverí).* S dokonálou nádejou, domine frater, môžte odísť potešený — ad revidere!

Dob. *(vo dverách).* Humillimus servus, domine magnifice! *(Zmizne.)*

Výstup ôsmy.

Zalevski, Johan a neskôr *Ludmila.*

Zal. Ha ha ha, tam za peciara, za hausknechta, a nie za poedagoga! Chudiak, ten mal byť za dačo inšieho vychovávaný, nežli za kňaza! *(K Johanovi.)* Ale u tisíc striel, či ma nejdeš oznámiť tvojmu pánstvu, že už tuná dlho čakám? *(Prechádza sa.)*

Joh. *(krúti hlavou, na stranu).* Toto sa zdá byť hrozný kazár — ešte takého by sme v dome potrebovali!

Ale počkaj, však mu já zasolím pred pánom veľkomožným! *(Ide preč.)*

Zal. *(zbadav klasifikáciu Dobošiho, zodvihne ju).* Ha ha ha, a ten bedár zabudnul tuná svoju klasifikáciu, ha ha ha, to by bol žart, keby sa domový pán teraz zjavil, a ten chudiak by sa tiež pre tento svoj dokument vrátil!

(Drží listinu v ruke.)

Ludm. *(vo dverách).* Ha!

Zal. Ha, čo to vidím, jaké to čarovné zjavenie? *(Urobí jej poklonu, k nej.)* Neviem, spanilá slečinko, s kým mám šťastie?

Ludm. Ani já, pane! Apuško ma poslal, abych pozrela, či sa tu už nehlási dáky vychovateľ.

(Prizerá sa mu s obľubou.)

Zal. *(k sebe).* Ach, jaká to krása a detinská milá prostota! *(K nej.)* Aj aj, teda ste vy dcéruška pána — *(v zmätku)* vašeho apušky? — a jakéže je vaše meno?

Ludm. Nu Ludmila! *(Urobí poklonu.)* Ale dovoľte pane, musím ísť apuškovi povedať, že sa tu ešte žiaden vychovateľ nehlási.

Zal. Žiaden? Nuž či mňa nechcete za vychovateľa?

Ludm. *(so zadivením).* Ale vás pane, vás za vychovateľa?

Zal. Nuž veď som preto k vám prišiel, krásna Ludmilo, či sa vám to tak divno vidí?

Ludm. Ach, já som sa domnievala, že každý vychovateľ musí byť obstarný a špatný —

Zal. Ha ha ha, nuž akože to rozumiete, láskavá slečinko?

Ludm. Já som mala dvoch vychovateľov, jeden bol hrbatý a druhý rapavý, i môj bratríček ích mal päť posavaď, a všetci boli špatní; vy ale pane — ach, *(v zmätku)* čo som to riekla — já mienim vlastne, že vy tak nevyzeráte — ačpráve to není hanba keď —

Zal. Keď nekdo chce byť vychovateľom, či nie pravda slečinko? *(Na stranu.)* Nie, takovú nevinnosť anjelskú — toto by bol hriech —

Ludm. Teda dobre pane, idem vás apuškovi oznámiť, budete sa mu iste ľúbiť, i môjmu bratríčkovi, à dieu!

(Ide preč.)

Zal. Kde som, čo som? Čo sa mi stalo? Nie, tak naivného, nevinného lásky vyznania ešte pod nebom nebolo! O já ľahkomyseľný ztratený syn, já vinou obťažený ubehlík, ach, já nemôžem na blaženosť lásky pomysleť! Nie, nie! s Bohom, moje vychovateľstvo! Preč, preč ztadialto — tuná by moja poedagogia hrozné ztroskotanie lodi utrpeť musela, à dieu! *(Berie si širák a chce ísť preč.)* Ale halt! Čo mám urobiť s týmto testimonium toho chudiaka? Ha, najlepšie — nechám to tuná; on zajtra sem príde a dozvedovať sa bude — tisíc striel, ale už idú!

Výstup deviaty.

Zalevski, Rozumný a *Johan.*

Roz. To je hrúza! Teda len jeden je tuná, a to ešte taký furták? *(K Johanovi.)* Či je to tento mladý človek?

Joh. Na službu, pán veľkomožný; ten istý, o ktorom som rozprával.

Roz. *(k Zalevskému).* Pane, jakú smelosť ste si to

dovolil, mojej osoby rollu v mojom dome predstavovať? Kdo ste vy, vykážte sa so svedectvámi?

Zal. *(v zmätku)*. So svedectvámi? Hrom a peklo — čo tu robiť? Tuná! *(dáva mu klasifikáciu Dobošiho)* Inšieho svedectva nemám; — jestli som nadužil právo hosťa vo vašom dome, pane, ráčte mi odpustiť moju neslušnosť — váš ponížený sluha! *(Chce ísť.)*

Roz. *(hľadev do listiny, číta)*. Mathias Bubenčík! To je hrúza! *(Volá za ním.)* Ho ho ho pane, prosím, počkajte! Veď len tu nenecháte svoje svedectvo?

Zal. Veľa mi na ňom nezáleží, pane!

Roz. *(k Johanovi)*. Na stranu, Johan! *(Johan sa oddiali; ku Zalevskému.)* Teda sa vy Mathias Bubenčík voláte, mladý človeče?

Zal. *(v zmätku)*. Nu — myslím, že ano — aspoň tak tam má byť napísano!

Roz. *(na stranu)*. To je hrúza! Predivná náhoda! Ale on je to, ten brat drotárov! *(K nemu)*. Pane, vaše svedectvo sa mi velice ľúbi; ak len máte aj inšie vlastnosti za poedagoga súce —

Zal. O bezpochyby, pane! Umiem jazdiť, plávať, poľovať, whist a domino sa hrať, dievčencom kúru robiť —

Roz. *(zadivený)*. To je hrúza, dievčencom —

Zal. Na službu, pane, kúru robiť!

Roz. *(k sebe)*. Hrúza, hrúza, ale on je to! *(K nemu.)* V skutku pane, vy máte neobyčajné vlastnosti: vy jazdíte, plávate, poľujete, whist a domino hráte, s krásnym pohlavím obchod znáte — jedným slovom, vy máte výchovu, ducha, rozmar, vzdelanosť —

Zal. A nájme biť sa viem, strielať, duellirovať. A keď ma už včul zo základu znáte, pane, tak mám česť, poručiť sa so všetkou úctou! *(Spraví poklonu a chce ísť.)*

Roz. *(zadrží ho).* Ale no, počkajteže pane! Veď to je výborné, čo ste mi všetko sdelil; že sa viete biť a duellirovať, to mi je dúkaz, že ste vy znamenitý gymnasticus, čo je dľa terajšej módy prvá vlastnosť dobrej výchovy, a já chcem, aby môj syn v tomto umení virtuózom zostal.

Zal. Chcete s tým povedať?

Roz. Že sa mi dokonále ľúbite —

Zal. Ale já? prepáčte, já sa vašnosti ľúbim?

Roz. Jako hovorím dokonále a prijímam vás za vychovateľa môjho syna.

Zal. *(k sebe).* Do čerta, ten nerobí žartu! *(K nemu.)* Pane, já som jeden ľahkomyseľný syn — hrozne by ste sa sklamal vo mne —

Roz. Vidíte, i táto skromnosť, s ktorou svoje vlastné chyby uznávate, sa mi páči — prosím, sadnite si!

(Dáva mu fauteuil.)

Zal. Ďakujem —

Roz. Nič ďakujem, musíte si sadnúť *(prinúti ho)*, tak! *(Rozumný sadne na pohovku.)* Prečo sa vám teda neľúbi moje nabídnutie? Alebo ste azda nespokojný s platom v oznámení vykázaným?

Zal. O prosím, pane! *(Na stranu.)* Tisíc striel, to ti mi je dačo neočakávaného — čo tu urobiť? Ale počkaj, však ti já rozožeením vôľu.

Roz. Nuž ešte rozmýšľate?

Zal. Pane, vaša dobrota velice ma dojíma; ale aby

ste vedel, komu chcete zdúveriť výchovu svojho syna, teraz sa vám trošku vyspovedám.

Roz. Nuž? som veľmi zvedavý!

Zal. Rodičia moji vychovali ma v bázni božej a pobožnosti kresťanskej, ktorých žiadosť bola, aby môj brat zostal doma pri gazdovstve, mňa ale určili do kňazského stavu — zostal som teda bohoslovcom —

Roz. *(na stranu).* Všetko sa srovnáva, on je to opravdive!

Zal. Majúc príležitosť náboženské hádky počúvať a všakové knihy, medzi inším i francúzkych a nemeckých mudrcov spisy čítať, nebadatelne stal som sa dokonálym nevercom a neznabohom!

Roz. To je hrúza! *(Strasie sa na celom tele.)*

Zal. Neveril som viac v žiadneho Boha, v žiadne nebo ani peklo! Nevidel som na zemi žiadnej spravedlivosti, žiadneho práva, iba smutné právo pästi a slepej náhody — celý svet mi prichádzal sťa dáke mravenište hemžiacich-sa a pre biednu korisť žitia medzi sebou boj vedúcich mravcov — a celá historia ľudstva sťa jedna nepretržená reťaz ukrutného, nikdy prestať nechcejúceho nátisku, otročenia a škrtenia národov —

Roz. *(skočí z pohovky).* To je hrúza, až mi vlasy dupkom stávajú!

Zal. Či nie pravda? S takýmito náhľady ovšem nebolo radno zostať kňazom — zhodil som teda kňazskú šubu zo seba, a čo bolo prirodzenejšieho, iba — odovzdať sa rozkošam epikurejským! Popustil som teda uzdu mojim náruživosťam, vo svete som všeličo pohoršlivého spáchal

— moja matka od žiaľu zomrela, otec mi zlorečil, súdy ma stíhaly — a já som prchnul, utekal, moju rodinu i vlasť opustil, a túlam sa včul po svete čo ztratený syn —

Roz. Hrúza, hrúza! Ale on je to, všetke okolnosti súhlasia!

Zal. Nuž pane, či mám ešte ďalej hovoriť? Či vám nepréšla chuť, výchovu svojho syna, pokoj, česť vášho domu *(s dúrazom)*, vašej dcéry jednomu ľahkomyseľnému ctizabudlému, hlboko upadlému človekovi zdúveriť?

Roz. Mladý človeče! Všetko čo ste mi vyrozprával o sebe, nie sú ešte dáke zločinstvá, jak radnej zablúdenia ľahkomyseľnej mladosti, ktoré sa v dospelejšom veku napraviť môžu; a já úfam vo vaše krásne vlohy a nevyhaslé ešte iskry citu statočnosti —

Zal. *(preniknutý)*. O vy statočná dobrá duša, vy ešte aspoň dáke zrúcaniny krásnych vlôh vo mne spatrujete?

Roz. *(na stranu)*. Ten chasník ešte nie je ztratený! *(K nemu.)* Pane, váš duch, cez všetke možné fases a boje metaný, vaše bohaté skusenosti a hlbšie náhľady do behu sveta, ktoré ste si na tej ceste zablúdenia nadobyť musel, sú opravdivá filozofia života, lebo sa na praktickom seba samého a sveta poznaní zakladá; vy máte praktickú zo seba samého a zo života čerpanú psychologiu; jedným slovom, pane, já takého poedagoga pre môjho syna vyhľadávam, dajte mi ruku!

Zal. *(na stranu)*. Nie, takého poctivého človeka som ešte jakživ nenatrafil! *(K nemu)*. Pane, vaša dobrota ma prevládala — tu je moja ruka! Já úfam, že sa vo mne nezklamete. *(S hlbokým citom.)* Ach môj dobrý, drahocenný

otec, ktorého som já nevďačný syn tak zarmútil, hanebne opustil! ach, či mi ešte žiješ? či mi ešte odpustiť môžeš?

Roz. (preniknutý). Nu nu, iste žije a odpustí vám! *(Utierajúc si slzy, na stranu.)* No bodajže ťa, temer ma k plaču pohnul! *(K nemu.)* Teda zostaneme pritom, vy budete vychovateľom môjho syna; *(zacengá)* Johan! *(Johan pribehne)* Johan! choď pre môjho syna a priveď mi ho sem, i Ludmilu, marš! *(Johan odíde.)* Ha, takú radosť mám z toho! *(Prechádza sa, na stranu.)* A tento mladý človek nevie, čo ho ešte v mojom dome očakáva — a ten drotár — budeže to radosť! *(K Zalevskému.)* Teraz pane, predstavím vás môjmu synovi a dcére.

(Vkladá do veľkého pugillaru testimonium Dobošiho.)

Zal. (na stranu). Dcére? Jaj beda tu mojim spasiteľným predsavzatiam a poedagogickým maximám!

Roz. Ale à propos pane, nemajte mi za zlé; to vaše ináč poctivé meno Bubenčík trošku kuriozne zneje — môj syn je velice rozpustilý — on by na tom vašom mene svoje ostrovtipky vystrájal — urobte mi to k vôli a prijmite na čas dáke inšie vymyslené meno —

Zal. (v zmätku). Tisíc striel, na to som zabudnul — o milerád pane, jaké sa vám len ľúbi!

Roz. Ku príkladu „Mudroň,“ to sebe snadno zapamätujeme, a celkom vám to pristane.

Zal. Ha ha ha, tak jako vám „Rozumný“ pane; teda nedbám, zostanem Mudroňom!

Výstup desiaty.

Johan, Ernest a *Ludmila* k predošlým.

Roz. *(k prichádzajúcim).* Priblížte sa deti moje! Tuná, pán Mudroň, ktorého som včul za vychovateľa pre môjho syna prijal; já chcem, aby ste mu všetci uctivosť preukazovali, *(Ernest z jednoho boku trucuje, Ludmila z druhého boku sa mu s obľubou prizerá.)* nájme ale moja služobná čeľaď bude mu neobmedzene poslušná, rozumieš Johan?

Joh. *(trucovito).* Na službu, pán veľkomožný! *(Na stranu v odchode.)* S takým moderateurom nech čert vydrží v dome!

Roz. A ty Ernest počuješ, poď sem! *(K Zalevskému.)* Toto je môj syn Ernest, pane Mudroň, ktorého vám včul pod feruľu dávam: je až velice rozpustilý, trucovitý; dávam vám neobmedzené právo človeka z neho vykresať. A toto je moja dcéra Ludmila. Teraz teda pane Mudroň, začnite váš úkol vychovateľský! Já ešte mám s mojou dcérou daktoré maličkosti vykonať — necháme vás samého s vaším vychovancom, à dieu! *(Ide preč vedený Ludmilou, ktorá sa pár razý na Zalevského s úsmevom obozre.)*

Výstup jedenásty.

Zalevski a *Ernest;* neskôr *Johan.*

Zal. *(hľadev za Ludmilou).* Tisíc striel, toto mi tu bude interesantná poedagogia! Len že teraz môžem mudrovať, jakú sústavu vychovateľskú nasledovať! *(Dívajúc sa na Ernesta.)* Hm, driečny chlapík, pekná, otvorená slovenská tvár, bystré orličie oči! Z toho ešte môže dačo byť!

Ern. (trucovito stojí). Ale čo sa len tak na mňa díva? Jestli chce voľačo, nech on začne!

Zal. (k Ernestovi). Nuž, sadnite si braček!

Ern. Nedbám! *(Sadá si ku stolíku proti Zalevskému, na stranu.)* Však uvidím, či pri mne za týdeň vydržíš! *(K Zalevskému.)* Tuná sú moje knihy, z ktorých som sa posial učil; toto je Chrestomathia latinských klasikov; analizoval som daktoré scény z komedií Plauta a Terenca, teraz nasledujú zlomky zo satýr Licillia, a idylly Calpurnia a Ausonia. Predo všetkým vysvetlite mi pane Mudroň, čo je to vlastne tá satyra, a potom kdo to bol ten Calpurnius a Ausonius?

Zal. (na stranu). Ha, ten mi dáva otázky, na ktoré slavná akademia nauk nech odpovedá! *(K nemu.)* Preč s tými šalabachtrami, amice! Predo všetkým musíme sa jeden s druhým obznámiť; lebo to je základ vzájemnej dúvery, ktorá je pri vychovávaní nevyhnutne potrebná. Intra parenthesin amice, či si môžem cigarku zapáliť?

Ern. (zadivený). Ha, nech sa ľúbi, pane!

Zal. (vytiahne segars). A vy bratku, či nekúrite? Tuná mám výborné havannas — zapáľte si!

Ern. Ďakujem — mne neslobodno.

Zal. Neslobodno? nuž a prečo?

Ern. Všetci moji vychovateli mi to zakazovali, že je to jeden sprostý a beťarský obyčaj.

Zal. Hm, to teda museli byť jakísi trubirohi a zaťatí nepriatelia tabáku!

Ern. To sice nie; bo keď som sa s nimi náhodne stretnul, každý mlsal v ústach cigarku, jakoby bola z mädu.

Zal. Nuž bratku, vy ste sa ma pýtal, čo je satyra? Tuná ju teda máte v príklade: turpe est doctori si culpa redarguat ipsum. Já vám nič nezakazujem, čo na mne vidíte; tuná, jak sa vám ľúbi, zapáľte si slobodne!

Ern. *(na stranu).* Ha, toto nebude tak planý vychovateľ. *(Vezme si cigarku.)*

Zal. Bravissimo! teraz ste šuhaj podľa srdca môjho! *(Zapaľuje mu.)* Ale à propos, čiby ste mi nemohol poslúžiť s tureckým tabákom? Já si doma najradšej z fajky komotizujem.

Ern. *(zmrašti tvár, k sebe).* Juj ale je tuhá! *(K Zalevskému.)* O milerád pane, hneď vám poslúžim!

(Ide k jednej kasni, z ktorej vyťahuje tabák s fajkou, nacpáva.)

Zal. Ha, že mu vraj neslobodno — a už celé requisity fajčiarske vyťahuje na svetlo! Tam vedie prepjatá prísnosť pri vychovávaní! Nie šlechtenie srdca, lež hnusné pokrytstvo a náchylnosť k všakovým nemravom sú jej prirodzené následky. A čoby priam sto Argusovych očí mal vychovateľ na svojho učenca: predca ho v jeho učinkoch a chodníkoch nevystrieže, ani jeho chyby a zablúdenia nevyskúma, a nasledovne ani ho nenapraví, jestliže prvej jeho dúveru a lásku vyzískať nezná. *(K Ernestovi nesúcemu nacpanú fajku.)* Bravo amicenko, vivat herba nicotiana! *(Vezme fajku.)* Ďakujem vám — hoj, semže toho Calpurnia a Ausonia, až si s nimi fajku zapálim! *(Vytrhne list a položí si na fajku.)* Ale prosím, poslúžteže mi s ohňom!

(Ernest mu zapaľuje.)

Joh. (vo dverách). Hm, to sa já musím podívať, ako jim ide to učenie — ho ho ho! Tí si tuná fajčia ako Turci! To mi je ver pekná výchova!

Zal. (k Ernestovi.) Ďakujem braček! už mi výborne horí; teraz si sadnite ku mne — vy ste môj hodný učeník a já váš majster!

Joh. (krúti hlavou.) Veru pekný majster! Capa zahradníkom spraviť! *(K ním.)* Ale pre Boha, mladí páni, veď je už celá izba plná dýmu!

Zal. A tvoja hlava plná otrúb! Či nevieš oblok otvoriť, keď je dým? *(Johan ide obloky otvoriť — k Ernestovi.)* Ale amice, já som ešte na raniny nič nezažil, čiby ste takto nemal kalíščok dákeho likéru?

Ern. To je výborná myšlienka! Veď i môj žalúdok je ešte lačný, ani mi tá cigarka takto nechutí. *(K Johanovi.)* Očuješ Johan! tuná je môj kľúč; zabehni do môjho pokojíka, tam v biblioteke v prvom priečinku za knižkami najdeš jednu buteľu roztopčínu — prines to semká, či rozumieš?

Joh. Do čerta, roztopčínu? *(Na stranu.)* Tento moderateur ho pekné veci učí!

Zal. (k Johanovi vážne). Sluha musí mať vždy prívetivú tvár, a jazyk za zubami, rozumieš?

Joh. (v zmätku). Na službu, pán moderateur!

Zal. Ostatne myslieť si môže čo chce — teraz marš pre roztopčín! *(Johan ide a krúti hlavou.)*

Ern. (volá za ním). Halt Johan, počuješ! v prvom priečinku od vrchu, aby si sa do druhého priečinku nepomýlil, a knihy mi darmo nerozhádzal! *(Johan zmizne.)*

Zal. (na stranu). Tisíc striel, to chlapčisko musí mať dačo zapovedeného i v druhom priečinku. *(K Ernestovi.)* Ale braček, čiby ste takto nemal pri ruke tie tak rečené čertove obrázky? Veru bych vám peknú hru ukázal.

Ern. Ha ha, vari karty? O tie sú tiež tam v biblioteke v treťom priečinku; zabehnem sám pre ne, hneď jich prinesiem. *(Chce ísť.)*

Zal. Druhý raz braček, veď budeme mať dosť času. Aj aj, ale ste vy len poriadny šuhaj; všetko máte pohotove, čo sa u vzdelaného mladého muža vyhľadáva. A takú výbornú biblioteku! Jaký to v nej utešený poriadok — všetko na priečinky rozdeleno, všetko na svojom mieste, všetko múdro, opatrne! Já iste viem, že i v tom druhom priečinku dačo obzláštneho za knižkami máte, čibych to nevedel uhádnuť?

Ern. (v zmätku). Ale pletky! Mám tam cigarky, doháň — t. j. vlastne cukrové bonbons —

Zal. Ha ha, amice — s doháňom a cigarkami cukrové bonbons — odpustite, to sa nesrovnáva; *(sladko)* ale to azda budú dáke interesantné cukrové bonbons — ha ha, vari dáke milé tajemstvá srdečka, dáke idealné portraits, ľubolistky, prstenčoky, kaštanové vlásky —

Ern. Ale no, čoby! *(odvráti tvár.)*

Zal. (na stranu.) Ha, tu som do živého trafil! *(K nemu.)* Nu nu amice, já nechcem byť dotieravý; každý mladý človek má svoje tajemstvá, ktoré nesmie každému zdúveriť. Ale predo mnou bratku, čiby ste sa mohol pretvarovať? Povedzte mi, či chcete byť pokrytcom oproti mne, alebo uprimným priateľom?

Ern. Ale keby ste ma potom vyzradil!

Zal. Fuj, já vás zradiť? O tak ma ešte málo znáte, braček. Vidíte i z tohoto ohľadu poviem vám moju mienku. Já som nie z tých prísnych poedagogov, ktorí svojim učencom obchod s krásnym pohlavím zakazujú; ba naopak tvrdím, že medzi vzdelanými ženskými hobľujú sa mravy, cvičí sa krásocit a vkus, učíme sa robiť rozdiel medzi krásnym a ošklivým, medzi milosťou a nemotorom, prirodzenou prostotou a opicovskou afektáciou; — a kdo nemal zamladí obchodu so ženskými, ten bouprisám zostáva neokruchaným pedantom, nad jehož nemotornosťou sa potom svet smeje. Čo je ale hlavná vec, obchod so ženskými je opravdivá škola múdrosti; lebo jako Fénélon píše: že ten, kdo ešte nepocítil slabosti svoje a silu svojich náruživostí, ten ešte nijak není múdrym, preto že nezná seba samého.

Ern. Pane, vy máte výbornú sústavu vychovateľskú! *(Na stranu.)* Nie, tomuto človekovi nemôžem odolať — tak múdro hovorí!

Zal. Veru sa zdáte mať volačo na srdci braček, či nezaslúžim vašu dúveru?

Ern. Ach pane, to je tak sladko dobrému priateľovi sa zdúveriť — čujte teda — já ľúbim jedno krásne dievča, najkrajšie v celej Pešti.

Zal. No nevídali! To som si hneď myslel, že taký driečny šuhaj, ako ste vy, nemôže byť bez milenky; a či aj ona vás ľúbi?

Ern. A to jako, pane! Každý týdeň dáva mi „rendez-vous," píše mi temer každý tretí deň ľubolistky, mám od nej zlatý prstenčok, jej vlásky, jej podobizňu —

Zal. Bravissimo amice, a jakože sa volá?

Ern. Emma; ona je sice Nemkyňa, ale krása a čnosť sama.

Zal. Emma? Aj aj, ukážteže mi tie jej vlásky a podobizňu, abych videl vaše ideále!

Ern. Tam to mám všetko v tej biblioteke v druhom priečinku; poďte, ukážem vám všetko; uvidíte, že nemám zlé gusto.

Zal. O výborná biblioteka! Poďte až vás pritisnem k môjmu srdcu v priateľskom objatí! *(Obejme ho — na stranu.)* Už ho mám — jeho srdce mi je dokorán otvorené — nech žije moja poedagogia!

Joh. *(príde s buteľou a kalíškami).* Nech čert vezme takú komediu!

Ern. Ha, tak som včul dobrej vôle, bravo Johan! Teda si šťastlivo najšiel tú buteľu!

(Zchytí ju a nalieva do kalíščokov.)

Joh. *(hnevlivo).* Najšiel mladý pánko! *(Na stranu.)* Ale nie bars šťastlivo, bo bola prázna — včera večer som ju bol vyňuchal a vylokal; musel som teda v náhlosti novú kúpiť za moje vlastné peniaze.

Zal. a *Ern.* *(brinkajúc si s pohárami).* Nech žije láska a priateľstvo! *(Pijú.)*

Joh. *(na stranu).* Čerti, za moje mozolné groše sa častujú!

Zal. To je výborný roztopčín! Teraz ale braček, poďme opáčiť tie vaše cukrové bonbons, a učiť sa z tej vašej výbornej biblioteky ďalšie vychovateľské pravidlá!

(Zmiznú.)

Joh. Hm, to mi je pekný vychovateľ, takým hádam aj já bych vedel byť; ačpráve — ako vidím — to nám s ním nepôjde smutno — na každý pád teraz mu smelo na slávu môžem zatrúbiť, takto: *(zchytí buteľu a kladie ju na ústa)* tra la la la! *(Pije; opona zpadne.)*

Jednanie druhé.

(Deje sa o mesiac neskôr.)

Výstup prvý.

(Chyža Rozumného.)

Rozumný, Ludmila a *Marina.*

Roz. Medzi inším deti moje, už dávno nosím jedno tajemstvo na srdci; ale sa bojím, žeby vás štebotavé jazyčky vaše svrbely.

Ludm. Ach apuško, budeme nemé jako ryby vo vode! *(Na stranu.)* Celá horím od zvedavosti!

Mar. Žiadna živá duša sa to od nás nedozvie, pán strýček! *(Na stranu.)* Ale čo to len môže byť?

Roz. Už je svrchovaný čas, abych vám to sdelil. Vidíte dievky moje, už ide na druhý mesiac, jako som dvoch statočných ľudí do služby prijal, rozumiem pána vychovateľa a toho drotára —

Ludm. a *Mar.* Nuž?

Roz. Azda sám Boh toho výborného vychovateľa k nám poslal; lebo s ním prišlo opravdivé požehnanie do nášho domu. Za jeden mesiac zázraky porobil s tým mojím synom, nad jehož budúcnosťou moje otcovské srdce už temer zúfalo. Jeho divoká myseľ je už zkrotená, zdur-

nosť zlomená, a zo dňa na deň krotšie a spanilejšie mravy na seba oblieka!

Ludm. Ale to tajemstvo apuško, to tajemstvo!

Roz. Nu nu, veďže len nebuďte tak všetečné — všetko sa dozviete. Vidíte, čoby ste hádaly, z jakého rodu pochádza ten náš pán vychovateľ?

Ludm. Ach apuško, já v celom jeho držaní takého dačo tajuplného nachádzam — a jeho šlechetné ťahy tvári a veľká vzdelanosť patrne jeho vyšší rod prezradzuje; já z mojej strany bych ho trebars za dákeho grófa držala!

Mar. Hi hi hi, ba vari za dákeho princa!

Roz. Ticho deti moje — ale aby ste to potom v dome nevykričaly — on pochádza z drotárskeho rodu!

Ludm. a *Mar.* (*zadivené*). Z drotárskeho rodu?

Roz. Istotne, a menuje sa Matej Bubenčík — on je vlastný brat toho nášho drotára —

Ludm. (*zarmutená*). Ach, to není možná, apuško! azda len žartujete!

Mar. No nevídali! Prečo by ten drotár nemohol mať takého vyučeného brata podľa toho čo nám bol už sám rozprával? Či si to neviete vysvetliť sestrenička moja s príkladmi zo života slovenského? Ba či nemáme príkladu v našej vlastnej rodine? Či môj apko a váš apko neboli dva bratia; a my tiež či sme nie dve sestreničky? A predca aký to veľký rozdiel medzi náma!

Roz. Pravdu máš, Marka moja! Len výchova robí rozdiel medzi bratami — a poneváč ten drotár nechodil do škôl, jeho brat sa ale vyučil —

Ludm. Ale apuško, veď sa pán vychovateľ volá Mudroň —

Roz. Len na moju žiadosť to vymyslené meno prijal, vlastne ale menuje sa on Matej Bubenčík. Rozpamätáš sa, že obidvoch týchto drotárskych bratov pred mesiacom divná náhoda v jeden deň do nášho domu priviedla. Jeden o druhom nič nevedel, obidva mi svoju historiu rozprávali, len že ten vychovateľ svoj drotársky púvod zamlčal; ale jeho meno, školské svedectvo a všetke okolnosti dosvedčujú, že je on opravdive brat toho drotára.

Mar. Ale pán strýčko, prečože ste teda hneď nepovedal tomu drotárovi, že jeho brat je už najdený, že je tuná, prečo? —

Roz. Každé prečo, má svoje preto. Či neviete, jaký bol vtedy ten drotár biedny? Pán vychovateľ by bol azda zhorel od haňby — a potom viete, v jakej potupe a opovržení sú vúbec drotári! A predstavte si ešte, jaký dojem by to bolo na Ernesta, ešte vtedy celkom šelmovstvám oddaného spravilo!

Ludm. Ach, veď je pravda, apuško! Aleby to predca nebolo pekne od pána vychovateľa, jestliby sa za svojho chudobného brata haňbil — to bych mu nikdy odpustiť nemohla —

Mar. A já bych mu azda oči vydriapala!

Roz. Deti moje, to je ovšem škaredý hriech, že keď Slovák o nečo sa povýši, už sa začína haňbiť za svoj slovenský púvod; taký hriech menuje sa odrodilstvom, ktoré všetke národy v ošklivosti majú. Ale že náš pán vychovateľ není odrodilcom, to všetkými skutkami doka-

zuje. On môjho syna v národňom slovanskom duchu vychováva; on i mňa naklonil k prijatiu tej zásady, abych pri mojom obchode radnej ubohým krajanom nežli cudzým príležitosť a spôsob zárobku dožičil; on vyňuchal tajomné fígle a kujonstvá predošlého nášho hausmajstra, a tých troch pisárov odrodilcov, ktorí boli príčina pokazenosti môjho syna — už teraz na miesto nich mám samých statočných Slovákov. Vidíte deti moje, muž, ktorý takto jedná, ktorý takéto priemeny do môjho domu uvádza, není možno, aby sa za svojho chudobného brata haňbil: ale práve preto musíme byť k nemu útlocitní — a z tej príčiny som schválne toho drotára v mojich dielnach za mestom podržal, aby tam najprv pri miernej práci a dobrej chôve trošku k sebe prišiel —

Mar. O pán strýček, on už tak dobre vyzerá, až je to radosť naňho pozreť!

Roz. Tak ho teda už budeme môcť pánu vychovateľovi predstaviť — ach budeže to radosť — len to ešte nevybubnujte hneď v dome, aby sa sprostého kriku nenarobilo, rozumiete? lebo já mám ešte inšie zámery s pánom vychovateľom. Veď hľa, on sa stal v mojom dome tak vzácnym, že bych si už viac bez neho ani dačo počať nevedel!

Ludm. Ach apuško, veru i já som už k nemu tak privykla, jakoby bol mojím vlastným bratrancom!

Výstup druhý.

Drotár k predošlým.

Drot. (*vo dverách*). Pán Boh daj šťastia!

(*Hľadí vôkol po izbe.*)

Ludm. a *Mar.* Ha, drotár, drotár! Vítajte, poďte len dnuká!

Drot. Tuná ho niet! Ale kam u čerta sa podel? však som videl, že semká išiel.

Roz. Ale kdo, drotárko?

Drot. Nuž ten môj brat Matej, prosím ponížene!

Všetci (*zadivení*). Váš brat?

Drot. On opravdive, prosím pekne! Dnes po poludní som sa vás chcel prísť opýtať, či ste sa už dačo o tom mojom bratovi dozvedeli; — vybral som sa teda z tých vašich fabrík do mesta, a ako som sa k vášmu domu približoval: tu spatrím na ulici dvoch mladých pánov — a temer mi duša od radosti vyskočila, keď —

(*Zakašle si.*)

Roz. (*na stranu*). Tisíc hromov, to bol iste vychovateľ s mojím synom!

Drot. Keď som v jednom z nich poznal môjho brata Mateja. Ach tak mi srdce od radosti klopalo — ale som sa bál bližšie k nemu ísť a ho osloviť — a on ma hádam ani len nezbadal — išiel som teda len pomály za ním, až do vášho domu vkročil — ach tuná musí byť vo vašom dome, tuná musí byť!

Roz. Nu nu, drotárko, len ticho! Veď je už tuná v mojom dome; práve dnes som chcel pre vás poslať, aby

ste prišiel k uvítaniu vášho pána brata — je vám to za chlapa, tak múdry a vzdelaný —

Ludm. A tak kalávny a šlechetný —

Roz. On jednoho otca a celú moju familiu šťastlivú učinil — on už vedie správu celého môjho domu —

Ludm. On je nám tak vzácny, jakoby k našej vlastnej rodine patril — ach, drotárko, ver môžte byť pyšný, že takého brata máte!

Drot. Ach teda je tuná, teda není ztratený môj milovaný, môj drahý brat! O teda som sa nedarmo zaňho modlieval, aby mu Boh v tom svete pomohol, abych ho ešte raz videl — o já šťastlivý človek! Ale kde je, kde je? až ho vidím, až ho oblapím!

Roz. Nu nu, drotárko, pomályže! Veď ešte váš pán brat o vás nič nevie — musíme ho k vášmu príchodu pripraviť — a potom svedčí sa, aby ste pred takého vzdelaného pána brata trošku čistotnejšie predstúpil — musíte zhodiť tie vaše bačkory a tú čiernu košeľu — já som vám dal nové šaty spraviť — tam sú v čeľadnej izbe skované. Ludmila a ty Marka zaveďte ho tam — poďme, poďme — já potom pána vychovateľa pripravím, poďme!

Ludm. *(chytiac drotára za ruku).* Poďte teda drotárko, tam vás učešeme, pristrojíme —

Mar. *(chytiac ho za druhú ruku).* Novú košieľku, ktorú som já ušila, vám oblečeme —

Ludm. A nový širák s červeno-modro-bielou stužkou na hlavu postavíme! *(Ťahajú ho.)*

Roz. Ha ha ha, budeže to radosti v mojom dome, ha ha ha! *(Zmiznú.)*

Výstup tretí.

(Priemena. Sála učebná.)

Johan a neskôr *Doboši.*

Joh. No či som nemal pravdu, že s tým hrozným inštruktorom ani čert nevydrží v dome? Chudiaka hausmajstra, a tých troch šrajberov, ktorí mi nejeden groš zarobiť dali, keď som ím „Lieb'sbriefy" a „G'schenky" k tej frajli Emme zanášal; — ale len ích pekne vytisol zo služby. Já ešte stojím tuná stály a pevný ako buk! Lebo já som všetko vyznal, nič netajil — *(Zjaví sa vo dverách Doboši.)* ha, náš nový hausmajster?

Dob. *(pozerajúc úzkostne po izbe).* Ale pán Johan, či tuná nebol pred chvíľou jeden horniak v čiernej huňke?

Joh. Nie, pán hausinšpektor, živej duše som nevidel!

Dob. *(oddychnúc si).* Ach, chvála Bohu, azda ma predca nepoznal a preč odišiel! Jaj pre Boha, do jakej konfúzie by ma bol tuná priviedol! *(K Johanovi.)* No, dobre sa majte pán Johan! *(Ide preč.)*

Joh. He he he, jako už ináč tento náš nový hausmajster vyzerá! Ale sa len chytro vypásol v našom dome! A sprosták, nechcel ani počuť, keď mu pán inštruktor túto vysokú hodnosť hausmajsterstva ponúkal — že sa on vraj nie za hausmajstra, lež za kňaza učil, a ustavične pýtal akúsi klasifikáciu nazpiatok, že si on vraj pôjde inde kondiciu hľadať; až konečne keď mu pán inštruktor prisľúbil väčší plat, a že sa on nebude volať „hausmajster,"

lež „domovný inšpektor," konečne horko ťažko privolil. — Ha, už idú! *(Začne dačo upratovať.)*

Výstup štvrtý.

Zalevski a *Ernest.*

Zal. *(prichádzajúc, k Johanovi).* Johan, dnes pôjdeme poľovať — zabehni k pánu domovnému inšpektorovi, aby nám prihotovil pintovicu dobrého vína a pečienku — nech to prinesie sem — a psi nech sú tiež hotoví! marš! *(Johan odíde — k Ernestovi.)* Ha ha ha, tak teda vidíte braček — koľkorazý som vám hovoril, že tej vykrinolinovanej Emme netreba čo veriť! O já mám vo physionomii ženských od samého Lavatra praktičnejšie oko, nežli bych taký tovar rozoznať nevedel. Teraz ste sa konečne na svoje vlastné oči a uši presvedčil, že ona vlastne s tými pisármi držala, ha ha ha!

Ern. Pane, mne není do smiechu; toto je neslýchaná pekelná faleš!

Zal. *(ťapkajúc ho na pleco).* Ovšem braček, to vám verím, že je to bolestná rana pre srdce mladíka, keď sa o falošnosti svojej milenky presvedčí. Vy ste ju držal za vzor krásy a čnosti panenskej, lebo sa vedela hrozne pretvarovať — a to vás zviedlo! O ďakujte mi, amice, že som tej falošnici krásnu larvu poctivosti z tváry sňal —

Ern. Ach, už od včulka žiadnej ženskej na svete nebudem viac veriť — tu je moja ruka!

Zal. Nie tak bratku, lež len múdrejším musíte zostať. Hovoril som vám, že obchod so ženskými je opravdivá škola pre človeka. Nie všetke krásne ženy sú zlé, lež

len málo je ích dobrých. Dobrá ženská prirovnáva sa k drahej perle; či viete prečo, braček?

Ern. Já myslím, že pre jej hodnotu čili cenu —

Zal. Ba radnej pre jej riedkosť a klamlivosť blesku. Lebo jako medzi perlami najviac je tak rečených obecných čili falošných, ktoré klamlivým, drahocennému kameňu podobným ligotom svojím neznalca ľahko ošialiť môžu: tak je to i so ženskými; každá sa chce ligotať a sťa drahocenná perla paradirovať — *(Vo dverách zjaví sa Rozumný)* ale skusený klenotník musí byť na pozore, aby na miesto drahocennej gemmy dáku falošnú margaritu, na miesto rubínu, dáky obecný český opál, na miesto diemantu, dáky český krištálik alebo kúsok dákeho kvarcu alebo trebars mačacie oko nekúpil.

Výstup piaty.

Rozumný k predošlým.

Roz. Výborne, pane vychovateľ! Jako očúvam, už aj z klenotníctva dávate prednášky môjmu synovi — to je znamenite! Zapamätaj si to syn môj; lebo jestli komu, teda kupcovi potrebná je veda klenotníctva, aby vedel opravdivé drahé kamene od obecných rozoznávať, aby ho potom dáky židák neošudil. No, toto sa mi páči deti moje — ale dnes ste sa už dosť učili, zajtra môžte v tejto zajimavej prednáške pokračovať; teraz mám niečo důležitého pánu vychovateľovi sdeliť — Ernestko, nechajže nás na chvíľu samých — tu máš kľúč od mojej pokladnice, najdeš v nej daktoré sorty drahocenných kameňov, poob-

zeraj si to zatial in praxi, čo ti včul pán vychovateľ in theoria vykladal — choď, choď syn môj!

(Ernest mu ruku boská a odíde.)

Zal. Pane Rozumný, velice som zvedavý —

Roz. *(na stranu).* Ha, ale ho len prekvapím! *(K nemu).* Pane vychovateľ, prinášam vám radostnú novinu — iste sa vám ani len nesnívalo — pripravte sa k radostnému svidaniu — váš vlastný brat prišiel zďaleka, aby vás vyhľadal —

Zal. *(v podivení).* Čo? môj brat? Pre Boha! môj brat prišiel z Poľskej?

Roz. Ih, čoby z Poľskej, on tam nikdy nebol; on prišiel rovno z trenčanskej stolice sťa ubohý drotár!

Zal. Z trenčanskej stolice sťa ubohý drotár? Pane, či chcete komediu so mnou hrať?

Roz. *(na stranu).* To som si hneď myslel, že sa bude zaňho hanbiť, celý je pomútený! *(K nemu.)* Žiadnu komediu pane vychovateľ; fuj, azda by ste sa chcel hanbiť za vášho chudobného brata drotára? Verte mi, to by nebolo pekne od vás; on je skutočne váš mladší brat Ondrej Bubenčík —

Zal. *(v hroznom zmätku).* Ondrej Bu-bubenčík!

Roz. Tak je, Ondrej Bubenčík, poctivý drotár z trenčanskej stolice, a vy ste jeho statočný brat Matej Bubenčík —

Zal. Tisíc striel! — Ondrej Bubenčík — ha, už teraz začínam chápať — ano, ano — je pravda — teda môj brat —

Roz. Tak tak, pán vychovateľ! Už je tuná v mojom dome, či vám ho teda môžem predstaviť?

Zal. Ha — ale tak chytro? Tisíc striel — toto mi je hrozné — chcem povedať neočakávané prekvapenie!

Roz. Ani za mak sa neokúňajte, pane vychovateľ! veď i já pochádzam z chudobného rodu — povýšte sa nad hlúpe predsudky sveta — a mimo toho já som už poriadky porobil, aby sa sprostého kriku v dome nenarobilo — nikdo to ešte nevie, že je ten drotár váš vlastný brat, iba já sám a moja dcéra i vnučka.

Zal. Tisíc striel — i vaša dcéra už to vie?

Roz. Tak je, rozkázal som jej, aby ho dala čistotnejšie obliecť — úfam že sa nebudete zaňho haňbiť — veď je on predca len váš brat, vaša krev; a trebars nosí čiernu drotársku huňu, ale verte mi, poctivosťou a prostotou srdca je vám naskrze rovný — nemáte sa čo haňbiť za takého brata — hneď vám ho privediem — privítajte sa, pomerte sa, poobjímajte sa spolu sťa uprimní slovenskí bratia, hneď budeme tuná! *(Zmizne.)*

Výstup šiesty.

Zalevski a neskôr *Rozumný.*

Zal. Jasná strela, do jakého zmätku ma zjavenie jednoho drotára uvrhlo! Patrná vec, on je brat toho pomaďarčeného Dobošiho, ktorého slovenské meno podivnou náhodou sa mi prilepilo; teraz prirodzená vec, že mňa za jeho brata držia — tisíc striel, to ti mi je pikantná situacia — ale jako ho u čerta prijmem, čo mu poviem, jaké posunky spravím, a on jaké oči na mňa vyvalí? Ti-

síc okuvaných, čo tu mám chytro urobiť? Ha, najpoctivejšie bude, pánu Rozumnému púvod celého tohoto nedorozumenia vysvetliť — napaprčí sa azda z počiatku, snaď v prvom návalu hnevu i do šibalov mi nadá; ale keď celú vec v poťahu na moju dávnu spoveď považi, azda sa udobrí — nie nie, musím ho vytrhnúť z tohoto nedorozumenia — nedorozumenie býva príčinou najvätších balamút na svete — *(Ide, ale mu vo dverách cestu zastavia Rozumný a drotár.)*

Roz. Ho ho ho, kamže chcete pán vychovateľ? Tuná vám vediem hosťa, vzácneho hosťa — iste sa poznáte! *(K drotárovi.)* No len smelo drotárko, nič sa nebojte, tuná je váš pán brat — privítajte sa, podrkotajte si spolu dľa ľúbosti srdca — já vám tu nechcem byť na prekážke — — tretieho svedka taková rodinná scéna nepotrebuje, do videnia! *(Odíde preč).*

Výstup siedmy.

Zalevski a *Drotár;* neskôr *Doboši* a *Johan.*

Zal. *(volá za Rozumným).* Hola, pane, len jedno slovo na dorozumenie! Nič, nepočul ma, zmiznul! *(K drotárovi.)* Ha, vítajte drotárko, sadnite si trošku!

(Dáva mu stoličku.)

Drot. Nuž sto bohov do matere, či je to bosoráctvo, či tuná blázna zo mňa robia, či už kých helementov! Pán urodzený, nuž vari vy ste môj brat? Bouprisám nerobte žarty so mnou!

Zal. Jaké žarty, drotárko? Vy hľadáte vášho brata, či nie pravda? On je naším pánom domovným inšpekto-

rom a menuje sa Matej Bubenčík — no či som neuhádol? On je mojím najlepším priateľom —

Drot. Ach teda je predca tuná? Ale kdeže je teda?

Zal. Hneď bude tuná, drotárko! Velice sa radoval na váš príchod, a zaraz letel pre víno a pre hus pečenú; já musím — povedal — môjmu bratovi k privítanke celú hostinu spraviť, veď som ho už tak dávno nevidel; a behal ako šialený od radosti!

Drot. Ach teda sa raduje, že som ho vyhľadal?

Zal. A to jako! Aleže si len sadnite drotárko, *(Usadí ho na stoličku v boku)* tak! hneď bude tuná váš pán brat, tuná čakajte trochu na neho — já musím zatial ísť dačo pilného starému pánovi povedať. *(Chce ísť, ale ho zastavia vo dverách Johan a Doboši.)*

Joh. *(s hurtom)*. Tuná je hus pečená a koláče!

(Ide, položí to na stôl a odíde.)

Dob. A tuná je pintovica vína — psi sú už tiež hotoví. *(Položí na stôl.)*

Zal. Ih čert po vašich psoch, domine frater — teraz je tu reč o vašom bratovi, ktorý už tu na vás čaká; mám šťastie vám ho predstaviť, *(Ukazujúc na drotára)* počastujte ho teraz s tým vínom a spravte mu celú hostinu!

Dob. *(v zmätku)*. Jaj pre Boha — môj brat! Teda je predca tuná? Nuž Ondrejko, kdeže si sa vzal tuná?

Drot. *(hodí sa na Dobošiho, boskávajúc ho)*. Ach vítaj mi môj drahý brat Matejko, duša moja, potešenie moje, drahá rodina moja! Teda si tuná — teda žiješ a si šťastlivý? Ach, prečožes' nám tak dlho nič nedal o sebe vedieť? Veď sme mysleli, že si už nekde zahynul v tom svete,

a ty si, buď Bohu chvála! tuná. Nuž nechže ti len i ďalej Boh pomáha! *(Plače od radosti.)*

Dob. No brat môj uprimný, veďže ma len už pusť! *(Drotár ho vypustí.)* Nuž Boh ťa priniesol — a jakože sa tam na tých Horniakoch máte, a náš dobrý otec či ešte žije?

Zal. Tak tak, teda sa len spolu poshovárajte — ale tuná niet miesta k tomu, domine frater; zaveďte si ta vášho brata do vašej chyže, tam si podrkotajte, a tuná, vezmite si so sebou toto vínko, a vy drotárko túto hus pečenú, *(dá ím to do rúk)* tak, teraz choďte a počastujte sa spolu, *(tisne ích von)* o chvíľu i já prídem k vám; tak, ad revidere! *(Drotár a Doboši zmiznú.)* No chvála Bohu, azda mi to ešte dobre vypáli, teraz bežím k pánu Rozumnému — *(Uderí sa vo dverách s Ernestom)* tisíc striel!

Výstup ôsmy.

Zalevski a *Ernest.*

Ern. *(s hurtom).* Ho ho ho, pane! dobre že som vás najšiel, dačo neočakávaného mám vám sdeliť —

(Utiera si tvár s ručníkom.)

Zal. Druhý raz mi to môžte rozprávať bratku; pustite ma teraz, mám dačo pilného pred sebou, na videnia!

(Chce ísť.)

Ern. *(zadrží ho).* Halt pane, o vašu kožu ide — počujte teda! Práve teraz bol u môjho otca ten žid, ktorý nám z Teheranu sirku do fabrík lifruje — on vás onehdá tuná spozoroval, a včul tvrdí, že on vás dobre pozná — že sa on pred troma roky v Krakove zdržoval a dobre sa

na váš affair rozpamätá — že ste vy syn jednoho grófa poľského —

Zal. Tisíc hromov, ale já?

Ern. Tak je, že ste mal vtedy jeden nešťastlivý súboj, v ktorom ste vášho soka zastrelil — následkom čoho súdne vyšetrovanie proti vám zavedené aj inšie vaše kúsky na svetlo vynieslo — vy ale že ste sice šťastlivým ufrknutím ujšiel rukám trestajúcej spravedlivosti: rodina však zavraždeného že odmenu 1000 zlatých na vás vystavila pre toho, kdoby vás živého chytil a vrchnosti odovzdal —

Zal. Tisíc hromových bleskov, azda dnes všetke moci pekelné proti mne povstaly! *(K Ernestovi.)* Nuž a váš otec tomu čertovi židovi uveril?

Ern. Darmo ho môj otec ujisťoval, že sa iste mýli, lebo že ste vy nie rodzený Poliak, že ste vy z chudobného drotárskeho rodu, že je tuná váš vlastný brat drotár, ktorý bude prisahať, že ste vy jeho bratom — ukázal mu aj jakési školské svedectvo od vás; ale ten žid zostával pri svojom, tvrdiv: že ten drotár musí byť iste dákysi preplatený kujon, ktorý bude za peniaze falošne prisahať, a môj otec že je v porozumení s vámi, že vás tuná pod falošným menom ukrýva, že je tuná klam, zrada, komplot —

Zal. Hrom a peklo!

Ern. Môj otec v návalu hnevu vlepil tomu židákovi facku, na čo žid s vyhrážkami, že on tú vec policii oznámi, a že bude satisfakciu žiadať, zutekal, a môj otec letel tiež za ním, chce ho dať zatvoriť —

Zal. Hrúza hrúza, čo mi rozprávate, až mi smrtelný

pot na čelo vystupuje; *(Utiera sa s ručníkom)* ale à propos, či vaša sestra vie dačo o tomto?

Ern. Nebola tam vtedy prítomná — a to sa všetko temer v jednom okamihu stalo — a otec letel rovno na policiu, nikomu nič nepovedajúc —

Zal. Ach braček, nehovorteže teda nikomu čo sa stalo, aby sa zbytočného lomu a honu nenarobilo — veď azda dáko preletia tieto čierne mrákavy ponad mojou hlavou — len teraz čas nemrhať — tu treba chytrej rady a rozumu — tisíc striel — aha — už viem čo urobím — netreba odvahy tratiť, odvážna myseľ vždy najde dáku kotvu spasenia — ten žid iste peniaze hľadá — leťme za ním — azda sú ešte nie pripustení pred komisára, azda ích ešte v antišambri zastíhneme — o, zlato a sriebro sú centovážne dúvody, ktoré toho žida iste presvedčia, že som já nie ten, za ktorého ma udať chce — poďme, vy budete otca kojiť, a já budem s tým handlé-židom gšefty robiť — ostatnie vám na ceste vyrozprávam. *(Zmiznú.)*

Výstup deviaty.

(Priemena. Chyža Dobošiho; prázna flaša stojí na stole.)

Drotár a *Doboši.*

Drot. Ej bouprisám, takého vína som od tých čias nepil, ako bývali náš otec rychtárom; ver som sa trošku podgurážil, Maco môj!

Dob. No nič to brat môj uprimný, len keď ťa tuná všetci v dome tak vďačne prijali; ale vidíš, to všetko mne k vôli!

Drot. He he, veď je pravda, lebo mi hovoril pán veľkomožný: vidíte drotárko, povedal, vy zostanete tuná v mojom dome pri vašom pánu bratovi, ktorého všetci tak radi máme, povedal.

Dob. He he he, ale ozaj to povedal?

Drot. Ba ešte viac povedal: a čo vám tu bude chybovať drotárko, povedal, keď sa váš pán brat tuná k mojej dcére Ludmile priženi? povedal.

Dob. Ale kýho čerta, čo to hovoríš Ondrej?

Drot. He he he, nuž povedal mi pán veľkomožný, že si ty jeho vyvoleným zaťom, že trebars si z chudobného drotárskeho rodu, ale že ti páru niet v celej Pešti, a že vraj „pri kope je ľahko klásky sbierať,“ povedal.

Dob. Ale není možno, vari len žartoval!

Drot. Ih, čoby žartoval — já žarty rozumiem — ale on ťa tak vychvaľoval, že jedine ty môžeš jeho dcéru šťastlivú urobiť — a tá jeho kalávna dcéruška, kišasoňka Ludmila, to ti je opravdivý anjel! Ach, budemeže mať za nevestu, he he he! Môžte byť pyšný drotárko, povedala mi, že takého brata máte — a tak sa mi radovala, teba vychvaľovala, a na tvoje žiacke letá sa vypytovala —

Dob. *(s radosťou).* Adaniškátum není ináč, teda musí byť do mňa zaľúbená!

Drot. To je ver až po uši, lebo si i sťažovala, že si ty až velice k nej prísny a chladný, že jej vyhybuješ, že sa ledva s ňou shováraš — he he Maco, nuž čože to všetko znamená?

Dob. O já somár sprostý! Ale kdoby sa to bol nazdal, žeby bola do mňa zaľúbená? Hm, *(prizerajúc sa v zr-*

kadle) veď je pravda, že som já nie tak špatná šepleta, a tie nové šaty mi znamenite stojá — a ženské majú všakové gusto! — Ale pre Boha, veď ona sama ide dnuká, ach, a jak krásne oblečená!

Výstup desiaty.

Ludmila k predošlým.

Ludm. *(v klobúku).* Ale pán inšpektor, jakby sa azda môj apuško na mňa dozvedoval, kde som, povedzte mu, že som išla do zahrady, a prídite ma potom zavolať, rozumiete?

Dob. *(smeje sa).* He he he, akože bych nerozumel, kišasoňka drahá, môj krásny anjelík! *(Ruku jej boskávajúc.)* Ba jestli ráčite dovoliť, teraz hneď s vámi pôjdem, budeme si tam špacirovať spolu, a kvietky trhať a privoňávať.

Ludm. Ha ha ha, ďakujem vám za túto galantériu, pán inšpektor! Ha ha ha, zdáte sa byť až velice dobrej vôle! *(K drotárovi.)* A vy ste tiež tuná, drotárko? Nuž jakože vás ten váš pán brat prijal, veď sa mi pochváľte!

Drot. He he, veru velice dobre, pani kišasoňka — veru ma trošku aj s vínom učastoval od radosti, he he he!

Dob. I já som si trošku zapil od radosti, he he he!

Ludm. To vám ver dobre poznať, pán inšpektor! *(K drotárovi.)* Nuž a či ste mu tiež rozprával o mne, jako som já vás prijala, a či mal z toho radosť, čo?

Drot. *(Dobošiho drgne plecom).* Nuž Maco, či ju čuješ? *(K Ludmile.)* O, všetko som mu vyrozprával, kišasoňka drahá, a on až tak rástol od radosti, a do zrkadla sa pozeral — lebo veru vám musím povedať — môj pán brat je

do vás zaľúbený až po uši! *(K Dobošimu.)* Nuž Maco, bysťubohu, osmeľže sa teraz!

Dob. Veru až po uši, kišasoňka krásna! Láska ho morí, ale sa posial neosmelil svoju horúcu lásku vám vyjaviť —

Ľudm. Ha ha, nuž jakože vy to môžte tvrdiť, pán inšpektor?

Dob. Jako? he he he, nu z celého gruntu srdca môjho, z celej mysli, i z celej duše mojej, môj drahý poklad, *(kľakne pred ňou)* moja jasná hvezdička, môj krásny anjel a moje ľúbezné nebičko! Vás nevyslovne ľúbim, a moja láska nemá kraja ani konca!

(Boskáva jej ruku.)

Ľudm. *(smeje sa z celého hrdla).* Ha ha ha, stańteže hore, pán inšpektor — ha ha ha, toto mi je dačo komičného! Ale len víno má divotvornú moc v sebe, to je opravdivý lásky nápoj, ktorý také fantazie ľúbosti v modzgách i prísneho Káta tvorí, také smiešne slová bláboli, k takým čudesným posunkám núti a k smelosti alarmiruje, ha ha ha, à dieu pán inšpektor! *(K drotárovi.)* Vy ale drotárko, povedzte potom vášmu pánu bratovi, že mu prinesiem peknú kytku kvetín zo zahrady — à dieu! *(Pokloní sa.)* Ha ha ha, toto mi je do smiechu, ha ha ha!

(Zmizne.)

Výstup jedenásty.

Drotár a *Doboši.*

Drot. Bysťubohu, to dievča je celkom zbláznené do teba Maco!

Dob. He he he, ale či ozaj?

Drot. Veď len pozri, ako sa jej to všetko páčilo, čos' jej hovoril —

Dob. A jako sa mi usmievala, he he he!

Drot. Ba až sa tak rehotala, he he he!

Dob. A jako mi svoju okruhlú bielu ručičku boskať dávala, a tak pekne na mňa hľadela, he he he!

Drot. A kytku kvetín zo zahrady ti priniesť sľúbila,

Dob. A taký pekný komplementík mi spravila — není ináč, už sa raz tuná ožením — ach budeže mi to za ženička — predtým som sice mal vokáciu za petrína, ale teraz moja vokácia je krásna a bohatá dievčina — ach, aleže len teraz spravíme šťastie v tejto Pešti!

Drot. A to tuším duplované šťastie, Maco môj! lebo abych sa ti uprimne priznal, i já už tuná myslím na ženbu, azda budeme mať dve svadby naraz, he he he!

(Počína sa tackať.)

Dob. Ale Ondrejko môj, ver ťa to vínko až velice rozveselilo — kdože by sa tu v Pešti do jednoho drotára zamiloval?

Drot. Ih, čo drotára! He he, čis' nepočul túto pesničku? *(Tacká sa a začne spievať.)*

Já som dobrý remeselník z tej trenčanskej stolice,
Po mestách i po dedinách chodím drotovať hrnce.
Žienky mňa všade vítajú,
Kde rozbitý hrnček majú; — Já som dobrý atď. ·/.

Drotár som bol, drotár budem, drotárom chcem zostati,
Keď já budem drotovati, tak si budem spievati:
Misky, hrnce i randličky
Dajte drotovať ženičky; — Já som dobrý atď. ·/.

(Tacká sa vždy viac a viac.

Výstup dvanásty.

Marina k predošlým.

Mar. *(vo dverách).* Pre Boha, čo to vidím? Veď je ten drotár opilý! *(K nemu.)* Ale Ondrejko, pre Boha, čo ste to urobil?

Drot. Ih čo! urobil, neurobil: poďže mi sem duša moja, až ťa za tú vyšívanú košieľku boskám!

(Tackajúc sa, chce ju chytiť.)

Mar. *(vyhnúc mu).* No no! Velice ste už smelý tuná! Preto že vášho pána brata všetci radi máme, nesmiete si dovoľovať neslušnosti.

Dob. He he, odpustite mu Marinka; ver si troška vína zapil od radosti.

Mar. Bohužiaľ, to vídať na ňom! *(K Dobošimu.)* Ale očujte pán inšpektor, pán strýček mi ráno naložil, abych vám tieto listy odovzdala, žeby ste tak dobrý bol na poštu ích zaniesť a na retour-recepise ích poslať, lebo sú peniaze v nich, a pán strýček len k vám má dúveru, že mu to vy najlepšie vykonáte, tuná sú! *(Dáva mu listy.)*

Dob. *(prijímajúc listy).* Hm, i toto je sice dobré znamenie, že len mne také veci zdúverujú!

Mar. Len už teda choďte pán inšpektor! *(Vidiac tackajúceho-sa drotára, odvráti sa.)* Ach!

Dob. Hneď hneď, Marinka zlatá! *(Potichu k drotárovi.)* Tisíc striel, Ondrejko! azda je toto tá tvoja dievčina?

Drot. To ver, nuž a či je nie kalávna tá pivonka? he he he!

Dob. Hí, do paroma, veď je ona vnučka pána veľkomožného! To my tuná obidva neslýchané šťastie spravíme — lenže sa múdro maj k nej — nechám vás teraz samých, hop hop! *(Odíde preč s listami.)*

Mar. *(na stranu).* No keď som už len sama s tým drotárom! *(K nemu.)* Ale pre Boha Ondrejko, veď ste sa trošku podnapil — Boh zachráň, aby vás takto môj pán strýček videl! Nikdy, ale nikdy bych vás nesmela ľúbiť — on korheľov hrozne nenávidí!

Drot. Ih, čo korheľov, duša moja! Trošku ma učastoval ten môj brat, to je všetko!

(Spieva tackajúc sa, a hudba pianissimo trvá.)

Prišiel z Trenčína — do Pešť-Budína
Slovenský šuhaj — drotár Kalina. ·/.

Mar. Ale pre Boha vás prosím Ondrejko, ak ma len trošku rád máte, posľuchnite ma, poďte si tuná do bočnej chyžky ľahnúť — ver ste opilý — poďte, vyspite sa! *(Ťahá ho.)*

Drot. *(vedený od Mariny spieva).*

Drotár Kalina — napil sa vína,
Bo ho miluje — švarná Marina. ·/.

Mar. *(v bočnej chyži).* Tak, tuná vás pán strýček neuvidí, vyspite sa tuná vy drotár Kalina!

Drot. *(slabým hlasom).* Bo ho miluje švarná Marina.

(Pausa — hudba prestane.)

Mar. *(navráti sa).* Ako mu to víno do hlavy uderilo! Nu nu, musíme mu to odpustiť; veď je dneskajší deň preňho sviatok neobyčajnej radosti — ale ináč on viedol u nás za celý čas poriadny a triezlivý život; každý groš,

ktorý si v tých našich fabrikách zarobil, mne odovzdal, abych mu to vraj opatrovala, že on to pošle domov svojmu chudobnému otcovi — veď už má u mňa výše 20 zlatých usporených. O, korheli tak nerobia, to já dobre viem! *(V odchode.)* Na šťastie, že ho pán strýček tak nevidel! On sa tuná vyspí, a bude všetko dobre! *(Zmizne.)*

Výstup trinásty.

(Priemena. Sála učebná.)

Rozumný, Zalevski a *Ernest.*

Roz. *(prichádzajúc s Ernestom a Zalevským, širáky v rukách, u dverí).* To je hrúza, jako sa ten žid bláznil! Také darebné strachy a ustávania mi narobil!

Ern. Ale apuško, musíme mu odpustiť; nápadná podobnosť osôb ho tak hrozne pomýlila — to sa v živote často prihodí.

Zal. Ha ha, až mi do smiechu išlo, jaký stál ohromený a jaké okále na mňa vyvalil, keď som ho zblízka oslovil, čo chce so mnou, ha ha ha!

Ern. *(na stranu).* Hja, peniaze sú divotvorná moc na svete! *(Nahlas.)* A do jak hrozného zmätku upadnul, jak sa zajíkal a blbotal a za odpuštenie prosil —

Roz. Nu veru sa sám už radujem, že tá vec pred komisára neprišla. Bolo by sa darobného kriku narobilo, a snaď i súdne vyšetrovanie by bolo v mojom dome nasledovalo, čo je vždy vec najvýš nepríjemná. Teraz teda ten žid nech si zadrží, čo dostal; tú facku mu nikdo viac z líca nezlíže. Já ale za ničím tak nežialim, jako za ztratou drahého času. Bol som práve daktoré listy do Tehe-

ranu a Carihradu vyhotovil, a začal som revidovať kupecké účty, keď zrazu ten žid tak nemilo ma v práci pretrhnul. Teraz tak rečeno všetko zase musím od novu začať. Poď syn môj so mnou, budeš mi pomáhať, abych bol skorej hotový — vy ale pán vychovateľ, vyhľadajte si zatial vášho brata — ten je iste starostlivý o vás — poraďte sa s ním, čo by sa tu v Pešti dalo z neho spraviť — s Bohom!

(Ide.)

Ern. (v odchode k Zalevskému). Pane, užite smelo môjho nabídnutia priateľského, keď ten žid príde; já z mojej strany žiadnych obetí neľutujem k oratovaniu dobrého priateľa, za ktorého nie pár tisíc z môjho dedictva, lež jestli by potrebno bolo, i život milerád v obeť položím!

(Obejme ho, a uteká za otcom.)

Výstup štrnásty.

Zalevski a neskôr *Žid.*

Zal. Jeden útlocitný šlechetný mladík! Skutočná pravda, že ľahkomyseľní sú obyčajne dobrého srdca — to sa i na tomto mojom vychovancovi potvrdilo. On mi je teraz opravdivým priateľom v čas potreby, jakých sa málo vo svete nachodí. No uvidím, jako sa dá to jeho šlechetné nabídnutie použiť.

Žid (vo dverách kukajúc). Khašama Diener! či ste sám, Herr Graf?

Zal. Ha, len poďte dnuká Jakube! *(Žid ide s poklonami.)* To som si hneď myslel, že vy nedáte na seba dlho čakať; ale dovoľte, keď vás hneď tak uprimne privítam: že ste vy jeden kujon žid!

Žid (sladko). Ako vidím, osvícený pán gróf dobre vie, že som já nie velice „empfindlich;“ ale jäkkrl, keď nekdo nečo takého mi do očí povie —

Zal. To vám musí ihneď dokázať, pravda-li? Nuž povedzte sám Jakube, či to není kujonstvo, z nešťastia svojho bližného takým podlým spôsobom šesť tisíc zlatých chceť vytisnúť, čo?

Žid. Prosím, i chudobný žid musí na svete žiť. Tisíc zlatých odmena by ma nechybela, kebych vás udal; tú facku a infamie od pána Rozumného veru bych nebol prijal za tri tisíc — a k tomu malý rebach dve tisíc — včul prosím addirovať!

Zal. Addirovať je ľahká vec Jakube, ale jako sa to platiť bude?

Žid. Jemine, azda nemáte peňazí?

Zal. Ani babky!

Žid. Auveh! Teda jako ste mi mohol prisľúbiť tú sumu?

Zal. Tisíc striel žide, lebo si ma chcel udať. Ale vieš čo Jakube, já viem, že sa nevyslobodím ináč z tvojich dláp — dám ti Wechslu na 6 tisíc zlatých.

Žid. Auveh! Z našeho handlu niks — nemáte u mňa žiadneho kreditu — lepšie je tisíc zlatých istých, nežli 6 tisíc neistých — já idem rovno na policiu — à dieu! *(Chce ísť, ale sa vráti.)* Ale hola pán gróf! Starý pán Rozumný sa velice za vás interesiruje, ba jako som vyrozumel, on sa zdá mať vôľu za svojho zaťa vás prijať; jestli teda on tú Wechslu podpíše —

Zal. Ha, výborná myšlienka, Jakube! Už viem, ja-

ko ťa vyplatím. Ale predovšetkým pán Rozumný tú Wechslu nemôže podpísať — on mňa vždy musí držať za brata toho drotára, rozumieš?

Žid. Jemine, teda on skutočne nevie, že ste vy mladý gróf Zalevski?

Zal. Sprostý Kubo, azda myslíš, žeby taký loyalný pán a opatrný špekulant, jaký je pán Rozumný, jednoho ubehlíka, na jehož hlavu 1000 zl. je vystaveno, v dome svojom ukrývať sa opovážil? nie to ešte svoju dcéru, svoje meno a polovičku imania za takého problematičného zaťa reskiroval.

Žid. Auveh! Máte „ganz Recht" pán gróf — auveh, čo teda udelať?

Zal. Vieš čo Jakube? Mňa tuná všetci držia za Mateja Bubenčíka, vlastného brata toho drotára. V jakej priazni u pána Rozumného stojím, myslím že si sa až velice citedlne presvedčil; a poneváč na šťastie i srdcom jeho dcéry Ludmily vládnem: pochybnosti viacej niet, že sa tuná pod prijatým menom Mateja Bubenčíka, drotárovho brata ožením — a potom sťa skutočný zať pána Rozumného budem v stave tú Wechslu vyplatit, čo? či ti to nebude dostatočná garancia?

Žid. Hm, velice pekne pán gróf, velice pekne — ale

(Škrábe si hlavu.)

Zal. Nuž vari to za nepoctivosť držíš, žide?

Žid. He he, to sice nie — „Vorschlag" tento by nebol zlý — vy ste muž mladý a podujímavý, a nemáte pritom nič ztratiť, lež len vyhrať — ale prosím — niektoré hlavné okolnosti by sa maly k istote priviesť, k. p.

či vás ten drotár skutočne za svojho brata stále a neohrožene uznávať bude?

Zal. (na stranu.) Tisíc striel, ten sa nedá oklamať! *(K nemu.)* No, to si môžeš mysleť žide, čo jeden ubohý mizerák drotár za peniaze a za mnohosľubné výhľady nespraví! A že je on prefíkaný majster, že on vie výborne rollu môjho brata hrať, k tomu nech ti slúži tá okolnosť, že on všetkých v celom dome tak omámiť vedel! Všetci ti budú prisahať, že som já jeho vlastný brat — a či vieš žide, jakého fortieľu sme k tomu použili?

Žid. To si nemôžem dosť vysvetliť!

Zal. To je celkom jednoduchá vec. On mal jednoho brata v školách, ktorý ale vo svete zahynul, menoval sa Matej Bubenčík — jedno školské svedectvo sťa dáka reliquia zostalo po ňom — toto svedectvo dostalo sa do mojej moci, a na toto školské svedectvo prijal mňa pán Rozumný za vychovateľa svojho syna — ha ha ha, svedectvo toto je teraz v jeho rukách — ha ha ha —

Žid. Jäkkrl, to svedectvo mi skutočne pán Rozumný ukazoval — videl som ho na moje vlastné oči — vy ste sa s drotárom usrozumel —

Zal. A tak sme pána Rozumného a celý jeho dom oklamali — ha ha ha, či to není pekný špás, Jakube?

Žid. Na moj' dušu, „ein Meisterstück," osvícený pane! To bych nebol myslel, že ste vy taká hlava, taká hlava! *(Na stranu.)* Hm, z tejto strany bych teda mal garanciu, lebo obom musí na tom záležať, aby toto jejich kujonstvo nevyšlo na svetlo — a obidva sú najvýš interesirovaní —

Zal. Nuž ešte váhaš, žide?

Žid. Osvícený pán gróf, už vidím, že handlujem s múdrym pánom — ale já mám ešte jednu pochybnosť. Kdo by mi potom vašu Wechslu vyplatil, jestli by vás azda dcéra pána Rozumného nechcela — lebo já viem, že majú ženské často kuriózny „G'schmack“ a kaprize — a mimo toho, poneváč by sa „angeblich“ za brata toho drotára vydávať mala, kdo vie, či by ju to neženirovalo — či by sa za vás nehaňbila?

Zal. O, jak len preto váhaš Jakube, tak sa už ľahko porovnáme. *(Zacengá.)* Na šťastie je ona náružive do mňa zaľúbená — *(K Johanovi, ktorý pribehnul.)* Johan! zavolaj sem slečnu Ludmilu, že ju dám pekne prosiť na pár slôv, marš! *(Johan odíde.)* Uvidíš Jakube, jak horúco ma ona miluje! Ty sa skováš za túto kortinu — a budeš čušať tuná nepohnutý, ztadial očuješ každé slovo z jej úst a budeš nemým svedkom môjho velikého šťastia! *(Žid si škrábe hlavu.)* No, či to azda za podlosť držíš?

Žid. To sice nie, Herr Graf! Ale vidíte, já som zvykol na nikoho sa nespoliehať pri mojich gšeftoch —

Zal. Tisíc striel, žide! teda mi nedúveruješ?

Žid. Jemine, já nikomu na svete nedúverujem, iba sebe samému. A preto moja žiadosť je, aby ste sa vy pane tuná skoval, a já sa budem sám s ňou shovárať.

Zal. Ha ha, azda veríš, že Ludmila jednomu židovi tajemstvo srdca zradí?

Žid. O iste sa mi zradí — nestarajte sa o to — já svet poznám, jak vás len opravdive ľúbi, tak sa mi bude

pekne krásne spovedať. Ale pst, už ide, chytro sa skovajte! *(Vtisne ho za kortinu.)*

Výstup pätnásty.

Žid, Ludmila a *Zalevski.*

Ludm. *(s kytkou kvetín v ruke).* Ach, veď ho tuná niet!

Žid *(na stranu).* Jäkkrl, jaká to krása, opravdivá Ráchel! *(Zakašle, k nej.)* Khašama Diener, gnädiges Fräulein! ach, jakú máte krásnu bukrétu! *(Chce ju voňať.)*

Ludm. *(dá mu frčku s kytkou, žid odskočí).* Ha ha, to není pre váš nos Jakube! Ale à propos, či tu není pán vychovateľ? Veď som práve prišla zo zahrady a že mňa dal k sebe volať na pár slôv —

Žid. Aj aj, a to ste jemu tú bukrétu priniesla?

Ludm. Ale kdeže je teda? Veď mi Johan hovoril, že je tuná!

Žid *(na stranu).* Amen, to jemu priniesla, „das ist gut!“ *(K nej.)* Hneď príde nazpiatok; pred chvíľou, ako ste dnu vkročila, preč odišiel —

Ludm. Preč? Ale veď ma dal k sebe volať!

Žid. Tak je, lebo sa chcel od vás odobrať — išiel si práve veci pakovať —

Ludm. Pakovať? Teda sa vyberá na cestu?

Žid. Zajtra ráno preč odcestuje —

Ludm. Ale jakože sa to tak náhle stalo? — a neviete na jak dlhý čas?

Žid. Na vždycky!

Ludm. *(zľakne sa).* Pre Boha! čo to hovoríte Jakube, na vždycky? Ale nie — není možno, azda len žartujete!

Žid (na stranu). Čistý cukor! „Das ist vortrefflich!“ *(K nej.)* Nežartujem krásna Ráchel, ako hovorím, on preč odíde od vás na večné veky.

Zal. (za kortinou.) To je prefíkaný kujon!

Ludm. Ale pre Boha, nuž prečo Jakube?

Žid. Prečo? Jemine, nuž a vy to neviete, že v týchto dňoch jeden drotár, jeho vlastný brat k nemu prišiel?

Ludm. Nuž čože je viac — čo je koho do toho?

Žid. Čo je koho do toho? Nuž vášho pána vychovateľa! „Ach“ — povedal mi pred chvíľou — „já som jeden chudobný čert z nízkeho, potupného drotárskeho rodu, môj brat drotár je tuná — jako bych sa já teraz mohol uchádzať o lásku bohatej Ludmily — povedal — ona by sa iste za mňa haňbila, otec by ju karhal, a celý svet by sa jej vysmial — nie nie — povedal — ona mňa ľúbiť nemôže — já tu ďalej nemôžem zostať“ — povedal — a hneď prípravy začal robiť k odchodu —

Zal. (za kortinou). Toto je hrozný kujon!

Ludm. Ach pre Boha — a mňa sa ani len neporadil, ani môjho apušku — o já nešťastlivá osoba — on mňa iste opravdive nemiluje! *(Zakryjúc si tvár, plače.)*

Žid (na stranu). Trafil som do živého — jej láska je čistý mäd, a každá slzička sto dukátov hodna! *(K nej.)* Aj aj, teda je vám ho ľúto, mein Fräulein?

Ludm. Ach môj milý Jakubko, tak vás pekne prosím, povedzte mu, aby sa neprenáhlil, aby sa najprv mňa — môjho apušku opýtal —

Žid. He he he, teda mu môžem povedať, že ho ľúbite?

Ludm. Nu prečo bych to viac tajila, či je to tak niečo zlého, Jakube?

Žid. Ba až velice dobré! Ale či sa nebudete zaňho hańbiť, že má brata drotára?

Ludm. Nikdy, nikdy, dokial živá budem!

Žid (na stranu). Jemine, čistý diamant!

Ludm. Avšak čo sa jeho statočného brata drotára týče, veď on nebude viac drotárom; ožení sa u nás, moja sestrenička Marina je do neho zaľúbená —

Zal. (za kortinou). Tisíc striel, to zas bude nová komedia!

Žid (s velikou radosťou). Ha, čo to hovoríte, krásna Ráchel? Jemine, že je vaša sestrenička do toho drotára zaľúbená?

Ludm. Istotne Jakube, ona sa mi sama dnes vyzradila, a drotár ju tiež ľúbi, a poneváč je on pána vychovateľa vlastný brat, apuško iste nebude proti tomu, že sa obidve naraz vydáme —

Žid (s radosťou na stranu). „Gott, das ist ein kombinirter, durchgetriebener Plan!“

Ludm. A jestli by bol apuško proti tomu, já bych sa urobila nezdravou, nejedla bych, nepila bych, stonala bych —

Žid (na stranu). „Göttliche kaprizen!“ Čisté zlato tretej próby! *(K nej)* Teda dobre, krásna Ludmilo, já sa budem usilovať odhovoriť pána vychovateľa od tej cesty; len i vy musíte pána apušku pripravovať, hláskajte

ho, šmajchlujte mu, lebo mladý pán Bubenčík bude sa azda ešte dnes o vašu krásnu ručku uchádzať.

Ludm. *(s radosťou).* Ach Jakubko, tak vás včul rada mám, už teraz zaslúžite túto kytku zavoňať, tuná vám ju nechám *(dáva mu kytku),* odovzdajte ju pánu vychovateľovi s krásnym pozdravením odo mňa — já ale včul idem k apkovi, budem ho pomály pripravovať, budem sa s ním šach hrať, on sa tak rád so mnou hráva, à dieu!

(Ide preč).

Žid *(sám).* Ní! „das ist ein Schatz!“ Ten sa mi musí bohate vyplatiť!

Výstup šestnásty.

Zalevski a *Žid.*

Zal. *(vyjde zpoza kortiny).* Ty úlisný žide, daj sem tie kvetiny! *(Vytrhne mu ich z ruky a priloží k ústam.)* O ty nevinný anjel, krásna dobrá duša!

Žid. „Mein Kompliment,“ osvícený pán gróf! Už máte kredit a garanciu u mňa — he he he; ale ste vy len hlava, múdra hlava — veru škoda vás byť, že neprináležíte k tej našej generácii; na moj' dušu, za pár rokov by ste zostal druhým Rothschildom! Ale jemine, šesť tisíc je veru primálo za to veľké šťastie, ktoré vám teraz doprajem —

Zal. Ty čert úlisný, ty bys' ešte komu šťastia doprial, ty?

Žid. Prosím ponížene, komu v moci stojí šťastie druhého s jedným slovom znivočiť, a neurobí to, ten mu ho dopraje.

Zal. Rozumiem túto tvoju výhražku, čerte, len už hovor!

Žid. He he, musíte mi o polovičku viacej podpísať, á chcem byť „grossmüthig“ — píšte Wechslu na 12 tisíc zlatých! Tu je štemplový papier. *(Vytiahne papier a dáva mu.)* He he he, píšte!

Zal. Ten úsmech pekelnej radosti na tvojich škaredých pernách mi je dúkazom, že si si dobre povedomý tvojho víťazstva! *(Sadne a píše.)*

Žid (položí si okuliare a číta zpoza chrbta). „Níže podpísaný zaväzuje sa prítomným dlžnym úpisom v deň svojho sňatku manželského s Ludmilou, dcérou pána Rozumného majiteľa fabrík v Pešti, 12000“ *(K Zalevskému)* Prosím vypísať literami — ganz richtig! *(Číta)* „dvanásť tisíc zlatých židovi Jakubovi“ —

Zal. Jako je vaše priezvisko?

Žid. Jakub Mauschl!

Zal. (píše a číta). „Jakubovi Maušlovi dľa wechslového práva“ —

Žid (na stranu). Jemine, to je jeden neocenitelný vynálezok tie Wechsle — „Gott segne den Erfinder!“

Zal. (píše a číta). „v hotovosti vyplatiť. V Pešti dňa 1. mája roku 185* vlastnoručný podpis: Matej Bubenčík.“ Tu máš Jakube, *(Dáva mu písmo)* prešlabikuj si to ešte raz, či si tak spokojný?

Žid (hľadev do písma). „Ganz richtig,“ dokonále spokojný! *(Vstrčí písmo do vačku, k sebe.)* He he, toto nebol zlý „Handel!“ *(K nemu.)* Pán gróf, já vám už teraz z gruntu srdca šťastie vinšujem k tomu manželstvu! *(Spraví poklonu.)*

Zal. Ha, iste si ešte nikomu tak uprimne šťastie nevinšoval, žide! Ale to ti povedať musím, že si ty pri tvojom všetkom kujonstve predca len jeden sprostý trubiroh, à dieu! *(Zmizne bočnými dverami.)*

Žid (sám). Jemine! Já sprostý trubiroh? Azda on mňa oklamal? Ale nie, to byť nemôže, veď som všetku možnú opatrnosť použil — ach, hola, už rozumiem! „Freilich“ že som mohol vätšiu sumu vystaviť, on by bol k všetkému prinútený býval, trebars 20 tisíc by mi bol podpísal — „freilich“ že som já sprostý trubiroh! Ale tak je to, keď má človek trošku dobrého srdca a svedomitosti, ešte mu potom do sprostákov nadajú. Ale počkaj, však ešte není koniec! Ní, on sa nazdáva, že keď mi po svojej svadbe moju Wechslu vyplatí, že potom budem navždy vyplatený. „O du armer Narr!“ ty ešte neznáš Jakuba Maušla, a nevieš, že ťa má do smrti v kapsi, a bude ti každoročne na krk chodiť, a bude ťa dojiť ako dobrú kravičku, ktorá vždycky mlieko dáva, a bude tvojou peňazožižnivou pijavicou, ktorej sa neztrasieš pokým budeš žiť, tak ako já som opravdivý žid! *(Ide preč hlavnými dverami, a bočnými dverami navráti sa Zalevski.)*

Výstup sedemnásty.

Zalevski; neskôr *Rozumný, Ludmila, Ernest* a *Marina.*

Zal. (sám). No, už som sa predca raz zprostil toho žida! Ale teraz čo počať? Hm, tá krásna Ludmila mňa teda opravdive miluje! Už bych včul temer vôľu mal do pobratimstva vstúpiť s tým drotárom, keby mi jeho opravdivý brat nebol na prekážke. Na každý pád musím obi-

dvoch vyhľadať a shovárať sa s nimi — *(Chce ísť, ale sa otvoria dvere, a prichádzajú Rozumný, Ludmila, Ernest a Marina.)* ha, títo azda idú dáky kongres familiarný držať!

Roz. (k Zalevskému). To je hrúza, teda nás chcete tak náhle zanechať, pane vychovateľ? Pre Boha, nuž čože vám to napadlo?

Ern. A mne ste sa len ani nezdúveril, pane! či sa bláznite?

Zal. (vo velikom zmätku). Ale u čerta — já — jako?

Ludm. (k Zalevskému). Či je to pekne od vás, tak pokradomky svoje veci pakovať, bez nášho vedomia chceť zutekať, ani len apušku o radu sa neopýtať?

Mar. A vášho chudiaka brata chceť opustiť, a zaňho sa haňbiť, preto že bol drotárom? fuj!

Zal. (v zmätku). Ach, odpustite mi! *(Na stranu.)* Tisíc striel, jakú galibu mi ten žid narobil — čože mám u čerta včul hovoriť? *(K Rozumnému.)* Pane, já som si bol sice umienil zamlčať príčinu môjho odchodu —

Roz. To je hrúza, teda je to predca pravda?

Zal. Ale včul už musím hovoriť. Môj úkol vychovateľský mi nedopúšťa vo vašom vzácnom dome ďalej zostávať; lebo vedeť máte, pane, že já vašu krásnu dcéru nevyslovne ľúbim!

Ludm. (vo veľkej radosti obejmúc Marinu). Ach sestrenička moja, on mňa ľúbi, nevyslovne ľúbi!

Roz. To je hrúza!

Zal. Tak je, ľúbim ju od prvého okamihu, jako som ju po prvý raz spatril. Jej krása, jej detinská prostota a nevinnosť uderila s mocou hromového blesku do duše mo-

jej a elektrizovala — a tráviteľným plápolom ľúbosti zapálila útroby srdca môjho — a to bola hlavná príčina, pane, prečo som sa bol tak zdráhal, vychovateľom vášho syna zostať — ale vy ste ma nútil — nemohol som vašej dobrote odolať — stal som sa vychovateľom vášho syna — v ktoromžto vážnom postavení až posial som sa namáhal moju nešťastlivú náchylnosť k vašej dcére nie bez ťažkého vňútorného boja v sebe dusiť a utajovať —

Roz. Nu nu, pane vychovateľ! práve týmto vaším krásnym držaním — že ste vždy mal pred očima váš úkol vychovateľský — vyzískal ste si chválu a moju priazeň —

Zal. Ale teraz, keď mi už i slečna Ludmila práve pred chvíľou odkázala, že je i ona tiež zaľúbená do mňa —

Roz. Aj aj, čo to slyším, dcéra moja?

Ludm. Ach apuško, nuž či je to dačo zlého?

Zal. *(k Rozumnému).* Tak už včul sám dopustíte pane, že tuná nevydrží viac próbu moja poedagogia — príležitosť činí zlodeja — nie nie, já nechcem nadužiť vašu dobrotu pane — Ludmila nemôže byť mojou —

Ern. Nuž ale prečo by nemohla byť moja sestra vašou, pán vychovateľ? Já aspoň z mojej strany bych sa veľmi tešil, keby sme takto švagrami zostali.

Zal. Nie nie braček, veď viete jak hrozná medzera je medzi nami!

Ern. Jaká medzera? *(Žmurkajúc na neho.)* Vari to, že ste z chudobného drotárskeho rodu — že tuná máte brata drotára?

Ludm. Ach, to to, apuško! To je tá jeho vyhútaná medzera — on myslí, žeby sme sa haňbili pre jeho

nevzdelaného brata drotára — preto radnej chce ta ísť — ach! *(Rozmazňuje sa.)*

Roz. *(na stranu.)* Hm, na každý pád tento chasník znovu ukázal pekný ťah charakteru! — Hm, já som sice myslel, že je ešte k tomu dosť času, lež teraz sa už nedá táto vec odkladať. *(K Zalevskému.)* Pane vychovateľ, my vás na žiaden pád z domu nepustíme! Vaša výchova, vzdelanosť a poctivý šlechetný charakter zmazaly úplne z vášho čela pečať nízkeho púvodu, a povýšily vás do vznešeného stavu opravdivých šľachticov, s jakými sa i potupený drotársky národ pýšiť môže; lebo vedeť máte, že i já sám z toho istého opovrženého slovenského ľudu pochádzam, a nasledovne nebudem sa haňbiť mať za zaťa takého šľachtica slovenského, jaký ste vy! *(Ťapká ho na pleco — v tom prikvapia drotár a Doboši.)*

Výstup osemnásty.

Drotár a *Doboši* k predošlým.

Drot. Pán Boh daj šťastia, páni moji!

Zal. *(ide mu v ústrety).* Pán Boh uslyš, Ondrejko! Vítaj nám na stokráť *(stískajúc mu ruku)*, ešte ty si nám tuná chyboval — *(na stranu)* k balamútom väže babylonskej! Teraz nech Boh pomôže!

Dob. *(s poklonami k Rozumnému).* Ponížený sluha, domine magnifice!

Roz. *(k drotárovi).* Veru práve nám dobre prichádzate, drotárko! Veď nám chcel zutekať ten váš pán brat — chcel nás zanechať —

Dob. *(k Rozumnému).* Och, to bol cigáň, kdo vám

to hovoril, pán veľkomožný; veď som sa azda nezpochabel! Já som ani na piaď ďalej z domu nebol, iba na pošte s tými listami, ale som tam musel dlho čakať — tuná sú recepise! *(Kladie ich na stôl.)*

Roz. To je hrúza, jako bláznivo tára ten môj domovný inšpektor! *(Všetci sa smejú.)* Či sa mu vari rozum čistí?

Drot. Ale pán veľkomožný, ver si trošku vínka zapil, a to bolo trochu prituhé, he he he!

Roz. To je inšie! Teda drotárko môj, práve teraz som sa dozvedel, že je moja dcéra do vášho pána brata zaľúbená —

Dob. (chytro). O jaké to neslýchané šťastie!

(S posunkami k Ludmile.)

Zal. (temer súčasne s Dobošim). O! *(Na stranu.)* Smrtelný pot mi na čelo vystupuje!

Roz. (pokračuje, k drotárovi). Poneváč som ale dokonále presvedčený, že len jedine váš pán brat moju dcéru šťastlivú učiniť môže —

Dob. (chytro). O istotne, he he he! *(Chce k Ludmile letieť, ale ho Ernest zo zadku za kabát chytí, na čo sa on hnevlivo obozre a komične stojí.)*

Zal. (k Ludmile). O! *(Na stranu.)* Pekelné hrúzy ma obkľučujú!

Roz. (k drotárovi). Preto, aby sme dnešný večer veselo dokončili, oznamujem vám radostnú novinu: že já vášho pána brata za môjho zaťa prijímam a moju dcéru Ludmilu za manželku mu dávam!

Drot. Ludm. Zal. Dob. (naraz). O radosť nad radosti! *(Všetci temer naraz letia boskať ruku Rozumnému, pri čom Doboši do Zalevského udre. na bok odfrkne a padne, čo sa stane v jednom okamžení.)*

Ern. (dvíhajúc Dobošiho). Ha ha ha, no nič to švagre, malinké salto mortale — len staňte hore, tak!

Drot. (k Rozumnému). Ach môj drahý veľkomožný pánko! Tá vaša veliká dobrota dodáva mi smelosti, abych já tiež moju ponížení prosbu predložil, ale sa len nehnevajte! *(Upravuje sa a kašle.)*

Zal. (na stranu). Do sto hromov, čo z toho zase vypáli!

Roz. (k drotárovi). Nič sa neokúňajte, drotárko! hovorte smelo, veď ste už hľa mojím milým švagrom.

Drot. Nuž keď je tomu tak, pán veľkomožný — keď už raz môjmu pánu bratovi vašu milú — neúročno — dcérušku za ženu dávate: dajte mne tiež vašu kalávnu vnučku Marinu, aby tak bolo švagorstvo naše ešte viac potvrdené.

Dob. A radosť dokonála!

Zal. (v zmätku). A všeobecná! *(Na stranu.)* Tisíc!

Roz. To je hrúza! Hm, na toto som nebol prichystaný! *(K Marine.)* Nuž Marka moja, čože ty na to povieš? Či si sa mi sem do Pešte prišla za drotára vydať?

Mar. Ach pán strýček! Keď sa vy, ani moja sestrenička za jeho brata nehaňbíte, prečo bych sa já mala zaňho haňbiť? Veď sú obidva vlastní bratia od koreňa!

Zal. (k Ernestovi). Ha ha, od Adama a Evy!

Roz. To je hrúza! Teda ho ozaj miluješ, dievka moja?

Mar. Z celého srdca môjho! Najprv tie jeho zádumčivé piesne útrpnosť nad jeho biednym stavom vo mne vzbudily; ale keď som ho neskorej v tých našich fabrikách pri práci lepšie poznávala, jeho pilnosť a pracovitosť videla; v jeho otvorenej tvári taká dobrota a statočnosť sa mi zrkadlila, že som si nevedela spomôcť — útrpnosť premenila sa na ľúbosť, ktorú som ale násilne v sebe tajila, lebo som ešte vtedy nevedela, že ten jeho brat, o ktorom on tak často rozprával, je tuná v našom dome, že on má byť manželom mojej milej sestreničky: teraz ale nevidím príčinu, prečo by sa dve sestreničky nemohly vydať za dvoch bratov — ak to môj dobrý pán strýček dovolí! *(Boskáva mu ruku.)*

Drot. O já šťastlivý drotár!

Roz. To je hrúza, jaká mi je zrazu výrečná, až sa jej tak z úst sypaly tie dúvody!

Zal. Láska ju logiku učila!

Dob. I rhetoriku, rogo humillime!

Roz. Nuž vnučka moja milá! Keď teda úfaš byť s týmto statočným prírody synom šťastlivá, nedbám; veď sa hovorí, že sa manželstvá v nebi uzavierajú: nech sa teda stane, čo sa v nebi uzavrelo! Ale dnes je už bez toho prineskoro — a já sa ešte musím poradiť straniva manželského vena pre vás — zajtra ráno dám zavolať notára k písaniu dvoch kontraktov manželských. Včul sa mi teda rozejdite a robte prípravy k radostnému plesu — našim ale budúcim párikom manželským dovoľujem, aby sa v poctivosti po prvý raz obejmuli a dobrú noc si zavinšovali!

Drot. *(lúči sa s Marinou).* Nuž teda dobrú noc dušička moja!

Dob. *(súčasne k Ludmile).* Dobrú noc — *(Letí k nej, ona mu ale vyhne a vhodí sa v otvorené náručie Zalevského.)* Ho ho ho, quid hoc video?

Roz. Ha, budúže to dva páriky manželské, sťa by ích len ulial! Teraz ale dievky moje poďte so mnou! *(Ludmila a Marina pribehnú a chytia ho za ramená.)* Tak, vám ale ostatním dobrú noc! *(Ide vedený Ludmilou a Marinou.)*

Všetci. Dobrú noc!

Dob. Nič dobrú noc — ho ho ho — počkajteže — já sa ešte musím s pánom veľkomožným shovárať —

(Chce ísť za nimi.)

Ern. *(zastaví ho).* Ale švagre, dajte už dnes pokoj — nahneval by sa môj apko — nemusíte byť dotieravý — však sa zajtra môžte shovárať.

Dob. *(K Zalevskému).* Teda ako ste sa vy opovážil moju nevestu obejmúť, he?

Zal. *(v zmätku).* Nu nu, pardon, domine frater — čože já môžem zato, že sa do môjho náručia vhodila?

Ern. Ha ha, iste sa pomýlila!

Dob. Ďakujem já za také pomýlenie!

Drot. He he, Maco! ak sa ozaj pomýlila, tak má azda vlčiu tmu tá tvoja nevesta.

Zal. a *Ern.* Bravo švagerko, vy ste uhádol!

Dob. *(krúti hlavou).* Hm, to sa mi všetko nevidí — já som nie natoľko sprosty — ale však zajtra uvidím! *(K drotárovi.)* Poďme, brat môj! bo títo bláznov z nás robia.

(Ťahá ho.)

Drot. *(v odchode).* Ale bysťubohu Maco, ak si ty blázon, ale já som nie! Dobrú noc pánovia!

Výstup devätnásty.

Zalevski a *Ernest.*

Ern. Ha ha ha, toto je komedia!

Zal. Komedia ver, ale neviem, či sa zajtra pre mňa s tragediou nedokončí! *(Hodí sa zúfale na pohovku.)* Už viac neviem ani na pravo, ani na ľavo z tohoto labyrintu balamút!

Ern. Ha, na ľavo bych vám vedel poradiť, pane!

Zal. Azda à la Icarus salto mortale do Dunaja spraviť?

Ern. Ale hrom a peklo, pane! či ozaj zúfate? Či myslíte, žeby sa tí dva drotárski chudiaci nedali tak jako ten žid k mlčaniu nakloniť?

Zal. To sotva pôjde, keď sú už oba domnelým šťastím lásky a bohactva opojení!

Ern. Ale keď ích z tohoto opojenia vytrhneme, keď hroznej samošalbe svojej na stopu prídu — keď uvidia, že to bol pre nich iba krásny ale márny sen o šťastí, ktorý sa iba na jednom nedorozumení zakladal — a keď potom s prosbami a hrozbami, sľúbami a peniazmi všeobecný útok na nich urobíme: tisíc striel, či ste ma neučil, že sú peniaze divotvorná moc, ktorej sotva kdo odolať môže?

Zal. Ale braček, jestli by jej predca ten surový prírody syn drotár odolal?

Ern. Pane, jestli by na toho drotára ani prosby, ani hrozby, ani tie vaše zlata a sriebra centovážne dúvody neučinkovaly: tak já znám ešte jednu divotvornejšiu moc —

Zal. A tá by bola?

Ern. Ha, já myslím, že moc lásky! Však ste ma učil, pane! že je moc lásky všemohúca, ktorej ani sami bohovia v Olympe odolať nemohli — učil ste ma, že i tých najúdatnejších hrdinov, ktorých delá a pluky nepriateľské prevládať nemohly, konečne prevládala jedna slabá žena!

Zal. *(vyskočí).* Ha, chlape repa, už chápem —

Ern. Či nie pravda pane majster? Videl ste, jako je ten drotár do mojej sestrenice zaľúbený — manželstvo majú už tiež prisľúbené. Marina teda nech bude vašou Dalilou k premoženiu toho Samsona. Najprv musíme Marinu poučiť a alarmirovať; potom inšie nepotrebujeme, iba vysvetliť drotárovi nasledujúcu alternativu: ak budeš mlčať i s tvojím bratom, dostaneš Marinu za ženu a zostaneš tuná bohatým pánom: jestli ale vyzradíš, nikdy nebude Marina tvojou, a môžeš potom ísť zase len hrnce drotovať i s tvojím bratom trhanom!

Zal. Bravissimo! Vy ste môj hodný učeník. Vy ste moje učenia a zásady na špik a krev obrátil; a jestli budete i ďalej také pokroky činiť: tak Herkulesovi prisahám — prvého diplomatu Evropy z vás vychovám! Hurrah!

(Bežia spolu preč; opona zpadne.)

Jednanie tretie.

Výstup prvý.

(Sála učebná.)

Johan a neskôr *Marina.*

Joh. *(prichádza bočnými dverami).* Ach, už som dávno tak zle nespal ako tej noci — *(zíva sa mu)* ja-ach, to mi nijak nejde do hlavy — vari sa pobláznil ten pán veľkomožný, že tú svoju vnučku za jednoho sprostého drotá- *(zíva sa mu)* ra vydáva! Nie, to já nemôžem dopustiť takú haňbu a posmech! A či som já skôr nezaslúžil jej ruku? Je sice pravda, že je ona len taká sedliacka Ma- *(zíva sa mu)* ra, ale je ona predca vnučka pána veľkomožného — — he he he, avšak by já ju potom i na „gnädige Frau“ premenil!

Mar. *(prikvapí).* Ach, dobré ráno Johan! Či tu není pán vychovateľ? Rada bych sa s ním shovárať — veď ma bratranček Ernest práve teraz nastrašil, že ten drotár není brat pána vychovateľa, lež hausmajstra Dobošiho —

Joh. He he he, však vám čistú pravdu hovoril! Pán hausinšpektor a ten drotár sú dva vlastní bratia; já som videl na moje vlastné oči, ako sa spolu objímali a jeden druhému si tykali —

Mar. Ale vy pľuhák Johan, vy tiež cigánite!

Joh. Ale já vás ocigániť? Nuž nech by ma tuná hneď hus kopla, jestli vám čirú čistú pravdu nehovorím; — mne môžte veriť Marinka moja zlatá *(kľakne pred ňou)*, lebo já vás ľúbim a vernú manželskú lásku vám prisahám — o keby ste vedela, ako toto srdce za vás klope! Čoby ste sa vy tam za sprostého drotára vydávala — za mňa sa vydajte, já vás spravím paňou veľkomožnou, a kúpim vám krinolínu i shavlu i mufty! *(Kľačí pred ňou, na čo sa zo dvier dívajú Zalevski a Ernest.)*

Výstup druhý.

Zalevski a *Ernest* k predošlým.

Zal. a *Ern.* Ha ha ha, bravo, bravo!

Joh. *(vyskočí a zuteká)*. Ho ho ho! *(Zmizne.)*

Mar. Ach veďže sa len dívajte, ako sa ten náš Johan blázni!

Zal. Ha ha ha, veď sme videli, jako vám svoju lásku vyznával; už máte dvoch frajerov naraz; môžte si vyberať či drotára, či Johana!

Mar. Oh, radnej bych do Dunaja skočila, ako bych sa mala za toho plchavého plundráka vydať!

Ern. *(k Zalevskému)*. Ha, to je znamenite!

Zal. *(k Ernestovi)*. Výborne! Voda na náš mlyn! *(K Marine.)* Aj aj, Marinka! teda sa vám lepšie páči ten drotársky brat hausmajstra Dobošiho?

Mar. Ach pre Boha, teda je to predca pravda! Teda ten drotár není váš brat, pane vychovateľ?

Zal. Ha ha ha, iže vraj môj brat! Kdože vás to tak mohol poblázniť? Či ste sa ma kedy opýtali? Já som

ho včera po prvý raz vo vašom dome videl, a neviem jakým divným spôsobom naraz mi ho všetci silou mocou za brata vtískate — no ver ste ma do peknej rodiny povýšili!

Mar. Ach beda mi, prebeda! Já nešťastná stvora — už ma teraz iste za toho drotára nedajú — aká haňba a potupa — už je to všade rozchýreno!

Ern. A to mi veriť môžeš Marka moja, že aby apko túto potupu dáko zmazal, bude ťa iste za toho Johana nútiť — on je do teba zaľúbený — a už výše desať rokov verne nám slúži —

Mar. Ach nechcem, nechcem ho — o já nešťastná sirota, prečo som radnej tam v Orave nezostala a do služby neišla!

Zal. Ach, chudiatko Marinka! Nuž veď sa len už tak netrápte — já vás velice ľutujem — my vám to k vôli spravíme, že sa vy ešte za toho drotára vydáte.

Mar. Ach, jestli je on nie váš brat, pane! tak je všetko darmo — já znám pána strýčka!

Zal. Ale na šťastie váš pán strýček i vaša sestrenička ešte sú vždy v tom domnení, že je ten drotár môj vlastný brat: necháme jich teda i ďalej v tom chybnom domnení; já z mojej strany tak sa budem robiť, jako keby ten drotár skutočne bol mojím bratom.

Ern. A já tiež budem mlčať z lásky k mojej sestreničke, tu je moja ruka!

Mar. (*s radosťou*). Ha, budete ozaj mlčať?

Zal. O milerádi! Láska nás všetkých nemých učiní; já dostanem Ludmilu, vy môjho domnelého brata drotára — to bude pekný žart — len keby potom u čerta

sám ten drotár a jeho opravdivý brat Matej Doboši všetko nepokazili!

Ern. To sa stať nesmie, len ích musíme popredku poučiť, v čom je vec. To ale ty Marka musíš na seba vziať — ten drotár je do teba zaľúbený a všetko ti k vôli spraví; len ho musíš múdro nahovoriť, učučíkať —

Mar. Jaj Bože môj, ale či to nebude hriech? Či to nevyzerá tak, akoby sme pána strýčka oklamať chceli?

Ern. Pletky! Jaký hriech? Komuže kroz to uškodíme?

Zal. Žiadnej živej duši! Nevinný žart! Nuž ale dobre, keď Marka nechce, prosiť sa jej nebudeme — nech si potom jej drotár poberie svoje drôty —

Ern. Ha ha, a Marka nech sa potom vydáva za starého sluhu — nechajme ju! *(Chcú ísť.)*

Mar. Ale no, nechoďte — veď už nedbám! Však vy ste vyučení študenti, a viete čo je zlé a dobré; keď teda tvrdíte, že to bude len žart —

Zal. *(K Ernestovi).* Bravo, už ju máme! *(K Marine.)* Teda ak chcete Marinka, poďte hneď s nami k tomu drotárovi!

Mar. Ale pre Boha — veď si to najprv musím rozmysleť —

Ern. *(chytí ju za ruku).* Nič, s vecou sa nedá odkladať — apko nezadlho pošle pre notára, tu niet času na rozmýšľanie. *(Ťahá ju.)*

Zal. *(Chytí ju za druhú ruku).* Avšak vám potom bôžek lásky bude šoptať slová, ktoré máte hovoriť. — *(Vedú ju).* Nech žije naša diplomacia!

Výstup tretí.

Drotár a *Doboši* k predošlým.

Drot. *(zastaviv ím cestu).* Ho ho ho, páni! čože to naťahujete tú moju nevestu? Chcete mi ju odviesť za včas rána, he?

Ern. *(pustiv Marinu).* Ba k vám sme ju chceli zaviesť, švagerko! lebo nám nechcela veriť, že ste vy vlastný brat toť nášho hausinšpektora. *(Ukazuje na Dobošiho.)*

Zal. Ha ha ha, ona mňa drží za vášho brata, drotárko! *(K Marine).* Nože u čerta, hovorteže už Marinka!

Mar *(na stranu).* Ach Bože môj, akože mám začať?

Ern. Milý môj drotárko! Veľké nedorozumenie sa včera stalo straniva toho manželstva. Môj apko, i já, i moja sestra Ludmila, i toť moja sestrenica Marina, slovom všetci sme držali tohoto pána *(ukazujúc na Zalevského)* za vášho vlastného brata, preto že sa on divnou náhodou Matejom Bubenčíkom menuje —

Dob. Rogo humillime, to je cigánstvo; on není Matej Bubenčík, já som Matej Bubenčík!

Mar. *(k Dobošimu).* Čo sa bláznite pán inšpektor? Však sa vy nevoláte Bubenčíkom, lež Dobošim — to celý svet vie!

Dob. Hja, lebo som si já už dávno moje slovenské meno na maďarsky bol premenil, ale predtým som sa Bubenčíkom písal!

Mar. Hm, čo bolo predtým, to není teraz; teraz tento pán tuná *(ukazuje na Zalevského)* je Bubenčík, a vy ste Doboši, no či nie pravda?

Drot. *(k Dobošimu).* Nuž bysťubohu Maco, či je to ozaj tak?

Dob. Ach, nehnevaj sa brat môj, veď hovorím, že som si já bol ešte ako jurista meno pomaďarčil —

Mar. Lebo sa haňbil, že ho Boh stvoril Slovákom, ten hnusný odrodilec!

Dob. Nuž keď sa mi každý vysmieval, že „tót nem ember“ a „jaj szegény tót legény, mindég krumplit zabálni!“

Drot. *(k Dobošimu).* Nuž stotisíc striel okuvaných do teba bilo, ty nevďačník! Či sme my preto na teba nakladali, aby si sa potom za tvoju rodinu haňbil? sto bohov v tebe sedelo, ty nezdar! *(Chce sa na neho oboriť.)*

Mar. Nu nu, milý môj Ondrejko, utíš sa len — veď čo sa už raz stalo, odstať sa viac nemôže. Dosť je na tom, že keď si ty do nášho domu prišiel a rozprával nám o tvojom vyučenom bratovi Matejovi Bubenčíkovi: nikomu ani zďaleka na um neprišlo, žeby tento odrodilec Doboši mal byť tvojím bratom, lež všetci sme tohoto pána za tvojho brata držali.

Ern. Celkom prirodzene; lebo môj pán vychovateľ bol nám známy pod menom Mateja Bubenčíka.

Drot. Tisíc hromov, ver sa mi už teraz modzgy ótvárajú!

Ern. A poneváč moja sestra je do pána Mateja Bubenčíka a nie do hausmajstra Dobošiho zaľúbená —

Dob. Nič! já chcem byť od včulka zase len Matejom Bubenčíkom!

Mar. Aj aj, už je pozde, milý drozde! Zostaňte vy len Dobošim, lebo moja sestrenička Ludmila tohoto pána

(ukazujúc na Zalevského) ľúbi, a jemu je zasnúbená, ako ste včera večer očul, a na svoje vlastné oči videl —

Dob. „Ördög adta“ — teda sa ona predca nepomýlila!

Zal. Ha ha ha, ani nemala vlčiu tmu, domine frater!

Dob. *(k drotárovi).* Či som ti nehovoril, že tu bláznov z nás robia, he?

Drot. Toto je hrozná, hrozná galiba! Ale ty oplan si všetkého príčina, to tvoje maďarské meno také balamúty narobilo, teraz ťa Boh nakarhal! *(K Zalevskému.)* Ale i vy mladý pánko, prečože ste včera večer pánu veľkomožnému túto chybu nevysvetlil? Prečože ste čušal, ako voš pod chrastou, keď mi hovoril, že on môjmu bratovi svoju dcéru za manželku dáva? Prečože ste nevyšiel s farbou, že ste vy nie môj brat, he?

Zal. *(na stranu).* Tisíc striel, ten ma začína po drotársky katechyzovať! *(K drotárovi.)* Prečo? Nu drotárko, lebo som sa bál, že by vám potom pán veľkomožný svoju vnučku nebol zasnúbil, keby to bolo na svetlo vyšlo, že ste vy nie môj brat —

Mar. Istotne Ondrejko, pán strýček jedine preto vyslyšal tvoju a moju prosbu, lebo teba držal za brata svojho pána zaťa.

Drot. Hí, do tisíc okuvaných striel, toto je ešte vätšia galiba!

Ern. Istotne drotárko, bo keď by sa teraz môj apko dozvedel toto nedorozumenie, z nášho švagorstva iste by nič nebolo!

Drot. O já nešťastlivý človek na svete, ale som len pochodil! Čo si teraz počnem?

Mar. Nu, milý môj — opravdivá láska všetke prekážky prevládze.

Drot. (*s hlbokým žiaľom*). Jaj duša moja, horkyže prevládze!

Mar. Očujže drahý môj! Na šťastie môj pán strýček ešte i teraz je v tom presvedčení, že si ty vlastný brat jeho pána zaťa: ak mu teda my sami túto chybu nevyzradíme, tak bude všetko dobre, dá nám ešte dnes svoje požehnanie, a —

Drot. Ach, keby nás len títo mladí páni nevyzradili!

Ern. Z lásky k mojej sestreničke Marine, já to neurobím, drotárko! Ak sa len vy sám nevyzradíte, já budem mlčať — tu je moja ruka!

Zal. A já tiež nechcem dve milujúce srdcia rozlúčiť; keď sa váš vlastný brat za vás haňbil, drotárko! já sa nebudem za vás haňbiť — já vás budem pred celým svetom za môjho brata vyznávať — budeme si „ty" hovoriť — tu máš moju ruku, brat môj uprimný!

Drot. Ach Bože môj, aká to veliká dobrota od vás! Alebo azda len žartujete so mnou, he?

Zal. Žiadne žarty, brat môj! len sa potom nepomýľ pred pánom veľkomožným, abys' ma potom mladým pánkom nemenoval, lež hovor mi smelo „ty" a menuj ma svojím milým bratom, svojím Macom!

Drot. He he he, mladý pánko, veď mi to tak divno prichodí!

Zal. No už som ti riekol, abys' mi nehovoril mladý pánko: takým spôsobom celý žart vyzradíš — urob

hneď teraz próbu, a tykaj mi ako svojmu bratovi, aby ti jazyk privykol.

Drot. He he he — nuž ale sa teda nehnevajte — to jest nehnevaj sa — he he he, Maco môj!

Všetci. Ha ha ha, dobre je, pôjde to!

Zal. Tak Ondrejko môj, chlap si! Lenže sa potom do čerta nezābudni — a vy Doboši, beda vám, jak by ste potom tento nevinný žart vyzradil! Včul už teda poďme k pánu veľkomožnému. *(Chytí za ruku drotára.)*

Všetci. Ha ha ha, poďme, poďme! *(Ťahajú drotára.)*

Drot. Ale nieže! Pre Boha, očujteže, prosím ponížene —

Zal. Nuž čože ešte máš, brat môj?

Drot. Jaj, horkyže som já váš brat, mladý pánko! Veď kebych vás tak mojím bratom menoval, veď bych cigánil na moj' dušu, a pána veľkomožného oklamal. Nie nie, pre Boha, nechajte ma, já som si to lepšie rozvážil. Pán veľkomožný je jedna statočná duša; on ma do svojho domu laskave prijal, a toľké dobrodenia mi preukázal, a já bych sa mu teraz tak zle mal odmeniť?

Všetci. Tu ho máme zase!

Ern. Ale nevídali, švagerko! Veď to len bude nevinný žart, ktorý nikomu nezaškodí a vás predca s Marinou šťastlivého učiní. Oženíte sa u nás, vstúpite do príbuznosti s celou našou rodinou, z chudobného drotára zostanete pánom: jestli sa ale včul sám prezradíte, já môjho apku znám, on vám Marinu nedá, ba zato vám stojím, že i váš brat Doboši službu u nás ztratí, a potom môžte s pánom Bohom ta ísť.

Drot. Jaj Bože môj, otče môj!

Dob. Ach teda len už privoľ brat môj! Veď ako nám tu dobre bude — a máme staručkého chudobného otca doma, môžme ho potom semká k nám vziať: jestli nás ale ztadialto vyženú, čože si potom počneme?

Drot. Nie nie, brat môj! Pusť ma, predca by to neprávosť bola od nás —

Mar. Ach beda mne, prebeda! Já nešťastná oklamaná dievka! Či ma teda ozaj zanechať chceš, milý môj? Ach nechoď, zostaň tuná, privoľ k tomu nevinnému žartu, ak ma len trošku miluješ — nerob ma na veky nešťastlivú!

(Drží ho.)

Drot. *(vymáha sa jej z rúk).* Jaj vari mi srdce pukne od žiaľu — pusť ma duša moja! Nie nie, já nemôžem toh o statočného pána oklamať. *Rovná cesta býva vždy najlepšia,* Marinka moja zlatá! Já sám pôjdem k tvojmu pánu strýčkovi, a vysvetlím mu celú túto vec, aby nebol oklamaný; ale jestli na rovnej ceste spravedlivosti nemôžeš byť mojou duša moja — poručena Bohu — nech sa stane, čo sa má stať: ale já za všetke sveta poklady nechcem zostať lhárom — radnej budem do smrti chudobným, ale poctivým drotárom! *(Vytrhne sa jej, a preč uteká.)*

Všetci. Toto je jeden hrozný drotár!

Ern. Tisíc striel, to bych nebol myslel — poďme, bežme za ním, čo to z toho vypáli za komedia!

(Všetci bežia preč.)

Výstup štvrtý.

(Priemena. Predizba u Rozumného.)

Johan; neskôr *Drotár, Marina, Ernest* a *Doboši.*

Joh. (sám). Toto je do porazenia! vari sa už všetci v našom dome blázňa. Ešte i pán veľkomožný drží toho drotára za brata pána vychovateľa. Ani ma len počuť nechcel a do hlupákov mi nadával! Ale však uvidíme, kdo je hlupák — privediem mu samého drotára, nech mu on sám do očí povie, kdo je jeho brat, či pán vychovateľ, či hausmajster? *(V behu uderí sa do drotára, ktorý práve vkročil.)* Ho ho ho!

Drot. Já sa chcem shovárať s pánom veľkomožným; pustite ma dnuká! *(Chce isť do dverí.)*

Joh. (chytí ho pod krk). Halt! Ver ste mi dobre prišiel, vy sprostý drotár, vy oplan! Vy ste sa opovážil vnučku pána veľkomožného za ženu si pýtať? Vy ledakdo, či ste nevedel, že já mám vätšie právo na Marinu, ako vy? já, ktorý už tuná desať rokov verne slúžim a Marinu milujem, he? *(Marina, Ernest a Doboši vstúpä dnu.)*

Mar. Ha, pre Boha, tí sa pasujú!

Joh. (vypustiac drotára beží k Marine s poklonami). Ach, dobre je Marinka, moja sivá holubička, že ste semká za samcom priletela — vy ste mi nechcela veriť, že je tento sprostý drotár vlastný brat nášho hausmajstra; no, či som nemal pravdu? či som vás klamal? Já som to už i pánu veľkomožnému povedal a vás si za paní manželku pýtal —

Ern. a *Dob. (na stranu).* Do čerta! už sme všetci zradení!

Mar. *(k Johanovi).* Ale kýho paroma Johan, povedal ste mu to?

Joh. Povedal ver, ale on mi to nechcel veriť a smial sa mi, a do hlupákov mi nadával: teraz teda dobre, že ste všetci tuná, hneď zavolám pána veľkomožného, a vy drotár musíte mu potom do očí pravdu povedať, kdo ste vy, a ktorý je váš brat, i vy pán hausinšpektor, rozumiete? A potom švárna Marinka bude večne mojou!

(Hodí jej bosk s prstama od úst a zmizne do bočných dvier.)

Mar. Jaj beda mne, prebeda mne!

Drot. *(v žárlivosti).* Ale bysťubohu Marinka, vari ťa ten pochabý plundrák ľúbi?

Mar. Jaj pravdaže ma ľúbi, až do zbláznenia! Ale já ho nechcem — a teraz ma budú silou mocou za neho nútiť — jaj vari do Dunaja skočím, já nešťastná stvora!

Drot. Sto okuvaných jasných striel, toto je hrozná, hrozná galiba!

Ern. Vidíte drotárko, jak len nechcete na veky nešťastlivú urobiť moju sestreničku i seba samého: tak už musíte tajiť, i my všetci budeme tajiť, a apko nám uverí, a sluhu bude za pochabého hlupáka držať, a oratujete i seba, i Marinu, i brata —

Dob. Jaj urob to brat môj, pre Boha ťa prosím!

Drot. *(s vnútorným bojom).* Ach nieže brat môj! Veď by to len predca hriech bol.

Mar. *(hodí sa mu k nohám).* Jaj, či si teda tak necitedlný, milý môj! nad mojím velikým nešťastím? Či ma už tak málo miluješ? Veď ten malinký hriech vari ani len hriech nemôže byť, keď sa tým nikomu krivda nestane, a

my predca obidva môžme zostať šťastliví! Jestli je to ale predca dáky hriech, veď nám to azda pán Boh odpustí: já sa potom budem tak vrúcne k Bohu modliť, a postiť sa, a do kostolíčka chodiť, a almužny dávať — *(Plače.)*

Drot. Hm, čože už tu mám já hriešny človek spraviť?

Mar. (pokračujúc). A keď raz budeme svoji, veď potom budem pána strýčka sama za odpuštenie prosiť, i pán Ernest i sestrenička Ludmila budú za nás orodovať, a pán strýček sa iste udobrí, a bude všetko dobre: len teraz ma oratuj z pazúrov toho hnusného plundráka! *(Plače.)*

Drot. Nuž veď už teda nedbám, duša moja! len už staň hore *(dvíha ju)*, a neplač, poručena Bohu!

(Hlaská ju.)

Ern. (na stranu). Ha, predca zvíťazila láska! *(K ním)* Ticho, pre Boha, už apko ide — len teraz všetci múdro odpovedajme!

Výstup piaty.

Rozumný a *Johan* k predošlým.

Roz. Toto je hrúza, jaký mi je pobláznený ten môj sluha! Nedá mi pokoja, a tvrdí a duší sa a prisahať chce, že ste vy drotárko vlastný brat môjho hausmajstra. *(K Dobošimu.)* Teraz teda povedzte mi pravdu, pane Doboši! čo je vo veci? Či ste sa vy azda za brata tohoto drotára pred mojím sluhom udával, čo?

Dob. Ale já, pán veľkomožný? Nikdy živej duši som to nepovedal!

Ern. Ale apuško, veď ani dáka podobnosť mena to

neprezradzuje: veď sa drotár menuje Bubenčík, hausmajster ale sa píše Doboši.

Roz. (k Johanovi). Nuž či čuješ, ty sprostý mamlas? Či som ti i já tak nehovoril?

Joh. Nič, pán veľkomožný! Hausinšpektor cigáni!

Dob. Ale já cigániť? Nuž či som ti já kedy povedal, že je tento drotár môj vlastný brat?

Joh. Lebo vy sa haňbíte za neho — ale nech povie sám drotár! No, či nie pravda, drotárko! že je tento náš pán hausinšpektor váš vlastný brat, he? povedzte na svedomie!

Drot. (s vňútorným bojom). Ach, na moje svedomie — *(Dívajúc sa na Marinu, ktorá mu rukama, s hlavou i ústama znaky dáva, aby povedal že nie.)* nie, nie, nie!

Mar a *Ern. (na stranu s radosťou).* Ha, chvála Bohu, už predca luhal!

Roz. Toto je hrúza! Ten môj sluha vari dnes bláznivé huby pojedol!

Joh. Nič, já som bláznivé huby ani nekoštoval, len dve porcie bifteku a piva na „Gabelfristück;“ ale to bych mohol prisahať, že tento sprostý drotár není brat nášho pána vychovateľa. *(K drotárovi.)* No povedzte drotár na vašu dušu, či je náš pán vychovateľ váš brat, čo? povedzte pravdu, lebo ho zavolám, a potom vás v cigánstve lapíme — no, či môžte povedať že ano?

Drot. (s vňútorným bojom). O! *(Dívajúc sa na Marinu jaké znaky mu dáva.)* Ano, ano, ano!

Ern. a *Mar. (na stranu).* Ha, dobre je, zase luhal!

Roz. Toto je hrúza!

Joh. (nápodobňujúc ho). Toto je hrúza!

Roz. (k Johanovi). Či si teda počul, ty sprostý trubiroh! *(Chytiac ho za šticu.)* To je hrúza, takto blázna zo mňa robiť! *(Šticuje ho).*

Joh. Jaj jaj jaj! *(Ernest a Marina sa smejú.)*

Roz. (k Johanovi). Ani mi len nepiskni viac — čo si dostal, je tvoje — a včul mi choď pre pána vychovateľa, rozumieš? pre môjho pána zaťa, že ho dáme prosiť, aby prišiel k písaniu kontraktu manželského, že je už všetko pripraveno, moja dcéra je už oblečená, notáriuš hneď príde, a jeho brat že je už tiež tu. *(Johan chce hovoriť.)* Nič! ani len slova viac, marš! *(Johan odíde.)* Toto je hrúza — už mi dávno nebol takým bláznivým ten môj Johan jako dnes — tak blúznil dve na tri do sveta! No, nič to deti moje; zdá sa, že ho trošku láska pobláznila, lebo je on do mojej Marinky zaľúbený a na silu chcel ju mať za ženu — ha ha ha, to mu teda musíme odpustiť, lebo mi je on ináč verný sluha — ale láska je takého čosi bláznivého, že i múdru hlavu často pobalamúti! Teraz teda deti moje, poďte do môjho společenského salónu, tam budeme na notáriuša a na pána mladoženícha čakať, *(Otvorí bočné dvere)* poďte deti moje! *(Ide s Marinou.)*

Drot. Jaj Bože môj, čo som to urobil!

Ern. (chytí ho za ruku).

Ha ha švagre, nič si nerob z toho!
Láska robí v svete lhárov mnoho:
Len už včul buď dúsledný a stály —
Trebars neviem, tento tvoj klam malý
Ako v čerty ešte ti vypáli!

(Zmiznú za ostatnými.)

Výstup šiesty.

(Priemena. Sála učebná.)

Zalevski; neskôr *Johan* a *Ernest.*

Zal. (pečatí list; pred ním stojí flaša vína s pohárom). Tak! moja rolla je toľko jako dokončená! Ten drotár hrozný dojem na mňa spravil, musím si ho teraz s vínom zaliať! *(Pije.)*

Joh. (prikvapí). Pán moderateur! Aby sa ľúbilo zaraz ísť k pánu veľkomožnému, už sú svadobníci shromaždení, i notáriuš hneď príde, len na vás ešte čakajú — a ten kujon drotár, on sa opovážil cigániť pred pánom veľkomožným, že ste vy jeho vlastný brat; pokarhajte ho náležite za to cigánstvo —

Zal. Nepapuluj mi, já viem, čo mám urobiť; — ale tu máš tento list, hybaj s ním zaraz na policiu, a odovzdaj ho pánu komisárovi do jeho vlastných rúk, rozumieš? marš! *(Johan odíde s listom)* „Nech sa stane, čo sa má stať“ — hovoril ten drotár — tisíc striel, ale kdoby len bol takú silu ducha, takú krásu mravného charakteru u jednoho drotára hľadal! *(Pije.)*

Ern. (prikvapí). Ha, victoria, victoria pane! naša diplomacia zvíťazila, Samson je už premožený — už vás pred mojím otcom za svojho brata uznal ten drotár — teraz teda poďte, už všetci na vás čakajú, a moja sestra je netrpezlivá —

Zal. Ha, nedivím sa, že ten drotár predca podľahol našim pekelným úkladom — ale braček, keby sa nám bol do duše díval, čo vlastne chceme — nie nie braček, dosť

už tým nezbednosťam — zašli sme priďaleko, ale ten drotár nás hegnul nazpiatok — musíme sa i od drotára dačo učiť my vzdelanejší. „Rovná cesta býva vždy najlepšia,“ hovoril, ale my sme už boli na krivej —

Ern. *(zadivený).* Ale pane, teraz keď ste už blízko k cieľu, tak hovoríte?

Zal. Nikdy som nebol tak ďaleko od neho, jako práve teraz! Nie nie, braček! sám musíte uznať, žeby to bola hrozná nepoctivosť odo mňa. Vidíte, keď mňa váš statočný otec za vášho vychovateľa prijímal, dal som mu moju ruku, že sa neoklame vo mne, a já to chcem včul — ako sa na muža svedčí — dokázať, a môj vychovateľský úkol statočne dokončiť. Na rozlučnu ale braček, učte sa z môjho nešťastia, kam mladého človeka ľahkomyseľnosť zaviesť môže. To je nešťastlivá prirodzenosť hriechu, že on zpočiatku len tenučkým, ľahkomysľou pradeným vláknom lúpež svoju do klbkovitej sieti svojej chytá, chytenú mocnejšími vášne a náruživosti väzbami vždy viac zapletáva, zapletenú po rozkošesľúbnych ale blúdnych bezcestách nebadatelne tiahne do onoho labyrintu, ktorý sice lichá obrazotvornosť sťa oblažujúci labyrint lásky predstavuje, v ňomž k vôli krásnej Ariadny tak milo je blúdiť, tak sladko do všakových bláznivostí sa zamotávať, tak rozkošne tu i tam všakové malé hriešky páchať — v ktorom ale konečne hladovitý Minotaurus neprávosti na nešťastlivú žertvu svoju s otvoreným hrtánom mravnej nákazy čaká. *(Chytí pohár a pije.)*

Ern. Pane, vaša reč ma hrúzou naplňuje!

Výstup siedmy.

Žid k predošlým.

Žid *(s poklonami odo dvier).* Khašama Diener! *(K Zalevskému.)* Pane, prišiel som vám šťastie vinšovať k tomu manželstvu, he he he —

Zal. *(urobí sa zrazu opilým, s pohárom v ruke pokračuje v svojej rečňovanke).* Tak vidíte braček! už som i já zablúdil do tohoto labyrintu, he he, už nemôžem viac ani nazad *(kláti sa nazad),* ani napred *(kláti sa na žida, ktorý cúfa s úžasom)*, už stojím tuná pred týmto Minotaurom mojím *(tacká sa na žida),* ho ho, ale já sa ho neľakám, já ho porazím sťa neohrozený Theseus k vôli svojej zaľúbenej A-a-ariadny!

(Tacká sa na žida.)

Ern. Ale pre Boha pane, to víno vám zrazu do hlavy uderilo!

Žid. Auveh! Pán „Bräutigam“ je opilý, auveh!

Zal. *(postaviv sa zrazu na rovné nohy pred žida).* Tisíc striel žide, kdo je opilý, he?

Žid. He he, pardon! predca ste nie opilý, len ste žartoval. Jemine, jak výborne, jak prirodzene — temer bych bol uveril — ní, takový krásny žart!

Zal. *(tacká sa znovu).* He he, Jakube, a či to nebude pekný žart, keď já dostanem takú bo-bo-bohatú ženičku, a ty dvanásť tisíc zlatých? Či nebudeme mať obidva dobrý re-re-rebach? *(Tacká sa.)*

Žid *(pred ním cúfajúc).* Auveh! On nežartuje, predca je opilý! *(K nemu.)* Ale pane, teda sa aspoň choďte vyspať z toho vína!

Zal. Já spať? ha ha, ty sprostý Jakub Ma-mamaušl; veď už všetci na mňa čakajú — budeme písať manželský ko-kontrakt — poďme! *(Tackajúc sa, chce ísť.)*

Žid (prichytí ho). Auveh, azda v tomto stave opilosti? nech sa Boh smiluje! Povedzte mi nešťastníku, či chcete to manželstvo na silu prekaziť?

Zal. Ih čo, la-lari fari! Ty to nerozumieš, sprostý Jakube! Ach či len z teba pán bude — he he, poďme teda, už je tam iste i no-notáriuš — *(Chce ísť.)*

Ern. (s úžasom). Ale hrúza, čo sa vám to stalo pane? Ľahnite si tu na diván, já idem povedať, že vám zle prišlo, kým sa nevyspíte —

Zal. (vytrhne sa mu). Nič! já musím ísť — čože by potom moja „Brr—braut" povedala? *(Chce ísť.)*

Žid (drží ho). Jemine, nesmiete ísť, nepustíme vás. *(K Ernestovi)* Mladý pánko, pomôžte mi ho zadržať! *(Na stranu.)* Auveh, až mi pot na čelo vystupuje, už som ako by ma z vody vytiahli! *(K Zalevskému.)* Pre Boha pane! azda si myslíte, žeby sa jedna poctivá panna za opilca vydať chcela?

Zal. Ne-nedaj Bože — potom si najdem druhú!

Žid. Druhú? jemine, a kdo mi potom vyplatí moju Wechslu, he? Ní pane, na moju statočnosť vám prisahám, jestli z vašeho manželstva s Ludmilou nič nebude —

Zal. Tak ti iste Wechsla prepadne Jakube! he he ty ku-ku-kujon!

Žid. Auveh, já oklamaný žid! — Ale pane, očujte ma, posľúchnite ma, choďte si ľahnúť do vášho pokojíka, dajte si uvariť herbathé —

Zal. Já herbathé? o ty sprostý Ma-maušl, či už i ty máš ra-raušl? —

Ern. Do tisíc striel, už všetci sem idú; toto bude hrozná katastrofa!

Žid. Auveh, auveh, už je moja Wechsla „beim Teufel!“ —

Výstup ôsmy.

Rozumný, Ludmila, Drotár, Marina a *Doboši* k predošlým.

Roz. *(vedie Ludmilu, k Zalevskému).* Aj aj, teda si sami musíme prísť pre pána mladoženícha? Už výše pol hodiny čakáme, a mladoženícha kde nič, tu nič! Či je to galantne od vás, takto sa dať hľadať kroz svoju nevestu?

Zal. Ba práve, já som sa včul k nej vy-vyberal —

Ludm. *(s úsmevom).* O už je tu ona sama!

(Spraví mu poklonu.)

Zal. Ha, ona sama? o to mi je ra-radostné prekvapenie, slečno! Či vám môžem podať moje rameno?

(Namáha sa rovno stáť pri nej.)

Ludm. Pre Boha, čože je vám to pane?

Zal. *(tackajúc sa).* Mne? ha, nuž čože by mi bolo, iba že som velice dobrej vôle, he he he, krásny anjel môj!

(Ludmila cúfa pred ním.)

Drot. Tisíc striel, ten je dobre štrngnutý, veď sa mu jazyk i nohy zapletávajú!

Ern. Ale pletky! trošku mu zle prišlo — azda dostal závrat do hlavy!

Žid *(s radosťou).* Ano ano, závrat! Pán vychovateľ na to často trpí — sám mi hovoril!

Zal. Já-já som ti hovoril? lu-lužeš na svoju dušu, ty starý hriešnik! *(K ostatním.)* Odpustite mi páni! Bol som obstaral k tým našim svadbám nekoľko bu-bu-butelí ma-malagy, a já malagu ľú-ľúbim — tak mi chutnalo he he he, ale já som preto pri dobrom ro-rozume!

(Tacká sa vždy.)

Všetci (temer naraz s úžasom). Toto je hrúza!

Ern. (chytí Zalevského). Ale pre Boha vás prosím pane, upamätujte sa, poďte si ľahnúť!

Zal. Já ľa-ľahnúť? vy ste môj učeník a já váš ma-majster, vy ma nebudete u-u-učiť!

Roz. To je hrúza, veru pekný majster! Teda ten môj Johan predca mal pravdu!

Ludm. O jaké to nehodné a škaredé držanie! O já nešťastlivá osoba, jakej haňby a potupy som dožila!

Žid. Auveh, auveh! moja Wechsla, moja Wechsla! *(K Ludmile.)* Ach Mamselchen, odpustite, ale každý človek má predca nejakú chybu — ale ináč — to vám môžem hneď prisahať — on bude velice poriadny a verný manžel —

Roz. To je hrúza, ten žid vari zase rozum tratí!

Žid. Rozum? jemine, keby len rozum a nič viac!

Zal. Teda kdeže je už ten pán no-notáriuš, he?

Ern. Ale pre Boha pane — *(Ťahá ho.)*

Zal. Ih čo! včul budeme kontrakt manželský písať, já mám k tomu právo i môj brat drr-drotár, *(tacká sa, k nemu)* ha, tu si môj milý Ondrejko? poď, až ťa obejmem, do-dobrý si chlap!

(Temer sa zvalí na drotára.)

Drot. *(udrží ho).* Ho ho ho, mladý pánko! u čerta, akú galibu to vystrájate!

Roz. Ale hrom a peklo, už trpezlivosť tratím! Ernest a vy Doboši, pomôžte tomu drotárovi, zmocnite sa toho pijáka, odveďte mi ho z očí! *(Chcú ho chytiť.)*

Zal. *(zodvihne stoličku).* Prvému kdo sa opováži, hneď boky dolámem!

Roz. Toto je hrúza! *(K Ludmile.)* Teda tu máš dievka moja muža korheľa — ak úfaš, že budeš s ním šťastlivá —

Ludm. Jaj nechcem, nechcem ho, já potupená nešťastná stvora! *(Hodí sa v náručie otcovo.)* Ach Bože môj, otče môj, ale som sa len peknej svadby dožila! *(Plače.)*

Žid *(k sebe).* Auveh — to sa dalo predvídať! *(V odchode.)* Ale počkaj, však mi budeš zato v chládku sedeť!

(Zmizne.)

Roz. *(k Zalevskému).* Pane Bubenčíku! Neviem, či ma budete v takomto stave rozumieť — ale všetko jedno mi je. Keď som vás pred mesiacom za vychovateľa môjho syna prijal, urobil som to z útrpnosti k vášmu bratovi drotárovi — urobil som to — Boh mi je svedok — z čistej ľudolásky. Úfal som, že moja dobrota vašu ľahkomyseľ prelomí a cit povinnosti vo vašom srdci prebudí. Ale tak je to so Slovákmi dačo počínať! Čoby priam anjel z neba prišiel, nič z nich neurobí pre jejich škaredú náchylnosť k pijatike, pre jejich zakrpatelosť na tele i na duši! Toto je jeden zakľatý, ztratený národ! Není divu, že sa ho potom jeho vzdelanejší synovia odriekajú! Pane, vy ste moju dobrotu nehodným spôsobom zneužil a celý môj dom

hrozne potupil: od tohoto okamženia vypovedám vám službu — teraz sa pakujte z môjho domu, marš!

Ludm. Ach, hrozná, hrozná vec!

Zal. *(urobí sa triezvym).* Ach, srdce mi pukne od žialu! S Bohom Ludmila! A vy pane, odpustite mi moju neslušnosť — ale môj brat drotár je celkom nevinný, tak jako je Boh na nebi, celkom nevinný! *(Znovu sa tacká.)* A-à dieu, váš celkom po-pokorný služobník!

(Ide tackajúc sa, vedený Ernestom.)

Roz. To je hrúza! jakému to človekovi zveril som výchovu môjho syna — a chcel som mu ta dať ešte i moju dcéru za manželku! No ďakovať Bohu, že ešte dosť včasne svoju larvu zhodil a ukázal sa takým akým je! *(K drotárovi.)* No ver máte pekného brata drotár — môžte si teraz ta ísť s ním hrnce drotovať a korheľovať!

Drot. Tisíc okuvaných hromových striel, čože už mám teraz já biedny hriešnik povedať? *(K Marine.)* Nuž či ho teraz vidíš, ty podvodná Eva, aký to koniec má, že si ma zviedla ako Adama v raji k tomu cigánstvu. Či som nehovoril, že rovná cesta býva vždy najlepšia? O já sprostý človek, že som sa dal kroz hlúpe fígle ženské omámiť! *(K Rozumnému.)* Teraz bite ma pán veľkomožný, zatvorte, mučte, dosekajte ma na kusy, lebo bysťubohu sám pred sebou sa už haňbím, já trestuhodný hriesnik, všetke pokuty som zaslúžil — tuná je môj chrbát, bite ma!

Roz. To je hrúza, vari sa pobláznil tento drotár!

Mar. Jaj horkýže pobláznil, môj drahý pán strýček! On len svoju vinu vyznáva, ku ktorej som ho já

nemúdra zvábila; já som všetkého vina, já som ho podviedla, mňa bite pán strýček, mňa trescite!

Roz. Ale do čerta, teda čože ste to porobili? *(Na stranu.)* Tisíc striel, azda —

Drot. Nuž prosím ponížene pán veľkomožný, ver sme vás oklamali dnes ráno, lebo ten váš opilý pán zať není môj brat —

Roz. Hrom a peklo drotár! *(Chytí ho pod krk)*, čo to hovoríš, že on není tvoj brat?

Drot. Nie ver! Vo vašom dome som ho po prvý raz videl, já neznám kdo je on — zahrdúste ma, švacnite ma o zem, zabite ma!

Roz. *(pustí drotára)*. Teda odpovedaj mi ty kujon drotár, čis' mi nerozprával, že máš vyučeného brata vo svete menom Mateja Bubenčíka, ktorého si v našom dome najšiel, hé?

Dob. *(sa predstaví)*. Rogo humillime, to som já, já som opravdivý brat tohto drotára!

Roz. To je hrúza, ale vy? či sa i vy už bláznite? však sa vy píšete Doboši!

Dob. Hja, lebo já som si bol ešte ako jurista meno pomaďarčil; ale v mojom dávnejšom školskom svedectve zretedlne sa píšem Matej Bubenčík. Však to testimonium, rogo humillime, má byť vo vašich rukách pán veľkomožný! Aspoň pán vychovateľ mi bol hovoril, že vám to testimonium odovzdal.

Roz. Mne? vari ešte čo? *(Zamyslí sa)*. Ha, už sa trošku upamätujem — to je hrúza! *(Vytiahne z pugillára písmo.)* Vari toto testimonium by bolo vaše, pane Doboši?

Dob. Ad obsequia pán veľkomožný, to isté, ono je to — to je moja klasifikácia ešte z rhetoriky!

Roz. *(udre sa na čelo)*. Tisíc hromových bleskov — už včul začínam chápať — ha — to je celkom na bielom dni! Teda môj Johan predca mal pravdu — o toto je neslýchaný klam a podvod — o ten prefíkaný furták — kde je, kde je? musím ho dať zatvoriť — chytajte ho, aby neufŕknul, chytajte ho!

Ludm. Ale pre Boha apuško, nuž koho?

Roz. Toho neslýchaného klamára, toho kujona vychovateľa, toho zlosyna — za ním! *(Rozbehne sa, ale zrazu sa umierni.)* Ale tisíc striel, veď já som si z čiasti sám na príčine — já som ho silou mocou nútil u mňa zostať — nie, toto je hrozná samošalba! Ale toto testimonium je všetkých kolomút príčina. *(Hodí písmo o zem, ktoré Doboši zodvihne.)* A vy dva *(oborí sa na drotára a Dobošiho)* kujoni, lhári, vy háveď drotárska! Vy ste mi dnes ráno do očí luhali, mňa hrozne oklamali, teraz alo marš! Od dnešného dňa vypovedám vám obidvom službu — pakujte sa mi hneď, ešte dnes z môjho domu — žiadne milosrdenstvo — marš! *(Drotár a Doboši, ktorí vždy pred Rozumným cúfali, vo dverách zmiznú, a Marina so zalamovaním rúk a s plačom za nimi)*. Toto je hrúza! Ale som si len pekných ľudí choval v dome, samých korheľov, zlosynov — a títo sa ešte mali u mňa ženiť, do príbuznosti so mnou vstupovať, no ver by sme boli pochodili, dievka moja! *(Hodí sa na pohovku.)* Už teraz vidím, že je to veru jedna naničhodná zgerba tá naša Slovač!

Ludm. Ale apuško, kdo len teda môže byť ten náš

vychovateľ, keď on není brat toho drotára? toto mi je všetko nepochopitelné!

Výstup deviaty.

Žid, Rozumný a Ludmila.

Žid *(prichádzajúc, na stranu)*. Ešte jeden prosriedok oprobujem — dvanásť tisíc zlatých „ist der Mühe werth.“ *(K Rozumnému.)* He he, khašama Diener, pán veľkomožný! Jemine, aký sedíte smutný, iste je vám ľúto, že ste chcel vašu dcérušku vydať, ale pán „Bräutigam“ sa vám opil — he he he, ale predca sa vám neopil — na moj' dušu vám hovorím, že on nebol opilý, ale on sa len robil opilým — mal svoju statočnú príčinu —

Roz. Ale tisíc striel žide, či sa zase blázniš?

Žid. Pane, len včera som sa pobláznil k vôli 12 tisíc zlatým — jemine, prečítajte tento dokument!

(Dáva mu Wechslu.)

Roz. To je hrúza, veď je to písmo toho furtáka vychovateľa! *(Číta.)*

Žid. „Ganz richtig,“ vlastnoručné písmo vášho pána mladoženícha; on mi podpísal 12 tisíc zlatých, ktoré mi mal v deň sňatku manželského s vašou dcéruškou „erga diese Wechsel“ vyplatiť —

Roz. *(čítajúc)*. „Matej Bubenčík!“ *(Hovorí.)* Skutočná pravda! Veru pekné kúsky teraz jeden za druhým na svetlo vychádzajú, vari ma porazí od jedu! *(Pustí Wechslu z rúk, ktorú žid dychtive zodvihne.)* Hrúza, hrúza, a to ešte mal byť vychovateľ? ba kujon a nehanebný šibal!

Žid. Veru hrozný šibal, klamár, ukrutný tiger! On

mňa tak potupne oklamal, mňa Jakuba Maušla, ktorého ešte žiaden kresťan v celom svete nebol v stave oklamať!

Roz. (*so zadivením*). Nuž jako žide? však mňa ste chceli oklamať — na konto mojej dcéry podpísal ti tých 12 tisíc zlatých —

Žid. Tak je, podpísal, a já som sa dal bláznom spraviť — nevyzradil som ho, neudal som ho; lebo prosím ponížene, on je opravdive ten proškribovaný ubehlík poľský, mladý gróf Kazimír Zalevski!

Ludm. (*s úžasom*). Pre Boha, mladý gróf Kazimír Zalevski! (*Klesne.*)

Roz. Toto je hrúza!

Žid. Ako je Boh na nebi, on je to! Ale on ma beštechoval s touto Wechslou, on ma presvedčil, že sa on ožení u vás pod menom Mateja Bubenčíka, a jako váš zať že mi potom bude v stave vyplatiť tú Wechslu —

Roz. Ty sprostý žide, ale jako si mohol uveriť, že bych já bol privolil k takému nehanebnému kujonstvu?

Žid. Jemine, uveriť? celý svet by to bol uveril! Či ste mi pane sám nepovedal, že on má byť vašim zaťom? Či sa mi Fräule Ludmila nepriznala, že ho ľúbi, jemine a jako ľúbi? Či ste ho všetci za brata toho drotára nedržali, a drotár či nebol do komplotu „künstlich“ zapletený, zakúpený? Nie nie, já som mal zo všetkých strán garanciu na tú Wechslu — a ešte ten večer ste mu pane vašu dcérušku zasnúbil: ale dnes, keď sa už mal kontrakt manželský písať, a já som sa „pünktlich“ ustanovil pre mojich 12 tisíc zlatých — ten kujon, ten lotor zrazu sa urobí opilým, auveh opilým —

Ludm. (*s radosťou*). Ach apuško drahý, teda on nebol opilý, iste nebol opilý!

Roz. (*udre si na čelo*). Tisíc striel, teraz sa mi začína v hlave rozviňovať!

Žid. Teraz teda povedzte, či to není hrozný človek ten váš prekľatý vychovateľ? Já hovorím, že sto razý horší nežli já, Bože mi odpusť — já som len fušer proti nemu, tak mňa hrozne prekabátil!

Výstup desiaty.

Ernest k predošlým.

Ern. (*prikvapí*). Ach apuško drahý! odpustite mi moju velikú vinu — já som vedel, že pán vychovateľ není brat toho drotára, že je on nešťastlivý hrabä Kazimír Zalevski — on s mojím porozumením tomuto kujonovi židovi dal jednu Wechslu —

Roz. To je hrúza, s tvojím porozumením syn môj?

Ern. Tak je, bo som ho chcel oratovať — já som kroz Marinu i toho drotára omámil, aby ho za svojho brata uznal — ten drotár je nevinný — já som toho všetkého vina!

Roz. To je hrúza, ty syn môj drahý?

Ern. Ach tak je apuško — to je moja veliká vina; ale dnes ráno, keď už bolo všetko múdro osnovano, a já som už pána vychovateľa volal k písaniu kontraktu manželského, zrazu mi povie, že z toho nič nebude, že by to bola hrozná nepoctivosť —

Roz. To je hrúza, ale to hovoril?

Ern. To ver, a všakové krásne naučenia mi dával;

lež jako sa tento žid vo dverách zjavil, naraz k môjmu hroznému zadiveniu začne sa klátiť a tackať a bláboliť sťaby opilý; tak že som i já najprv uveril, že je skutočne opilý: ale apuško, on nebol opilý — nebol opilý!

Ludm. *(s radosťou).* O veď už vieme bratríček môj drahý, už vieme — ach, a my sme mu takú hroznú krivdu urobili!

Roz. *(s hlbokým citom).* Nie, toto je ver jeden hrozný človek!

Žid. Jemine, či som vám nehovoril, nehovoril? *(Na stranu.)* He he he, „das geht vortrefflich!“ Moja Wechsla není ztratená!

Výstup jedenásty.

Johan k predošlým.

Joh. *(s listom v ruke).* Prišiel som oznámiť, že ten čertovský vychovateľ už preč odchádza z nášho domu, práve si svoju bagážiu pakuje, a narozlučnu posiela tento list *(dáva ho Rozumnému, ktorý ho dychtive otvorí a číta)*; ale dá prosiť, že ani Fräule Ludmila, ani žiadna živá duša nesmie vedeť čo je v tom liste, iba sám pán veľkomožný.

Ludm. Ach pre Boha, já to nesmiem vedeť? nuž prečo? Ach, azda ma nemiluje, a preto preč z nášho domu odchádza —

Roz. *(prečítav list).* Toto je hrúza! očujte len deti moje, čo mi píše! *(Chce čítať.)* „Vysokoctený —“

Joh. Ale pán veľkomožný, hovoril som, že nikdo druhý nesmie vedeť —

Roz. *(okríkne ho).* Mlč ty mamlas, marš na stranu!

(Johan odíde.) Očujte teda! *(Číta)* „Vysokoctený pane! Odchádzajúc z vášho vzácneho domu, ďakujem vám za vašu dobrotu, s ktorou ste jednoho ztrateného syna napravil — úfam, že som sa vám na vzájem tiež odmenil podareným vychovaním vášho syna Ernesta, jehož priateľstvo, vaša blahosklonnosť a láska vašej hodnej dcéry Ludmily mňa nevyslovne pyšným činí. Ale darmo je — neuprositeľný osud vytrhuje ma z kola vašej šlechetnej rodiny — Ludmila nemôže byť mojou. — Abych jej ale bolesť nad mojím zmiznutím uľavil — jedným slovom aby mňa nešťastníka ľahko zabudnúť a druhého statočného muža oblažiť mohla; dovolil som si vo vašom dome tej neslušnosti, urobiť sa opilým, dobre vedev, že nič tak zhnusiť nemôže mladého muža v očach dobre vychovanej panny, jako opilstvo: toto nech teda bude psychologickým liekom k vyliečeniu jej nešťastlivej lásky ku mne; nech ma navždy zabudne — ale já, dokial živ budem, nikdy ju, ani vás pane! nezabudnem. Nešťastlivý hrabä Kazimír Zalevski.“

Ludm. Ach prebeda, čo sme to urobili! Ach, čo mi je teraz z celého tohoto sveta bez neho! O já nešťastlivá stvora ženská! *(Plače.)*

Roz. Na každý pád je to jeden podivenia hodný mladý muž! Ešte i tie jeho kúsky, ktorých sa v mojom dome dopustil, sa mi včul v krásnom svetle predstavujú!

Ern. Ach apuško, on ma učil, že šlechetný jestli kedy hreší, ešte i tie jeho hriechy majú byť krásne, podivenia hodné!

Roz. Ach krásne, krásne! ale kam sa len teraz chce obrátiť?

Žid. Jemine, kamkoľvek pôjde, já najdem toho kujona: on duelliroval, komploty kuval, falošné Wechsle vydával, a mňa hrozne ošudil, oraboval! Ale počkaj ty zbojník poľský, však mi zato pôjdeš na putá do Kufsteinu, jestli moju Wechslu nevyplatíš —

Ludm. Ach Jakubko, čiby ste ozaj mohol byť tak nemilosrdným? Kdeže vám on včul tých 12 tisíc zlatých vyplatiť môže?

Žid. Jemine, krásna Ráchel, či váš pán „Väterchen" není dosť bohatý a „grossmüthig," aby mi vyplatil tú Wechslu za svojho grófskeho pána zaťa?

Ludm. Ach, apuško môj drahý —

Roz. Nu nu dievka moja, veď i já myslím, čiby sme ho nemohli oratovať z neľudských dláp tohoto žida: ale 12 tisíc zlatých tak mal à propos z vačku vyhodiť — nie, to je hrúza!

Ern. *(hodí sa k nohám otcovi).* Ach môj dobrý apuško! Jestli moje rozpustilé mravy pred jedným mesiacom vaše otcovské srdce úzkosťou a strachom naplňovaly; jestli som predtým vašej dobrote, vašim otcovským prosbám i hrozbám tak často vzdoroval: ach, odpustite mi, a prijmite teraz moje sväté ujistenie, že já od včulka budem vaším najposlušnejším, najlepším synom, že vás budem ctiť a milovať sťa môjho najvätšieho dobrodinca a najlepšieho otca —

Roz. *(s pohnutím).* Nu nu, syn môj drahý! *(Na stranu.)* Patrná vec, že mi ho ten vychovateľ tak premenil!

Ern. Ach, ale oratujte mi včul môjho dobrého vychovateľa a priateľa, ktorý navrátil ztrateného syna dobrému otcovi! *(Plače.)*

Roz. Nu nu, pravdu máš syn môj! Dobrý vychovateľ a dobrý priateľ sú hodni všelikých obetí! A podarená výchova je poklad neoceniteľný — už včul s radosťou vyplatím tých 12 tisíc zlatých! *(Zacengá.)* Johan! *(Johan príde, Rozumný vyťahuje z vačku pugillár a číta veliké banknoty.)*

Žid (na stranu). Ha, „Glück auf Jakube, Glück auf!“

(Streže s jastriacima očima na pugillár.)

Roz. (k Johanovi). Hybaj, utekaj k pánu vychovateľovi, že ho dám pekne prosiť, aby bez odkladu ku mne prišiel, že mu mám niečo velice nútneho sdeliť, marš! *(Johan odíde.)* Ty ale žide, daj sem tú tvoju Wechslu, až ti ju liquidujem! *(Žid podáva s posunkami radosti Wechslu.)*

Ludm. a *Ern.* Ach náš drahý apuško!

Výstup dvanásty.

Drotár, Doboši a *Marina* k predošlým.

Drot. (s paklíkom drôtu a s paličkou v ruke). Nech vás tu Boh požehná a opatruje, pán veľkomožný! *(Boskávajúc mu ruku.)* Ďakujem vám za všetku vašu dobrotu *(Doboši a Marina plačú)*; odpustite mi, že som sa tak hrozne proti vám prehrešil — o já som váš hnev a nelásku spravodlive zaslúžil — zostaňte tuná všetci s pánom Bohom! *(Chce ísť.)*

Roz. (prichytí ho). Ho ho, drotárko, počkajteže no! *(Na stranu.)* To je hrúza, temer by sme boli na tohoto drotára zabudli! *(K nemu.)* Nepôjdete nikde z môjho domu drotárko, vaša statočnosť vyšla na svetlo — všetko vám

odpúšťam — zostanete u mňa, a dávam vám moju vnučku Marinu za ženu —

Drot. a *Mar.* *(temer naraz).* Ach, je-li to možná?

Roz. Všetko je možné u Boha, drotárko! Marina je vaša, a dostanete s ňou driečne veno do gazdovstva: ale musíte včul toho mladého pána — rozumiete — toho môjho pána zaťa zase za vašeho vlastného brata uznať —

Drot. *(zarazený).* Ale kýho paroma, vari toho opilého vychovateľa?

Roz. O on nebol opilý, drotárko! len sa tak robil pred nami — a já mu včul moju dcéru Ludmilu za manželku dávam: vy ale musíte pred každým hovoriť, že je on váš vlastný brat — on sa ožení u mňa pod menom vášho brata —

Drot. Ale pre všetkých Svätých a Svätice božské, čo sa vám robí pán veľkomožný? veď ste ma práve preto trestal!

Roz. Okolnosti sa premenily, drotárko! Teraz vás bohate zato odmením, ak mi len prisľúbite, že môjho pána zaťa za svojho vlastného brata pred celým svetom vyznávať budete —

Drot. Ej bysťubohu, pán veľkomožný, to už ver nie! Raz som sa dal kroz podvodné ženské slzy omámiť, ale viacej ani za celý svet!

Všetci *(súčasne).* Toto je hrúza!

Žid. Auveh, auveh!

Dob. *(k drotárovi).* Ale pre Boha, brat môj! privoľ k tomu, veď už viac nikoho kroz to neoklameme, keď to sami chcejú —

Drot. Jaj ale by sme druhých ľudí klamali a svedomie si zapredali!

Roz. (*s neláskou*). Tisíc striel, vy surový drotár, ak mi k tomu neprivolíte, tak už potom môžte v čerti odísť!

Žid (*k drotárovi potichu*). Jemine, dobrý človeče, jestli urobíte čo od vás žiadajú, já vám ešte dnes tisíc zlatých darujem — (*Drží ho za ruku.*)

Mar. (*z druhého boku k drotárovi*). Ach milý môj premilený, veď nebuď skala, keď už vidíš, že sa veci k nášmu šťastiu premenily — (*Drží ho za druhú ruku.*)

Drot. (*odsotiv ích od seba*). Preč preč, vy pokušiteli! Hovoril som, že rovná cesta býva vždy najlepšia. Prekľatý ten človek, čo sa kroz neprávosť obohatí — naproti tomu spravodlivý vo svete sa hádam neztratí — s pánom Bohom — „drotár som bol, drotár budem, drotárom chcem zostati!“ (*Uteká preč, a Marina za ním.*)

Všetci (*s úžasom*). Hrozná, hrozná vec!

Roz. Toto je hrúza! (*K židovi.*) Tak teda vidíš žide, že bych ti darobne tú Wechslu liquidoval — môj zať nemôže sa viac menovať Matejom Bubenčíkom; tu si máš tvoju Wechslu nazpiatok! (*Žid berie Wechslu.*)

Joh. (*príkvapí*). Pán vychovateľ zaraz bude tuná i s pánom komisárom od policie —

Všetci (*zľaknutí*). Pre Boha, s komisárom?

Joh. Tak je, ako som ho išiel volať, už bol u neho pán komisár s akýmisi papierami v ruke, ktoré mu čítal — a teraz idú obidva semká!

Roz. Ludm. a *Ern.* Beda nám, beda nám, už je všetko zradeno!

Žid. „Weh mir, weh mir, meine Wechsel!“

Výstup trinásty.

Komisár a *Zalevski* k predošlým.

Komisár (*úradnicky prísne*). Přicházím k vám teď pánové ve jméně zákona — jíž jest všechno vyzrazeno — v tomto domě ukrýval se za délší čas tento uběhlík polský (*ukazujúc na Zalevského*), jenž od dnešního dne přepadl rukoum spravedlnosti, a vy všickni jste také arretirováni co jeho spoluvinníkové —

Zal. (*pretrhnúc ho v reči, po strane*). Ale pre Boha, dosť toho žartu, pán komisár! Či nevidíte tie hrúzy na všetkých tvárach malované?

Roz. (*v zmätku*). Jaké to šťastie, pán komisár! Nu — vítam vás v mojom dome — prosím, nech sa ľúbi u nás (*dávajúc mu stoličku, ale ju obrátiv zadkom*) sadnúť!

Kom. Ha ha, děkuji pane Rozumný! Věru, zdáte se míti zlé svědomí; (*napraví si stoličku a sadá*) slyšte tehdy! Pán vychovatel vašnostina syna Ernesta dnes se byl na zdejší policejní direkcí sám písebně udal, že jest on soudami stíhaný uběhlík polský, mladý hrabě Kazimír Zalevski —

Roz. To je hrúza!
Ludm. Ach beda, prebeda! } (*Temer naraz.*)
Žid. Auveh, auveh!

Kom. Ha ha, mladá slečínka se také leká? nu, tož se jen nelekejte, spanilá slečno! neb pán hrabě udal

také, že jest váš pán tatík v té věci beze vší viny, a myslím vám způsobiti radostné překvapení, když vám teď oznámim: že právě dnes ráno došly na zdejší policejní správu od krakovského obvodu ouřední písmá, *(ukáže listiny)* v nichž ve veřejnou známost se dává, že mladý hrabě Kazimír Zalevski, jenž byl pro souboj a prchnutí od vojska pod kriminální pravotou, konečně milost obdržel, a může se svobodně do své vlasti v náručí svého otce navrátiti —

Roz. Ludm. a *Ern.* *(s radosťou).* Ach, je-li to ozaj možná vec?

Kom. A poněvádž — jak jsem byl připomenul — váš pán vychovatel se byl sám téměř současně na policejním ouřadě udal: tak jsem jíž věděl, kde mám hraběte Kazimíra Zalevského hledati —

Zal. Tak je, a bol tak láskavý pán komisár, osobne mi priniesť túto radostnú novinu a prečítať mi tie úradné písma, z ktorých som sa k mojej nevypovedanej radosti práve dozvédel: že po mojom zmiznutí z krajiny, môj kochaný otec pravotu za mňa viedol proti mojim protivníkom, a súd krajinský mňa konečne za nevinného vyhlásil —

Roz. a *Ludm.* *(s radosťou).* Ach, za nevinného?

Zal. Tak je, na koľko totiž k tomu súboju já som bol vyvolaný a mravne prinútený, čo sa kroz svedkov a sekundantov pred súdom dokázalo; pre môj útek ale dobrý môj otec mi osobne milosť u císara pána vyprosil. O mój łaskavy, mój kochany ojciec, którego już trzy liata nevidziałem! O jakova to radość będzie, kdy ztraceny

syn do łona svego dobrego ojca, do łona svojej kochanej ojczyzny povróci; bo viecie dobrze panovie, jak ognivo płonie miłość ojczyzny v Polaka łonie!

Ludm. O radosť, radosť! A jak ľúbozvučný je ten poľský jazyk v jeho ústach — veď mi to temer tak zneje, jako tá naša milá slovenčina. — Hm, preto mi on tak často hovorieval, že slovenčina a poľština sú dve krásne sestry od jednej matky Slávy!

Kom. A čeština třetí, a síce tá nejstarší, spanilá slečno! Já se velice raduji z toho, že se teď u také vzdělané slovanské společnosti nacházím! *(K Zalevskému.)* Vám ale pane hrabě štěstí přeji, a za čest sobě pokládám, že vám nyní mohu osobně doručiti tyto listiny — příjmetež — *(Odovzdáva mu listiny, ktoré on s mimikou radosti prehliada.)*

Roz. Ach radosť, neočakávaná radosť! No, kdoby sa len bol nazdal, že to ešte taký dobrý koniec vezme? Teda ten drotár predca mal pravdu, že rovná cesta býva vždy najlepšia. Tisíc striel, a já som ho tak špatne odpravil! *(K Ernestovi.)* Ach syn môj drahý, ty máš rychlé nohy — leť čo môžeš za tým statočným drotárom — azda sa ešte lúči s Marinou — vyhľadaj, dohoň ho, priveď mi ho nazpiatok — tak tak syn môj! *(Ernest odíde.)* Chudiak drotár, veď je on vlastne hrdina tohoto nášho plesu!

Ludm. *(k Zalevskému.)* Aj aj, na taký spôsob nás už teda skoro zanecháte pane vychovateľ — *(v zmätku)* čili no — jakože vás mám už teraz titulovať —

Zal. O ladná panno! Vychovateľ je krásny titul, na ktorý vždy pyšný budem: ale mne ešte milší titul bude *(kľakne pred ňou)*, keď ma budeš od včulka svojím milým

mladoženíchom, svojím kochaným manželom titulovať — *(Kľačí a drží ju za ruku.)*

Ludm. Ale no, pán hrabä, *(dvíha ho)* stanteže!

Zal. Krásna Ludmilo! Láska k tebe učila ma tuná pravidlám dobrej výchovy, a tvoj dobrý otec jedine hodnotu výchovy oceniť mienil, keď ťa včera so mnou zasnúbil, ačpráve mňa len za chudobného drotárskeho syna držal: o jak šťastlivým sa teraz cítim, keď ťa už môžem mojou láskavou hrabenkou menovať — no, či môžem?

Roz. (žmurkajúc na Ludmilu). Nu nu dievka moja, to sa rozumie, rozumie!

Ludm. Nuž teda už nedbám pán hrabä, ale jednu výminku sebe vyprosím, totiž — aby ste sa nikdy viac neurobil opilým!

Zal. Ha ha ha, tu je moja ruka *(uderí jej do ruky, a boská jej ruku)*, krásna Ludmilo! To bolo prvý i poslední raz! O jak nevyslovnú radosť bude mať môj kochaný otec a celá moja rodina, keď jim takúto krásnu, čnostlivú a vzdelanú nevestu od statočných bratov Slovákov z Vengier privediem! *(Obejme ju a boská s ňou mimične rozprávajúc.)*

Žid (s radosťou k Rozumnému). He he, pán veľkomožný! teda privoľujete k tomu manželstvu?

Roz. O milerád, s najvätšou radosťou — ani kontraktu písať nepotrebujeme — tu máme pána komisára za svedka!

Žid. Jemine, tak mi tú Wechslu musí váš grófsky pán zať vyplatiť — tu je „schwarz auf weiss“ — v deň sňatku manželského s vašou dcérou 12 tisíc zlatých —

(Ukazujúc Wechslu.)

Zal. *(držiac pod pazuchou Ludmilu, k židovi).* Ho ho, žide! či som ti nepovedal, že si ty jeden sprostý trubiroh? Na tvojej Wechsli je podpísaný Matej Bubenčík, já som ale hrabä Kazimír Zalevski — „verstanden?“

Žid. Auveh auveh! Ale hola! však je to predca vaše vlastnoručné písmo, osvícený pane! já vyhrám proces — vyplaťte podobroti.

Zal. Ha ha žide, nech ti vyplatí Matej Bubenčík!
(Odvráti sa od neho.)

Dob. *(zľaknutý).* Ale pre Boha, vari já? nuž začo? a potom však sa já píšem Mathias Doboši!

Žid. „Weh mir, weh mir!“ Ale à propos pán komisár — vy ste najlepšie zbehlý v zákonoch *(potichu)* — „die Hälfte von der Summe gehört Ihnen *(nahlas)* — rozsúďte vy pán komisár! Gróf Kazimír Zalevski podpísal cudzé meno na moju Wechslu, ale je jeho vlastné písmo; či nepravda, že musí vyplatiť? *(Žmurkajúc na neho.)* „die Hälfte von der Summe —“

Kom. *(vážne).* Měl jste býti lépe na pozoru, židáku! Nejvýš onen Bubenčík, jehož jméno pán hrabě na onu Wechsli falešně podepsal, mohl by pravotu zdvihnout proti pánu hraběti.

Roz. A aby ju nezdvihol proti môjmu pánu zaťovi, já tých 12 tisíc zlatých darujem jeho statočnému bratovi drotárovi, ktorý svojím poctivým jednaním prekazil, že som jich tomuto židovi nevyplatil; — tisíc striel, ale bych sa len bol špatne opálil, keby nie ten drotár!

Žid. „Verfluchter Drotár!“ Čerti ho práve vtedy priniesli! — Ní — „Gott verzeihe mir“ — ale takto ma

ešte žiaden človek na svete neprekabátil! *(V odchode.)* Ale jemine, „das soll mir nie mehr passiren, nie meh. passiren“ — khašama Diener! *(Ide preč.)*

Všetci. A dieu — ha ha ha ha ha!

(Smejú sa všetci a ruky si stískajú.)

Výstup štrnásty.

Drotár, Marina a *Ernest* k predošlým.

Ern. *(vedie drotára s Marinou).* Ha, tuná je náš drotár, už chcel ta ísť zase len hrnce drotovať, ale sme ho lapili!

Všetci. Ha, vítajte nám drotár, vítajte!

Roz. *(ťapká ho na pleco).* Sláva vám drotár! Vy ste mi kroz vašu poctivosť 12 tisíc zlatých zachránil; teraz ích vám darujem. Tuná *(dá mu veliký pugillár)*, vezmite si — napozatým nebudete drotárom — nepustíme vás z domu viac, ani vášho brata!

Drot. *(do otvoreného pugillára hľadiac).* Nuž ale sto tisíc Pikulíkov, veď sú tuná samé nové novučičké stovky! *(K Rozumnému.)* He he he, pán veľkomožný! už ste ma dva razy ošialil, azda i teraz len žartujete — tuná si máte *(dáva pugillár nazpät)*, nerobte komedie s chudobným človekom!

Roz. Žiadna komedia drotárko — už vás viac neošialime — zadržte si tú sumu, ktorú vám včul dávam sťa veno manželské s mojou milou vnučkou Marinou; *(k Marine)* poďže sem dievka moja!

Drot. *(vo velikom zadivení).* Nuž ale u všetkých helementov, či to ozaj není komedia? veď len pred chvíľou ste ma s hnevom preč odohnal!

Roz. Drotárko môj, vaša poctivosť zvíťazila a pri-

pravila nám všetkým taký radostný sviatok! — Požehnaný bol váš príchod do môjho domu; lebo jedine kroz vás dal mi Boh dobrého vychovateľa pre môjho syna — kroz vás dal mi šlechetného manžela pre moju dcéru — kroz vás spojil jednu statočnú slovenskú rodinu so slavným šľachtickým rodom hrabätov Zalevskich: teraz teda slušná vec je, aby ste i vy k našej rodine patril. *(Chytí Marininu ruku a spojí ju s rukou drotárovou.)* Marina je vaša drotárko — buďte svoji a šťastliví, tak jako já sa teraz medzi vámi šťastlivým cítim, a moje požehnanie vám udeľujem!

(Drotár a Marina Rozumnému ruky boskávajú.)

Všetci. Sláva drotárovi!

Drot. *(plačúc od radosti).* Ach Bože môj dobrý! či bol kedy tak šťastlivý drotár na svete? alebo či sa mi to azda len sníva?

Zal. *(k drotárovi).* Milý švagerko náš! Zo žobrákov stávajú sa páni, a z pánov žobráci; a já hovorím, že za drotárov nemajú sa čo haňbiť statoční Slováci!

(Opona zpadne.)

Za osvetu.

(Môže sa spievať alebo rečniť pri divadelnom predstavení.)

Či vás ľudia ozaj srdce nebolí,
Že náš národ v trápnej stoná nevoli?
V trápnej stoná nevoli už tisíc liet —
Či už ozaj žiadnej spásy pre nás niet?

Jesto spása, bratia drahí! jediná:
Držme spolu ako jedna rodina —
A osvetu rozšírujme v národe:
To je cesta k opravdivej slobode. —

Nehovorte, že Slovanov mnoho jest,
Že nás hmotná oslobodí sila, päsť;
Čo je hmota bez života, bez duše?
Len duch živí, robí divy, tvorí vše.

V osvete a vzdelanosti veje duch,
Ona kriesi hmoty sily, život, ruch:
Ona dáva žitia práva národu,
Rabstvo borí, zlatú tvorí slobodu. —

Otvoril sa chrám slovenskej Thalie —
Hoj, už svitá nad obzorom Slávie!
Hurrah bratia, tmy sa tratia, poďme hrať,
Ten náš národ zo sna noci prebúdzať! —

Už sa Múzy na javišti zjavily,
Už nám nastal deň osvety spanilý:
Koniec noci tisícročnej — staňme už
Za osvetu národniu sťa jeden muž!

J. Beskydov.

HLAD A LÁSKA.

Svätojanské dobrodružstvo.

Kapitola prvá

chce dokázať: že je červené víno najlepší liek proti cholere, a hlad najväčší nepriateľ lásky.

„Či vypijeme ešte jednu holbu fratres?“ dopytoval sa Daniel Korunka administrátor cirkve Bôbovec svojich dvoch kamarátov, ktorí sa teraz spolu s ním v hostinci „ku zlatej britve“ v meste S . . . nachádzali; — „napime sa, keď sme raz tu, jedna holba červeného nám nezaškodí, ba daktorí hovoria, že je dobré proti cholere.“

„Netáraj bratku, a nespomínaj diabla, keď chceš, aby sa ti nezjavil! Či červené či biele, všetko jedno; keď ti raz cholera na čelo zaklope — aus ist — tam si! nespomôže ti ani segsardské,“ vyvrácal miernik Ružan budúceho pána farára. —

„Kellner! doneste miesto jednej holby dve!“ zavolal Stanko Stupicky osnovník pri ochodznom úrade v R . . . — „čoby to holba! proti cholere ani desať nespomôže, ale sa napite z tohoto nebeského nektara do chuti, tak sa vám na okamih celý svet zjaví v barvách lásky.“

„Ale hľaďteže toho politika! — tomu v tej kancelárii už aj city srdca vyschly, a aby jich v lásku potencíroval, potrebuje vína!“ smial sa Korunka a vypil dúškom pohárik. — „Šanujem, ľutujem, želiem ťa Stano! taký mladý, 25 ročný šuhaj — a k láske sa vínom nadchnúť musíš. . . . Či ty neznáš, že je láska dačosi abštraktne ideálneho, ktorá s takýmito expediensy žiadne kamarátstvo nemá? Počuj Ružan! ty si to už skusil, vysvetliže tomuto materialnému človiečikovi púvod, vývin a moc mladistvej ľúbosti — nech mi s takými blasfemiami uši neuráža.“ —

„Odi profanum vulgus et arceo, favete linguis!“ hovorí Horác — „já by som sice jako miernik Archimeda mal uvádzať, ale keď sme na pole romantiky prešli, s básnikom hovoriť musím; —“ začínal Ružan a obrátil sa k Stupickému. — „Vidíš Stano! ty si na planých chodníkoch — a keby tvoja Miluša vedela, že tvoja láska k nej len cez Oceán vína pláva, pekne by sa ti poďakovala. Já som nie syn ideálov — to tamto Daňovi necham, ktorý jednak nemá v Bôbovci inšiu robotu, nežli hvezdy čítať a vzdychať, túžiť a blúzniť — notabene keď mu chybia kamaráti k ferble; — ale to ti povedám, že i já v láske čiže v ľúbosti dač vyššieho, velebnejšieho, mladému duchu primeranejšieho vidím — nežli holú smyslnosť. Kde sa dvaja ľúba, ztratia povedomosť tohoto sveta, najdú sa sami v sebe, žijú pre seba, jako tie divé holuby v našich hájoch — netúža po bohactvách a rozkošach tohoto sveta — k jich blaženosti je dosť, keď majú chalupu, do ktorej sa pred naším zlým svetom ukryť môžu. Ver mi Stano!

i já som ľúbil — to viete koho — ale tomu pokoj! stalo sa — len to podotknem, že to boly moje najblaženejšie časy — a aby som ľúbil, nenadchnul som sa s tvojím červeným nektarom — i voda mi dobrá bola! —"

„No, či ste sa už vyhovorili, chlapci?! —" zpytoval sa Stupicky svojich kamarátov, ako Ružan bol dokončil; — „verte jako chcete, to je vaša vec — kdo jak čo si predkladá a predstavuje, tak to má. I láska je dačosi relativného. Pritom všetkom ale sa všetci pod pravdu toho starobylého porekadla koriť musíme, že: „sine Cerere et Bacho friget Venus." To jest: hlad a smäd sú takí priatelia lásky, jako voda ohňu."

„Človeče, ty si materialista!" zvolal administrátor.

„Brate, ty si vyhorelá sopka bez dechu života!" kričal miernik. —

„Spravte zo mňa čo sa vám páči, páni citlivci!" odpovedal Stanko, a mrdnul plecom, ako čoby ho dosť málo tieto výbuchy priateľstva jeho spoločníkov zaujímaly; potom si nalial nanovo červeného vína, vypil pohárik na dúšok, a uprel svoje zraky preníkavo na kamarátov, jako čoby jim do srdca nahliadnuť chcel. Na ostatok si utrel ústa, a usmial sa sám pre seba.

„Ale si teraz len v láskavom húmoru? veď si už sám jednu holbu vypil!" drážil ho učiteľ bohoslovia.

„Pravdu máš Daňo! to červené už kus účinkuje — dáka ma anakreontická vôľa zašla — teraz sa mi všetko — celý svet v dúhových barvách lásky pred očima mihotá. Oj, také city nadzemskej lásky vo mne povstávajú, že jich ani vypovedať neviem. Hľa! to dúkaz mojej sady,

že z lásky o hlade a o smäde nič. — Vy i teraz ešte krútite hlavou? — dobre! já vám to za zlé nemám; i já som dakedy — ba ešte len pred Jánom — na tej strune húdol, ale odtedy, či mám povedať vtedy, utvoril som si o láske solídnejší pochop — skuste fratres! — a keď nemáte sami k tomu príležitosti, učte sa zo skusenosti druhých —"

„Teda sa na Jána stal tvoj nepochopný k solídnosti obrat?" opytoval sa Ružan.

„A, pletky!" odseknul Korunka, „veď on práve na Jána výlet ku svojej zasnúbenici bol urobil; a to len neverím, žeby v blízkosti tohoto nebeského cherubíma takými chlebárskymi myšlienkami sa bol nabral — tak by jej bol nehoden! — ačpráve som sa i predtým už čudoval, že —"

„Jazyk za zuby, chlape!" zavolal Stupicky polo žartom, polo naozaj, „Ružan uhádnul, že sa moje obrátenie na deň svätého Jána stalo — a sice — aby si sa mal na čom diviť, i to ti poviem — práve pri boku môjho cherubíma!"

Ružan a Korunka tlaskli rukama, a otvorili ústa i oči. —

„No neveríte? — už vidím, že vám moje svätojanské dobrodružstvo od slova do slova vyrozprávať musím. No ale nič! aspoň úfam, že si jeho morálnu sentenciu i na seba vstiahnete."

„Živio Stano! já som celý ucho!" volal Ružan.

„Kellner! ešte jednu pintu!" kričal Korunka.

Stupicky ale sa nasledovne dal do rozprávky. —

Kapitola druhá

praktične dokazuje: že ľúbolist jednu stovku nestojí.

„Môjho anjela znáte," začínal Stupicky vyprávať svoje podivné dobrodružstvo, „opísať vám ho teda netreba. Znáte, že je takého pohľadu, žeby sa i tvrdého srdca šuhaj doňho zamilovať doviedol. — Milušinu krásu ale prevyšuje jej dobrota srdca, a z tejto stránky ju ešte iba já dokonále poznám. Žiaden z vás nebude pochybovať, že ju ľúbim nado všetko; ona je jedinkým cieľom snáh a túžob mojich. Môžte si pomysleť, jak ťažko mi padlo, keď som z B... do R... odísť musel, keď som sa musel z jej blízkosti vzdialiť, keď som musel vdiali od nej privykať. Ej bračekovci! to ukrutne ťažká vec videť sa šmareným na míle od predmetu svojich snov — práve tak, ako čoby vás z božieho slnka do temného žalára hodili — a uprimne vyznám, že ma v prvé dni neraz zalialy slzy, kedykoľvek som si na ňu pomyslel. Žiadal som si krídla, žiadal som byť orlom, sokolom, holubom, aby som sa v okamihu nad dedinou jej k obydliu služiacu povzniesť mohol, a ztade jako duch nad ňou strážil. Tak tak, chlapci! Z tohoto videť môžete, že som i já pocítil trapy a slasti lásky, a pocitujem i teraz, a ten je chlebár — kdo mi to neverí. —"

„K rozprávke! k tvojmu dobrodružstvu Stano!" volal Ružan a Korunka.

„Hneď som pri ňom," odpovedal Stanislav, a vypláknul si pohárikom vína ustá. — „Ako znáte, každoročne na deň 24-ho junia padá Jána, že ale toho roku na deň

nedele padol, to ste už hádam zabudli. Dosť na tom, já som si už asi pred troma dni bol umienil, v tento deň moju sväticu navštíviť. V sobotu už v úrade zo mňa nič nebolo; z každého aktu, ktorý som prevracal, vykúkala mi utešená tvár mojej Miluše — a usmievala sa mi ľúbezným pohľadom. — Sotva som večera dočkal. — Proti mojej obyčaji ľahnul som si o desiatej, aby som včas ráno čím skôr na nohách byť mohol; lebo — bratia, vy poznáte moje prázne vačky — mienil som ísť peši, a pre pechúrov je najlepší ranajší chládok. Ostatne to nebola tak ľahká vec rozbúreného srdca čeľadníkovi zaspať. — Mestský hlásnik už tretiu po polnoci hlásil, a já som ešte bdiac tekal vo vábnokrásnych obrazoch mojej ranajšej návštevy. Potom som predca dákosi usnul. — Moje sny vám rozprávať nejdem — to by ma ďaleko zaviedlo — len to podotknem: že boly pokračovania onej ľúbostnej panorámy, ktorá sa mi bdiacemu popred duševné oči v utešených malbách ťahala. Zrazu ma dákysi hrmot prebudil — pozrem hore — nado mňou stál Ďurko, asi 15 ročný Slavatinských vozka.

„Mladý pán! dala jich slečna Miluša pozdraviť, aby dneska so mnou hore do B... prišli,“ prihováral sa mi Ďuro.

„A čo ty tu robíš?“ dopytoval som sa ho já.

„Tej noci som doviezol nazpak doktora — a prikázané mám, aby som bez nich domov neprišol.“

Mne nebolo viacej treba — pod dvoma minútami som bol oblečený; — sotva Ďurko stačil bič do ruky chytiť, už som sedel na vozi, a vôz rachotil až oblaky prachu hore hradskou stávaly. —

Slnko bolo už vyšlo — mohlo byť asi 6 hodín, keď sme sa do Bôbovca — kde ty Korunka administruješ — dostali. V myšlienkach blaženej ľúbosti zamorený — a mojej Miluši za tento nápad — mňa príležitostne k sebe dať dopraviť — v uprimnosti srdca ďakujúc, zrazu mi na um prišlo, že i môj i Ďurkov žalúdok ranajšie občerstvenie potrebuje. Už sa mi vtedy marilo, že lačný žalúdok s ľúbosťou nesúhlasí, preto som kázal Ďurovi pred hostincom zastať, a vojšol som dnuká.

„Či majú dač dobrého k raninám?“ zpýtal som sa krčmára.

„Ak ráča dočkať, uvarí moja na skutku kávu — ostatne mám i dobrú, znamenitú slivovicu.“

Kávu, ako viete, nikdy nepijávam. Slivovicu piť a na záleti ísť, sa mi tiež nevidelo. Na ostatok som si pomyslel, že kým do B... prídeme, pálenčený zápach z mojich úst vyšumeje — a jednak som ešte s mojou Milušou nebol tak ďaleko, aby sa naše ústa v sladkých boskoch boly stretaly.

„Nech mi dajú teda kalíščok slivovice!“ rozkázal som krčmárovi, ktorý tento rozkaz i na skutku vykonal.

„Hrom vám je to, a nie slivovica! — veď to nápoj z „törköly pályinka fínomító intézetu!“ zavolal som odplúvajúc, ako som bol podaný mi vínový lieh koštoval. „Čo som dlžen?“ zpytoval som sa šibala krčmára, a položil som ruku na vačok, v ktorom moja chudá peňazonoska odpočívať zvykla.

„Pätnásť grajciarov jich milosť!“ odpovedal uškierajúci-sa krčmár.

„Kýho hroma!“ vykríknul som v strachu a v zadivení; ale nie nad neočato natiahnutou cenou mojich neužitých ranín, lež že mojej suchotinárskej peňazonosky vo vačku nebolo. Hľadal som ju všade; ale o tej ani chýru ani slychu. Na ostatok mi na um zišlo, že istotne na mojom písacom stole zostala, na ktorý som ju bol večer vyložil, aby som sa prizrel mojim ostatním štyrom k tejto ceste určeným papierovým desiatničkám.

„Či budete znať stovku premeniť?“ dozvedal som sa krčmára, a vytiahol som z vačku jeden vo štvoro složený ľúbolist.

„Nájde sa adaj — veru nedbám — práve sa strojím na vína, zídu sa mi i väčšie banknóty,“ potešoval ma krčmár.

Že som já ale ľúbolist premeniť žiadnu vôľu nemal, to mi ľahko uveríte; — povediac mu, že sa ponáhlam, a žeby to premienanie veľa času stálo, a sľubiac, že sa večer k zaplateniu mojich útrat navrátim, šmaril som sa do voza, a letel som v lačných a podivných myšlienkach k cieľu mojej návštevy ďalej. —

Kapitola tretia

dokazuje: že bez kreditu nikde nič, a že dakedy i spolky miernosti trpia.

Do kostola boli už odzvonili, keď náš vozík zarachotil pred Slavatinských domom. Ľahký od hladu jako pero skočil som dolu, a potíšku som sa vkradnul do chyži — potíšku, lebo Milušina matka bola chorá, veľmi chorá. Práve driemala, keď som dnu vstúpil — pri jej hlave se-

dela Miluša s obľadlou na smrť tvárou. Kývla mi rukou k príchodu, a bôlny úsmech zahral kolo jej úst. — Já som sa posadil na pohovku, a zabral som sa do divných myšlienok. Bars som vedel uctiť bolesť dcéry, predca ma moje vlastné položenie a toto chladné uvítanie nevrlým robilo. Prial som si byť doma, tak ako predtým pri nej — doma by som sa bol aspoň chlebom nasýtil, a tu sa ani pohľadom lásky nemôžem. —

„Kde sú ti sestry Miluša?“ zpýtal som sa po dlhom mlčaní.

„V kostole.“

„A brat?“

„Na polovačke —“

Utíchli sme zase. — Kým toto mlčanie trvá, podotknem vám, že so sestrami mojej zasnúbenice nie na najlepších nohách stojím. Sám neviem, čo je medzi nami; dosť na tom, hneváme sa, a keď do B... prídem, vyhýbam jim ako len môžem.

Po chvíľke ma kývla Miluša k sebe — pošepla mi do ucha, by som dotedy, kým ona v kuchyni bude, zo spiacej muchy odháňal — a odišla von. — Vtedy mi už na jazyku bolo oslovenie, aby mi niečo dala jesť — ale Boh zná! — inak som sa namyslel — nazdal som sa, že moju poetickú lásku s takouto hmotnou prosbou urazím.

Sedel som nad chorou asi pol hodiny. Zrazu táto otvorila oči, a polonemý výkrik zadivenia sa predral z jej zmodralých úst.

„Ale tu budeš obedovať Stanko?“ zašeptala chorá.

Tu vám musím poznamenať, že som si dávno bol

predsavzal u Slavatinských ničoho až dotedy nevziať, dokial Milušu mojou vlastnou menovať nebudem. Dotedy som navzdor mnohým jich invitáciam môjmu predsavzatiu zostal verným, z čoho nie jeden raz naozajšné hnevy medzi nami pošly. V terajšom položení mojom som ale cítil, že jestli len nič nejesť sa naučiť nechcem, srdečné pozvanie mojej budúcej svokry prijať musím.

„Dozajista!“ odpovedal som — a bolo po mojom predsavzatí.

Potom sme sa pustili do všelijakého shovoru — chorá sa mi o jej nemoci ponosovala — a já som ju neborku tešil ako som vedel, bars uprimne vyznám, žeby som nebol za doktora. — Medzitým rané služby nedeľajšie vzaly svoj koniec — a sestry Milušine sa prinavrátily domov.

Vstupovaly do chyži; — mňa mžikom zaujala tá myšlienka, že sa dneska s nimi pomerím — i skočil som hore, a letel som jim v ústrety.

„Dobrý deň Donna Louisa a Donna Bella! či ste sa i za mňa pomodlily?“ zpytoval som sa usmievavo, a ponáhľal som sa z jejich šíj mantille odprackovať.

Dievčatá pozrely na mňa tak ľadovým zrakom, že mi pracky odputávajúce prsty na skutku zmeravely.

„No, to musela byť zvláštna kázeň, že vás takou svätosťou nadchnúla!“ sproboval som sa zažartovať.

Dievčatá nepovedaly ani slova — odvrátily sa odo mňa, a odišly do bočnej chyži.

Já som zostal ako vo vytržení.

„Ale čo sa jim prihováraš Stanko? veď vidíš, že sú jakési rozmrzené,“ preriekla chorá; a tieto slová ma vy-

trhly z mojich myšlienok, do ktorých ma toto urážlivé uvítanie mojich budúcich švegrín bolo hodilo.

Já som si odkašlal, pohľadal som môj klobúk, zblížil som sa ku chorej, porosil som jej ruku s jednou slzou urazeného citu, a utekal som von.

„Stano! Stanko môj! kde ideš? — nejdi, už budem zakrývať!“ volala z kuchyne Miluša bežiac za mnou, a chytila ma za ruku.

„Pokoj mi daj, anjel môj! — já u vás obedovať nebudem, u vás obedovať nechcem!“ odpovedal som jej s rozpajedeným hlasom, a stúpal som preč. —

Na väži poludnie zvonili — prišol som pred hostinec. Pred hostincom sedeli úradníci slúžneho úradu, pravotári a vôbec všetci, ktorí u pána Trúbu krčmára v B... stolovať zvykli. „Nešťastný pugillár!“ mrmlal som sám v sebe, a chcel som bokom hostinca dolu cestou prešmyknúť. Dnu do krčmy vojsť sa mi nevidelo. Pán Trúba bol vo svojom remesle prísny a neuprosný človek. Dĺžil som mu za pár obedov, a už dávno na mňa číhal za plácu. To by bola bývala neočatosť ku starej dlžobe novú robiť; a potom ešte aj to bola otázka, čiby sa pán Trúba k tomu bol rozumel.

„Aha Stupicky!“ zavolal pravotár Vážnicky — „počkaj Stano! neutekaj! — už dvanásť zvonia, a tak myslím, že tu budeš s námi obedovať?“

S tým stal hore a blížil sa ku mne.

„Samko, odpusť! ale ti teraz k vôli spraviť nemôžem; viem, žeby som ti bol milým hosťom — ale som sa Hrušánekovi k obedu sľúbil — tak už chcem slovo zadr-

žať — k tebe prídem na večeru —“ vyhováral som sa pánu pravotárovi.

„Aha, veď je pravda! — tak je tak — veď ťa tam čakajú. — No len sa ponáhľaj, a pozdrav ho i odo mňa. Ozaj! na večer nebudem doma; prídi po poludni okolo tretej alebo inakedy, keď budeš mať času,“ odpovedal pán pravotár, ktorého jako hodnú driečnu chlapinu poznáte, čo ale z oblakov zpadlých hosťov nebars rád vidí.

Že ma ale kancelista Hrušánek s obedom nečakal — to vy chlapci ľahko uhádnete. Neborák ani to nevedel, že som v B... Pritom všetkom ale som sa smelo pustil k jeho hospode v tej pevnej nádeji, že uňho istotne cigáňov v mojom bruchu kovajúcich utíšim.

Pitvorné dvere boly primknuté, to ma ale nezrazilo. Vedel som dobre, že on doma sedávať zvyknul a nikde nechodí, teda zajiste doma bude. Klopem na dvere — nič; búcham dobrých päť minút — nič. Už som bol k všetkému odhodlaný — i začal som vydvihovať dvere.

„Kdo to?“ ozval sa z tam dnu jeden mne neznámy hlas.

„Doma pán?“ dopytoval som sa napnuto.

„Nie je doma, šiel do Pluštíc do kostola, a nepríde krema večer“

V B... totižto nieto iba evanjelický kostol, a Hrušánek je katolík.

„Dobrý apetít Stano!“ zamrmlal som sám v sebe, a pustil som sa kde ma dvoje oči niesly.

Moje oči — či mám rieci moje nohy ma ale do jedného utešeného hájika doniesly. Vy ho dobre znáte, leží

na dolnom konci B... na východnú stranu. Volá sa Kamenec. V jednom útulu nachádza sa žliabok, kolo neho venec tmavozelených jalší. Deň bol krásny, slnko nemilosrdne pálilo, a já som sa tešil, že som sa keď nie k obedu, teda aspoň do chládku dostal. Vyvalil som sa do pažiti a pozeral som hore jako Eliáš, keď na krkavca čakal. Nevyčkal som nič — ani krkavca, ani pečeného holuba. — Boh vie čo to, že v našich časoch už divy prestaly, hádam — že už nieto prorokov. Takto sa nenaješ! pomyslel som si, a točil som oči do kola. Pár polouzretých jahôd kukalo von z mochu, ktorý skalnatú púdu prikrýval. Tieto videť a schmatnúť — bolo jedno okamženie. Jahody boly sice trocha kyslé, ale by já bol prisahal, že sú sladšie od mädu. Škoda že jich bolo málo, to mi nebolo, jako sa hovorí, ani pod jeden zub, ba mi iba apetít drážily. Keď som už ani jednu vyzrieť nevedel, nahnul som sa k žliabku, aby som vodou doplnil, čo v žalúdku chybovalo. Nešťastná voda! ešte i teraz vo mne hurtuje.

„Zalej ju s vínom!“ ponúkal rozprávajúceho bôbovecký administrátor.

„Hej Kellner! ešte jednu pintu!“ rozkazoval Ružan. „Vidíš Stano! tá tvoja rozprávka ma zaujíma; len nerob toľko okolkov; lebo nech som dobrý, kým ju dokončíš, vypijeme ešte najmenej štyry pinty — a potom aj nám vačky vyschnú.“

„Eh čo! já myslím, že moja rozprávka stojí tie štyry pinty vína,“ odpovedal Stupicky, jako vňútornosti s dvoma poháry do poriadku bol uviedol. „No ale, načo

sa mi to len do reči miešate? už neviem ani kde som zastal.“

„Pri vode! pri vode!“ volali Stankovi kamaráti.

„Tak je, pri vode! — Nuž vidíte bračekovci, vtedy sa mi aspoň na okamženie všetke spolky miernosti nepozdávaly. — I voda je dobrá — ale, nech som dobrý! aj víno je dobré. — Vína sa napijem aj na lačný žalúdok — ale vody? — sprobujteže, keď ste za 24 hodín nič nejedli, jako vám vo vňútornosťach búriť bude. I v mojich bola zabúrila — opravdivý odboj a rozbroj sa strhol v nich — a vtedy som preklínal — moju lásku. Sproboval som spať, ľahnul som si do trávy, sotva mi ale na oči driemoty nadchádzaly — vňútorný odboj zabúril, a já — stávaj hore!

Mohlo byť kolo druhej po poludní, keď sa mi žalúdok do normálneho stavu prinavrátil. Už hádam v B... po obede, smelo sa teda môžem vrátiť — myslel som si, a namieril som moje kroky do dediny.

Prídem pred Slavatinských dom — zastal som trochu, a vzal som tú najveselšiu tvár na seba, aby z mojich porušených obličaja ťahov nikdo na môj nešťastný dneskajší pôst zavierať nemohol. V prítvore mi zastala cestu Miluša s vyplakanýma jako sa zdalo očima, a pozerala na mňa tak nemým ponosom, že ma srdce nevoľky zabolelo.

„Kde si obedoval Stano môj?“ zpytovala sa Miluša.

„Duša! nuž kdeže inde ako v hostinci?“ odpovedal som s vysileným úsmechom.

Ona ale krútila hlávkou, vedela, že lužem. —

Medzitým som otvoril dvere — a prvá osoba, ktorú som v chyži videl — bola moja sestra.

Kapitola štvrtá

dokazuje: že dakedy prvý bosk lásky mak sladkosti v sebe nemá.

„Tak predca raz dojde konca hladové utrpenie moje!“ povedal som sám sebe, jako som sa presvedčil, že to v skutku moja sestra, a zabudnúc na všetkých kolostojacích, letel som k nej.

Moja sestra sa nemálo zadivila nad touto braterskou láskou, bars tá aspoň z mojej stránky nikdy chladná nebývala; i rozprávala mi cieľ príchodu svojho — chcela totižto moju zasnúbenicu poznať, a svojmu pacholiatku od tamejšieho lekára drobnice dať zaštepiť.

„Ach liebste Schwester!“ začal som po nemecky, aby ma krem mojej sestry nikdo nerozumel, „ich bin hungrig wie ein Wolf — ich bitte Dich, leihe mir einen Gulden. —“

Sestra pozrela na mňa, potom na stôl, ktorý práve znovu pre ňu zakrývali, jako čoby mi povedať chcela, že sa v spoločnosti jejej nasýtiť môžem.

Já som ale pokrútil smutne hlavou, a stisnul dovedna zuby.

„Ale prečo si taký hlavatý, Stano?“ dohovárala mi sestra v nemeckej reči; „jedz, keď ti dávajú — nečakaj, aby ťa jako malé dieťa chovali.“

Já som sa bolestne usmial, i vyrozprával som jej v stručnom výťahu v nemčine príčinu môjho dnešného

pôstu, končiac s tou prosbou, aby mi predca aspoň 10 groší požičala.

„Nemám braček môj, nemám!“ vyhovárala sa sestra s pravdivým názvukom; — „ale vieš čo — môj na mňa v R... čaká, odvez sa ta so mnou, tam ti dačo aspoň k večeri pripravíme.“

S tým si sadla k zakrytému stolu.

Medzitým sa moja Miluša so svojími sestrami netrpezlivo dívala na nás — bolelo jich, že pred ními v nemčine — ktorú nerozumejú — hovoríme. Miluša si sadla na pohovku ku mne, ale som sa já nie na ňu, lež na kusy, ktoré sestra do úst kládla, díval.

„Poď, zajedz si so mnou!“ oslovila ma sestra, obadajúc moje túžobné pohľady.

„Veď já neznám čo mu je, že nechce u nás jesť — i s obedom sme ho čakaly —“ zamiešala sa skormúteným hlasom Miluša.

„Och! veď asnaď nebudem dva razy obedovať!“ odseknul som — citiac už ale, že sa mi hlas jako plačúceho dieťaťa trasie.

Toto položenie tvorilo kulminatívný punkt môjho trápenia. Lačnému na jediacich sa dívať, to sú vätšie muky nežli tortúra. — Vo mne falošný stud – a hlad bojovaly. Jestli sa ešte ďalej prizerať budem — to som cítil — že ostatný zvíťazí. — Pobral som sa teda hore, a šiel som von do zahrady, ktorá sa poli Slavatinských domu ťahá — naložiac ale sestre, aby sa čím skôr ponáhlala domov.

Nesedel som päť minút samotný — zašuchotalo da-

čo, a nado mnou stála utešená postava Milušina s takou zarmútenou tvárou, jako Magdalenu, keď pod krížom stojí, malujú.

„Ale prosím ťa, čo mi nedáš pokoja, keď sám so sebou byť chcem? —“ osopil som sa na ňu.

Dievča zaplakalo — a po prvý raz sa mi vrhlo kolo hrdla, a bôľom, láskou roznáruživené prvý ľúbosti bosk pritislo na moje zakabonené čelo.

Povedáte, že je prvý bosk lásky jakási nevyslovná sladkosť — ale Boh vie! já som ho od hladu ani necítil.

„Ty ma nechceš Stano. — Ty si mi neverný. — Ty si na mňa zabudol!“ šepotalo rozžialené dievča, a stukalo tak bolestne, žeby to i skalu, nie ale hladom zmoreného ľúbenca bolo pohlo.

„Daj mi pokoj Miluša! čo ma vytrhuješ z mojich myšlienok?“ oboril som sa na ňu, a vytrhnul som sa z jej objemu.

„Oh, Bože môj, Bože môj! čože ma tak nevinnú tresceš?! —“ mrmlala ona sama sebe; oprela sa na jednu jabloň, a bľadosť smrti sadla na jej tvár.

„Slečno! vy ma nerozumiete. — Vy nechápete moje myšlienky — prosím vás teda, nedotierajte ani do mňa, ani do pána Boha. — Keď vašu lásku nezasluhujem — dobre — podrobím sa môjmu osudu; nebudem prvý, ktorého láska zradila! —“

Miluša na tieto bláznivé, chladným od hladu hlasom povedané slová, zalomila dovedna ruky, celá jej bytosť sa striasla — i padla, jako kosou podťatý kvietok, k zemi. —

Mňa ani tento výraz nevyslovnej jej bolesti nepohol.

„Julika! daj zapriahnuť, nech čím skôr ideme!“ volal som na sestru, ktorá sa od lekára vracala; — „skoro daj zapriahnuť — lebo hneď idem peši.“

O chvíľku stál zapriahnutý vôz pred domom.

Medzi týmto časom ležala Miluša s tvárou v tráve ukrytou na zemi, a stukala tak srdceraniacim hlasom, že som na chvíľku zabudnul strašný hlad, ktorý mi vo vňútornosťach žúril.

„S Bohom, duša moja!“ hovoril som, a naklonil som sa k jej hlave, ktorú ona pri počutí týchto slôv, jakoby elektrickou iskrou uderená, ku mne obrátila; — „s Bohom, duša moja! nezdržuj ma — druhý raz ti všetko vysvetlím!“

„Nejdi — pre Boha ťa prosím — nejdi, Stano môj! — lebo až tajdeš — zajtrajšieho dňa nedožijem —“ prosila ona; já som sa ale vytrhol z jej rúk — a jedným skokom som bol vo voze.

Sestry Milušine si dačo v uši šepkaly — zdalo sa mi, že oželely svoju ranajšiu chladnosť. —

Louisa pristúpila k vozu.

„Stanko!“ zašepkala mi do ucha — „až Milušu rád vidíš, zostaň — lebo jej zle bude. —“

Já som sa šialeno usmial.

„Čože sa už nehýbeš?“ zkríknul som na vozku, ktorý mojím hromovým hlasom prestrašený tak zašibnul kone, že sa späly, a potom jediným trhnutím pustily sa v útok.

Jako náš vôz k odchodu zarachotil, šmaril som posledný zrak na zahradu. — Vo dverách sa opierala Milu-

šina postava. Zdalo sa mi, že vidím polnočného ducha dákejsi zomrelej. — Takú bľadosť smrti, jaká jej líca bola zaliala, taký bolesti výraz, taký nadprirodzený plameň v oku som nikdy nevidel. — Tento úkaz nezabudnem nikdy.

„Oh, nešťastný pugillár!“ vykríknul som pološepmo a vrhnul som sa nazpák do sedliska. —

Vôz náš letel prášnou cestou, jako divý šarkan v povetrí. — Sestra si utierala slzy, neviem koho šanovala, či mňa, či Milušu; já som nehovoril ani slova. — Plameň nevyslovitedlnej zlosti šľahal celým mojím vňútorným človekom. — Prileteli sme k Z..., tam sa cesty delia, jedna do K..., kde sestra býva, druhá do S..., kde moje bydlo, a kde sa teraz všetci traja nachádzame.

„Stoj!“ zavolal som na kočiša, a vyskočil som z voza.

„Stano! veďže poď do R..., tam je aj môj — najete sa vedno!“ volala na mňa sestra.

Já som ale nič neodpovedal. — Na ostalý vôz sa ani neobzrúc, pustil som sa do behu — a utekal som dolu cestou.

Kapitola piata

dokazuje: že sa človek obyčajne tam staví, kde si ani sám nežiada.

Už som podotknul, že deň bol sparný. — Na oblohe sa začaly vážiť oblaky — vzdiali sa ozýval hrom — víchor sa dvíhal, a v okamžení zavisla čiernava nad mojou hlavou. K vňútorným biedam stíhala ma i zovňútorná pohroma. — Vztek mi dal krídla, i letel som s víchrom

o závod. — Z dediny na dedinu prenasledoval ma krik a šmrk mladej chasy, nazývajúc ma „černokňažníkom.“ — A v skutku, rozorvaná postava moja musela mať v sebe dačosi príšerného. — Rozčuchrané vlasy, divý pohľad, sem a tam vychjevajúci-sa frak, vysokotočený klobúk pod pazuchou, k tomu čiernava, blesk, hromy, víchrica — no, predstavte si, či to nebol černokňažnícky obraz? —

Liják sa spustil. V okamžení som premoknul ako sysel — predo mnou sa stmilo, i nevidel som nič.

„Pán urodzený, pán urodzený!“ volal dakdo.

Pustil som sa za hlasom. —

„Pre Boha! kdeže tak utekajú v tej búrke? Nech vojdú dnu, kým prestane,“ vravel hlas, ktorý som bol dopočul. —

Pozrem hore, predo mnou stál — bôbovecký krčmár!

„Och, och! nemám peniaze — i za raniny som jim dlžen!“ zahorekoval som zúfale, a premožený všetkými toho dňa nehodami, padol som bez seba na zem.

Vieš Korunka, že si ma ty k životu vskriesil — u teba som ležal tri dni v tej najnebezpečnejšej horúčke — Boh ti odplať a nedaj, aby som sa ti podobným spôsobom odslúžiť mohol.“

Stupicky zamĺknul. — Priatelia jeho pozreli jeden po druhom.

„Či si už skončil?“ dopytoval sa Ružan.

„Už, bratia! — čo by ešte nasledovalo, to si sami doplňte —

„Vidíš Daňo, teraz už znáš príčinu mojej tehdajšej

nemoci, na ktorú si sa vtedy tak netrpezlivo dozvedal. — Toto červené víno otvorilo ňádra moje, a vám moja rozprávka — tak myslím — otvorí oči k prijatiu tej nepodvrátnej zásady: že *láske hlad kope hrob*. —"

„Bola zomrela a stala z mrtvých tá tvoja láska," prerieknul Korunka smiešnovážnym hlasom, „myslím, že si už s Milušou na čistom! —"

„Ach, to duša bez páru! — o štvrt roka bude sobáš! — Ty dáš na nás požehnanie — a teba Ružan s týmto slavne povolávam — za družbu. —

„Živio Stano!" zvolali títo oba, a poháre zaštrngly k šťastlivému zdaru. —

L. Kubáni.

OHLAS PIESNI SLOVENSKÝCH.

1. Priznanie.

Povedzže mi, povedz, ty sladká malina,
Povedz mi, kúpim ti čižmy z karmažína;
Povedz mi to jedno, či už ľúbiš koho?
„Nepoviem, nepoviem; čo koho do toho!“

Povedzže mi, povedz, môj holubok zlatý,
Povedz mi, kúpim ti fertušku z tafaty;
Povedz mi, či si sa komu zapálila?
„Nepoviem, nepoviem; matka zabránila!“

Povedzže mi, povedz, anjel malovaný,
Povedz mi, kúpim ti kaštiel murovaný;
Povedz mi, dušinka, kdo ti je po vôli?
„Nepoviem, nepoviem; hlavočka ma bolí!

Povedz mi, Anička, a dám ti sám seba,
Povedz mi len slovo, a viac mi netreba;
Povedz mi, či je už koho ručka tvoja?
„Nikoho, len tvoja, Janík, duša moja.“

2. Hrdá.

Všetci ľudia klebecú, že nemám dukáty,
Že sa za mnou nevláča hodbáby, šarláty;
Ale já mám, čo já chcem, mám já čierne oči:
Keď si pozriem na nebo, nebo sa mi točí!

Povedala Fonfova, že mi „fon“ nepíšu,
Že nad mojím vrkočom perá sa neknížu;
  Mňa soličkou krstili pán kaplán nebohý,
  A Fonfovej narástly pod klobúčkom rohy!

Trebars teba, Eržika, tri paripy vláča,
Na kone, nie na teba, mladí páni páča;
  Keď já výjdem z domu von, všetko vôkol jása;
  Zo strán všetkých počuješ: to je krásnych krása!

Preto si aj vyberám, chcem rovného sebe,
Hrdá som, a aj budem i na suchom chlebe;
  Nechcem žiadnu cudzinu, a nechcem podliaka,
  Já sa nikdy nevydám, ak nie za Slováka.

A to Slovák musí byť, ako z Tatry skala,
Pyšná, tvrdá, i pevná, i mocná, i stála:
  Veď sa ešte sosypú hromy na Kriváni,
  A potom si povieme: vy páni; my páni!

3. Nešťastný vydaj.

Slávičok, spievačok; slávičok, žaloba,
Chorá som já, chorá, samá som choroba;
Srdce sa mi stýska, hlavočka ma bolí:
Ten môj pyšný vydaj, nie mi je po vôli.

Nie mi je po vôli tá nová rodina,
Celý deň na opak mi ide hodina;
Všetko mi je cudzé, všetko na mňa páči:
V dome som nie doma; nič sa mi neráči.

Vydaju, vydaju, kvietok na jabloni,
Veď sa tvojmu kvetu dosť skoro odzvoní;
Svokor dobrý človek; svokra saňa besná:
Už nemám dňa vo dne, už nemám v noci sna.

Povedz mi, mužičku, povedz mi len zkrátka:
Či som ti nie viacej ak otec a matka?
Ak som ti nie viacej . . . slávičok, žaloba,
Chorá som já, chorá, samá som choroba!

4. Víno dobrá medicína.

A my by sme pili, lebo smädík máme;
Čímže ho zahasiť, keď vody nemáme?
Kum, sem; kum, sem:
Kum sem!
„Glaich, wossofen?"
Sedemdesiať hrmených; tuto je wossofen:
Tri krčahy vína; hej, tri krčahy vína;
Víno je proti smädu dobrá medicína.

A nám sa tu páči, tu budeme bývať,
Kým bez devčiat švárnych musíme prežívať:
Kum, sem; kum, sem:
Kum sem!
„Glaich, wossofen?"
Sedemdesiať hrmených; tuto je wossofen:
Tri krčahy vína; hej, tri krčahy vína;
Víno je proti láske dobrá medicína.

A my chceme pokoj, keď sa z dela blýska;
Čože nám, bratríci, pokoja vyzíska?
Kum, sem; kum, sem:
Kum sem!
„Glaich, wossofen?"
Sedemdesiať hrmených; tuto je wossofen:
Tri krčahy vína; hej, tri krčahy vína;
Víno je proti vojnám dobrá medicína.

A my chceme pravdu, slobodu a svornosť,
Nech čert vezme klamstvo, otroctvo, svevoľnosť:
Kum, sem; kum, sem:
Kum sem!
„Glaich, wossofen?“
Sedemdesiať hrmených; tuto je wossofen:
Tri krčahy vína; hej, tri krčahy vína;
Víno je proti peklu dobrá medicína.

Z mladých dôb.

K. Kuzmány.

KRAKOVIAKY.

I.

Lieta vtáček, lieta, od kráčka do kráčka,
Dopiero já začnem spievať Krakoviačka.

Milá mi tá strana, kde slniečko vzchodí,
Ale ešte milšia, kde má milá chodí.

Beží voda, beží, po kamieňkach hučí:
Kdo vzdychať neumie, láska ho naučí.

Tečie voda, tečie, z kameňa do járku:
Žiaden človek nevie, kde já mám frajerku.

Žiaden človek nevie, ani nedosvedčí:
Za kým pozerajú moje sivé oči.

Rastie tráva, rastie, okolo majera:
Žiaden človek nevie, kde já mám frajera.

Žiaden človek nevie, ani neuhadne:
Za ktorým šuhajkom moje srdce vadne.

Žiaden človek nevie, ani moja mati:
Za kým moje srdce dobre nevyletí!

II.

Tečie voda, tečie, do potôčka kvapká:
Milujže ma, miluj, moja duša sladká!

Tečie voda, tečie, kolo nášho domu:
Koho já milujem, nepoviem nikomu.

Dolina, dolina, medzi dolinami:
Žiaden človek nevie, čo je medzi nami.

Hore Hron, dolu Hron, hore Hronom cesta:
Bolas' mi frajerkou, budeš aj nevesta.

Šuhajko môj švárny! len sa mi nezmárni,
Do hory mi nechoď, do Hrona nespadni.

III.

Veje vetor, veje, a to všetko od hôr:
Frajerôčka moja otvorže mi, otvor!

Otvorže mi, otvor, moja milá dvere:
Studený vetríček na moju tvár veje.

Otvorže už, otvor, zhora vetor veje,
Ak mi neotvoríš, inde ma priveje.

Otvorže mi, otvor, môžeš mi otvoriť:
Bolas' mi frajerkou, môžeš mi ženou byť.

IV.

Šuhaju, šuhaju, jaké ty srdce máš?
Že ty len peniaze, a nie vernosť hľadáš.

Já nemám bohatstvo, sriebro ani zlato:
Ale mi statočné srdce dal Boh za to.

Ktorý toto hľadá, s tým ma pán Boh spojí,
Podáme si ručky a budeme svoji!

Žeň sa šuhaj, žeň sa, kde ti ponúkajú,
A kde ti s dievčatkom tisíce dávajú.

Tam si ty dostaneš statky aj tisíce,
So mnou nedostaneš iba verné srdce.

Moja mať ti nedá, lebo sama nemá,
Veľa nás je detí, každému nám treba.

V.

Dievča! teba tuším čerti malovali,
Že na tvoje líčka toľko krásy dali.

Maloval ma sám Pán z vysokého neba:
Znal on, že chudobnej mnoho krásy treba.

Ruža som já, ruža, pokým nemám muža,
Keď budem mať muža, spadne zo mňa ruža.

Fijala, fijala, bodajs' sa ujala,
Bodaj ma mamička na jaseň vydala.

Veru sa nevydám štyry roky ešte;
Bola bych já blázoň, keď ma žiaden nechce!

VI.

Na tichom Dunaji tam sa kačky máču:
Moje sivé očká vo dne v noci plačú.

Letela, letela, biela hus nad vodou:
Zaplakalo dievča za svojou slobodou.

Zaspievaj si dievča, kým si na slobode,
Kým ťa neulapia, jak rybku vo vode.

Rybička sa môže navrátiť do vody,
Ale nie dievčatko do svojej slobody!

Sdelil: *M. Ch.*

RADOSTI.

Zo života učiteľského.

„Ludicra, crede mihi, non raro ad seria ducunt.“

Nie abych sa chválil, lebo všetka česť a chvála svetská je ako bublinka na vode; ale darmo je, čo je pravda, to je pravda, že píšuc k roku 1858. „Učiteľské radosti,“ som si v priečinku ešte ponechal na ten pád, jak by mi reku bolo treba, istú čiastku týchže radostí. Dobre je to teda do hotového siahnuť a nabrať si dľa vôle. Medzitým ale i najlepšiemu gazdovi priečinky sa tu i tu vyprázna — preto možno že i já učiteľské radosti vyprázznim. A dal by Boh, aby som jich budúcne nebol prinútený svetu na odiv vystavovať, aby nám učiteľom svet nezávidel, lebo o čom svet nevie, to nemôže ani závideť; dal by Boh, abych mohol o krátky čas inakšiu nótu zahúsť. Dopočul som sice, že vraj v minulých dvoch rokoch viac škôl na Slovensku i čo do budovy, i čo do prijmov učiteľských opravilo sa, a to vraj následkom „Učiteľských radostí.“ Ej to by reku stálo za prácu, každý rok niečo

takého napísať! Ale jakže by ma oní ľudia, od ktorých som sa to dozvedel, boli oklamali — no nech ím ťaží na duši — ale já ím verím, lebo čo si človek žiadá, to rád verí, verím že je tak; a keď je tak, o niekoľko rokov bude Slovensko iste veselšiu tvárnosť mať v ohľade škôl, nežli teraz má, jakže notabene tým prúdom oprávania pôjde, jako po tieto roky začalo ísť. Na každý ale pád, jakže by ma oní ošemetníci boli oklamali, z onoho menovaného priečinku vynímam šedivo-staré a predca vždy novučičké nové „Radosti," o ktorých som povedomý a skusený, že sa skutočne v nich učiteľské srdcia tešia a radujú.

Mali by ste prísť, drahí moji, do príbytku učiteľského — do príbytku, na ňomž toľko dier do neba hľadí, jako na strnisku, kde sa misy, hrnce, dášťniky, konvy a šaflíky i čo jesto nádob v dome počas pršania dášťa na postele, kasne, stoly porozkladá, aby totižto onen dar nebeský do vedna sbieraly — do príbytku, v ňomž si osmoro detí veselo poskakuje. — Mali by ste prísť, keď nastáva ofera. Tú radosť vám neviem temer ani opísať, lebo sa len cítiť dá, an manžel s manželkou i s patorou svojou na ňu, jako na božie smilovanie čakajú, a všetko, čo sa na bradu nabralo, na deň slavný ofery odkladajú. Ofera je konečne tu; doniesol ju pán kostolník, za čo sa mu pani učiteľka pekne rúče poďakovala. Peňazstva hŕba, len sa tak mení v očach. Pravda sice, že sú nie hrubé kusy, lež tenuške polkrajciariky, a už dávno z módy vyšlé peniažky a poltúry, iba že kde tu svoju vážnu hlavu vytŕča krajciar, jako totiž najvätší pán medzi tou drobizňou. Číta sa ten súčet, číta za celú hodinu veľmi obozretne, aby ani

najmenšia odrobinka nezhynula, a načíta sa 5 zl. 5 krajc. v šajnách, alebo v nov. peň. 2 zl. 13½ kr. — k tomu oných ešte hen pod Kurucmi a pod Mariou Teresiou v kvete byvších 45 kúskov, a konečne oblácia skrze istého pána patróna, ktorýžto pánu kostolníkovi 17 kr. a učiteľovi 10 kr. obetoval — toto teda všetko zdávna čakaný deň ofery doniesol. No, s týmto sa už len biedy odtisne v týchto našich lacných časiech, a poplatia sa či tie čižmičky, či nohavičky, či čiapočky, či už čo inšie, všelijaké daromné pletky — lebo iba na odev a obuv peňazí treba, poneváč slavná cirkev zbožia, v ktorom je keď nie polovica, ale aspoň tretina samej sneti, pre pána učiteľa sosype, z nehož sa potom tie milé detváčiky tučia, jak ím totiž maminka každý piatok halušiek našúľa. Ano len na odev a obuv turákov treba, lebo svetla, mäsa, masla a iných pletkárskych maličkostí netreba — bez toho sa učiteľ zaobísť môže. A to je hľa radosť, že človek s tak málom spokojný byť môže a vie a musí.

I z toho sa poriadny učiteľ teší, že môže cirkvi za dávno zavisnutým salarium a za drevom čakať. Ej sladké je to povedomie: cirkev mi je dlžna a já ako dobrý kresťan mám shovievanie s ňou! Čo já aj trocha tú biedu triem — nič to, povedomie ma oblaží, že dobre robím — lebo keby všetci údovia cirkve na čas museli svoju povinnovatosť skladať, to by sa jich vätšmi dotklo nežli mňa. A čo sa týka dreva, trebars ho už len po všech Svätých rovno z hory do dvora surové, mokré dovezú, nič to, veď ono za pecou uschne, i s tým sa izba zohreje, a čo aj neuschne, aspoň ho toľko v peci nezhorí, a zime nech sa

učia deti privykať. Kdoby sa to tam helement! vždy hrial a pri peci sedel? Veď keď roľník na páre statku ide cez deň po zárobku a to v zime, keď nemá doma zaneprázdnenia, musí najtuhšiu zimu trieť; pravda, že zarobí 3 zl. v nov. peň. a niekedy i viac za deň — a já jeho dieťa cez rok len za bývalý planý zlatý učím. Hja, nuž ale já nejdem von z domu, a on chodí cestou i mrzne. Ale práve preto, že po furmanke chodiť a na zdravom, čerstvom povetrí pohybovať sa nemôžem — preto musím byť ustavične zdravým. Čo je za výhoda a za radosť pre učiteľa, že musí zdravým byť! — Iní ľudia si pokazia žalúdok, my veru iste nie; iní ľudia sa pre všelijaké nočné zábavy nevyspia, my áno; iní ľudia prestydnú, my nesmieme; iní ľudia dostanú suchoty, my máme plúce ocelové. Ano, my musíme byť zdraví vždy, jako ryba vo vode — to sa od nás a to všetkým právom požaduje; lebo kdože za nás naše povinnosti odbaví? nik; a preto hľa o dobro cirkve pečliví a starostliví mužovia hľadia všemožne na to, aby si vyvolili učiteľa zdravého, mocného, pevného. Na iné vlastnosti ducha sa ohľad nemusí brať, len nech budú telesné dostatočné, menovito mocné, jadrné plúce, aby sa pri toľkom spievaní a vyučovaní nezodraly. Ano, my máme ex offo plúce ocelové, lebo jak by sme jich také nemali, teda by nám povedali: že sme nemali byť učiteľmi. A pravdu majú, spravodlivú pravdu; lebo keď sa kmotričkám nezoderie jazyk a nevystanú plúce, prečo by sa len učiteľovi maly zodrať? — Tak, tak! — my musíme byť zdravými, ponevač je to nie pletka, keby sme pre nemoc toľkým požadavkám zadosť neučinili. My musíme

nie len organovať, deti učiť, na pohraby chodiť; ale aj včelárstvu a štepárstvu vyučovať, učiteľské porady navštevovať, nedelné školy držať, a mimo toho ešte niekoľko pobočných iných úradov. To je hľa radosť, že jeden jedinký človek toľko povinnosťam, pri ustavičnom, neubývajúcom zdraví, dostatočne zodpovedať môže. To znamená byť veľkým v malom. Čo ten ozaj má za zásluhy, kdo je veľký vo veľkom? myslím, že žiadne; ale v malom byť veľkým, na seba oči celého sveta obracať, byť vystaveným súdu sveta, požadavkám sveta starým i novým zadosť činiť — to hľa, to činí nás veľkými v malom. Veď já nehovorím, že je to veľkosť učiteľova, keď školské knihovne zakladá; keď zemevidy, zemské gule, všelijaké obrazy ku prírodopisu, keď hromovinné (električné) mašiny nadobýva; keď nerasty a zkameneliny sbiera; keď verne a svedomite vyučuje — nie je to veľkosť: ale silné zdravie, mocné údy, hlas hromovitý, to je naša veľkosť, to! A keď i dačo učiteľ za zvelatok školy urobí a predca musí povedať: hoc, hoc, hoc ego feci ... tulit alter honores; sic vos non vobis, sic vos non vobis atď.; tu sa potom srdce rozvije a radosťou nevyslovnou sa kochá!

A jako by sme prosím neboli veľkými, ked si tu i tu z povinnosti pri pohraboch zabásnime. Nepripisujem já veľkosť tomu básnikovi, ktorého sám Boh obdaril duchom veľkým, básnickým, ktorý ani ináčej písať nevie, iba vo veršoch, ktorý má plnú hlavu lietavých, bystrých myšlienok, ktorému jedna myšlienka tvorí iných tisíc, ktorý má plné ústa rečí; — ale pripisujem veľkosť nám učiteľom, ktorí, či sa nám chce či nechce, verše písať

musíme. Pravda, že je za to štóla planý zlatý, čo je nie moc, ale už len to, keď človek celý pohrabný zástup k slzám pohne, to by nedal za neviem čo! Ľud sice nedbá na samé verše, čo v nich spomíname marnosť a pomíjajúčnosť sveta; ale keď počneme 80 hlavej rodine odbierku veršovať, keď všetkých strýkov a stryne, ujčekov a tetky, švagrov a švagrine, svákov a kmotrov, k tomu súsedov a miestny úrad spomíname; vtedy sa každé ozve, že je veru tam, a plače, žeby sa nad týmže plačom aj sám v Pánu zosnulý potešil, keby tak cítil a počul. Mudráci sice tu i tam si posmiešky robia z veršov našich, že vraj niekedy aj 16 slabikový verš ukujeme, no ale „poprobujte vy na diele,“ a uvidíte, jako to vám pôjde. A preto mali by ste vy neprajuíci naši radšej obdivovať onu našu zbehlosť v klapanciach, nežli popod fúz sa uškleboval; lebo či sme vychodili 13-tu školu, aby sme všetko vedeli? Či viete, z ktorej triedy ste nás do úradu povolali? — Medzitým ale my si z toho nič nerobíme, ba práve v tom sa tešíme, že sme v našej maličkosti veľkými; tešíme sa, lebo vieme: že svet nevďakou odpláca. Len sa nazrite do cirkevného dejepisu, ba radšej preštudujte ho a uvidíte, koľko tam slavných skutkov smrťou pokutovano bolo. I my, v službe kresťanstva stojác, pripravili sme sa dávno na nevďaku. Mnohý u nás v škole byvší paplúch a už vyrastený horenos rozpomína sa a pri každej príležitosti omiela, že sme ho vtedy a vtedy ubili a vraj — bez viny. Každý človek chce bez viny byť, ačpráve je nie. No hľa, takéto reči nám vijú vence slávy, t. j. kdo nás ohovára, posudzuje — ten nás oslavuje, zveličuje.

Že sa našim pánom patrónom nepáči, keď to i oné učíme, že žiadajú, aby sa toto lebo oné v škole učilo, to lebo oné neučilo — i to nás radosťou naplňuje; lebo vidíme, že horlivú účasť na vzdelávaní mládeže berú. My pravda, ktorí sme sa vychovávaniu mládeže obetovali, my to nemôžeme vedeť, čo je mládeži potrebné čo nie, lebo v škole bývame, a pre blízkosť nevidíme; páni patróni ale, ktorí obďalič školy ráča bývať, a zaneprázdnení súc svojou orbou a remeslom, lepšie vidia, lebo majú lepší, nepokazený zrak, a my sme si ho v školách už načali a v úrade dokynožili. I múdro je to, múdro, keď hospodári a vúbec neučitelia učiteľom chcú predpisovať. Teraz to sice už nepôjde, lebo vláda rozkazuje, čomu sa má mládež vyučovať; nuž ale súkromne kdo komu rozkáže, aby sa o dobro mládeže nepostaral? — K tomu, keď už o patrónstve hovoríme, musím per associationem idearum i to poznamenať, že som já veru veľký nepriateľ titulov, lebo som prostosrdečný, otvorený človek; a preto teší ma vždy, keď ma niekdo len rovno mojím poctivým menom zavolá: Malinov! — Kde niekdo volá učiteľa pán rechtor, pán učiteľ, výborneučený pane, vlídny pane, alebo tých, čo sa z vysokosti znížili, vysokoučený pane, to je už citlivustkárstvo; najlepšie je to len: Malinov poďte sem, urobte toto, postojte pri tom výmeri na humne, vykonajte mi toto v meste, choďte mi prizrieť ku žencom, aby som jim darmo neplatil, pozrite vo dvore, čo sa to tam s tým krmom robí, pozrite Malinov, či je všetko v poriadku. Takto hľa — to je už celkom v poriadku! načo by to tam „pán učiteľ" prikladal? s tým nestučnieme, ani

nám hrobová zem preto ľahšia nebude; či pán, či nepán, či polpán, jednako uhnijeme, jako aj kniežatá a císari a kráľovia!

A či ste už, drahí bratia učitelia! pocítili onen vplyv radostí, keď sa vám z dobročinnej ruky dostaly noviny do rúk, a čítali ste v nich súbeh čili konkurs na učiteľský úrad? Nieto tej hromovinnej moci, aby človeka tak mocne elektrisovala, jako preniká súbeh nás učiteľov, keď vidíme, že tam naše milé „sobotáles“ figurujú, a že sa tam veľkodušnosť slavného patrónstva v obláciach za istý dôchodok považuje. Nádeja sa nás zmocňuje, sily duševné napíname, vrecká na štemple otvárame, vysvedčenia, buď jak buď, hľadáme; všetko je v poriadku, rekurs sa odošle — traja zo súbežníkov, opatrení najvýtečnejšími svedectvami, povolajú sa na próbu. A poneváč len jeden oných „dobrodín“ účastným stať sa môže, teda jeden sa vyvolí. Oj táto nádeja, táto osladiteľkyňa života krásna, táto premilá ratolesť, táto jasná deňnica — ale dosť, slovom, nádeja nás kojí, unáša nás do nebies, maluje nám budúcnosť peknú, krásnu, nádhernú, budúcnosť o 20 zl. lepšiu nežli predtým! — A keď aj sklame, nuž nech sklame, veď sme my nie prví, ktorých sklamala; máme aspoň povedomie, že sa výtečnejší muž na oné miesto dostal nežli sme my.

A či by ste ozaj uhádli, kebych vám nepovedal, jako som já k úradu prišiel? Len som sa, laďte, ženám našej obce zapáčil. Tu tie dovedna hlavami, a jakoby dlaňou bol plasnul, stal som sa učiteľom a sice nie len vyvoleným, ale aj — z j e d n a n ý m. Chlapi len oči vyvalili a

ústa rozavili, lebo jim mrklo v očach a — premeniť nemohli. Žijem si hľa dobre, spokojne; ženy ma rady vidia; chodím si s tou novoročnou koledou z dom do domu, jako pán Boh prikázal, poriadne; najem sa všade a napijem, lebo to vám povedám, že som já nie z tých novokutých učiteľov, ktorí nechcú viac po kolede chodiť, ale si pošlú s knižtičkou kostolníka. Hej, já sa dobrých obyčajov pridŕžam verne. Dokým chodím koledou, vypočiniem si, lebo vtedy školy nemám. Pred vianocmi s tými oblátkami sice má človek trocha zaneprázcnenia, ale zase nič je nie na svete tak zlé, aby i dačo dobrého nemalo — a oblátky to dobré majú, že vtedy škola pekne rúče odpočíva.

Pri všetkej mojej spokojnosti a dobrote predca mi, čo vyznať musím, moje rebierce vždy húdlo: aby som vraj pýtal od obce povýšenie platu. Dlho som bojoval, prehováral, až mi nejedna krúpej potu na čele povstala, ale nadarmo. Musel som já „prosbu“ napísať a na patričné miesto oddať. Priblížil sa deň schôdzky, a já ako na tŕni, či reku dačo dostanem lebo nie? — Eh veď hej! pýtal som povýšenie platu toľko, žeby na každú dušu v našej trojtisícovej cirkvi a obci šajnový, rogo humillime, polkrajciarik bolo pripadlo. — Lebo to len tak povyšovať! čo sa vraj raz povýši, to sa už nezníži. Dostal já po palcach, že ma ožihalo. Nauč sa reku ženička, nauč: kdo je s málom spokojný, ten je šťastný. Ale čo jej ako pekne hovorím, len mi naveky povie: Xantippa tiež len preto bola zlou, že sa jej muž Sokrates o výživu detí nestaral; staraj sa i ty a nebudem tvojou Xantippou, lež dobrou, spokojnou ženou. Hja ale, nechápu nás to tie naše rebrá,

nechápu; vraveť nevraveť, dúvodiť nedúvodiť, všetko jedno. — Bolo by mi treba aspoň 20 zl. ročite na knihy a časopisy vydať, lebo mi je to veru tak potrebné, jako krajčírovi ihla a kováčovi kladivo; ale či ti mi dovolí moja starká? nie veru, že vraj nemáme čo jesť. Nuž ale nič, aspoň si čítaním oči nekazím, a radosť mi to veľkú púsobí, poneváč keby som sa vzdelával knihami, kdo zná, jaké pochybnosti v mojej duši by povstaly? takto ale nemohúc čítať, ostávam na hlavnici dávňajšieho vzdelania spokojný, útulný, pokorný. Len keby mi pán Boh dal dožiť sedemdesiaty siedmy rok, aby som vyznačenie dostal a ročitú penziu aspoň 20 zl. Hej, krásna to odmena za 50 ročné úradovanie! — veď sa človek len na ňu teší, lebo si potom ľahšie odpočine! Či to ale bude, sám pán Boh vie. Nateraz sa len v mojich povinnosťach teším, nachádzajúc útechu, že sa odo mňa požaduje, abych 120 detí slovu božiemu učil, k hospodárstvu, štepárstvu a včelárstvu viedol, pritom abych písmu, zdravo- a prírodovede, zeme- a dejepisu, k tomu nemeckej a maďarskej reči vyučoval. Však je to hodná hŕbočka povinností na jednu jedinú hlavu! ano, je, uznať si len musíme, ale či je toto ozaj, prosím vás, nie radosť nevšedná, keď ako storuký obor môže človek účinkovať? hej veruže radosť a nájme v tej škole, kdežto lavice dlhé okolo stien, dva dlhočižné stoly, v jednom kúte slúžkyňa posteľ, v druhom v priepravke, odpytujem, teliatko — pravda že len cez zimu — v treťom tie milé prasiatka a v štvrtom sporohnisko. Že nás dakedy od dýmu a pary nevidno, čo preto? veď palička prezradí, pri ktorom dieťati pracujeme. Hej to je

radosť, že sú tie naše milé školy na spôsob krčiem zriadené; nuž ale preto je to, aby za včasu mládež dlhým stolom a laviciam, nečistote a parám vselijakým privykala. Dobre je to, dobre všetko zriadené. Načo by si človek inšie žiadal?

A tak, dobre vari bude nechať školy ako sú, veď to naši deduši tak chceli mať, načo by mladšie pokolenie to preinačovalo? ano, nechajme to na pokoji. Veď nič zato, že svet ide tuhým krokom ku predu — a my že na ľade ostávame; netreba nám aspoň daromných starostí a výdavkov! — ozaj netreba?

J. D. M.

Slovo záverečné.

Druhý pokus našeho belletristicko-literárneho podujatia podáva sa týmto do rúk cten. Obecenstva.

Keď sme boli pred dvoma roky ohlas o slovenskom almanachu vydali, daktorí národním záležitosťam oddaní mužovia svoje obávanie súkromne vyslovili, zdáliž sa vraj pri tej netečnosti, ktorá sa v posledních časiech slovenského kmena zmocnila, naše podujatie bez zvláštnych obetí previesť dá? Teraz po dvojročnej skusenosti vidíme, že projavená pochybnosť v duchovné a hmotné sily Slovákov nebola celkom odúvodnená. Čestný podiel, s jakým sa „Concordia" i zo stránky Obecenstva, i zo stránky kritiky doma ba i u bratov našich Čechov potkala, je patrným dúkazom: že sme na dobrú strunu udreli, a že sa podobné podujatie i u nás, trebars, bohužiaľ! od vyššieho kňazstva, aristokracie a meštanstva — s nepatrnými výminkami — opustených Slovákov predca len uskutočniť môže.

Posilnení radostným úkazom, že sa i počeť horlivých a spôsobných spolupracovníkov našich zvätšil, i počeť odberateľov — pričinením ovšem šlechetných jednotlivcov — rozmnožil, a že i naďalej mužne napred kráčať budeme: priali by sme si, aby almanach tento pravidelne každý rok vychádzal. Možnosť je tu, len sa treba pričiniť i z tam toho i z tohoto ohľadu — a bude.

Čas, v ktorom by sa „Lipa" vydávať mala, zdá sa nám byť príhodnejším, jestli sa k tomu nie nový rok ako teraz, ale jaro ustanoví. Keď sa lipy rozzelenávať a príjemnou vôňou kvetu svojho okolie naplňovať začínajú: vtedy nech sa i podunajská „Lipa" rodákom našim k milej

zábave a krieseniu národních pohybov na obzore mladuškej literatúry slovenskej objaví.

Straniva uverejňovania podpisovacieho listu tiež premenu zaviesť obmýšľame. Doteraz medzi ohlasom a vydaním spisu temer celý rok uplynul; čas to dlhý, v jehož behu jedni sa stali netrpezlivými, chtiac sľúbený spis čím skôr obsiahnuť; druhí premenili svoje bydliská, a tým sa v zásilke ľahko zmätok spôsobiť mohol; tretí zase zapomenuli na „Lipu“ práve vtedy, keď nám najviac na tom záleží, aby jej rodoľubci cestu do príbytkov krajanov našich kliesniť sa vynasnažovali. — Ale i tá okolnosť, že sa vydával ohlas prv, nežli bol celý rukopis sostavený a do tlače pripravený, mala svoje vady. A preto napozatým — keď nám len dajaká nepredvídaná udalosť úmysli nepoprekrižlikuje — uverejníme osobitný ohlas len pár mesiacami pred vydaním samého spisu, tak že budeme môcť zaraz aj o obsahu patričného ročníka dakoľko slôv preriecť. K zaslaniu podpisov a poťažne predplatkov budú 2—3 mesiace jakokoľvek dostatočné.

Čo sa konečne oných pánov spolupracovníkov týče, ktorí by od nás alebo vúbec nie, alebo aspoň v najbližšom čase listovné vyzvanie neobsiahli: tých touto príležitosťou uctive oslovujeme, žeby v smysle prítomného náveštia, nečakajúc na oznámenie dákej k zaslaniu prác určenej lehoty, svoje literárne v druhom ročníku tohoto „Zábavníka“ uverejniť-sa majúce plody čím skôr k redakcii „Lipy“ zaslať sebe nesťažovali.

V Budíne, dňa 24. dec. 1859.

Josef K. Viktorin,
redaktor a vydavateľ.

Soznam P. T. pp. podpisatel'ov.

Abafy Leopold.
Adámek V.
Algőver Michal.
Ambrozy Josef.
Andreanský Samuel.
Androvich Alexander.
Babič Štefan.
Babylon Jan.
Badušek Jan.
*Bachat Dan. Mil. *3 výt.*
Bachta Jan.
Bajaček Jan.
Bakó Daniel.
Bakulíny Mich. Mil.
Baláži Imro.
Baláži Jan.
Ballom Josef.
Baner Hynko.
Bánocy Vendelín.
Baňák Ferdinand.
Bartošik Jan.
Bella Jan kler.
Bella Jan učit.
*Beluš Anton *10 výt.*
Bencúr Jan.
Benedikovič Karol.
Beňék Jur.
Bezák Štefan.
Bělák Vojtech.
Bielek Josef.
Bís Josef.
Bittera Ferdinand *2 výt.*
Bodický Daniel.
Bohucký Josef.
Bohurád Jan.
*Bohuš Julius.
Booz Alojs.
Botto Jan.
Brezanský Stanislav *2 výt.*
Brózik Ondrej.
Bruk Vendelin.
Bublík Štefan.
Bunday Adam.
Cebecauer Anton.
Čaják Jan.
Cselka Nándor.
Čepka Lev.
Černčić Ivan.
Černy Emil.
Červen Tomáš.
Čipka Jan.
Csippék Alexander.
Čorba František.
Čulen Martin.
Čulen Michal.
Čulen Štefan.
Čunderlík Martin.
Čupr Dr.
*Čurják Ludevít *3 výt.*
Čurják Ondrej.

Csurilla Jur.
Danek Josef.
Daniel Štefan.
Daxner Daniel.
Deák Jan.
Demovič Bartolomeus.
Dianiška Ondrej.
Dobrzánsky Adolf.
Dobšinský Pavel *4 výt.*
Dobšovič Anyan.
Droppa Michal.
Droppa Ondrej.
Dušek Jan.
Ďarmek Samuel.
Ďurkovič Jur.
Dzurilla Martin.
Egel Ondrej.
Eichler Michal.
Erben Eduard.
Egy névtelen.
Egy névtelen.
Fábry Matiaš.
Filo Eduard.
Fingerhút Ferdinand 2 *výt.*
Fleško František.
Franner Jan.
Frič Karol.
Frndák Karol.
Fuchs Ondrej.
Galbavy Jan 2 *výt.*
Gallas Josef.
Gerhát Michal.
Glos Štefan.
Godra Samuel.
Gočár Alojs.
Gočár Jan.
Goldperger Daniel.
Graichman Jakub.
Gsell Jan.
Guoth Jon. Boh.
Hálek Víťazoslav.
Hanzely Pavel.
*Hečko Pavel.
Held Viktor.
Hendl Aneška.
Herčík Václav.
Hergotič J.
Hlaváč Samuel.
Hodža Mich. Mil.
Holan.
Holník Tomáš.
Honza Alojs.
Horecky Jan.
Horňáčik Pavel.
Horváth Josef far.
Horváth Josef lek.
*Horváth Josef učit.
Hovanec Josef 2 *výt.*
Hradil Ignác.
Hrdlička Dobiáš.
Hreisík František.
Hrubý J.
Husár Ferdinand.
*Hyroš Štefan.
Chalupka Jan.
Chalupka Samuel.
Chlubna Benvenít.
Chovanec Michal.
Chovanec Štefan.
*Chrástek Michal.

Inštitoris Josef.
Ivanovič Miloš.
Ivanovič Ondrej.
Ivekovič František.
Izák Gabriel.
Izák Ludevít.
Jablonský Jan.
Jahn Jiljí.
Jamnický Peter.
Jančo Josef.
Jarmy Ondrej.
Jeřábek Dr.
****Jonáš Karol.
Jurenka Samuel.
Jurík Michal.
Kadavy Jan.
Kalinčák Jan.
Kántz Lazar.
Karasek Jan.
Karasek Norbert.
Kaviarna Časlavského.
Keller Michal 3 *výt.*
Kestřánek Karolína.
Kiška Martin.
Klempa Jan.
Klempa Šimon.
Kluch Jan.
*Knopp Anton 2 *výt.*
Knihovna sl. mlad. v Pešti.
Knihovna sl. mlad. v Prešove.
Knihovna sl. mlad. v Štiavnici.
Kohout František.
**Kohút Josef far.
Kohút Josef práv.
Kohút Martin.
Kojnok Michal.
Kolář Josef.
Kolena Ondrej.
Komora Josef.
*Konček Jan.
Kopas Josef.
Kopčík Martin.
Kordoš Jan.
Kostić Lazar.
Kováč Jan.
Kováč Jur.
Kovalčik Jan.
Kozelnický Jan.
Königsmann Jan.
Körmendy Michal.
Kratochvil František.
Kratochvil Josef práv.
Kratochvil Josef real.
Kraus Jan.
Krížek Anton.
Krousky Josef.
Krman Pavel.
Kuballa Samuel.
Kubáni Ludevít.
Kubáň Alojs.
Kuček Ivan.
Kukliš Josef.
Kunay Jan.
Kunčický František.
Kusy Alojsia.
Kutlík Bohdan.
Kutlík Jan 3 *výt.*
Kutlík Vendelín.
Kuzmány Pavel.
Kuzmány Peter.

Lacko Mikuláš.
Lánge Karol.
Lauko Michal.
Lednický Martin.
Lepieš Jan.
Lešetický Vojtech.
Leyer Julius.
Loos Josef.
Lopušný Samuel.
Ludáni Emil.
Ludvik František.
Lukáč Ladislav.
Lupčan Josef.
Lupčanka M.
Macháč Michal.
Máchay Anton.
Makovický Daniel.
*Makovický J. D.
Makovický Josef.
Makovický Peter.
Maksimović Mikuláš.
Malatinský Mikuláš.
*Mally Jan 3 *výt.*
Marek Štefan.
Markotán Jan.
Markus Josef.
Martinčák Jan.
Mastič Jan.
Mašek Vojtech.
Matejka Josef.
Matkovčík Ignác.
Mattóš Jan.
Matulay Julius.
Matúš Adam.
*Matúška Jan.
Matúška Peter a Jan.
Maťavovský Josef 2 *výt.*
Maťuga Jan.
Mauka Josef.
Mazáč Josef.
Mázol Damas.
Medvecký Ondrej.
Mehlferber Jan.
Meleky Ondrej.
Mezník Dr.
Mihelčić František.
Mikler Samuel 2 *výt.*
Miklošica Vavrín.
Milan Ondrej.
Missaga Pavel.
Mudroň Michal.
Mudroň Pavel.
Mužík Jan.
Nadobrý Daniel.
Napravil Bedrich.
Nedobrý Josef.
Némethy Rudolf.
Nitranský Miloš 2 *výt.*
Novák Pavel.
Novák Samuel.
Novosad Jur.
Ondrisik Jan.
Ondruš Jan.
Orfanides Ludevít.
Oríšek Florian.
Országh Josef.
Pacák Jur.
Pachman Ignác.
Pálka Josef.
Pálka Ondrej.

Panýrek.
Pastírik Štefan.
Pauliny-Tóth Vilhelm.
Paupera František.
Pažitný Jur.
Pelko Peter.
Peller.
Penxa Michal.
Pešava Vojtech.
*Petrík Štefan.
Petyerec Daniel.
Petyko Ondrej.
Pitroff Štefan.
Pivko Ambros.
Pivko Štefan.
Plech Josef.
Plošic Julius.
Plošič František.
Podhradský Josef.
Podhradský Julianna.
Podhradský Karolina.
Podhradský Michal.
Podhradský Rudolf.
Podhradský Vladimír.
Podivinský František 2 *výt.*
Polony Jan.
Posilovič Jur.
Práchenský Dr.
Přecechtěl Rupert.
Príhoda Jan.
Príhoda Pavel.
Pumpéry Josef.
Račkay Alojs.
Radlinský Františka.
Reich Ferdinand.
Rejholec Jan.
Režucha Jur.
Rieger Frant. Lad. Dr.
Rísner.
Rišák Ondrej 2 *výt.*
Rojko Ondrej.
Rutkay Samuel.
Sabina Karol.
Sallay Josef.
Sasinek Viktor.
Sásik Albert.
Sedlaček Josef.
Serday Tomáš.
Severa Fanny.
Severa J.
Severa Korona.
Severa Maria.
Skala František.
Skičák František.
Skičák Martin.
Skičák Štefan.
Skladány Jan.
Sklenár Josef.
Sklenka Samuel.
Slabey Matiaš.
Slopovský Cyrill,
Slota Jur.
Slušný Ignác.
Soltís Paulina.
Soukup Karol.
Stanek Jan.
Starosad Rudolf.
Staváč Pavel.
Stískala Jur.
Straka Jan.

Stranovský Josef.
Strakovič František.
Stupka Ignác.
Sucháč Karol.
Sviderka Josef.
Šefčík Štefan.
Šefranka Daniel.
Šefranka G. A.
Šima Rudolf.
Šimek Karol.
Škarda Dr.
Škultety Josef.
Šlachta Jan.
Šoltís Michal.
Šóška Gervás.
Schön Theophil.
Štelcer Viktor.
Štelcl Matiaš.
Štetina Imro.
Šujanský František.
Šurina Jan.
Schwandtner Štefan.
Tagány František.
Talán Michal.
Tholt Štefan.
Tichy Jan Zbis.
Tomka Roger.
*Trenkus Ondrej 2 *výt.*
Treskoň Štefan.
Trnovský Jan 2 *výt.*
Trojan J.
Tvrdy Emanuel.
**Tvrdy Jur. 21 *výt.*
Tvrdy Štefan 6 *výt.*
Tyrpák Ivan.
Učnay Michal.
Uhrín Pavel.
Uličný Ondrej.
Úvira Rudolf.
Vaclík Jan.
Vagáč Florentin.
Vagner Ferdinand.
Vaško Matiaš.
Vavrečan Jan.
Veselovský J.
Veselovský Martin.
Vesely František.
Vladár Martin.
Vloššák Jur.
Vojska Dr.
Vojtěch Karol.
Vučetić Štefan.
Zajmus Vincenc.
Zárjecký Jan.
Zárzecký Josef.
Záturecký Adolf.
Závodník Štefan.
Zechentner Gustav.
Zelinka Barnabas.
Zelinka Štefan.
Zima Belka.
Zimáni Jan.
Zlatháry Jan.
Zlatháry Josef.
Zlatháry Karol.
Zmertych František.

Obsah.

Na dorozumenie.

Hvezdičkami opatrené mená v „Sozname" tých pánov sberateľov označujú, ktorí 10 lebo viacej výtiskov buďto sami podpísali, buďto na tieže výtisky odberateľov sosbierali, a ktorým sa za ochotnú podporu nášho podujatia, pri srdečnom poďakovaní, zaviazanými čestnými výtiskami zavďačujeme. —

Všetkým v „Sozname" uverejneným pánom podpisateľom, i tým, čo predbežne predplatky nezaslali, prislúcha „Lipa" *v predplatnej cene* za . . . . 1 zl. 50 kr.

Ktorí sa však popredku za odberateľov nehlásili, tí alebo v riadnych knihkupectvach, alebo u samého vydavateľa *(Bombenplatz Nr. 26 in Ofen.)* — v tomto páde po pošte *franco* — „Lipu" obsiahnuť môžu *v krámskej cene* za . . . 2 zl. — kr.

O p r a v y.

Str.	17.	riad.	16.	stojí:	blbšie	má stáť:	hlbšie
„	47.	„	21.	„	Pytocky	„ „	Potocky
„	56.	„	23.	„	chudobnémn	„ „	chudobnému
„	143.	„	21.	„	v pieska	„ „	v piesku
„	160.	„	20.	„	cestovaleľa	„ „	cestovateľa
„	255.	„	24.	„	horheľstvo	„ „	korheľstvo
„	308.	„	4.	„	á	„ „	já
„	383.	titul		„	Nesťastný	„ „	Nešťastný

Mimo týchto ešte daktoré nepatrné, smyseľ nerušiace „omyly tlače," jako sú: *zemänstvo, uhlia, diňa, dážť, s gróß i s baróni, bohactvách;* miesto: *zemianstvo, uhlie, dyňa, dášť, s grófy i s baróny, bohatstvach* a iné, pozorlivý čitateľ sám si opraviť ráčiž.

„Lipa“ sa v nasledujúcich knihkupectvach dostať môže:

B. Bystrica: *Eug. Krčmery.*
Brno: *Bušák & Irrgang.*
Nitra: *Mich. Siegler.*
Nový-Sad: *Kar. Hintz.*
Pešť: *Laufer & Stolp.*
Praha: *Fr. Řivnáč.*
Prešporek: *C. Fr. Wiegand.*
Trnava: *Fr. Hoffmann.*
Viedeň: *Vojt. Ond. Venedikt.*
Záhreb: *Lav. Župan.*

Kdo sa rovno k vydavateľovi (Bombenplatz Nr. 26 in Ofen) obráti, obsiahne knihu kamkoľvek po pošte franco.

Cena: 2 zl. v nov. peň.

